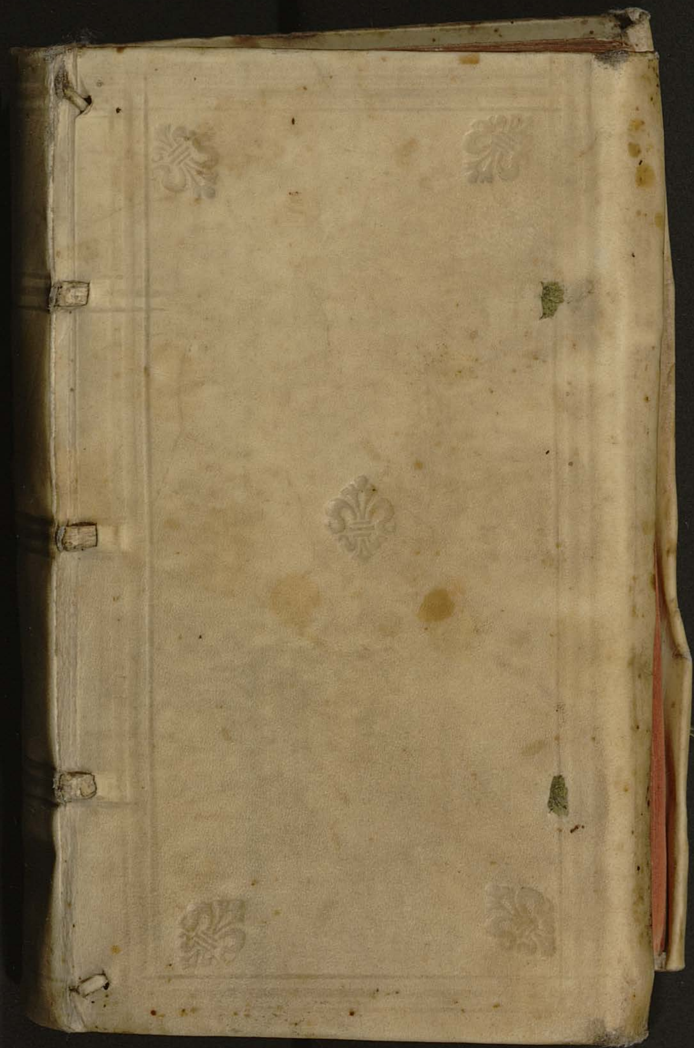
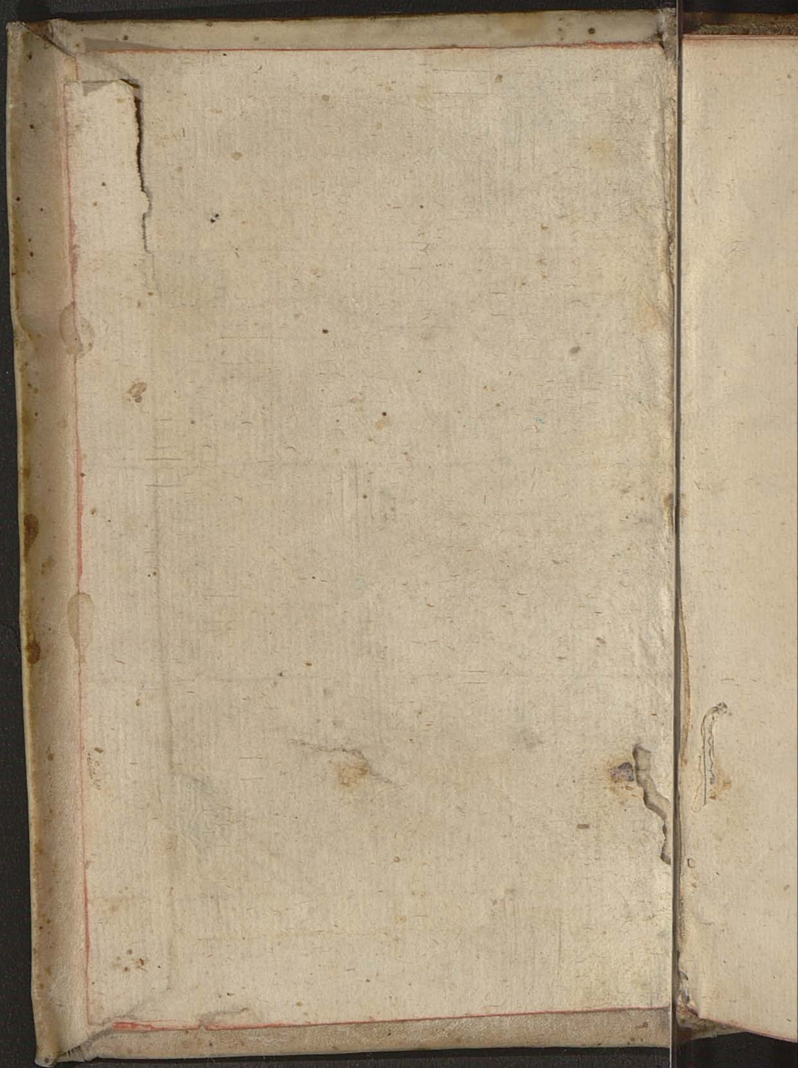
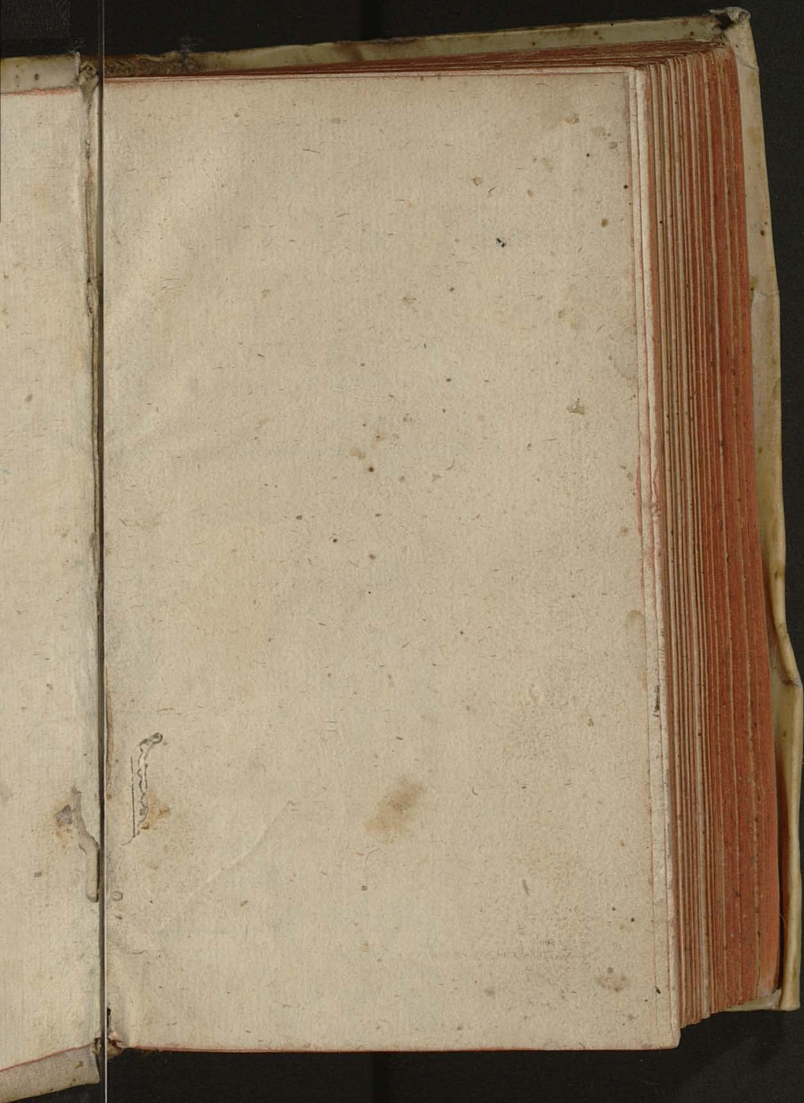

D. AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, CONFESSIONVM LIBRI TREDECIM.

OPERA THEOLOGORVM LOuaniensium ex manuscriptis codicibus multum emendati.

Eiusdem Confessio Theologica Tripartita.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
In officina Birckmañica, sumptibus Arnoldi Mylij, Anno M. DC. IIII

Cum gratia & priuileg, Sac. Cæs. Maiest.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

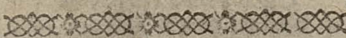
HAbes hic candide Lector Aurelij August. Confeßionum libros: quibus vltra omnes editiones hoc acceßit, quod à plurimis mendis, quæ erant in impreßis codicibus, diligentißimè & exactißimè sint repurgati, ex aliquot vetustis manuscriptis exemplaribus: opera & labore Theologorum Louaniensium. Vale candide & Beneuole Lector.

Anno 1604.

EX LIB. RETRACTATIONUM D. Augustini. 2 cap. 6.

Confeßionum mearũ libri tredecim, & de malis, & de bonis meis, Deũ laudant iustum & bonum, atque in eum excitant humanum intellectum & affectum. Interim quod ad me attinet, hoc in me egerunt cum scriberentur, & agunt cùm leguntur. Quid de illis alij sentiant, ipsi viderint: multis tamen fratribus eos multũ placuisse & placere scio. A primo vsq; ad decimum de me scripti sunt. In tribus cæteris de scripturis sanctis, ab eo quod scriptum est. In principio fecit Deus cælum & terram, vsq;
Cap. 6. ad sabbati requiem. In 4. libro cum de amici morte animi mei miseriam confiterer, dicens, quod anima mea vna quodammodo facta fuerat ex duabus, & ideo inquam fortè mori metuebam, ne totus ille moreretur, quẽ
Cap. 32. multum amaueram: Quæ mihi quasi declamatio leuis, quàm grauis confeßio videtur, quamuis vtcunque temperata sit hæc ineptia in eo quod additum est, fortè. Et illud in lib. 13 quod dixi: firmamentum factum inter spirituales aquas superiores & corporales inferiores, non satis considerate dictum est. Res autem in abdito est valdè. Hoc opus sic incipit. Magnus es Domine & laudabilis valdè.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber primus.

Admiratur diuinam maiestatem, accensus cupiditate illam laudibus prosequendi.

CAPVT I.

Agnus es Domine & laudabilis valde: magna virtus tua, & sapientiæ tuæ non est numerus. Et laudare te vult homo aliqua portio creaturæ tuæ, & homo circumferens mortalitatem suam, circumferens testimonium peccati sui, & testimonium, quia superbis Deus resistis, & tamē laudare te vult homo aliqua portio creaturæ tuæ. Tu enim excitas vt laudare te delectet. Quia fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Da mihi Deus scire & intelligere vtrum sit prius inuocare te an laudare te: & si scire te prius sit, an inuocare te. Sed quis te inuocat nesciens te? Aliud enim pro alio potest inuocare nesciēs te. An potius inuocaris, vt sciaris? Quomodo autem

tem inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent sine prędicante? Et laudabunt Dominum qui requirunt eum. Quærentes enim inueniēt eum, & inuenientes laudabunt eum. Quæram te Domine inuocans te, & in vocem te credens in te, prædicatus es enim nobis. Inuocat te Deus fides mea quam dedisti mihi, quam inspirasti mihi per humanitatem filij tui.

Rom. 10.

A Deo habet homo vt sit, & quod Deus in eo, & ipse in Deo. CAP. II.

ET quomodo inuocabo Deum meum, Deum & Dominum meum. Quoniam vtique in meipsum eum vocabo, cum inuocabo eum. Et quis locus est in me, quo veniat in me Deus meus? quo Deus veniat in me, Deus qui fecit cælum & terram? Itáne Domine Deus meus est quicquā in me quod capiat te? An verò cælum & terra quæ fecisti, & in quibus me fecisti capiunt te? An quia sine te non esset quicquid est, fit vt quicquid est capiat te? Quoniā itaque & ego sum, quid peto vt venias in me, qui non essem nisi esses in me? Quo enim recedā extra cælum? Non enim ego iam in inferis, & tamē etiā ibi es. Nā etsi

Psal. 138.

etsi descẽdero in infernũ, ades. Nõ ergo essem Deus meus, qui nõ omnino essem nisi esses in me. An potius nõ essem nisi essem in te, ex quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia? Etiã sic domine, etiã sic. Quo te inuoco cũ in te sim? Aut vnde venias in me? Quo enim recedã extra cælum & terram, vt inde in me veniat Deus meus, qui dixit: Cælum & terram ego impleo? *Hie. 23.*

Deus vbique totus, & non per partes à creatura capitur.

CAP. III.

CApiunt ergo ne te cælum & terra, quoniam tu imples ea? an imples & restat, quoniã nõ te capiunt? Et quo refundis quicquid impleto cęlo & terra restat ex te? An nõ opus habes vt à quoquam continearis qui contines omnia, quoniam quæ imples, continendo imples? Non enim vasa quæ te plena sunt, stabilem te faciunt: quia etsi frangantur, non effunderis. Et cum effunderis super nos, nõ tu iaces, sed erigis nos: nec tu dispergeris, sed colligis nos. Sed qui imples omnia, te toto imples omnia? An quia te totũ non possunt capere omnia, partem tui capiũt, & eandẽ partẽ simul omnia capiũt? An singulas singu-

la, maiores maiora, minores minora capiunt? Ergo est aliqua pars tua maior, aliqua minor? An vbique totus es, & res nulla te totum capit?

Deus omnibus donat nihil amittens.

CAP. IIII.

QVid es ergo Deus meus? Quid rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum? Summe, optime, potentissime, omnipotẽtissime, misericordissime, & iustissime, secretissime & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incõprehensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquam nouus, nunquam vetus, innouans omnia & in vetustatem perducens superbos & nesciunt: Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutriens & perficiens: quæris cum nihil desit tibi, amas nec æstuas, zelas & securus es, pœnitet te & nõ doles, irasceris & trãquillus es, opera mutas, nec mutas cõsiliũ, recipis quod inuenis, & nunquã amittis. Nunq̃ inops, & gaudes lucris. Nunquam auarus, & vsuras exigis. Supererogatur tibi, vt debeas, & quis habet quicquam non

tuum?

tuum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Et quid dicimus DEVS meus, vita mea, dulcedo mea sancta? aut quid dicit aliquis cum de te dicit? Et væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt.

Orat veniam admissorum & charitatem Dei.

CAPVT V.

QVis mihi dabit acquiescere in te? Quis mihi dabit vt venias in cor meum, & inebries illud, vt obliuiscar mala mea, & vnum bonum meum amplectar te? Quid mihi es? Miserere vt loquar. Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me, & nisi faciam irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Paruáne est ipsa miseria, si non amem te? Hei mihi. Dic mihi per miserationes tuas Domine Deus meus quid sis mihi. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Sic dic, vt audiam. Ecce aures cordis mei ante te, Domine aperi eas, & dic animæ meæ, salus tua ego sum. Curram post vocem hanc & apprehendam te. Noli abscondere à me faciem tuam. Moriar, ne moriar, vt eam videam. Angusta est domus animæ

meæ: quo venias ad eam, dilatetur abs
te, Ruinosa est, refice eam. Habet quæ
offendant oculos tuos, fateor & scio.
Psal. 18. Sed quis mundabit eam? Aut cui alteri
Psal. 151. præter te clamabo? Ab occultis meis
munda me Domine, & ab alienis parce
seruo tuo. Credo, propter quod & lo-
Psal. 13. quor, Domine tu scis. Nonne tibi pro-
loquut⁹ sum aduersum me delicta mea,
Deus meus, & tu demisisti impietatem
Hie. 2. cordis mei? Non iudicio contendo tecũ
Psal. 26. qui veritas es: & ego nolo fallere me-
ipsum, ne mentiatur iniquitas mea sibi.
Psal. 129. Non ergo iudicio cõtendo tecum: quia
si iniquitates obseruaueris Domine,
Domine quis sustinebit?

Quod omnia beneficia receperit à Deo, & in ipso conseruetur ab ipso.

CAP. VI.

SEd tamen sine me loqui apud miseri-cordiam tuam me terram & cinerẽ. Sine me tamen loqui, quoniam ecce misericordia tua est, non homo irrisor meus cui loquor. Et tu fortasse irrides me, sed cõuersus misereberis mei. Quid enim est quod volo dicere Domine Deus meus, nisi quia nescio vnde venerim huc in istam, dicam mortalem vitam,

an mor-

an mortem vitalem, nescio? Et suscepe-
runt me consolationes miserationum
tuarum, sicut audiui à parentibus car-
nis meæ, ex quo & in qua formasti me
in tempore. Non enim ego memini: Ex-
ceperunt ergo me consolationes lactis
humani. Nec mater mea vel nutrices
meæ sibi vbera implebant, sed tu Domi-
ne mihi dabas per eas alimentum in-
fantiæ secundum institutionem tuam,
& diuitias bonitatis vsque ad fundum
rerum dispositas. Tu etiam mihi dabas
nolle ampliùs quàm dabas, & nutrien-
tibus me velle mihi dare quod illis da-
bas. Dare enim mihi per ordinatum
affectum volebant quo ex te abunda-
bant. Nam bonum erat eis bonũ meũ ex
eis: quod ex eis non, sed per eas erat.
Ex te quippe bona omnia Deus, & ex
Deo meo salus mihi vniuersa. Quod
animaduerti postmodum clamante te
mihi per hæc ipsa quæ tribuis intus &
foris. Nam tunc sugere noram, & ac-
quiescere delectationibus. Flere au- *Infantia*
tem offensiones carnis meæ nihil am- *Augustini.*
plius. Post hæc & ridere cœpi dormi-
ens primo, deinde vigilans. Hoc enim
de me mihi indicatum est, & credidi,
quoniam sic videmus & alios infantes.

Nam iſta mea nō memini. Et ecce paulatim ſentiebam vbi eſſem, & voluntates meas volebā oſtendere eis per quos implerentur, & non poteram, quia illæ intus erant, foris autem illi, nec vllo ſuo ſenſu volebant introire in animam meam. Itaque iactabam membra & voces, ſigna ſimilia voluntatibus meis, pauca quæ poteram, qualia poteram. Non enim erant veriſimilia. Et cum mihi non obtemperabatur, vel non intellecto, vel ne obeſſet, indignabar, non ſubditis maioribus, & liberis non ſeruientibus, & me de illis flendo vindicabam. Tales eſſe infantes didici quos diſcere potui, & me talē fuiſſe magis mihi ipſi indicauerunt non ſcientes, quam ſcientes nutritores mei. Et ecce infantia mea olim mortua eſt, & ego viuo. Tu autem Domine q̄ & ſemper viuis, & nihil moritur in te, quoniam ante primordia ſeculorum, & ante omne quod vel ante dici poteſt, tu es, & Deus es, Dominuſque omnium quæ creaſti. Et apud te rerum omnium inſtabilium ſtant cauſæ, & rerum omnium mutabilium immutabiles manēt origines: & omniū irrationabilium & temporalium ſempiternæ viuunt rationes. Dic mihi ſup-

plici tuo Deus, & misericors misero tuo, dic mihi vtrū alicui iam ætati meæ mortuæ successerit infantia mea, an illa est quā egi intra viscera matris meæ? Nam & de illa mihi nonnihil indicatum est, & prægnantes ipse vidi fœminas. Quid etiam ante hāc dulcedo mea Deus meus? Fuine alicui aut aliquis? Nam quis mihi dicat ista nō habeo, nec pater nec mater potuerunt, nec aliorum experimentum, nec memoria mea. An irrides me ista quærentem, teque de hoc quod noui laudari te à me iubes, & confiteri me tibi? Confiteor tibi Domine cæli & terræ, laudem dicens tibi de primordijs & infantia mea, quæ non memini, & dedisti ea homini ex alijs de se conijcere, & autoritatibus etiam muliercularum multa de se credere. Eram enim & viuebam etiam tunc, & signa quibus sensa mea nota alijs facerem, iā in fine infantiæ quærebam. Vnde hoc tale animal nisi abs te Domine? An quisquam se faciendi erit artifex, aut vlla vena trahitur aliunde, qua esse & viuere currat in nos, præterquam quod tu facis nos Domine, cui esse & viuere non aliud atque aliud est, quia summè esse atque summè viuere idipsum est?

Summus enim es & non mutaris, neq; peragitur in te hodiernus dies, & tamen in te peragitur, quia in te ſunt & iſta omnia. *Pſal. 101.* Non enim haberent vias tranſeundi, niſi contineres ea. Et quoniam anni tui non deficient, anni tui hodiernus dies. Et quàm multi iam dies noſtri & patrum noſtrorum per hodiernum tuum tranſierunt, & ex illo acceperunt modos, & vtcunque extiterunt, & tranſibũt adhuc alij, & accipient, & vtcunq; exiſtent. Tu autem idem ipſe es, & omnia craſtina atque vltra, omniaque heſterna & retro hodie facies, hodie feciſti. Quid ad me ſi quis non intelligat? Gaudeat & ipſe dicens. Quid eſt hoc? Gaudeat etiam ſic, & amet non inueniendo inuenire potiùs, quàm inueniendo non inuenire te.

Infantiam quoq; peccatis eſſe obnoxiam.

CAP. VII.

Exaudi Deus. Væ peccatis hominum. Et homo dicit hæc, & miſereris eius. quoniam tu feciſti, & peccatum non feciſti in eo. Quis me commoneat peccati infantiæ meæ? Quoniã nemo mundus à peccato coram te, nec infans cuius eſt vnius diei vita ſuper ter-

terram. Quis me commoneat? An quilibet tantillus nunc paruulus, in quo video quod non memini de me? Quid ergo tunc peccabam? An quia vberibus inhiabam plorans? Nam si nūc faciam, non quidem vberibus, sed esse cōgruenti annis mei ita inhians, deridebor atque repehendar iustissimè. Tunc ergo reprehendenda faciebam: sed quia reprehendentem intelligere nō poteram, nec mors reprehendi me, nec ratio sinebat. Nam extirpamus & eijcimus ista, crescentes. Nec vidi quenquam scientē, cum aliquid purgat, bona proijcere. An pro tempore etiam illa bona erant flendo petere, etiā quod noxiæ daretur, indignari acriter nō subiectis hominibus liberis & maioribus, hisq; à quibus genitus est, multisq; præterea prudētioribus, non ad nutum volūtatis obtempe rantibus, feriendo nocere niti quantum potest, quia non obeditur imperijs quibus perniciosè obediretur? Ita imbecillitas membrorum infantilium innocēs est: non animus infantium. Vidi ego & expertus sum zelantem paruulum, nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aspectu collactaneū suum. Quis hoc ignorat? Expiare se dicunt ista ma-

tres

tres atque nutrices, nescio quibus remediis. Nisi verò & ista innocentia est, in fonte lactis vbertim manante atque abundante opulentissimum, opis egentissimum, & illo adhuc vno alimento vitam ducentem consortem non pati. Sed blande tolerantur hæc, non quia nulla vel parua, sed quia ætatis accessu peritura sunt. Quod licet probes, tamen ferri æquo animo eadem ipsa non possunt, quando in aliquo annosiore deprehēduntur. Tu itaque Domine Deus meus, qui dedisti vitam infanti & corpus, quod ita vt videmus instruxisti sensibus, compegisti membris, figura decorasti, proque eius vniuersitate atque incolumitate omnes conatus animantis insinuasti: iubes me laudare te in istis & confiteri tibi, & psallere nomini tuo altissime, quia Deus es omnipotens & bonus, etiam si sola ista fecisses, quę nemo alius potest facere, nisi tu vnc à quo est omnis modus, formosissime qui formas omnia, & lege tua ordinas omnia. Hanc ergo ætatem Domine qua me vixisse non memini, de qua alijs credidi, & quàm me egisse ex alijs infantibus conieci: quanquam ista multum fida coniectura sit, piget me annumerare huic

vitæ meæ qua ego viuo in hoc ſeculo. Quantum enim attinet ad obliuionis meæ tenebras, par illi eſt, qua vixi in matris vtero. Quòd & ſi in iniquitate cõceptus ſum, & in peccatis me mater mea in vtero aluit, vbi oro te Deus meus, vbi Domine ego ſeruus tuus, vbi aut quando innocens fui? Sed eccè omitto illud tempus. Et quid mihi iam cum eo eſt, cuius nulla veſtigia recolo?

Deſcriptio pueritiæ. CAP. VIII.

NOnne ab infantia huc pergens veni in pueritiam, vel potius ipſa in me venit, & ſucceſſit infantiæ? Nec diſceſſit illa, quò enim abiit? Et tamen iam non erat. Non enim eram infans qui non farer, ſed iam puer loquens eram, & memini hoc, & vnde loqui didicerim pòſt aduerti. Non enim docebãt me maiores homines præbentes mihi verba certo aliquo ordine doctrinę, ſicut paulò poſt litteras: ſed ego ipſe mente quàm dediſti mihi Deus meus cum gemitibus & vocibus varijs, varijſque membrorum motibus edere vellẽ ſenſa cordis mei, vt volũtati pareretur, nec valerem quæ volebam omnibus * prenſabam memoria, cùm ipſi appellabant rem aliquam, & cum ſecũdùm eam vocem

* al. penſabam.

cem.

cem corpus ad aliquid mouebant, videbam & tenebam hoc ab eis vocari rem illam, quod sonabant, cùm eam vellent ostendere. Hoc autem eos velle ex motu corporis aperiebatur, tanquam verbis naturalibus omnium gentium quæ fiunt vultu & nutu oculorum, cæterorumq; membrorum actu, & sonitu vocis indicante affectionem animi in petendis, habendis, reijciendis, fugiendisve rebus. Ita verba in varijs sententijs locis suis posita, & crebro audita, quarũ rerum signa essent paulatim colligebã, measq; iam voluntates edomito in eis signis ore, per hæc enũciabam. Sic cum his inter quos eram voluntatum enunciandarum signa communicaui, & vitæ humanæ procellosam societatem altius ingressus sum, pendens ex parentum autoritate, nutuq; maiorum hominum.

Odium literarum & amor lusus in pueris.

CAP. IX.

DEus Deus meus, quas ibi miserias expertus sum & ludificationes, quandoquidem mihi recte viuere puero id proponebatur, obtemperare monentibus, vt in hoc seculo florerem, & excellerem linguosis artib⁹ ad honorem

rem hominum, & falsas diuitias famulantibus. Inde ad scholas datus sum vt discerem literas, in quibus quid vtilitatis esset ignorabam miser: & tamen si segnis in discendo essem, vapulabam. Laudabatur enim hoc à maioribus. Et multi ante nos vitam istam agẽtes, præstruxerant ęrumnosas vias per quas trãsire cogebamur, multiplicato labore & dolore filijs Adam. Inuenimus autem Domine homines rogantes te, & didicimus ab eis sentientes te vt poteramus, esse magnum aliquem, qui posses etiam non apparens sensibus nostris exaudire nos, & subuenire nobis. Nam puer cæpi rogare te auxilium & refugium meum, & in tuam inuocationem rumpebam nodos linguæ meæ & rogabam te paruus non paruo affectu, ne in schola vapularem. Et cum me non exaudiebas, quod non erat ad insipientiam mihi, ridebantur à maioribus hominibus, atque ab ipsis parentibus, qui mihi accidere mali nihil volebant, plagæ meæ, magnum tunc & graue malũ meũ. Est ne quisquam domine tam magnus animus pręgrandi affectu tibi cohærens, est ne inquam quisquam. (Facit enim hoc etiam quædam stoliditas:)

Est ergo qui tibi piè cohærendo ita sit affectus granditer, vt eculeos & vngulas, atque huiuscemodi varia tormenta, pro quibus effugiendis tibi per vniuersas terras cum timore magno supplicatur, ita parui æstimet, irridens eos qui hæc acerbissime formidant, quemadmodum parentes nostri ridebant tormenta quibus pueri à magistris affligebamur? Non enim aut minus ea metuebamus, aut minus me de his euadendis deprecabamur, & peccabamus tamen minus scribendo aut legendo, aut cogitando de literis, quàm exigebatur à nobis. Non enim deerat, Domine, memoria vel ingenium, quæ nos habere voluisti pro illa ætate satis, sed delectabat ludere, & vindicabatur in nos ab eis qui talia vtique agebant. Sed maiorum nugæ negocia vocantur, puerorum autem talia cum sint, puniuntur à maioribus, & nemo miseratur pueros, vel illos, vel vtrosque, nisi verò approbet quisquam bonus rerum arbiter vapulasse me, quia ludebam pila puer, & eo ludo impediebar, quò minus celeriter discerem literas, quibus maior deformius luderem. Haud aliud faciebat idem ipse à quo vapulabam. Qui si in aliqua quæstiuncula

à condoctore suo victus esset, magis bile atque inuidia torqueretur, quàm ego, cùm in certamine pilę à collusore meo superabar.

Ob pilæ lusum neglexit iussa parentum.

CAP. X.

ET tamen peccabam Domine Deus ordinator & creator omnium rerũ naturalium, peccatorum autem tãtùm non ordinator. Domine Deus meus peccabam faciendo contra præcepta parentum & magistrorum illorum. Poteram enim postea bene vti literis, quas volebant vt discerem, quocunque animo illi mei. Non enim meliora eligens eram inobediens, sed amore ludendi, amans in certaminibus superbas victorias, & * scalpi aures meas falsis fabellis, quo prurirent ardentius, eadem curiositate magis magisque per oculos periculosa micante in spectacula ludosq; maiorum, quos tamen qui edunt, ea dignitate præditi excellunt, vt hoc penè omnes optent paruulis suis, quos tamẽ cædi libenter patiuntur, si spectaculis talibus impediãtur à studio, quo eos ad talia ædenda cupiunt peruenire. Vide ista Domine misericorditer, & libera nos

* al. scalpsi.

iam inuocantes te libera etiam eos qui nondum te inuocant, vt inuocent te, & liberes eos.

Puer morbo corripitur, reualescens baptismum differt.

CAPVT XI.

AVdieram enim ergo adhuc puer de vita æterna nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri descendentis ad superbiam nostram, & signabar iam signo crucis eius, & condiebar eius sale iam inde ab vtero matris meæ, quæ multum sperauit in te. Vidisti Domine cũ adhuc puer essem, & quodam die pressus stomachi dolore, repentè æstuarem penè moriturus, vidisti Deus meus, quoniã custos meus iam eras, quo motu animi & qua fide baptismum Christi tui, Dei & Domini mei, flagitaui à pietate matris meæ, & matris omnium nostrum Ecclesiæ tuę. Et conturbata mater carnis meæ, quoniam & sempiternam salutem meam charius parturiebat corde casto in fide tua, iam curaret festinabunda, vt sacramentis salutaribus initiarer & abluerer, te Domine Iesu confitens in remissionẽ peccatorum, nisi statim recreat⁹ essem.

Dilata

Dilata est itaque mundatio mea, quasi necesse esset adhuc sordidari si viuerē, quia videlicet post lauacrum illud maior & periculosior in sordibus delictorum reatus foret. Ita iam credebam & illa omnis domus, nisi pater solus, qui tamen nō euicit in me ius maternæ pietatis, quò minùs in Christū crederem, sicut ille nondum crediderat. Nam illa satagebat, vt tu mihi pater esses Deus meus potius quàm ille: & in hoc adiuuabas eam, vt superaret virum cui melior seruiebat, quia & in hoc tibi vtiq́ue id iubenti seruiebat. Rogo te Deus meꝰ, vellem scire si tu etiam velles, quo concilio dilatus sum, ne tunc baptizarer: vtrum bono meo mihi quasi laxata sint lora peccandi, an non laxata sint? Vnde ergo etiam nunc de alijs atque alijs sonat vndiq; in auribus nostris, sine illum, faciat quod vult, nondū enim baptizatus est? & tamen in salute corporis non dicimus, sine, vulneretur amplius, nondum enim sanatus est. Quanto ergo melius & cito sanarer, & id ageretur mecum meorum meaq́ue diligentia, vt recepta salus animæ meæ tuta esset tutela tua qui dedisses eam: Melius vero. Sed quot & quanti fluctus impendere

tentationum post pueritiã videbantur, nouerat eos iam illa mater, & tibi tam eos vnde postea formaret, quàm ipsam iam effigiem committere volebat.

Ad litteras cogebatur, quo tamen Deus vtebatur bene.

CAPVT XII.

IN ipsa tamen pueritia de qua mihi minùs quèm de adolescentia metuebatur, non amabam litteras, & me in eas vrgeri oderam: & vrgebar tamen, & mihi benè fiebat, nec faciebam ego bene. Non enim discerem nisi cogerer. Nemo autem inuitus bene facit: etiam si bonum est quod facit. Nec qui me vrgebant bene faciebant: sed bene mihi fiebat abs te Deus meus. Illi enim non intuebantur quò referrem quod me discere cogebant, præterquam ad satiãdas insatiabiles cupiditates copiosæ inopiæ & ignominiosæ gloriæ. Tu verò cui numerati sunt capilli capitis nostri, errore omnium qui mihi instabant vt discerem, vtebaris ad vtilitatem meã: meo autem qui discere nolebam, vtebaris ad pœnam meam: qua plecti non eram indignus tantillus puer & tantus peccator. Ita de non benefacientibus, tu bene facie-

faciebas mihi, & de peccante meipso iustè retribuebas mihi. Iussisti enim, & sic est, vt pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus.

Quibus studijs sit potißimum delectatus.

CAP. XIII.

QVid autem erat causæ cur græcas litteras oderam, quibus puerulus imbuebar, ne nunc mihi quidem satis exploratum est. Adamaueram enim latinas, non quas primi magistri, sed quas docent qui Grammatici vocãtur. Nam illas primas vbi legere & scribere & numerare discitur, non minus onerosas pœnalesque habebam quàm omnes græcas. Vnde tamen & hoc nisi de peccato & vanitate vitæ? quia caro eram & spiritus ambulans & non reuertens. Nam vtique meliores, quia certiores erant primæ illæ literæ, quibus fiebat in me, & factum est, & habeo illud vt legam, si quid scriptum inuenio, & scribam ipse si quid volo, quam illæ quibus tenere cogebar. AEneæ nescio cuius errores oblitus errorum meorũ, & plorare Didonem mortuam, quia se occidit ob amorẽ, cum interea meipsũ in his à te morientem Deus meus vita Psal. 77.

mea, ſiccis oculis ferrem miſerrimus. Quid enim miſerius miſero non miſerante ſeipſum, & flente Didonis mortẽ, quæ fiebat amando AEneam, non flente autem mortem ſuam, quæ fiebat non amando te? Deus lumen cordis mei, & panis oris intus animæ meę, & virtus maritans mentem meam, & ſinum cogitationis mentis meæ non te amabam, & fornicabar abs te, & fornicanti ſonabat vndique, euge euge Amicitia enim huius mundi, fornicatio eſt abs te. Et euge euge dicitur, vt pudeat
Iacob. 4.
ſi non ita homo ſit. Et hæc non flebam, ſed flebam Didonem extinctam, ferroque extrema ſecutam, ſequens ipſe extrema condita tua relicto te, è terra iens in terram, & ſi prohiberer ea legere dolorem, quia non legerem quod dolerem. Talis dementia, honeſtiores & vberiores literæ putantur, quã illæ, quibus legere & ſcribere didici. Sed nunc in animam meam clamet Deus meus, & veritas tua dicat mihi. Non eſt ita: Melior eſt prorſus doctrina illa prior. Nam ecce paratior ſum obliuiſci errores AEneæ, atq; omnia eiuſmodi, quàm ſcribere & legere. At enim vela pendent in liminibus grammaticarum ſcholarũ, ſed

non illa magis honorem secreti, quàm tegumentum erroris significant. Non clament aduersum me quos iam non timeo, dum confiteor tibi q̃ vult anima mea Deus meus, & acquiesco in reprehensione malarum viarum mearum, vt diligam bonas vias tuas. Non clament aduersum me venditores grammaticæ vel emptores, quia si proponam eis, interrogans vtrum verum sit, quòd AEneam aliquando Carthaginem venisse Poëta dicit: indoctiores se nescire respondebunt, doctiores autem etiam negabunt verùm esse. At si quæram quibus literis scribatur AEneæ nomen, omnes mihi qui hæc didicerunt verum respondebunt, secundum id pactum & placitum, quo inter se homines ista signa firmarunt. Item, si quæram, quid horum maiore vitę huius incommodo quisque obliuiscatur, legere & scribere, an poëtica illa figmenta: quis nõ videat quid responsurus sit, qui non est penitus oblitus sui? Peccabam ergo puer cum illa inania istis vtilioribus amore præponebam, vel potius ista oderam, illa amabã. Iam verò vnum & vnũ duo, duo & duo quatuor, odiosa cantio mihi erat: & dulcissimũ spectaculũ vanitatis,

equus ligneus plenus armatis, & Troiæ incendium, atq; ipsius vmbra Creusæ.

De literis Græcis & Latinis.

CAP. XIV.

CVr ergo græcam etiam grammaticam oderam talia cantantem? Nam & Homerus peritus texere tales fabellas, & dulcissime vanus est, & mihi tamen amarus erat puero. Credo etiam græcis pueris Virgilius ita sit, cum eum sic discere coguntur, vt ego illum: Videlicet difficulter. Difficultas omninò ediscendæ peregrinæ linguæ, quasi felle aspergebat omnes suauitates græcas fabulosarum narrationum. Nulla enim verba illa noueram, & sæuis terroribus ac pœnis vt nossem instabatur mihi vehementer. Nam & latina aliquando infans vtique nulla noueram, & tamen aduertendo didici sine vllo metu atque cruciatu, inter blandimenta etiam nutricum, & ioca arridentium & lætitias alludentium. Didici verò illa sine pœnali onere vigentium, cum me vrgeret cor meum ad parienda concepta sua, quæ non possem, nisi aliqua verba didicissem, non à docentibus, sed à loquentibus, in quorum & ego auri-

auri-

auribus parturiebam quicquid sentiebam. Hinc satis elucet maiorem habere vim ad discenda ista liberam curiositatem, quàm meticulosam necessitatem. Sed illius fluxum hæc restringit legibus tuis Deus, legibus tuis à magistrorum ferulis vsq; ad tentationem martyrum valentibus legibus tuis miscere salubres amaritudines, reuocantes nos ad te à iocunditate pestifera qua recessimus à te.

Precatio ad Deum. CAP. XV.

EXaudi domine deprecationem meam ne deficiat anima mea sub disciplina tua, neque deficiam in confitendo tibi miserationes tuas, quibus eruisti me ab omnibus vijs meis pessimis: vt dulcescas mihi super omnes seductiones quas sequebar, & amem te validissime, & amplexer manum tuam totis præcordijs meis, vt eruas me ab omni tentatione vsque in finē. Ecce enim tu Domine Rex meus & Deus meus, tibi seruiat quicquid vtile puer didici, tibi seruiat quod loquor & scribo, & lego, & numero. Quoniam cùm vana discerem, tu mihi disciplinam dabas: & in eis vanis, peccata delectationum mearum

dimisisti mihi. Didici enim in eis multa verba vtilia: sed & quæ in rebus non vanis disci possunt, & ea via tuta est in qua pueri ambularent.

In lasciuas fabulas. CAP. XVI.

SEd væ tibi flumen moris humani, quis resistet tibi? Quamdiu non siccaberis? Quousque volues Euæ filios in mare magnum & formidolosum, quod vix transeunt qui lignum conscẽderint? Nónne ego in te lego tonantem Iouem & adulterantem? Et vtique non posset hęc duo, sed actum est vt haberet autoritatem ad imitandum verũ adulterium, lenocinante falso tonitruo. Quis autem penulatorum magistrorũ audiat aure sobria, ex eodem puluere hominem clamantem & dicentem: Fingebat hæc Homerus: & humana ad deos transferebat, diuina mallem ad nos. Sed verius dicitur quod fingebat hæc quidem ille, sed hominibus flagitiosis diuina tribuendo, ne flagitia putarentur, & vt quisquis ea fecisset, nõ homines perditos, sed cælestes deos videretur imitatus. Et tamen ô flumen tartareum, iactãtur in te filij hominum cum mercedibus vt hæc discant, & ma-

Penulati magistri grammatici propter palliũ vile.

gna res agitur, cum hoc agitur publicè in foro, in conſpectu legum * ſuper mercedem ſalaria decernentium, & ſaxa tua percutis & ſonas, dicens: Hinc verba diſcuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus perſuadendis, ſententijſque explicandis maximè neceſſaria. Ita verò non cognoſceremus verba hæc, imbrem aureum & gremium, & fucum, & templa cæli, & alia verba quæ in eo loco ſcripta ſunt, niſi Terentius induceret nequam adoleſcentem proponentem ſibi Iouem ad exemplū ſtupri, dum ſpectat tabulam quandam pictam in pariete, vbi inerat pictura hæc: Iouem quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt in gremium quondam imbrem aureum fucum factum mulieri. Et vide quemadmodum ſe concitat ad libidinem, quaſi cæleſti magiſterio. At quem Deum, inquit? qui templa cælo ſummo ſonitu concutit, ego homuncio id nō facerem? Ego verò illud feci, ac libens. Non omnino per hanc turpitudinem verba iſta commodius diſcuntur, ſed per hæc verba turpitudo iſta confidentius perpetratur. Non accuſo verba quaſi vaſa electa atq; precioſa: ſed vinū erroris qđ in eis nobis propinatur ab ebrijs doctoribus,

* al. ſupra.

In Eunucho.

 & niſi

& nisi biberemus cædebamur, nec appellare ad aliquem iudicem sobrium licebat. Et tamen ego Deus meus, in cuius conspectu iam secura est recordatio mea, libenter hæc didici, & eis delectabar miser, & ob hoc bonæ spei puer appellabar.

Modus exercendæ iuuentutis in exercendis & mutandis versibus.

CAP. XVII.

SIne me Deus meus dicere aliquid & de ingenio meo munere tuo, in quibus à me deliramentis atterebatur. Proponebatur .n. mihi negocium animæ meæ satis inquietum præmio laudis & dedecoris, vel plagarum metu, vt dicerem verba Iunonis irascentis & dolentis, quod non posset Italia Teucrorum auertere regem, quæ nunquam Iunonem dixisse audieram: sed figmentorum poëticorum vestigia errantes sequi cogebamur, & tale aliquid dicere solutis verbis, quale poëta dixisset versibus. Et ille dicebat laudabilius, in quo pro dignitate adumbratæ personæ, iræ ac doloris similior affectus eminebat, verbis sententias congruentes vestientibus. Vt quid mihi illud? ô vera vita mea

Deus meus, quid mihi recitāti acclamabatur præ multis coætaneis & cōlectoribus meis? Nónne ecce illa omnia fumus & ventus? Itáne aliud non erat vbi exerceretur ingenium & lingua mea, laudes tuæ Domine: Laudes tuæ per ſcripturas tuas ſuſpenderent palmitem cordis mei, & non raperetur per inania nugarum turpis prę́da volatilibus. Non enim vno modo ſacrificatur tranſgreſſoribus angelis.

Quod homines curant ſeruare leges grammaticorum, & non diuinorum præceptorum.

CAPVT XVIII.

QVid autem mirum quod in vanitates ita ferebar, & à te Deus meus ibam foras, quando mihi imitando proponebantur homines, qui aliqua facta ſua non mala, ſi cum barbariſmo aut ſolœciſmo enunciarent, reprehenſi confundebantur? ſi autem libidines ſuas integris & ritè cōſequentibus verbis copioſè ornateque narrarent, laudari gloriabantur? Vides hæc Domine & taces longanimis & multum miſericors & verax. Nunquid ſemper tacebis? & non eruis de hoc immaniſſimo pro-

fundo quærentem te animam, & ſi-
tientem delectationes tuas, & cuius
Pſal.26. cor dicit tibi: Quæſiui vultum tuum,
vultum tuum Domine requiram?
Nam longè à vultu tuo in affectu te-
nebroſo receſſeram. Non enim pe-
dibus, aut ſpacijs locorum itur abs te,
Luc.15. aut reditur ad te. Aut verò filius ille
tuus minor, equos aut currus vel naues
quæſiuit, aut auolauit penna viſibili,
aut moto poplite iter egit, vt in longin-
qua regione viuens prodigè diſſiparet
quod dederas, proficiſcenti? Dulcis
pater quia dederas, & egeno redeunti
dulcior. In affectu ergo libidinoſo, id
enim eſt tenebroſo, atque id eſt longè à
vultu tuo. Vnde Domine Deus, & pati-
enter vt vides, vide quomodo diligen-
ter obſeruent filij hominum pacta lite-
rarum & ſyllabarum, accepta à priori-
bus locutoribus, & à te accepta æterna
pacta perpetuæ ſalutis negligant, vt qui
illa ſanorum vetera placita teneat aut
Aſpiratio doceat, ſi contra diſciplinam gramma-
exprimē- ticam, ſine aſperatione primæ ſyllabæ
da. ominem dixerit, magis diſpliceat ho-
minibus, quam ſi contra tua præcepta
hominem oderit cùm ſit homo. Quaſi
vero quemlibet inimicum hominem
per-

perniciosius sentiat, quam ipsum odiū quo in eum irritatur, aut vastet quisquam persequendo alium grauiùs quā cor suum vastat inimicando. Et certè non est interior literarū scientia, quàm scripta conscientia, id se alteri non fa- *Tob. 4.* cere quod nolit pati. Quàm tu secretus *Mat. 7.* es, habitans in excelsis in silentio Deus solus magnus, lege infatigabili spargēs pœnales cæcitates super illicitas cupiditates. Cùm homo eloquentiæ famam quærit astans ante hominem iudicem, circumstante hominum multitudine, inimicum suum odio immanissimo insectans, vigilantissime cauet, ne per linguæ errorem dicat inter * hominibus, & ne per mentis furorem hominem auferat ex hominibus, non cauet.

* al. homines.

Quòd plus curauit vitare barbarismum quàm vitia morum.

CAP. XIX.

HOrum ergo puer morum in limine iacebam miser, & huius arenæ palæstra erat illa, vbi magis timebam barbarismum facere, quam cauebam si facerem, non facientibus hæc inuiderem. Dico enim & confiteor tibi

Deus meus, in quibus laudabar ab eis: quibus placere tunc mihi erat honestè viuere. Non enim videbam voraginem turpitudinis, in quam proiectus eram ab oculis tuis. Nam in illis iam quid me fœdius fuit, vbi etiam talibus displicebam, fallendo innumerabilibus mendacijs & pædagogum, & magistros, & parentes amore ludendi, studio spectandi nugatoria, & imitandi ludicram inquietudinem? Furta etiam faciebam de cellario parentum & de mensa: vel gula imperitante, vel vt haberem quod darem pueris, ludum suum mihi quo pariter vtique delectabantur, tamen vendētibus. In quo etiam ludo fraudulentas victorias, ipse vanæ excellentiæ cupiditate victus sæpè aucupabar. Quid autem tam nolebam pati, atque atrociter si deprehenderem arguebam, quàm id quod alijs faciebam, & si deprehēsus arguerer, sæuire magis quàm cedere libebat. Istáne est innocentia puerilis? Non est Domine, non est, oro te Deus meus. Nam hæc ipsa sunt quæ à pædagogis & magistris, à nucib⁹ & pilulis & passeribus, ad præfectos & reges aurū, præda, mācipia, hęc ipsa omninò q̄ succedētibus maioribus ætatibus trāseunt,
sicuti

ſicuti ferulis maiora ſupplicia ſuccedũt. Humilitatis ergo ſignum in ſtatura pueritiæ rex noſter probaſti, cum aiſti: talium eſt regnum cælorum.

Pro bonis operibus ſibi collatis Deo gratias agit.

CAP. XX.

SEd tamen Domine tibi excellentiſſimo atq; optimo conditori & rectori vniuerſitatis Deo noſtro gratias, etiam ſi me puerum tantum eſſe voluiſſes. Eram enim, & iam tunc viuebam atque ſentiebam, meamque incolumitatem, veſtigium ſecretiſſime vnitatis ex qua eram curæ habebam, cuſtodiebam interiore ſenſu integritatem ſenſuum meorum, inque ipſis paruis paruarumque rerum cogitationibus veritate delectabar. Falli nolebam, memoria vigebam, locutione inſtruebar, amicitia mulcebar, fugiebam dolorem, abiectionem, ignorantiam. Quid in tali animante non mirabile atque laudabile? At iſta omnia Dei mei dona ſunt, non mihi ego dedi hæc, & bona ſunt, & hęc omnia ego. Bonus ergo eſt qui fecit me, & ipſe eſt bonum meum, & illi exulto bonis omnibus, quibus etiã puer eram.

Hoc enim peccabam, quod nō in ipso, sed in creaturis eius me atque cæteras voluptates, sublimitates, veritates quærebam atque ita irruebam in dolores, confusiones & errores. Gratias tibi dulcedo mea & honor meus, & fiducia mea Deus meus. Gratias tibi de donis tuis: sed tu mihi ea serua. Ita enim seruabis me, & augebuntur & perficientur quæ dedisti mihi, & ero ipse tecum: quia & vt sim tu dedisti mihi.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber secundus.

Adolescentiæ ætatem & vitia ingreditur.

CAPVT I.

RECordari volo transactas fœditates meas, & carnales voluptates corruptiones animæ meæ, non * quod eas amem, sed vt amem te Deus meus. Amore amoris tui facio istud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, vt tu dulcescas mihi dulcedo non fallax, dulcedo fœlix & secura, & colligens me à disper-

al. quo

dispersione in qua frustratim discussus sum, dum ab vno te aduersus in multa euanui. Exarsi enim aliquando satiari inferis in adolescentia, & siluescere ausus sum varijs & vmbrosis amoribus, & contabuit species mea, & computrui coram oculis tuis placens mihi, & placere cupiens oculis hominum.

Accusat adolescentiam in ardore libidinoso consumptam.

Cap. II.

ET quid erat quod me delectabat, nisi amare & amari? Sed non tenebatur modus ab animo vsque ad animum, quatenus est luminosus limes amicitiæ, sed exhalabantur nebulæ de limosa concupiscentia carnis & scatebra pubertatis, & obnubilabant atque obfuscabant cor meum, vt non discerneretur serenitas dilectionis à caligine libidinis. Vtrumque in confuso æstuabat, & rapiebat imbecillem ætatem per abrupta cupiditatũ, atq; mersabat gurgite flagitiorum. Inualuerat super me ira tua, & nesciebam. Obsorduerám stridore catenæ mortalitatis meæ, pœna superbię animę meę, & ibã longius à te, & sinebas, & iactabar, & effundebar, &

Obsordeo, compositũ à sordeo.

dif-

diffluebam, & ebulliebam per fornicationes meas, & tacebas. O tardum gaudium meum. Tacebas tunc & ego ibam
al. plura porrò longè à te in * plurima & plura sterilia semina dolorum, superba deiectione & inquieta lassitudine. Quis mihi moderaretur ęrumnam meam, & nouissimarum rerum fugaces pulchritudines in vsum verteret, earumque suauitatibus metas præfigeret, vt vsque ad coniugale littus exæstuarent fluctus ætatis meæ, si tranquillitas in eis non poterat esse sine procreandorum liberorum contenta, sicut præscribit lex tua Domine: qui formas etiam propaginē mortalitatis nostræ, potens imponere lenem manum ad temperamentum spinarum à paradiso tuo seclusarum? Non enim longe est à nobis omnipotentia tua, etiam cum longè sumus à te: aut certè sonitum nubium tuarum vigilantius aduerterem. Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem
1. Cor. 7. vobis parco. Et, Bonum est homini mulierem non tangere. Et, Qui sine vxore est, cogitat ea quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo. Qui autem matrimonio iunctus est: cogitat ea quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. Has ergo vo-

ces

ces exaudirem vigilantior: & abſciſſus propter regnum cælorum, fœlicior expectarem amplexus tuos. Sed efferbui miſer ſequens impetum fluxus mei relicto te, & exceſſi omnia ligitima tua, nec euaſi flagella tua. Quis enim hoc mortalium? Nam tu ſemper aderas miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergens offenſionibus omnes illicitas iocunditates meas, vt ita quærerem ſine offenſione iocundari. Et vbi hoc poſſem non inuenirem quicquam præter te Domine: præter te qui fingis dolorem in præcepto, & percutis vt ſanes, & occidis nos ne moriamur abs te. Vbi eram & quàm longè exulabam à delicijs domus tuæ, anno illo ſextodecimo ætatis carnis meæ, cum accepit in me luxuria ſceptrum, & totas manus ei dedi veſaniæ libidinis licentioſæ per dedecus humanum, illicitæ autem per leges tuas? Non fuit cura meorum ruentem excipere me matrimonio: ſed cura fuit tantum vt diſcerem ſermonem facere quàm optimũ, & perſuadere dictione.

De peregrinatione ſtudiorum cauſa, & parentum propoſito.

CAP. III.

Et

ET anno quidem illo intermiſſa erant ſtudia mea, dum mihi reducto à Madauris, in qua vicina vrbe iã cœperam literaturæ atq; oratoriæ percipiendæ gratia peregrinari, longinquioris apud Carthaginem peregrinationis ſumptus præparabantur animoſitate magis quàm opibus patris municipis Thagaſtenſis admodum tenuis. Cui narro hæc? Neque enim tibi Deus meꝰ, ſed apud te narro hæc generi meo, generi humano, quantulacunque ex particula incidere poteſt in iſtas meas literas. Et vt quid hoc? Vt videlicet ego & quiſquis hæc legit, cogitemus de quam profundo clamandum ſit ad te. Et quid propius auribus tuis, ſi cor confitens & vita ex fide eſt? Quis enim non extollebat laudibus, tunc hominem patrem meum, quod vltra vires rei familiaris ſuæ impenderet filio, quicquid etiam longè peregrinanti ſtudiorum cauſa opus eſſet? Multorum enim ciuium longè opulentiorum nullum tale negotium pro liberis erat: Cum interea non ſatageret idem pater qualis creſcerem tibi, aut quàm caſtus eſſem, dum modo eſſem diſertus, vel deſertus potius à cultura tua Deus, qui es vnus, verus & bo-

nus Dominus agri tui cordis mei. Sed vbi sexto illo decimo anno interposito ocio ex necessitate domestica feriatus ab omni schola cum parẽtibus esse cœpi: excesserunt caput meum vepres libidinum, & nulla erat eradicans manus. Quinimò vbi me ille pater in balneis vidit pubescentem, & inquieta indutum adolescentia, quasi iam ex hoc in nepotes gestiret, gaudens matri indicauit, gaudens vinolentia, in qua te iste mundus oblitus est creatorem suum, & creaturam tuam pro te amauit de vino inuisibili peruersè atque inclinatè in ima * voluntatis suæ. Sed matris in pectore iã inchoaueras templum tuum, & exordiũ sanctę habitationis tuę. Nam ille adhuc catechumenus, & hoc recens erat. Itaq; illa exiliuit pia trepidatione ac tremore: & quamuis mihi nondum fideli, timuit tamen vias distortas, in quibus ambulant, qui ponunt ad te tergum & non faciem. Hei mihi, & audeo dicere tacuisse te Deus meus; cum irem abs te longius. Itáne tu tacebas tunc mihi? Et cuius erant nisi tua verba illa per matrẽ meam fidelem tuam, quæ cantasti in aures meas? Nec inde quicquam descendit in cor meum vt facerem illud. Vole-

* al. voluptatis

bat enim illa, & ſecreto memini vt monuerit cum ſollicitudine ingenti ne fornicarer, maximeque ne adulterarem cuiuſquam vxorem. Qui mihi monitus mulierbres videbantur, quibus obtemperare erubeſcerem illi autem tui erant & neſciebam, & te tacere putabam, atq; illam loqui, per quam mihi tu non tacebas, & in illa contemnebaris à me filio eius, filio ancillæ tuæ ſeruo tuo. Sed neſciebam, & præceps ibam tanta cęcitate, vt inter coëtaneos meos puderet me minoris dedecoris, quàm audiebã eos iactantes flagitia ſua, & tanto gloriantes magis quanto magis turpes eſſent: & libebat malum facere non ſolum libidine facti, verumetiam laudis. Quid dignum eſt vituperatione niſi vitium? Ego ne vituperarer, vitioſior fiebam: & vbi non ſuberat quo admiſſo æquarer perditis, fingebam me feciſſe quod non feceram: ne viderer abiectior quo eram innocentior, & ne vilior haberer quo eram caſtior. Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babyloniæ, & volutabar in cœno eius tanquam in cinamomis & vnguentis precioſis, & in vmbilico eius quo tenacius hærerem, calcabat me inimicus inuiſibilis: & ſeduce-

ducebat me quia ego seductilis eram.
Non enim & illa quæ iam de medio
Babylonis fugerat, sed ibat in cæteris e-
ius tardior mater carnis meæ, sicut mo
nuit me pudicitiam, ita curauit, quod de
me à viro suo audierat. Iamque pestilē-
tiosum & in posterum periculosum sen-
tiebat, coercere termino coniugalis af-
fectus, si resecari ad viuum non poterat,
non curauit hoc, quia metus erat ne im-
pediretur spes mea compede vxoria:
Nō spes illa quam in te futuri seculi ha-
bebat mater, sed spes literarum, quas vt
nossem nimis volebat parens vterque.
Ille quia de te prope nihil cogitabat, de
me autem inania: illa autem quia non
solum nullo detrimento, sed etiam non-
nullo adiumento ad te adipiscendum
profutura existimabat vsitata illa studia
doctrinæ. Ita enim conijcio, recolens
vt possum mores parentum meorum.
Relaxabantur etiam mihi ad ludendum
habenæ vltra temperamentum seueri-
tatis, in dissolutionem affectionum va-
riarum, & in omnibus erat caligo inter-
cludens mihi Deus meus serenitatem
veritatis tuæ, & prodibat tan-
quam ex adipe iniqui-
tas mea.

Ad viuũ resecare, id est, omnino tollere.

Furtum

Furtum Augustini. CAP. IIII.

FVrtum certè punit lex tua Domine, & lex scripta in cordibus hominũ, quam ne ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? Nec copiosus adauctũ inopia. Et ego furtum facere volui & feci, nulla compulsus egestate nec penuria, sed fastidio iustitiæ, & sagina iniquitatis. Nam id furatus sum quod mihi abundabat, & multo melius. Nec ea re volebam frui quam furto appetebam, sed ipso furto & peccato. Arbor erat pirus in vicinia vineæ nostræ pomis onusta, nec forma nec sapore illecebrosis. Ad hanc excutiendam atque asportandam, nequissimi adolescentuli perreximus nocte intempesta, quousque ludum de pestilentiæ more in areis produxeramus, & abstulimus inde onera ingentia, non ad nostras epulas, sed vel proijcienda porcis, etiam si aliquid inde comedimus, dum tamen fieret à nobis quod eo liberet quo non liceret. Ecce cor meum Deus meus, ecce cor meum, quod miseratus es in imo abyssi. Dicat tibi nunc ecce cor meum, quid tibi quærebat vt essem gratis malus, & malitiæ meæ causa nulla esset nisi malitia. Fœda erat

& ama-

amaui eam. Amaui perire, amaui defe-ctum meum, non illud ad quod deficiebam, ſed defectum ipſum meum amaui turpis animæ, & diſſiliens à firmamento tuo in exterminium, non decore aliquid, ſed dedecus appetens.

Neminem peccare ſine cauſa.

CAPVT V.

ETenim ſpecies eſt pulchris corporibus & auro & argento & omnibus, & in contactu carnis congruentia valet plurimum, cæteriſque ſenſibus eſt ſua cuique accomodata modificatio corporum. Habet etiam honor temporalis, & imperitandi atque ſuperandi potentia ſuum decus, vnde etiam vindictæ auiditas oritur, & tamen in cuncta hæc adipiſcenda non eſt egrediendum abs te Domine, neque deuiandum à lege tua. Et vita qua hic viuimus habet illecebram ſuam, propter quendam modum decoris ſui, & conuenientiam cum his omnibus infimis pulchris. Amicitia quoque hominum charo nodo dulcis eſt, propter vnitatem de multis animis. Propter vniuerſa hæc atque huiuſmodi peccatum admittitur, dum immoderata in iſta inclinatione

cum

cum extrema bona sint, meliora & summa deseruntur, tu Domine Deus noster, & veritas tua & lex tua. Habent enim & hæc ima delectationes, sed non sicut Deus meus, qui fecit omnia, quia in ipso delectatur iustus, & ipse est delitiæ rectorum corde. Cum itaque de facinore quæritur, qua causa factum sit, credi non solet, nisi cum appetitus adipiscendi alicuius illorum bonorum quæ infima diximus, esse potuisse apparuerit, aut metus amittendi. Pulchra sunt enim & decora, quanquam præ bonis superioribus & opibus beatificis abiecta & iacentia. Homicidium fecit. Cur fecit? Adamauit eius cõiugem aut prædium, aut voluit deprædari vnde viueret, aut timuit ab illo tale aliquid amittere, aut læsus vlcisci se exarsit. Num homicidiũ sine causa faceret ipso homicidio delectatus? Quis crediderit? Nam & de quo dictum est vecordi & nimis crudeli homine, quod gratuito potius malus atq; crudelis erat, prædicta est tamen causa, ne per ocium, inquit, torpesceret manus aut animus. Quare id quoque? cur ita? Vt scilicet illa exercitatione scelerum capta vrbe, honores, imperia, diuitias assequeretur, & careret metu legum, & dif-

& difficultate rerum propter inopiam rei familiaris, & conſcientiam ſcelerũ. Nec ipſe igitur Catilina amauit facinora ſua, ſed vtique aliud cuius cauſa illa faciebat.

Omnia quæ boni ſpecie nos ad vitia inuitant, in ſolo Deo eſſe vera & perfecta.

CAP. VI.

QVid ergo miſer in te amaui ô furtum meum, ô facinus illud meum nocturnum ſextidecimi anni ætatis meæ? Non enim pulchrum eras cum furtum eſſes, aut verò aliquid es vt loquar ad te? Pulchra erant poma illa quæ furati ſumus, quoniam creatura tua erant, pulcherrime omnium, creator omnium, Deus bone, Deus ſummum bonum, & bonum verum meum. Pulchra erant illa poma, ſed non ipſa concupiuit anima mea miſerabilis. Erat enim mihi meliorum copia, illa autem decerpſi, tantum vt furarer. Nam decerpta proieci epulatus inde, ſola iniquitate qua lætabar fruens. Nam & ſi quid illorum pomorum intrauit in os meũ, condimentum ibi facinus erat. Et nunc Domine Deus meus, quæro quid me in furto delectauerit, & ecce ſpecies nulla

eſt. Non dico ſicut in æquitate atque prudentia, ſed neque ſicut in mente hominis atque memoria & ſenſibus & vegitante vita, neque ſicut ſpecioſa ſunt ſydera & decora locis ſuis, & terra & mare plena fœtibus, qui ſuccedunt naſcendo decendentibus, non ſaltem vt eſt quædam defectiua ſpecies & vmbratica vitijs fallentibus. Nam & ſuperbia celſitudinem imitatur, cum tu ſis vnus ſuper omnia Deus excelſus. Et ambitio quid niſi honores quærit & gloriam, cum tu ſis præ cunctis honorãdus vnus & glorioſus in æternum. Et ſæuitia poteſtatem timeri vult. Quis autem timendus, niſi vnus Deus? Cuius poteſtati eripi aut ſubtrahi quid poteſt, quando aut vbi aut quò vel à quo poteſt? Et blãditiæ laſciuientium amari volunt: ſed neque blandius eſt aliquid tua charitate, nec amatur quicquã ſalubrius quàm illa præ cunctis formoſa & luminoſa veritas tua. Et curioſitas affectare videtur ſtudium ſcientiæ, cum tu omnia ſumme noueris. Ignorantia quoque ipſa atque ſtultitia, ſimplicitatis & innocentiæ nomine tegitur, quia te ſimplicius quicquam non reperitur. Quid autem te innocentius, quandoquidem opera tua

malis

malis inimica sunt? Et ignauia quasi quietem appetit. Quæ vero queis certa præter Dominum? Luxuria satietatem atque abundantiam se cupit vocari, tu tamen es plenitudo & indeficiēs copia incorruptibilis suauitatis. Effusio liberalitatis obtendit vmbram, sed bonorū omnium largitor affluentissimus tu es. Auaritia multa possidere vult, & tu possides omnia. Inuidia de excellentia litigat, quid te excellentius? Ira vindictam quærit, te iustius quis vindicat? Timor insolida & repentina exhorrescit rebus quæ amantur aduersantia, dum præcauet securitati. Tibi enim quid insolitū, quid repentinum? Aut quis à te separat quod diligis? Aut vbi nisi apud te firma securitas? Tristitia rebus amissis cō tabescit, quibus se oblectabat cupiditas, quia ita sibi nollet, sicut tibi auferri nihil potest. Ita fornicatur anima cū auertitur abs te, & querit extra te ea quæ pura & liquida non inuenit, nisi cum redit ad te. Peruersè te imitantur omnes qui longè se à te faciunt, & extollunt se aduersum te. Sed etiam sic imitando indicant creatorem te esse omnis naturæ, & ideo non esse quo à te omnino recedatur. Quid ergo in illo furto ego dilexi,

& in quo Dominum meum vel viciosè atque peruersè imitatus sum? An libuit facere contra legem, saltem fallacia, quia potentatu non poteram, vt mancam libertatem captiuus imitarer, faciendo impunè quod non liceret, tenebrosa omnipotentiæ similitudine?

Gratias agit Deo pro remißione peccatorum, quodque à multis seruatus sit.

Cap. VII.

Ecce ille seruus fugiens Dominum suum, & consecutus vmbram. O putredo, ô monstrum vitæ & mortis profunditas. Potuit ne libere quod non licebat? non aliud nisi quia non licebat? Quid retribuā Domino quod recolit hæc memoria mea, & anima mea non metuit* inde? Diligam te Domine, & gratias agā, & confitear nomini tuo, quoniam tanta dimisisti mihi mala, & nefaria opera mea. Gratiæ tuæ deputo & misericordiæ tuæ, quod peccata mea tanquam glaciem soluisti, gratiæ tuæ deputo & quæcunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amaui: Et omnia mihi dimissa esse fateor: & quæ mea sponte feci mala, & quæ te duce non feci. Quis

al. Inde diligam

Quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audet viribus suis tribuere castitatem atque innocentiam suam: vt minus amet te, quasi minus ei necessaria fuerit misericordia tua, qua donas peccata conuersis ad te. Qui enim vocatus à te secutus est vocem tuam, & vitauit ea quæ me de meipso recordantem & fatentem legit: non me derideat ab eo medico ægrum sanari, à quo sibi præstitum est vt non ægrotaret, vel potius vt minus ægrotaret. Et ideo te tantundem imò verò amplius diligat, quia per quem me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari.

Quid amauerit in furto.

CAP. VIII.

QVem fructum habui miser aliquando in his quæ nunc recolens erubesco, maximè in illo furto in quo ipsum furtum amaui, nihil aliud, cum & ipsum esset nihil, & eoipso ego miserior? Et tamen solus id non fecissem, sic recordor animum tunc meum, solus omnimodo non fecissem. Ego ibi amaui etiam consortium eorum cum

quibus id feci. Non ergo nihil aliud quàm furtum amaui, imò verò nihil aliud, quia & illud nihil est. Quid est reuera? Quis est qui doceat me, nisi qui illuminat cor meum, & discernit vmbras eius? Quid est quod mihi venit in mentem quærere, & discutere, & considerare? Quia si tunc amarem poma illa quæ furatus sum, & eis frui cuperem, possem etiam solus si satis esset committere illā iniquitatem, qua peruenirem ad voluptatem meam, nec * confricatione consciorum animorum accenderem * pruritum cupiditatis meæ. Sed quoniam in illis pomis voluptas mihi non erat, ea erat in ipso facinore quam faciebat cōsortium simul peccantium.

al. cōfricationē, al. pruritū.

Contagiosa res sodales mali.

CAP. IX.

QVid erat ille affectus animi? Certè enim planè turpis erat nimis, & væ mihi erat qui habebam illum. Sed tamen quid erat? Delicta quis intelligit? Risus erat quasi titillato corde, quod fallebamus eos, qui hęc à nobis fieri non putabant, & vehementer nolebant. Cur ergo eo me delectabar, quo id non faciebam solus? An quia etiam nemo

no facilè solus ridet? Nemo quidem faciè, sed tamen etiam solos & singulos homines, cum alius nemo præsens est, vincit risus aliquando, si aliquid nimis ridiculum, vel sensibus occurrerit, vel animo. At ego illud solus non facerem, nō facerem omnino solus. Ecce est coram te Deus meus viua recordatio animæ meæ. Solus non facerem furtum illud, in quo me non libebat id quod furabar, sed quia furabar quod me solum facere prorsus non liberet, nec facerem. O nimis inimica amicitia, seductio mentis inuestigabilis, ex ludo & ioco nocendi auiditas, & alieni damni appetitus, nulla lucri mei, nulla vlciscēdi libidine, sed cum dicitur. Eamus faciamus, & pudet non esse impudentem.

In Deo omne bonum. CAP. X.

QVis exaperit istam tortuosissimam & implicatissimam nodositatem? Fœda est, nolo in eam intendere, nolo eam videre. Te volo iustitia & innocentia pulchra & decora honestis luminibus, & insatiabili satietate. Quies est apud te valde, & vita imperturbabilis. Qui intrat in te, intrat in gaudium Domini sui: & non timebit, & habebit

se optime in optimo. Defluxi abs te, ego & erraui Deus meus, nimis deuius à stabilitate tua in adolescentia, & factus sum mihi regio egestatis.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber tertius.

Amore quem venebatur capitur.

CAPVT I.

VEni Carthaginem, & circumstrepebat me vndique sartago flagitiosorum amorum. Nondum amabam, & amari amabam, & secretiore indigentia oderam me minus indigentem. Quærebam quid amarem amans amari, & oderam securitatem, & viam sine muscipulis. Quoniam fames mihi erat intus ab interiori cibo teipso, Deus meus, & ea fame non esuriebam, sed eram sine desiderio alimentorum incorruptibilium, non quia plenus eis erat, sed quo inanior, eo fastidiosior, & ideo non bene valebat anima mea, & vlcerosa proijciebat se foras, miserabiliter scalpi auida contactu sensibiliū.

Sed si non haberent animam non vtique amarentur. Amare & amari dulce mihi erat, magis si etiam amantis corpore fruerer. Venam igitur amicitiæ, coinquinabam sordibus concupiscentiæ, candoremque eius obnubilabā tartarea libidine, & tamen fœdus atque inhonestus, elegans & vrbanus esse gestiebam abundanti vanitate. Rui etiam in amorem quo cupiebā capi: Deus meus misericordia mea quanto felle mihi suauitatem illam, & quàm bonus aspersisti, quia & amatus sum, & perueni occultè ad vinculum fruēdi, & colligabar lætus erumnosis nexibus, vt cæderer virgis ferreis ardentibus, zeli, & suspicionum, & timorum, & irarum, atque rixarum. Rapiebant me spectacula theatrica, plena imaginibus miseriarū, mearum, & hominibus ignis mei.

Spectacula tragica. CAP. II.

QVid est quod homo ibi vult dolere, cum spectat luctuosa atque tragica, quæ tamen pati ipse nollet? Et tamē pati vult ex eis dolorem spectator, & dolor ipse est voluptas eius Quid enim est nisi miserabilis insania? Nam eo magis eis mouetur quisque, quo mi-

nus à talibus ſanus eſt affectibus, quanquam cum ipſe patitur, miſeria, cùm alijs compatitur, miſericordia dici ſolet. Sed qualis tandē miſericordia in rebus fictis & ſcœnicis? Non enim ad ſubueniendum prouocatur auditor, ſed tantum ad dolendum inuitatur. Et * authori earum imaginum amplius fauet cum amplius dolet. Et ſi calamitates illæ hominum vel antiquæ vel falſæ ſic agantur, vt qui ſpectat non doleat, abſcedit inde faſtidiens & reprehendens. Si autem doleat, manet intentus, & gaudens lachrymatur. Lachrymæ ergo amantur & dolores? Certè omnis homo gaudere vult. An cum miſerum neminem eſſe libeat, libet tamen eſſe miſericordem? Quod quia nō ſine dolore eſt, hac vana cauſa amantur dolores Et hoc de illa vena amicitiæ eſt. Sed quò vadit, quò fluit? Vt quid decurrit in torrentem picis bullientis, æſtus immanes tetrarum libidinum in quos ipſa mutatur & vertitur per nutum proprium de cæleſti ſerenitate detorta atque deiecta? Repudietur ergo miſericordia? Nequaquam. Ergo amentur dolores aliquando. Sed caue immunditiam anima mea ſub tutore Deo meo, Deo patrū noſtro-

al. actori

rum, & laudabili, & superexaltato in omnia secula, caue immunditiam. Neque enim nunc non miserior, sed tunc in theatris congaudebam amantibus, cum sese fruebantur per flagitia, quamuis hæc imaginarie gererentur in ludo spectaculi. Cum autem sese amittebāt, quasi misericors contristabar, & vtrunque delectabar tamen. Nunc verò magis misereor gaudentem in flagitio, quàm velut dura perpessum detrimento perniciosæ voluptatis, & amissione miseræ fœlicitatis. Hæc certè verior misericordia, sed ea non in * delectatur cor. Nam & si approbatur officio charitatis qui dolet miserum, mallet tamen vtique nõ esse quod doleret, qui germanitus misericors est. Si enim est maleuola beneuolentia quod fieri non potest, potest & ille qui veraciter synceriterque miseretur, cupere esse miseros vt misereatur. Nonnullus itaque dolor approbandus, nullus amandus est. Hoc enim tu Domine Deus qui animas amas longè * lateque purius quàm nos, & incorruptibilibus misereris, quòd nullo dolore sauciaris. Et ad hæc quis idoneus? At ego tunc miser dolore amabam, & quærebam vt esset quod dolorem, quando

al. delectatur dolor

al. altecß

 mihi

mihi in ærumna aliena & falsa & saltatoria, ea magis placebat actio histrionis, meque alliciebat vehementius qua mihi lachrymæ excutiebantur. Quid autem mirum cum infœlix pecus aberrans è grege tuo, & impatiens custodiæ tuæ turpi scabie fœdarer? Et inde erant dolorum amores, non quibus altius penetrarer, non enim amabam talia perpeti, qualia spectare: sed quibus auditis & fictis, tanquam in superficie raderer: quos tamen quasi vngues scalpentium, feruidus tumor & tabes, & sanies horrida consequebatur. Talis vita mea, nunquid vita erat Deus meus?

In foro versatur inter causidicos.

CAP. III.

ET circumuolabat super me fidelis à longè misericordia tua. In quantas iniquitates distabui, & sacrilegam curiositatem secutus sum, vt deferentē te deduceret me ad ima infida, & circumuentoria obsequia dæmoniorum, quibus immolabam facta mea mala, & in omnibus flagellabas me. Ausus sum etiam in celebritate solennitatum tuarum, intra parietes ecclesiæ tuæ concupiscere, & agere negotium procurandi.

randi fructus mortis. Vnde me verberasti grauibus pœnis, sed nihil ad culpam meam, ô tu prægrandis misericordia mea Deus meus, refugium meum à terribilibꝰ nocētibus, in quibus vagatus sum pręfidenti collo ad longè recedendum à te, amans vias meas & non tuas, amans fugitiuam libertatem. Habebant & illa studia quæ honesta vocabantur, ductum suum intuentem fora litigiosa, vt excellerem in eis: eò laudabilior, quò fraudulentior. Tanta est cæcitas hominum de cæcitate etiam gloriantium. Et maior iam eram in schola rhetoris, & gaudebam superbè, & tumebā typho, quanquam longè sedatior, Domine tu scis, & remotus omninò ab euersionibus quas faciebant euersores. (Hoc enim nomen sæuum & diabolicum, velut insigne vrbanitatis est) Inter quos viuebam pudore impudenti, quia talis non eram, & cum eis eram, & amicitijs eorum delectabar aliquando, à quorum semper factis abhorrebam, hoc est, ab euersionibus quibus proterue insectabantur ignotorum verecundiam, quam perturbarent gratis illudendo atque inde pascendo maleuolas lætitias suas. Nihil est illo actu similius actibus dæmonio-

moniorum. Quid itaque verius, quàm euersores vocantur? Euersi planè prius ipsi atque peruersi, deridentibus eos & seducentibus fallacibus occultè spiritibus in eo ipso quo alios irridere amant & fallere.

Hortensius Ciceronis excitauit illum ad ardorem philosophiæ.

CAPVT IIII.

INter hos ego imbecilla tunc ætate discebam libros eloquentiæ, in qua eminere cupiebam fine damnabili & ventoso per gaudia vanitatis humanæ, & vsitato iam discēdi ordine perueneram in librum quendam cuiusdam Ciceronis, cuius linguam ferè omnes mirantur, pectus non ita. Sed liber ille ipsius exhortationem continet ad philosophiam, & vocatur Hortensius. Ille verò liber mutauit affectum meum, & ad teipsum Domine mutauit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repētè omnis vana spes, & immortalitatē sapientię concupiscebam æstu cordis incredibili, & surgere iam cœperam vt ad te redirem. Non enim ad acuendam linguam, quod videbar emere maternis mercedibus, cum age-

agerem annum ætatis vndeuigeſimum, iam defuncto patre ante biennium. Non ergo ad acuendam linguam referebam illum librum, neque mihi locutionem, ſed quod loquebatur perſuaſerat. Quomodo ardebam Deus meus, quomodo ardebam euolare à terrenis ad te, & neſciebam quid ageres mecum. Apud te eſt enim ſapientia. Amor autem ſapientiæ nomen grecum habet, philoſophiam, quo me accendebant illæ litteræ. Sunt qui ſeducant per philophiam magno & blando & honeſto nomine colorantes & fucantes errores ſuos. Et propè omnes qui ex illis & ſupra temporibus tales erant, notantur in eo libro & demõſtrantur, & manifeſtatur ibi ſalutifera illa admonitio ſpiritus tui per ſeruum tuum bonum & pium. Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam & inanem ſeductionem ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa huius mundi, & non ſecundum Chriſtum: quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et ego illo tempore ſcis tu lumen cordis mei, quoniam nondum mihi hæc apoſtolica nota erant. Hoc tamen ſolo delectabar *Colloſſ. 2.*

in illa

in illa exhortatione, quòd non illam aut illam ſectam, ſed ipſam quæcunque eſſet ſapientiam, vt diligerem & quærerem, & aſſequerer, & tenerem atque amplexarer fortiter, excitabar ſermone illo & accendebar, & ardebam: & hoc ſolum me in tanta flagrantia refringebat, quod nomen Chriſti non erat ibi, quoniam hoc nomen ſecundùm miſericordiam tuam Domine, hoc nomen ſaluatoris mei filij tui, in ipſo adhuc lacte matris, tenerum cor meum pie biberat & altè retinebat, & quicquid ſine hoc nomine fuiſſet, quamuis literatum & expolitum & veridicum, non me totum rapiebat.

Faſtidijs ſacras literas propter ſimplicitatem ſtyli.

CAPVT V.

ITaque inſtitui animum intendere in ſcripturas ſanctas, vt viderẽ quales eſſent Et ecce video rem nõ compartam ſuperbis, neq; nudatam pueris, ſed inceſſu humilem, ſucceſſu excelſam, & velatam myſterijs, & non eram ego talis, vt intrare in eam poſſem, aut inclinare ceruicem ad eius greſſus. Non enim ſicut modò loquor, ita ſenſi, cum attem-

attendi ad illam scripturam, sed visa mihi est indigna quàm Tertullianæ dignitati compararem. Tumor enim meus refugiebat modum eius, & acies mea non penetrabat interiora eius. Veruntamen illa erat quæ cresceret cum paruulis, sed ego dedignabar esse paruulus, & turgidus fastu mihi grandis videbar.

A Manichæis quomodo captus.

CAP. VI.

INcidi itaque in homines superbè delirantes, & carnales nimis & loquaces, in quorum ore laquei diaboli & viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui, & Domini Iesu Christi, & paracleti consolatoris Spiritus sancti. Hæc enim omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenus & strepitu linguæ, cęterum cor inane veri. Et dicebant: Veritas & veritas, & * multi eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis, sed falso loquebantur, non de te tantum qui verè veritas es, sed etiam de istis elementis huius mundi creaturis tuis, de quibus etiam vera dicentes philosophos transgredi debui præ amore tuo mi pater summe bone, pulchritudo

* al. multum.

pul-

pulchrorum omnium. O veritas, quàm intimè etiam tunc medullæ animi mei suspirabant tibi, cum te illi sonarent mihi frequenter & multipliciter voce sola, & libris multis & ingentibus, & illa erant fercula in quibus mihi esurienti te inferebantur pro te Sol & Luna pulchra opera tua, sed tamen opera tua, non tu, nec ipsa prima. Priora enim spiritualia opera tua quàm ista corporea, quãuis lucida & cœlestia. At ego nec priora illa, sed teipsam, te veritas, in qua nõ est commutatio, nec momenti obumbratio, esuriebam & sitiebam, & apponebantur adhuc mihi in illis ferculis fantasma splendida, quibus iam melius erat amare istum Solem, saltem istis oculis verum, quàm illa falsa animo decepto per oculos. Et tamen quia te putabam, manducabam, non auidè quidẽ, quia nec sapiebas in ore meo sicuti es: neque enim tu eras figmenta illa inania, nec nutriebar ex eis, sed exhauriebar magis. Cibus enim in somnis similibus est cibis vigilantium, quo tamen dormientes non aluntur, dormiunt enim. At illa nec similia erant vllo modo tibi, sicut nunc mihi locuta es, quia illa erant corporalia fantasmata, falsa

cor-

corpora, quibus certiora sunt vera corpora ista, quæ videmus, visu carneo, siue cœlestia, siue terrestria, cum pecudibus & volatilibus videmus hæc, & certiora sunt quàm cùm imaginamur ea. Et rursus certiùs imaginamur ea, quàm ex eis suspicamur alia grandiora & infinita, quæ omninò nulla sunt, qualibus ego tunc pascebar inanibus & non pascebar. At tua amor meus in quem deficio vt fortis sim, nec ista corpora es quę videmus, quanquam de cælo, nec ea es quæ non videmus ibi, quia tu ista condidisti, nec in summis tuis conditionibus * abes. Quanto ergo longe es à fantasmatibus illis meis, fantasmatibus corporum quæ omninò non sunt, quibus certiores sunt fantasiæ corporum corum quæ sunt, & eis certiora corpora, quæ tamen nō es, sed nec anima es, q̄; vita es corporum. Ideò melior vita corporum, certiorque quàm corpora. Sed tu vita es animarum, vita vitarum viuens teipsa, & non mutaris vita animæ meæ. Vbi ergo mihi tunc eras, & q̄ longè? Et longè peregrinabar abs te exclusus, & à siliquis porcorum quos de siliquis pascebam. Quanto enim meliores grammaticorum & poëtarum fabellæ, quàm

* habes

læ, quàm illa decipula: Nam versus & carmen, & Media volans, vtiliores certè quàm quinque elementa variè fucata, propter quinque antra tenebrarum, quæ omninò nulla sunt, & occidunt credentem. Nam versum & carmen etiam ad vera elementa transfero. Volantem autem Medeam, & si cantabam, non asserebam, & si cantari audiebam, non credebam, illa autem credidi. Væ væ quibus gradib⁹ deductus sum in profunda inferi? quippè laborans & æstuans inopia veri, cùm te Deus meus (tibi enim confiteor qui me miseratus es, & nondum confitentem), cùm te non secundum intellectum mentis, quo me præstare voluisti beluis, sed secundum sensum carnis quærerem: tu autem eras interior intimo meo, & superior summo meo, offendi in illam mulierem audacem, inopem prudentiæ ænigma Salomonis, sedentem super sellam in foribus, & dicētem: Panes occultos libenter edite, & aquam dulcem furtiuam bibite. Qui me seduxit, quia inuenit foris habitantem in oculo carnis meæ, & talia ruminantem apud me, qualia per illam vorassem.

Prou. 9.

Doctri-

Doctrina Manichæorum absurdæ.

CAP. VII.

NEsciebam enim aliud vere quod est, & quasi acutulæ mouebar, vt suffragarer stultis deceptoribus cũ à me quærerent, vnde malum, & vtrum forma corporea Deus finiretur, & haberet capillos & vngues, & vtrum iusti existimandi essent qui haberent multas vxores simul, & occiderent homines, & sacrificarent de animalibus. Quibus rebus ignarus perturbabar, & recedens à veritate, ire in eam mihi videbar, quia non noueram malum non esse nisi priuationem boni, vsque ad quod omninò non est. Quod vnde viderem, cuius videre vsque ad corpus erat oculis, & animo vsque ad fantasma? Et non noueram Deum esse spiritum, non cui membra essent per longum & latum, nec cui esse moles esset, quia moles in parte minor est, quàm in toto suo, & si infinita sit, minor est in aliqua parte certo spatio definita, quàm per infinitum, & non est tota vbique, sicut spiritus, sicut Deus. Et quid in nobis esset, secundum quòd essemus similes Deo, & si rectè in scripturis diceremur, ad *Ioan. 4.*

ima-

Gene.1. imaginem Dei: prorsus ignorabam, & non noueram iustitiam veram interiorem, non ex consuetudine iudicantem, sed ex lege rectissima Dei omnipoten-
1. Cor. 4. tis, qua formarentur mores regionum & dierum pro regionibus & diebus, cum ipsa vbique ac semper esset, non alibi alia, nec aliàs aliter, secundum quam iusti essent Abraham, & Isaac, & Iacob, & Moyses, & Dauid, & illi omnes laudati ore Dei, sed eos ab imperitis iudicari iniquos iudicantibus ex humano die, & vniuersos mores humani generis ex parte moris sui mitiētibus, tanquam si quis nescius in armamentis, quid cuique membro accommodatum sit, ocrea velit caput contegi, & galea calceari, & murmuret quod non aptè conueniat: aut in vno die indicto à pomeridianis horis iustitio, quisquam stomachetur non sibi concedi quid venale proponere, quia manè concessum est: aut in vna domo videat aliquid tractari manibus quoquam seruo, quod facere non sinatur qui pocula ministrat, aut aliquid post præsepia fieri, quod ante mensam prohibeatur, & indignetur, & cũ sit vnum habitaculum & vna familia, non vbique atque omni-

omnibus idem tribui. Sic ſunt iſti qui indignantur, cum audierint illo ſeculo licuiſſe iuſtis aliquid, quod iſto non licet iuſtis: & quia illis aliud præcepit Deus, iſtis aliud pro temporalibus cauſis, cum eidem iuſtitiæ vtrique ſeruierint, cum in vno homine, & in vno die, & in vnis ædibus videant aliud alij membro congruere, & aliud iam dudũ licuiſſe, & poſt horam non licere, quiddam in illo angulo permitti aut iuberi, quod in iſto iuſtè vetetur & vindicetur. Nunquid iuſtitia varia eſt & mutabilis? Sed tempora quibus præſidet, non pariter eunt: tempora enim ſunt Homines autem quorum vita ſuper terram breuis eſt, quia ſenſu non valent cauſas contexere ſeculorum priorum, aliarumque gentium, quas experti non ſunt, cum his quas experti ſunt: in vno autem corpore vel die vel domo, facile poſſunt videre quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus perſoniſue congruat: In illis offenduntur, his ſeruiunt. Hæc ego tũc neſciebam, & non aduertebam, & feriebant vndique iſta oculos meos, & non videbam. Et cantabam carmina, & non mihi licebat ponere pedem quemlibet vbilibet,

ſed

ſed in alio atque alio metro: aliter atq; aliter, & in vno aliquo verſu, non omnibus locis eundem pedem. Et ars ipſa qua canebam, non habebat aliud alibi, ſed omnia ſimul. Et non intuebar iuſtitiam cui ſeruirent boni & ſancti homines, longè excellentius atque ſublimus habere ſimul omnia quę prȩcepit Deus, & nulla ex parte variari, & tamen varijs temporibus non omnia ſimul, ſed propria diſtribuentem ac præcipientē. Et reprehendebam cæcus pios patres, non ſolùm ſicut Deus iuberet atque inſpiraret vtentes præſentibus, verùm quoque ſicut Deus reuelaret, futura prænunciantes.

Flagitia quæ & quomodo punienda.

CAPVT VIII.

NVnquid aliquando aut alicubi iniuſtum eſt diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & diligere proximum tanquam ſeipſum? Itaque flagitia quæ ſunt contra naturam, vbique ac ſemper deteſtanda atque punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ ſi omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non ſi fecit homines,

nes,

nes, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadem natura, cuius ille auctor est, libidinis peruersitate polluitur. Quæ autem contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diuersitate vitanda sunt, vt pactũ inter se ciuitatis aut gentis consuetudine vel lege firmatum, nulla ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo vniuerso non congruẽs. Cum autem Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet iubet, & si nunquam ibi factum est, faciendum est: & si omissum, instaurandum: & si institutum non erat, instituendum est. Si enim regi licet in ciuitate cui regnat iubere aliquid, quod neque ante illum quisquam, nec ipse vnquam iusserat, & non contra societatem ciuitatis eius obtemperatur, imò contra societatem non obtemperatur. Generale quippe pactum est societatis humanæ, obedire regibus suis, quanto magis Deo regnatori vniuersæ creaturæ suæ, ad ea quæ iusserit: sine dubitatione seruiendum est. Sicut enim in potestatibus societatis humanæ, maior potestas minori ad obediendum præponitur, ita

Dist. 8. c. Quæ contra.

Deus omnibus. Item in facinoribus, vbi libido est nocendi, siue per contumeliã, siue per iniuriam, & vtrunque vel vlciscendi causa, sicut inimico inimicus: vel adipiscendi alicuius extra commodi, sicut latro viatori: vel euitandi mali, sicut ei qui timetur: vel inuidendo, sicut fœliciori miserior, aut in aliquo prosperatus, ei quem sibi æquari timet, aut æqualem dolet: vel sola voluptate alieni mali, sicut spectatores gladiatorum, aut irrisores, aut illusores quorumlibet Hæc sunt capita iniquitatis, quæ pullulant principandi & spectandi & sentiẽdi libidine, aut vna, aut duabus earum, aut simul omnibus. Et viuitur male aduersus tria & septem, psalteriũ decem chordarum decalogum tuũ, Deus altissime & dulcissime. Sed quæ flagitia in te qui non corrumperis? Aut quæ aduersus te facinora, cui noceri nõ potest? Sed hoc vindicas quod in se homines perpetrant, quia etiam cum in te peccant, impiè faciunt in animas suas, & mentitur iniquitas sibi, siue corrumpendo aut peruertẽdo naturã suã quam tu fecisti & ordinasti, vel immoderate vtẽdo concessis rebus, vel in nõ concessa flagrando in eum vsum qui est cõtra natu-

naturam.aut rei tenētur, animo & verbis ſæuiētes aduerſus te, & aduerſus ſtimulum calcitrantes: aut cum diſruptis limitibus humanæ ſocietatis, lætantur, audaces priuatis conciliationibus, aut dirēptionibus, prout* quiſque delectauerit aut offenderit, & ea fiunt cum tu derelinqueris fons vitæ, qui es vnus & verus creator & rector vniuerſitatis, & priuata ſuperbia diligitur in parte vnū falſum. Itaque pietate humili reditur in te, & purgas nos à conſuetudine mala, & propitius es peccatis confitentium, & exaudis gemitus compeditorum, & ſoluis à vinculis quæ nobis fecimus: ſi iam non erigamus aduerſus te cornua falſę libertatis, auaritia plus habendi, & damno totum amittendi, amplius amando proprium noſtrum quàm te omnium bonum.

*al. quidque.

Diſcrimen inter peccata, & inter Dei iudicium & hominum.

CAP. IX.

SEd inter flagitia & facinora, & tam multas iniquitates, ſunt peccata proficientium, quæ à bene iudicantibus & vituperātur ex regula perfectionis, & laudantur ſpe frugis, ſicut herba ſegetis.

 Et ſunt

Et sunt quædam similia vel flagitio, vel facinori, & nõ sunt peccata, quia nec te offendunt dominum Deum nostrũ, nec sociale consortium, cum conciliãtur aliqua in vsum vitæ congrua tempori, & incertum est an libidine habẽdi, aut puniuntur corrigendi studio potestate ordinata, & incertum est an libidine nocendi. Multa itaque facta quæ hominibus improbanda videntur, testimonio tuo approbata sunt, & multa laudata ab hominibus, te teste damnantur, cum sæpe se aliter habet species facti, & aliter facientis animus, atque articulus occulti temporis. Cum verò tu aliquid repẽte inusitatum, & improuisum imperas, etiam si hoc aliquãdo vetuisti, quamuis causam imperij tui pro tempore occultes, & quamuis contra pactum sit alliquorum hominũ societatis, quis dubitat esse faciendum, quando ea iusta est societas hominum quæ seruit tibi? Sed beati qui te imperasse sciũt. Fiunt enim omnia à seruientibus tibi, vel ad exhibendum quod ad præsens opus est, vel ad futura prænuncianda.

Rursus de ficu furto sublata cum irrisione Manichæorum. CAP. X.

Hæc

HAEc ego nesciens irridebam illos sanctos seruos & prophetas tuos. Et quid agebam cum irridebam eos, nisi vt irriderer abs te, sensim atque paulatim perductus ad eas nugas, vt crederem ficũ plorare cũ decerpitur, & matrem eius arborẽ lachrymis lacteis? Quam tamen ficũ si comedisset aliquis sanctus alieno sanè non suo scelere decerptã, misceret visceribus & anhelaret de illa angelos, imò verò particulas Dei gemendo in oratione atque ructando, quæ particulæ summi & veri Dei ligatę fuissent in illo pomo, nisi electi sancti dente ac ventre soluerentur. Et credidi miser magis esse misericordiam præstãdam fructibus terræ, quam hominibus propter quos nascerentur. Si quis enim esuriens peteret qui Manichæus non esset, quasi capitali supplicio damnanda buccella videretur, si ei daretur.

Somnium matris de filio.

CAP. XI.

ET misisti manũ tuam ex alto, & de hac profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea fidelis tua, amplius quàm flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meã ex fide &

ſpiritu, quem ex te habebat, & exaudiſti eam domine. Exaudiſti eam, nec deſpexiſti lachrymas eius, cum profluētes rigarēt terram ſub oculis eius in omni loco orationis eius, & exaudiſti eā. Nam vnde illud ſomniū quo eam conſolatus es, vt viuere me ſecum crederet, & habere ſecum eandem menſam in domo, quod nolle cœperat auerſans & deteſtans blaſphemias erroris mei? Vidit enim ſtantē ſe in quadā regula lignea, & aduenientem ad ſe iuuenem ſplendidum, hilarem atque arridentem ſibi, cum illa eſſet mœrens & mœrore cōfecta. Qui cum cauſas quęſiſſet ab ea mœſtitiæ ſuæ, quotidianarumq; lachrymarum, docendi vt aſſolet nō diſcendi gratia: atque illa reſpondiſſet perditionem meam ſe plangere, iuſſiſſe illum quò ſecura eſſet, atque admonuiſſe, vt attenderet, & videret vbi eſſet illa, ibi eſſe & me. Quod illa vbi attēdit, vidit me iuxta ſe in eadem regula ſtantē. Vnde hoc, niſi quia erant aures tuæ ad cor eius? O tu bone omnipotens, qui ſic curas vnūquemque noſtrum tanquam ſolum cures, & ſic omnes tanquam ſingulos. Vnde illud etiam, quod cū mihi narraſſet, ipſum viſum, & ego ad id trahere conarer,

mater, vt illa se potius non desperaret futuram esse quod eram: continuo sine aliqua hæsitatione non, inquit, non enim mihi dictum est: vbi ille, ibi & tu, sed vbi tu, ibi & ille. Confiteor tibi domine recordationem meam quantũ recolo, quod sæpe non tacui, amplius me isto per matrem vigilantem responso tuo, quod tam vicina interpretationis falsitate turbata non est, & tam cito vidit quod vidẽdum fuit, quod ego certe antequam dixisset non videram, etiam tum commotum fuisse, quã ipso somnio, quo fœminæ piæ gaudium tanto post futurum, ad consolationem tunc præsentis solicitudinis, tanto ante prædictum est. Nam nouem ferme anni secuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cũ sæpe surgere conarer, & grauius alliderer, volutatus sum: cum tamẽ illa vidua casta, pia & sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu & gemitu non segnior, non desineret horis omnibus orationum suarum de me plangere ad te, & intrabant in conspectum tuum preces eius, & me tamen dimittebas adhuc volui & inuolui illa caligine.

Quale responsum mater Augustini acceperit à quodam Episcopo de ipsius conuersione.

CAP. XII.

ET dedisti alterum responsum interim quod recolo. Nã & multa prætereo, propter quod propero ad ea quæ me magis vrgent confiteri tibi, & multa non memini. Dedisti ergo alterũ per sacerdotem tuum quendam episcopum nutritum in ecclesia, & exercitatũ in libris tuis. Quem cũ illa fœmina rogasset, vt dignaretur mecũ colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos fortè idoneos inuenisset,) noluit ille, prudenter sanè, quantũ sensi postea. Respondit enim me adhuc esse indocilẽ, eò quòd inflatus essẽ nouitate hæresis illius, & nõnullus quęstiunculis iã multos imperitos exagitassem, sicut illa indicauerat ei. Sed sine inquit, illũ ibi, & tantum roga pro eo dominã, ipse legendo reperiet, quis ille sit error, & quanta impietas. Simul etiam narrauit se quoq; paruulum à seducta matre sua datum fuisse Manichæis, & omnes penè nõ legisse tantum, verumetiam scriptitasse libros eorũ, sibiq; apparuisse nullo con-

lo con-

lo contra disputante & conuincente, quàm esset illa secta fugienda, itaq; fugisse. Quę cum ille dixisset, atq; illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando, & vbertim flendo vt me videret & mecum dissereret: ille iam substomachãs tædio, vade, inquit, à me, ita viuas: fieri enim non potest, vt filius istarum lachrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse inter colloquia sua mecum sæpè recordabatur, ac si de cælo sonuisset.

DIVI AVRELII AVgustini Confessionum Liber quartus.

Quam diu & quomodo alios seduxerit. CAPVT. I.

PER idem tempus annorum nouem, āb vndeuicesimo anno ætatis meæ, vsque ad duodetrecesimum seducebamur & seducebamus, falsi atque fallētes in varijs cupiditatibus, & palam doctrinas quas liberales vocant, occultè autem falso nomine religionis, hic superbi, ibi superstitiosi, vbique vani ac popularis gloriæ sectantes inani-

inanitatem, vsque ad theatricos plausus, & contentiosa * certamina, & agonem coronarum fœnearum, & spectaculorum nugas, & intemperantiam libidinum. Illac autem purgari nos ab istis sordibus expetentes cum eis qui appellantur electi & sancti, afferebamus escas, de quibus nobis in officina aqualiculi sui fabricarent angelos & deos per quos liberaremur, & sectabar ista, atq; faciebam cum amicis meis, per me ac mecũ deceptis. Irrideãt me arrogantes, & nondum salubriter prostrati & elisi à te Deus meus, ego tamẽ confiteor tibi dedecora mea in laude tua. Sine me obsecro, & da mihi circũire præsenti memoria præteritos circũitus erroris mei, & immolare tibi hostiam iubilationis. Quid enim ego sum mihi sine te, nisi dux in præceps? Aut quid sum cum mihi bene est, nisi sugens lac tuum, aut fruens te cibo qui non corrumpitur? Et quis homo est quilibet homo, cũ sit homo? Sed irrideãt nos fortes, & potentes: Nos autem infirmi & inopes confiteamur tibi.

*al. carmina.

Rhetoricam docet: & aruspicem, qui victoriam promittebat, contemnit.

CAP. II.

Docc-

DOcebam in illis annis artem rhetoricam, & victoriosam loquacitatem victus cupiditate vendebam. Malebam tamen domine, tu scis, bonos habere discipulos, sicut appellantur boni, & eos sine dolo docebam dolos: nō quibus contra caput innocentis agerēt, sed aliquando pro capite nocentis. Et tu Deus vidisti de longinquo lapsantem in lubrico, & in multo fumo scintillitantem fidem meam, quam exhibebam in illo magisterio diligentibus vanitatem, & quęrentibus mendacium socius eorum. In illis annis vnā habebam, non eo quod legitimum vocatur coniugio cognitam, sed quam indagauerat vagus ardor inops prudentia: Sed vnam tamē, ei quoque seruans thori fidem: in qua sane experirer exemplo meo, quid distaret inter cōiugalis placidi modū, quod fœderatum esset generādi gratia, & pactum libidinosi amoris, vbi proles etiam contra votum nascitur, quamuis iā nata cogat se diligi. Recolo etiam cum mihi theatrici carminis certamen inire placuisset, mandasse mihi nescio quem aruspicem, quid ei dare mercedis vellē vt vincerem: me autem fœda illa sacra-

menta deteſtatum & abominatum reſpōdiſſe: nec ſi corona illa eſſet immortaliter aurea, muſcam pro victoria mea ſinerem necari. Necaturus enim erat ille in ſacrificijs ſuis animãtia, & illis honoribus inuitaturus mihi ſuffragatura dæmonia videbatur. Sed hoc quoque malum non ex tua caſtitate repudiaui Deus cordis mei. Non enim amare te noueram, qui niſi fulgores corporeos cogitare non noueram. Talibus enim
Pſal. 72. figmentis ſuſpirans anima, nónne for-
Oſeæ. 12. nicatur abs te, & fidit in falſis, & paſcit ventos. Sed videlicet ſacrificari pro me nollem dæmonibus, quibus me illa ſuperſtitione ipſe ſacrificabam. Quid eſt enim aliud ventos paſcere, quàm ipſos paſcere, hoc eſt, errando eis eſſe voluptati atque deriſui?

Aſtrologiæ deditus, à ſene medicinæ & rerum perito vocatur.

CAP. III.

IDeo illos planetarios, quos mathe-ticos vocant, planè cõſulere non deſiſtebam, quod quaſi eis nullũ eſſet ſacrificium, & nullæ preces ad aliquem ſpiritum ob diuinationem dirigerẽtur, quod tamen Chriſtiana & vera pietas con-

consequenter repellit & damnat. Bonũ est enim confiteri tibi domine, & dicere: miserere mei, cura animam meam, quoniam peccaui tibi. Neque ad licentiam peccandi abuti indulgẽtia tua, sed meminisse dominicæ vocis: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Quam totam illi salubritatem interficere conantur, cũ dicunt: De cœlo tibi est ineuitabilis causa peccandi, & Venus hoc fecit, aut Saturnus, aut Mars: scilicet vt homo sine culpa sit, caro & sanguis, & superba putredo: culpandus sit autem cæli ac syderum creator & ordinator. Et quis est hic nisi Deus noster, suauitas & origo iustitiæ, qui reddis vnicuique secundum opera eius, & cor contritum & humiliatum nõ spernis? Erat eo tempore vir sagax, medicinæ artis peritissimus, atque in ea nobilissimus, qui proconsul è manu sua coronam illam agonisticam imposuerat, non sano capiti meo: sed non vt medicus. Nam illius morbi tu sanator: qui resistis superbis, humilibus autem das gratiam. Nũquid tamen etiam per illum senem defuisti mihi, aut destitisti mederi animæ meæ? Quia enim factus ei erã familiarior, & eius sermoni- *Matt. 16.*

bus, erant enim sine verborum cultu viuacitate sententiatum iocundi & graues, assiduus & fixus inhærebã. Vbi cognouit ex colloquio meo libris genethlyacorũ esse me deditum, benignè & paternè monuit, vt eos abijcerem, neque curam & operam rebus vtilibus necessariam, illi vanitati frustra impenderem: dicens ita se illam didicisse, vt eius professionem primis annis ætatis suæ differre voluisset, qua vitam degeret, & si Hippocratem intellexisset, & illas vtique literas potuisset intelligere, & tamen non ob aliam caussam se postea illis relictis medicinam assecutũ, nisi quod eas falsissimas comperisset, & nollet vir grauis decipiendis hominibus victum quærere. At tu, inquit, quo te in hominibus sustentes, rhetoricam tenes, hanc autẽ fallaciam libero studio, non necessitate rei familiaris sectaris, quo magis mihi te oportet de illa credere, qui eã tã perfectè discere elaboraui, quam ex ea sola viuere volui. A quo ego cum quęsissem, qua ex causa hoc fieret, vt multa inde vera pronũciarentur: respõdit ille vt potuit, vim sortis hoc facere in rerum natura vsquequaque diffusam. Si enim de paganis poëtæ cuiuspiã longè aliud ca-

nentis atque intendẽtis, cum forte quis conſuluit, mirabiliter cõſonus negocio ſæpe verſus exiret, mirandũ non eſſe dicebat, ſi ex anima humana ſuperiore aliquo inſtinctu neſciẽte quid in ſe fieret, non arte ſed forte ſanaret aliquid quod interrogantis rebus factisque concineret: Et hoc quidem ab illo vel per illum procuraſti mihi, & quid ipſe poſtea per meipſum quærerem in memoria mea delineaſti. Tũc autem nec ipſe nec chariſſimus meus Nebridius, adoleſcens valde bonus & valde cautus, irridens totum illud diuinationis genus perſuadere mihi potuerunt vt hæc abijcerem, quoniam me amplius ipſorum autorũ mouebat autoritas, & nullum certum, quale quærebam, documentum adhuc inueneram, quo mihi ſine ambiguitate appareret, quæ ab eis conſultis vera dicerentur, ſorte non arte inſpectorum ſyderum dici.

Morbum & baptiſmum amici narrat, quem etiam ſuis erroribus inuoluerat, eoq; morte ſublato dolet grauiſsimè.

CAP. IIII.

IN illis annis quo primũ tempore in municipio quo natus sũ docere cœperam,

peram, comparaueram amicum ſocietate ſtudiorum nimis charum, coæuum mihi, & conflorentē flore adoleſcētiæ: Mecū puer creuerat, & pariter in ſcholam ieramus, pariterque luſeramus. Sed nondum ſic erat amicus, quanquam ne tunc quidē ſicuti eſt vera amicitia, quia non eſt vera, niſi cum eā tu agglutinas inter inhærentes tibi charitate diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritū ſanctū, qui datus eſt nobis. Sed tamē dulcis erat nimis * cocta feruore parilium ſtudiorū. Nā & à fide vera, quā & ſi germanitus & penitus adoleſcens tenebat, deflexeram eū in ſuperſtitioſas fabellas & pernicioſas, propter quas plāgebat me mater. Mecū iam errabat in animo homo ille, & non poterat anima mea ſine illo. Et ecce tu imminēs dorſo fugitiuorum tuorum Deus vltionum & fons miſericordiarum, ſimulque conuertēs nos ad te miris modis, ecce abſtuliſti hominem de hac vita, cū vix expleuiſſet annum in amicitia mea, ſuauis mihi ſuper omnes ſuauitatis illius vitæ meæ. Quis laudes tuas enumerat vnus, in ſe vno quas expertus eſt? Quid tūc feciſti Deus meus, & quàm inueſtigabilis abyſſus iudiciorū tuorum? Cum enim laboraret ille febribus,

*al. coacta.

bribus, iacuit diu sine sensu in sudore letali. Et cum desperaretur, baptizatus est nesciens me non curante, & præsumente, id retinere potius animam eius, quod à me acceperas, non quod in nescientis corpore fiebat. Longe autem aliter erat, nam recreatus est & saluus factus. Statimque vt primum cum eo loqui potui, potui autē mox vt ille potuit, quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex inuicem. Tentaui apud illum irridere, tanquam & illo irrisuro mecū baptismum quem acceperat mente atque sensu absentissimus, sed tamen iam se accepisse didicerat. At ille ita me exhorruit vt inimicum, admonuit mirabili & repentina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem. Ego autem stupefactus atq; turbatus distuli omnes motus meos, vt conualesceret prius, essetque idoneus viribus valetudinis, cū quo agere possem quod vellem. Sed ille abreptus dementiæ meæ, vt apud te seruaretur cōsolationi meæ, post paucos dies me absente repetitur febribus & defungitur. Quo dolore cōtenebratum est cor meū, & quicquid aspiciebam, mors erat. Et erat mihi patria supplicium, & paterna domus mira infeli-

infelicitas, & quicquid cum illo cõmunicaueram, sine illo in cruciatum immanem vertebatur. Expetebant eum vndique oculi mei, & non dabatur mihi, & oderam omnia, quia non haberent eũ. Nec mihi iam dicere poterant, ecce veniet, sicut cum viueret quando absens erat. Et factus eram ipse mihi magna quæstio, & interrogabam animam meam, quare tristis esset, & quare conturbaret me valde, & nihil nouerat respondere mihi. Et si dicebam: Spera in Deum, iuste non obtemperabat, quia & verior erat & melior homo quẽ charissimum amiserat, quàm fantasma in quod sperare iubebatur. Solus fletus erat dulcis mihi, & successerat amico in delicijs animi mei.

Lachrymæ in precibus & dolore rei charæ amisse. CAP. V.

ET nunc domine iã illa transierunt, & tempore lenitum est vulnus meum. Possum ne audire abs te qui veritas es, & admouere aurẽ cordis mei ori tuo, vt dicas mihi, cur flet⁹ dulcis sit miseris? An tu quamuis vbiq; adsis, lõge abiecisti à te miseriam nostram? Et tu in te manes, nos autem in experimẽtis voluimur. Et tamen nisi ad aures tuas plora-

ploraremus, nihil residui de spe nostra fieret. Vnde igitur suauis fructus de amaritudine vitæ carpitur, gemere & flere & suspirari & conqueri? An hoc ibi dulce est quod speramus exaudire te? Rectè istud in precibus, quia desideriũ perueniendi habent. Nunquid in dolore amissæ rei & luctu quo tunc operiebar? Neque enim sperabam reuiuiscere illum, aut hoc petebam lachrymis, sed tantum dolebam & flebam. Miser enim eram, & amiseram gaudium meum. An & fletus res amara est præ fastidio rerũ quibus prius fruebamur, & tunc dum ab eis abhorremus, delectat?

Explicat magnum affectum quo diligebat amicum. CAP. VI.

QVid autem ista loquor? Non enim tempus quærendi nunc est, sed confitendi tibi. Miser eram, & miser est omnis animus vinctus amicitia rerũ mortalium, & dilaniatur cum eas amittit, & tunc sentit miseriam, qua miser est, & antequam amittat eas. Sic enim ego eram illo tempore, & flebã amarissimè, & requiescebam in amaritudine. Ita miser eram, & habebam chariorem illo amico meo vitã ipsam miseram.

rum. Nã quamuis eam mutare vellem, nollem tamen amittere magis quàm illum. Et nescio an vellem vel pro illo, sicut de Oreste & Pylade traditur, si non fingitur, qui vellent pro inuicem vel simul mori, quia morte peius eis erat non simul viuere. Sed in me nescio quis affectus nimis huic contrarius ortus erat, & tædium viuendi erat in me grauissimũ. & moriendi metus. Credo quo magis illum amabam, eò magis mortẽ, quæ mihi eum abstulerat, tanquã atrocissimã inimicam oderã & timebam, & eam repentè consumpturam omnes homines putabam, quia illũ potuit. Sic eram omninò, memini. Ecce cor meum Deus meus, ecce intus vide quia memini, spes mea, qui me mundas à talium affectionum immunditia, dirigẽs oculos meos ad te, & euellens de laqueo pedes meos. Mirabar enim cæteros mortales viuere, quia ille quẽ quasi non moriturũ dilexerã, mortuus erat, & me magis, quia ille alter erã, viuere illo mortuo mirabar. Bene quidã dixit de amico suo, dimidiũ animæ meæ. Nam ego sensi animam meam & animã illius vnam fuisse animam in duobus corporibus, & ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam di-

midius

midius viuere: & ideo fortè mori metuebam, ne totus ille moreretur, quem multum amaueram.

Impatientiæ doloris mutat locum.

CAP. VII.

O Dementiam nescientem diligere homines humaniter, ô stultum hominē immoderatè humana patientem, quod ego tunc eram. Itaq; æstuabam, suspirabam, flebam, turbabar, nec requies erat nec consilium. Portabam enim conscissam & cruentam animam meam, impatientē à me portari, & vbi eam ponerem non inueniebam: Non in amœnis nemoribus, non in ludis atq; cantibus, nec in suaue olentibus locis, nec in conuiuijs apparatis, neque in voluptate cubilis & lecti, non deniq; in libris atq; carminibus acquiescebat. Horrebant omnia, & ipsa lux, & quicquid non erat quod ille erat, improbum & odiosum erat, præter gemitum & lachrymas. Nam in eis solis aliquantula requies. Vbi autem inde auferebatur anima mea, onerabat me grādis sarcina miseriæ, quę à te domine leuanda erat & curāda: Sciebam, sed nec volebam, ne valebam eo magis, quia non mihi eras aliquid solidū & firmum, cum de te cogitabam.

tabam. Non enim tu eras, ſed vanum fantaſma & error meus, erat Deus meus. Si conabar eā ibi ponere vt requieſceret, per inane labebatur, & iterum ruebat ſuper me, & ego mihi remanſeram infelix locus, vbi nec eſſe poſſem, nec inde recedere. Quo enim cor meum fugeret à corde meo? Quo à meipſo fugerem? quò me non ſequerer? Et tamen fugi de patria. Minus eum quærebāt oculi mei, vbi videre non ſolebant, atque à Tagaſtenſi oppido veni Carthaginem.

Tempus dolori medetur.

CAP. VIII.

NOn vacant tempora, nec ocioſè voluuntur per ſenſus noſtros, faciunt in animo mira opera. Eccè veniebant & præteribant de die in diē, & veniendo & prætereundo * inferebāt mihi ſpecies alias, & alias memorias, & paulatim reſarciebāt me priſtinis generibus delactationum, quibus cedebat dolor meus ille, ſed ſuccedebant non quidem dolores alij, cauſæ tamen aliorum dolorum. Nam vnde me facillime & in intima dolor ille penetrauerat, niſi quia fuderam in arenam animam meam, diligendo moriturum ac ſi nō moritu-

* al. inſerebant.

riturum: Maximè quippe me reparabāt atq; recreabant aliorum amicorum ſolatia, cum quibus amabam quod pro te amabam, & hoc erat ingens fabula & longum mendacium, cuius adulterina confricatione corrumpebatur mēs noſtra pruriens in auribus. Sed illa mihi fabula non moriebatur, ſi quis amicorum meorum moreretur. Alia erāt quæ in eis amplius capiebant animum, colloqui & corridere, & viciſſim beneuole obſequi, ſimul legere libros dulciloquos, ſimul nugari, & ſimul honeſtari, diſſentire interdum ſine odio, tāquam ipſe homo ſecum, atque ipſa rariſſima diſſenſione condire conſenſiones plurimas, docere aliquid inuicem, aut diſcere aliquid ab inuicem, deſiderare abſentes cum moleſtia, ſuſcipere venientes cum lætitia. His atque huiuſmodi ſignis, à corde amantium & redamantium procedentibus per os, per linguam, per oculos, & per mille motus gratiſſimos, quaſi fomitibus conflare animos, & ex pluribus vnum facere.

Humanæ amicitiæ cum diuina comparatio.

CAP. IX.

HOc est quod diligitur in amicis, & sic diligitur, vt rea sit sibi humana conscientia, si non amauerit, redamantem, aut si amantem non redamauerit, nihil quærens ex eius corpore præter indicia beneuolentiæ. Hinc ille luctus si quis moriatur, & tenebræ dolorũ, & versa dulcedine in amaritudinẽ cor madidum, & ex amissa vita morientium mors viuentium. Beatus qui amat te, & amicum in te, & inimicũ propter te. Solus enim nullum charum amittit, cui omnes in illo chari sunt qui non amittitur. Et quis est iste, nisi Deus noster, Deus qui fecit cœlũ & terrã, & implet ea, & qui implendo ea fecit ea? Te nemo amittit, nisi qui dimittit. Et qui dimittit, quo it, aut quò fugit, nisi à te placido ad te iratum? Nam vbi non inuenit legem tuam in pœna sua? Et lex tua veritas, & veritas tu.

Omnis pulchritudo ex Deo est, qui & in omnibus laudandus.

CAP. X.

DEus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Nam quaqua versum se verterit anima hominis, ad dolores figitur, alibi præterquã in te, Tametsi figitur in pulchris

chris

chris extra te, & extra ſe, quę tamen nulla eſſent, niſi eſſent abs te, quæ oriuntur & occidunt, & oriendo quaſi eſſe incipiunt, & creſcunt vt perficiantur, & perfecta ſeneſcunt, & intereunt: etenim omnia ſeneſcunt, & omnia intereunt. Ergo cum oriuntur & tendunt eſſe, quò magis celeriter creſcunt vt ſint, eò magis feſtinant vt non ſint. Sic eſt modus eorum. Tantum dediſti eis, quia partes ſunt rerum quæ non ſunt omnes ſimul, ſed decedendo ac ſuccedendo agunt omnes vniuerſum, cuius partes ſunt. Ecce ſic peragitur, vt ſermo noſter per ſigna ſonantia. Non enim erit totus ſermo, ſi vnum verbum non decedat cum ſonuerit partes ſuas, vt ſuccedat aliud. Laudet te ex illis anima mea Deus creator omnium, ſed non infigatur in eis glutino amoris per ſenſus corporis. Eunt enim quo ibant vt non ſint, & conſcindunt eam deſiderijs peſtilentioſis, quoniam ipſa eſſe vult, & requieſcere amat in eis quæ amat. In illis autem non eſt, vbi quia non ſtant, fugiunt: & quis ea ſequitur ſenſu carnis, aut quis ea comprehendit, vel cum pręſto ſunt? Tardus eſt enim ſenſus carnis, quoniam ſenſus carnis eſt, & ipſe eſt

modus eius. Sufficit ad aliud ad quod factus est, ad illud autem non sufficit, vt teneat transcurrentia ab initio debito vsque ad finem debitum. In verbo enim tuo per quod creantur, ibi audiunt hinc & hucusque.

Omnia creata sunt mutabilia in se, in Deo stabilia.

CAP. XI.

NOli esse vana anima mea, & obsurdescere in aure cordis, tumultu vanitatis tuæ. Audi & tu. Verbum ipsum clamat vt redeas, & ibi est locus quietis imperturbabilis, vbi non deseritur amor, si ipse non deserat. Ecce illa discedunt vt alia succedant, & omnibus suis partibus constet infima vniuersitas. Nunquid ego aliquò discedo, ait verbum Dei? Ibi fige mansionem tuā, ibi commēda quicquid inde habes anima mea, saltem fatigata fallaciis. Veritati commenda quicquid tibi est à veritate, & non perdes aliquid, & reflorescent putrida tua, & sanabuntur omnes languores tui, & fluxa tua reformabuntur, & renouabuntur & constringentur ad te, & non te deponent quo * descendut, sed stabunt tecū, & permanebūt ad sem-

* al. discedunt.

ſemper ſtantem ac permanentem Deū. Vt quid peruerſa ſequeris carnē tuam? Ipſa te ſequatur conuerſa. Quicquid per illam ſentis in parte eſt, & ignoras totum cuius hæ partes ſunt, & delectat te tamen. Sed ſi ad totum comprehendendum eſſet, idoneus ſenſus carnis tuæ, ac nō & ipſe in parte vniuerſi accepiſſet pro pęna tua iuſtum modum, velles vt tranſiret quicquid exiſtit in præſenti, vt magis tibi omnia placerent. Nam & quod loquimur per eundem ſenſum carnis audis, & non vis vtique ſtare ſyllabas, ſed tranſuolare vt alię veniant, & totum audias. Ita ſemper omnia quibus vnum aliquid cōſtat, & non ſimul ſunt omnia ea quibus conſtat. Plus delectant omnia quàm ſingula, ſi poſſint ſentiri omnia Sed longe his melior qui fecit omnia, & ipſe eſt Deus noſter, & non diſcedit, quia nec ſucceditur ei Si placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem: ne in his quæ tibi placent, tu ei diſpliceas.

Amor non improbatur, modo in his quæ placent, amemus Deum.

CAPVT XII.

SI placent animæ, in Deo amentur: quia & ipsæ mutabiles sunt, & in illo fixæ stabiliantur, alioquin irent & perirent. In illo ergo amentur: & rape ad eum tecum quas potes, & dic eis. Hunc amemus, hunc amemus, ipse fecit hæc, & non est longè. Non enim fecit atque abijt, sed ex illo in illo sunt. Ecce vbi est, vbi sapit veritas. Intimus cordi est, sed cor errauit ab eo. Redite præuaricatores ad cor, & inhærete illi qui fecit vos. State cum eo, & stabitis. Requiescite in eo, & quieti eritis. Quò itis in aspera? quò itis? Bonū quod amatis, ab illo est. Sed quantum est ad illum, bonum est & suaue. Sed amarum erit iustè, quia iniustè amatur deserto illo, quicquid ab illo est. Quò vobis adhuc, & adhuc ambulare vias difficiles & laboriosas? Non est requies vbi quæritis eam. Quærite quod quæritis, sed ibi non est vbi quæritis. Beatam vitam quæritis in regione mortis: Non est illic. Quomodo enim beata vita, vbi nec vita? Et descendit huc ipsa vita nostra, & tulit mortem nostrā, & occidit eam abundantia vitæ suæ, & tonuit clamās, vt redeamus hinc ad eum in illud secretum vnde processit ad nos, in ipsum primum

Esaiæ 46.

mum virginalem vterum, vbi ei nupsit humana creatura, caro mortalis ne semper esset mortalis, & inde velut sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Non enim tardauit, sed cucurrit clamans dictis, factis, morte, vita, descensu, ascensu, clamans vt redeamus ad eum: & discessit ab oculis, vt redeamus ad cor, & inueniamus eum. Abscessit enim, & ecce hic est. Noluit nobiscum diu esse, & non relinquit nos. Illuc enim abscessit, vnde nunquam recessit, quia mundus per eum factus est, & in hoc mũdo erat, & venit in hunc mundum peccatores saluos facere, cui confitetur anima mea vt sanet eam, quia peccauit illi. Filij hominum vsquequo graues corde? Nunquid & post descensum vitæ non vultis ascendere & viuere? Sed quo ascendistis quando in altum istis, & posuistis in cælum os vestrum? Descendite vt ascendatis, & ascendatis ad Deum. Cecidistis enim ascendendo contra eum. Dic eis ista vt plorent in conualle plorationis, & sic eos rape tecum ad Deum, quia de spiritu eius hæc dicis eis, si dicis ardens igne charitatis.

Psalm. 18.

Psal. 4.

Amor vnde proueniat.

CAP. XIII.

HAEc tunc non noueram, & amabam pulchra inferiora, & ibam in profundum, & dicebam amicis meis: Num amamus aliquid niſi pulchrum? Quid eſt ergo pulchrum? & quid eſt pulchritudo? Quid eſt quod nos allicit, & conciliat rebus quas amamus? Niſi enim eſſet in eis decus & ſpecies, nullo modo nos ad ſe mouerent. Et animaduertebam & videbam in ipſis corporibus, aliud eſſe quaſi totum, & ideo pulchrum: aliud autē quod ideo deceret, quoniam aptè accommodaretur alicui, ſicut pars corporis ad vniuerſum ſuum, aut calciamentum ad pedem, & ſimilia. Et iſta conſideratio ſcaturiuit in animo meo ex intimo corde meo, & ſcripſi libros de pulchro & apto, puto duos aut tres: Tu ſcis Deus. Nam excidit mihi. Non enim habemus eos, ſed aberrauerunt à nobis, neſcio quomodo.

Liber de apto & pulchro.

CAPVT XIIII.

QVid eſt autem quod me mouit Domine Deus meus, vt ad Icherium

Roma-

Romanæ vrbis oratorem scriberem illos libros, quem non noueram facie, sed amaueram hominem ex doctrinæ fama quæ illi clara erat, & quædam verba eius audieram, & placuerant mihi? Sed magis quia placebant alijs, & efferebant eum laudibus stupentes, quod ex homine Syro docto prius græcæ facundiæ, postea in latina etiam * doctor mirabilis extitisset, & esset scientissimus rerum ad studium sapientiæ pertinentium, mihi placebat. Laudatur homo, & amatur absens. Vtrum nam ab ore laudantis intrat in cor audientis amor ille? Absit. Sed ex amante alio accenditur alius. Hinc enim amatur qui laudatur, dum non fallaci corde laudatoris prædicari creditur, id est, cum amans eum laudat. Sic .n. tunc amabā homines ex hominum iudicio. Non enim ex tuo Deus meus, in quo nemo fallitur. Sed tamen cur non sicut auriga nobilis, sicut venator, studijs popularibus diffamatus, sed longè aliter & grauiter, & ita quemadmodum & me laudari vellem? Non autem ita vellē laudari, & amari me vt histriones, quanquam eos & ipse laudarem & amarem, sed eligens latere quàm ita

* al. dictator.

notus esse, & velle haberi odio, quàm sic amari. Vbi distribuuntur ista pondera variorũ & diuersorum amorũ in anima vna? Quid est quod amo in alio, quod rursus nisi odissem, non à me detestarer & repellerem, cum sit vterque nostrum homo? Non enim sicut equus bonus amatur ab eo, qui nollet hoc esse, etiam si posset, & hoc de histrione dicendum est, qui naturæ nostræ socius est. Ergo ne amo in homine quod odi esse, cum sim homo? Grande profundum est ipse homo, cuius etiam capillos tu Domine numeratos habes, & non minuuntur in te, tamen capilli eius magis numerabiles sunt quã affectus eius, & motus cordis eius. At ille rhetor ex eo erat genere, quem sic amabã, vt vellem me esse talem, & errabam typho, & circumferebar omni vento, & nimis occultè gubernabar abs te. Et vnde scio, & vnde certus cõfiteor tibi, quod illum in amore laudantium magis amaueram, quam in rebus ipsis de quibus laudabatur? Quia si non laudatum eum vituperarent, cum idem ipsi & vituperando atque spernendo ea ipsa narrarent, non accenderer in eum, & non excitarer, & certè res non alienæ forent, nec

nec homo ipſe alius, ſed tantummodo affectus alius narrantium. Ecce vbi iacet anima infirma, nondum hærens ſoliditati veritatis. Sicut auræ linguarum flauerint à pectorib⁹ opinantiū, ita fertur & vertitur, torquetur ac retorquetur, & obnubilatur ei lumen, & non cernitur veritas. Et ecce eſt ante nos. Et magnum quiddā mihi erat, ſi ſermo meus & ſtudia mea illi viro innoteſcerent. Quæ ſi probaret, flagrarem magis: ſi autem improbaret, ſauciaretur cor vanum & inane ſoliditatis tuæ. Et tamen pulchrum illud atque aptum, vnde ad eum ſcripſeram, libenter animo verſabam, * ob os contemplationis meæ, & nullo collaudatore mirabar.

* al. modos.

Quia corporalibus imaginibus contenebratus, non potuit capere ſpiritualia.

CAPVT XV.

SEd tantæ rei cardinem in arte tua nondum videbam omnipotens, qui facis mirabilia ſolus, & ibat animus meus per formas corporeas, & pulchrū quod per ſeipſum, aptum autem quod ad aliquid accōmodatum deceret, de-

definiebam & distinguebam, & exēplis corporeis astruebam. Et conuerti me ad animi naturam, & non me sinebat falsa opinio, quam de spiritalibus habebam, verum cernere. Et irruebat in oculos meos ipsa vis veri, & auertebam palpitantem mentem ab incorporea re ad liniamenta & colores, & tumentes magnitudines. Et quia non poteram ea videre in animo, putabam me non posse videre animum meum. Et cum in virtute pacem amarem, in vitiositate autem odissem discordiam, in illa vnitatem, in ista quandam diuisionem notabam. Inque illa vnitate mens rationalis, & natura veritatis, ac summi boni mihi esse videbatur: in ista verò diuisione irrationalis vitæ, nescio quam substantiam & naturam summi mali, quæ non solum esset substantia, sed omninò vita esset, & tamen abs te non esset Deus meus ex quo sunt omnia, miser opinabar. Et tamen illam monadem appellabam, tanquam sine vllo sexu mentem, hanc verò dyaden, iram in facinoribus, libidinem in flagitijs, nesciens quid loquerer. Non enim noueram neque didiceram, nec vllam substantiam malum esse, nec ipsam men-

Μόνας.

Δύας.

tem

rem nostram summum atque incommutabile bonum. Sicut enim facinora sunt, si vitiosus est ille animi motus, in quo est impetus, & se iactat insolenter ac turbidè, & flagitia, si est immoderata illa animę affectio, qua carnales hauriuntur voluptates: ita errores & falsæ opiniones vitam contaminant, si rationalis mens ipsa vitiosa est, qualis in me tunc erat nesciente alio lumine illā illustrandam esse, vt sit particeps veritatis, quia non est ipsa natura veritatis. Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine Deus meus, illuminabis tenebras meas, & de plenitudine tua nos omnes accepimus. Es enim tu lumen verum, quod illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum, quia in te non est transmutatio, nec momenti obumbratio. Sed ego conabar ad te, & repellebar abs te, vt saperem mortē, quoniam superbis resistis. Quid autem superbius, quàm vt assererem mira dementia me id esse naturaliter, quod tu es? Cùm enim ego essem mutabilis, & eo mihi manifestū esset, quod ideo vtique sapiens esse cupiebam, vt ex deteriore melior fierem, malebam tamen etiam te opinari mutabilem, quàm

Psal. 17.

Ioan. 1.

Psal.77. me non hoc esse quod tu es. itaque repellebar, & resistebas ventosæ ceruici meæ, & imaginabar formas corporeas, & caro carnē accusabā, & spiritus ambulans nondum reuertebar ad te, & ambulando ambulabam in ea quę nō sunt, neque in te, neque in me, neque in corpore. Neque mihi creabantur à veritate tua, sed à mea vanitate fingebantur ex corpore, & dicebam paruulis fidelibus tuis ciuibus meis, à quibus nesciens exulabam, dicebam illis garrulus & ineptus. Cur ergo errat anima mea quam fecit Deus? Et mihi nolebam dici, cur ergo errat Deus? Et contendebam magis incommutabilem tuam substantiam coactam errare, quàm meam mutabilem spontè deuiasse, & penè errare confitebar. Et eram ætate annorum fortasse viginti sex aut septem, cum illa volumina scripsi voluens apud me corporea figmenta obstrepētia cordis mei auribus, quas intēdebam dulcis veritas in interiorem melodiam tuā, cogitans de pulchro & apto, & stare cupiens, & audire te, & gaudio gaudere propter vocem sponsi, & nō poteram, quia vocibus erroris mei rapiebar foras, & pondere superbiæ meæ in ima decidebam.

Non

Non enim dabas auditui meo gaudium & lætitiam, aut exultabant ossa quæ humiliata non erant.

Prædicamenta per se intellexit.

CAP. XVI.

ET quid mihi proderat, quod annos natus fermè viginti, cùm in manus meas venissent Aristotelica quædam quas appellant decem categorias (quarum nomine cum eas rhetor Carthaginensis magister meus buccis typho crepantibus commemoraret, & alij qui docti habebantur) tanquam in nescio quid magnum & diuinum suspensus inhiabam? legi eas solus & intellexi. Quas cùm contulissem cum eis, qui se dicebant vix eas magistris eruditissimis, non loquentibus tantum, sed multa in puluere depingentibus intellexisse, nihil inde aliud mihi dicere potuerunt, quàm ego solus apud meipsum legens cognoueram. Et satis apertè mihi videbantur loquentes de substantijs, sicuti est homo & quæ in illis essent, sicuti est figura hominis, qualis sit, & statura, quot pedum sit, & cognatio, cuius frater sit, aut vbi sit constitutus, aut quando natus, aut stet, aut sedeat, aut

calceatus vel armatus sit, aut aliquid faciat, aut patiatur aliquid: & quæcunque in his nouem generibus, quorum exempli gratia quędam posui, vel in ipso substantię genere innumerabilia reperiuntur. Quid hoc mihi proderat, quando & oberat, cum etiam te Deus meus mirabiliter simplicem atque incommutabilem, illis decem prædicamentis putans quicquid esset omnino comprehensum, sic intelligere conarer, quasi & tu subiectus esses magnitudini tuę aut pulchritudini, vt illa esset in te quasi in subiecto sicut in corpore, cū tua magnitudo & tua pulchritudo tu ipse sis, corpus autē non eo sit magnum & pulchrum quo corpus est, quia & si minus magnum & minus pulchrum esset, nihilominus corpus esset. Falsitas enim erat quam de te cogitabam, non veritas, & figmenta miseriæ meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ. Iusseras enim, & ita fiebat in me, vt terra spinas & tribulos pareret mihi, & cum labore peruenirem ad panem meum. Et quid mihi proderat, quod omnes libros artium quas liberales vocant, tunc nequissimus malarum cupiditatum seruus per meipsum legi, & intellexi quęcunque le-

gere

gere potui, & gaudebam in eis, & nesciebam vnde esset, quicquid ibi verum & certum esset? Dorsum enim habebam ad lumen, & ad ea quæ illuminantur faciem, vnde ipsa facies mea qua illuminata cernebã, non illuminabatur. Quicquid de arte loquẽdi & disserendi, quicquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de numeris sine magna difficultate, nullo hominum tradente intellexi, scis tu domine Deus meus: quia & celeritas intelligendi, & discendi acumen, donum tuum est, sed non inde sacrificabam tibi. Itaque mihi non ad vsum, sed ad perniciẽ magis valebat, quia tam bonam partem substantiæ meæ sategi habere in potestate, & fortitudinem meam non ad te custodiebam, sed profectus sum abs te in longinquam regionem, vt eam dissiparem in meretriceas cupiditates. Nã quid mihi proderat bona res nõ vtenti bene? Non enim sentiebã illas artes, etiam ab studiosis & ingeniosis difficillime intelligi, nisi cũ eis easdẽ conabar exponere, & erat ille excellentissimus in eis, qui me exponẽtem non tardius sequeretur. Sed quid mihi hoc proderat, putanti quod tu domine Deus meus veritas corpus esses lucidum

& immenſum, & ego fruſtum de illo corpore? Nimia peruerſitas. Sed ſic eram. Nec erubeſco Deus meus confiteri tibi in me miſericordias tuas, & inuocare te, qui non erubui tunc profiteri hominibus blaſphemias meas, & latrare aduerſum te. Quid ergo mihi tunc proderat ingenium per illas doctrinas agile, & nullo adminiculo, humani magiſterij tot nodoſiſſimi libri enodati, cum deformiter & ſacrilega turpitudine in doctrina pietatis errarem? Aut quid tantum oberat paruulis tuis longè tardius ingenium, cum à te longè non recederent, vt in nido eccleſiæ tuæ tuti plumeſcerent, & alas charitatis alimento ſanę fidei nutrirent? O domine Deus noſter, in velamento alarum tuarum ſperemus,
Pſalm.63. & protege nos, & porta nos. Tu portabis & paruulos, & vſque ad canos tu portabis: quoniam firmitas noſtra quando tu es, tunc eſt firmitas: cum au-
Eſa.46. tem noſtra eſt, infirmitas eſt. Viuit apud te ſemper bonum noſtrum, & quia inde auerſi ſumus, peruerſi ſumus. Reuertamur iam domine vt non euertamur: quia viuit apud te ſine vllo defectu bonum noſtrum, quod tu ipſe es. & non timebimus, ne non ſit quò redeamus,

quia nos inde ruimus, nobis autem abſentibus non ruit domus noſtra æternitas tua.

DIVI AVRELII Auguſtini Confeſſionum Liber quintus.

Excitat mentem ad Deum laudandum.

CAPVT I.

ACcipe ſacrificium confeſſionum mearum de manu linguæ meæ, quam formaſti & excitaſti, vt confiteatur nomini tuo, & ſana omnia oſſa mea, & dicant: Domine quis ſimilis tibi? Neque enim docet te quid in ſe agatur qui tibi confitetur, quia oculum tuum non excludit cor clauſum, nec manum tuam repellit duritia hominum, ſed ſoluis eam cum voles aut miſerans, aut vindicans, & non
eſt qui ſe abſcondat à calore tuo. Sed te *Pſalm. 18.*
laudet anima mea, vt amet te: & confiteatur tibi miſerationes tuas, vt laudet te. Non ceſſat nec tacet laudes tuas vniuerſa creatura tua, nec ſpiritus omnis per eos conuerſum ad te, nec animalia,

nec corporalia per os considerantium ea, vt exurgat in te à lassitudine anima nostra, innitens eis quæ fecisti, & transiens ad te qui fecisti hæc mirabiliter, & ibi refectio & vera fortitudo.

Dei præsentiam neminem effugere, cum sit vbique.

CAP. II.

EAnt & fugiant à te inquieti & iniqui, & tu vides eos, & distinguis vmbras, & ecce pulchra sunt cum eis omnia, & ipsi turpes sunt. Et quid nocuerunt tibi, aut in quo imperium tuum dehonestauerunt, à cælis vsque in nouissima iustum & integrum? Quo enim fugerunt cum fugerent à facie tua, aut vbi tu non inuenis eos? Sed fugerunt vt non viderent te videntem se, atque excæcati in te offenderent, quia non deseris aliquid eorum quæ fecisti. In te offenderent iniusti, & iustè vexarentur, subtrahentes se lenitati tuæ, & offendentes in rectitudinem tuam, & cadentes in asperitatem tuam, videlicet nesciunt quod vbique sis, quem nullus circumscribit locus, & solus es præsens etiam ijs qui longe fiunt à te. Conuertantur ergo & quærant te, quia non sicut ipsi

ipsi deseruerunt te creatorem suum, ita & tu deseruisti creaturam tuam. Ipsi conuertantur & quærant te, & ecce ibi es in corde eorum, in corde confitentium tibi, & proijcientium se in te, & plorantium in sinu tuo post vias suas difficiles, & tu facilis terges lachrymas eorum, vt magis plorent & gaudeant in fletibus: quoniam tu domine, non aliquis homo caro & sanguis, sed tu domine qui fecisti, reficis & consolaris eos. Et vbi ego eram quando te quærebam? & tu eras ante me, ego autem & à me discesseram, nec me inueniebam, quanto minus te.

De Fausto Manichæo & de Astrologia.

Cap. III.

PRoloquar in conspectu Dei mei annum illum vndetricesimum ætatis meæ. Iam venerat Carthaginem quidam Manichæorum Episcopus Faustus nomine, magnus laqueus diaboli, & multi implicabantur in eo per illecebram suauiloquentiæ: quam ego tametsi laudabam, discernebam tamen à veritate rerum, quarum discendarum auidus erã: nec quali vasculo sermonis, sed quid mihi scientię comedendum appo-

neret

neret nominatus apud eos ille Faustus intuebar. Fama enim de illo prælocuta mihi erat, quod esset honestarum omnium doctrinarum peritissimus, & apprimè disciplinis liberalibus eruditus. Et quoniam multa philosophorum legeram, memoriæque mandata retinebam, ex eis quædam comparabam illis Manichæorum longis fabulis: & mihi probabiliora ista videbantur, quæ dixerunt illi, qui tantum potuerunt valere, vt possent æstimare seculum, quamquam eius dominum minimè inuenerint. Quoniam magnus es Domine, & humilia respicis, excelsa autem à longè cognoscis. Nec propinquas nisi obtritis corde, nec inueneris à superbis, nec si illi curiosa peritia numerent stellas & arenam, & dimetiantur sidereas plagas, & vestigent vias astrorum. Mente enim sua quærunt ista, & ingenio quod tu dedisti eis: & multa inuenerunt, & prænunciauerunt ante multos annos defectus luminarum solis & lunæ, quo die, qua hora, quanta ex parte futuri essent, & non eos fefellit numerus, & ita factum est vt prænunciauerunt: & scripserunt regulas indagatas, & leguntur hodie, atque ex eis prænunciatur quo anno, &

Psal. 137.

no, & quo mense anni, & quo die mensis, & qua hora diei, & quota parte luminis sui defectura sit luna vel sol, & ita fit vt prænunciatur. Et mirantur hæc homines, & stupent qui nesciunt eam, & exultant atq; extolluntur qui sciunt, & per impiam superbiam recedentes & deficientes à lumine tuo, tanto antè solis defectum futurum præuident, & in præsentia suum non vident. Non enim religiosè quærunt, vnde habeant ingenium quo ista quærunt. Et inuenientes quia tu fecisti eos, non ipsi dant tibi se vt serues quod fecisti, & quales se ipse fecerant, occidunt se tibi, & trucidant exaltationes suas sicut volatilia, & curiositates suas sicut pisces maris, quibus perambulant secretas semitas abyssi, & luxurias tuas sicut pecora campi, *Deut. 4.* vt tu Deus ignis edax consumas mortuas curas eorum, recreans eos immortaliter. Sed non nouerunt viam, verbum tuum, *Ioan. 1.* per quod fecisti omnia ea quæ numerant, & ipsos qui numerant, & sensum quo cernunt quæ numerant, & mentem de qua numerant, & sapientiæ tuæ non est numerus. Ipse autem vnigenitus factus est nobis sapientia, & *1. Cor. 1.* iustitia, & sanctificatio, & numeratus est in-

est inter nos, & soluit tributum Cæsari.
Matt. 22. Non nouerunt hanc viam, qua descendant ad illum à se, & per eam ascendant ad eum. Non nouerunt hanc viam. Et putant se excelsos esse cum sideribus & lucidos, & ecce ruerunt in terram, & obscuratum est insipiens cor eorum. Et
Rom. 1. multa vera de creatura dicunt, & veritatem creaturæ artificem, non piè quærunt, & ideo non inueniunt: aut si inueniunt, cognoscentes Deum non sicut Deum honorant, aut gratias agunt, sed euanescunt in cogitationibus suis, & dicunt se esse sapientes, sibi tribuendo quę tua sunt: ac per hoc student peruersissima cæcitate etiam tibi tribuere quæ sua sunt, mendacia scilicet in te conferentes qui veritas es, & immutantes gloriam incorrupti Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum, & conuertunt veritatem tuam in mendacium, & colunt, & seruiunt creaturæ potius quàm creatori. Multa tamen ab eis ex ipsa creatura vera dicta retinebam, & occurrebat mihi ratio per numeros & ordinem temporum & visibiles attestationes siderum, & conferebam cum dictis Manichæi, qui de his

rebus

rebus multa scripsit, copiosissimè delirans, & non mihi occurrebat ratio, nec solstitiorum & æquinoctiorum, nec defectuum* luminarium, nec quicquid tale in libris secularis sapientiæ didiceram. Ibi autem credere iubebar, & ad illas rationes numeris & oculis meis exploratas non occurrebat, & longe diuersum erat.

*al. lunarium.

Sola Dei cognitio beat.

CAP. IIII.

NVnquid Domine Deus veritatis, quisquis nouit ista, iam placet tibi? Infelix enim homo qui sciat illa omnia, te autem nescit: Beatus autem qui te scit etiam si illa nesciat. Qui verò & te & illa nouit, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus est, si cognoscens te sicut Deum glorificet & gratias agat, & non euanescat in cogitationibus suis. Sicut enim melior est qui nouit possidere arborem, & de vsu eius tibi gratias agit, quamuis nesciat vel quot cubitis alta sit, vel quanta latitudine diffusa, quàm ille qui eam metitur, & omnes ramos eius numerat, & neque possidet eam, neque creatorem eius nouit aut diligit. Sic fidelis homo, cuius totus mundus diuitiarum est, & qua-

& quaſi nihil habens omnia poſſidet, inhærendo tibi cui ſeruiunt omnia, quamuis nec ſaltem ſeptentrionum gyros nouerit, dubitare ſtultum eſt, quin vtique melior ſit quàm menſor cæli, & numerator ſyderum, & penſor elementorum, & negligens tui, qui omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti.

Temeritas Fauſti, docentis quod neſciebat.

CAP. V.

SED tamen quis quærebat Manichæum neſcio quem etiam iſta ſcribere, ne quorum peritia pietas diſci
Iob 28. poterat? Dixiſti enim homini: Ecce pietas eſt ſapientia, quam illa ignorare poſſet, etiam ſi iſta perfectè noſſet. Iſta verò quia non nouerat, impudentiſſimè audens docere prorſus illam noſſe non poſſet. Vanitas eſt enim mundana iſta etiam nota profiteri, pietas autem tibi confiteri. Vnde ille deuius ad hæc iſta multum locutus eſt, vt cum victus ab eis quia iſta verè didiciſſent, quis eſſet eius ſenſus cæteris quæ abditiora ſunt, manifeſtè cognoſceretur. Non enim parui exiſtimari ſe voluit, ſed ſpiritum ſanctum conſolatorem & ditatorem

torem fidelium tuorum, autoritate plenaria personaliter in se esse persuadere conatus est. Itaque cum de cælo ac stellis, & de solis ac lunæ motibus falsa dixisse deprehenderetur, quamuis ad doctrinam religionis ista non pertineant, tamen ausus eius sacrilegos fuisse satis emineret, cum ea non solum ignorata, sed etiam falsata, vesana superbiæ vanitate diceret, vt ea tanquam diuinæ personæ tribuere sibi niteretur. Cum enim audio Christianum aliquem fratrem, illum aut illum ista nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intueor opinantem hominem, nec illi obesse video, cum de te domine creator omnium non credat indigna, si fortè situs & habitus creaturæ corporalis ignoret. Obest autem si hoc ad ipsam doctrinæ pietatis formam pertinere arbitretur, & pertinacius affirmare audeat quod ignorat. Sed etiam talis infirmitas in fidei cunabulis à charitate matre sustinetur, donec assurgat nouus homo in virum perfectum, & circumferri non possit omni vento doctrinæ. In illo autem qui doctor, qui autor, qui dux & princeps eorum quibus illa suaderet, ita fieri ausus est, vt qui eum sequerentur,

non quemlibet hominem, sed spiritum sanctum tuum se sequi arbitrarentur. Quis tantam dementiam sicubi falsa dixisse conuinceretur, non detestandam longeque abijciendam esse judicaret? Sed tamen liquidò nondum compereram, vtrum etiam secundum eius verba vicissitudines longiorum & breuiorum dierum atque noctium, & ipsius noctis & diei, & deliquia luminum, & si quid eiusmodi in alijs libris legeram, posset exponi: vt si fortè posset, incertum quidem mihi fieret, vtrum se res ita haberet, an non ita: sed ad fidem meam illius autoritatem propter creditam sanctitatem proponerem.

Faustus natura non arte facundus.

CAP. VI.

ET per annos fermè ipsos nouem, quibus eos animo vagabundus audiui, nimis extento desiderio venturum expectabam istum Faustum. Cæteri enim eorum, in quos fortè incurrissem, qui talium rerum quæstionibus à me obiectis deficiebant, illum mihi promittebant: cuius aduentu collatoque colloquio facillimè mihi hæc, & si qua fortè maiora quærerem, enodatissimè ex-

mè expedirentur. Ergo vbi venit, expertus sum hominem gratum & iocundum verbis, & ea ipsa quæ illi solent dicere, multo suauius garrientem. Sed quid ad meam sitim preciosorum poculorum decentissimus ministrator? Iam rebus talibus satiatæ erant aures meæ, nec ideo mihi meliora videbantur, quia melius dicebantur: nec ideo vera, quia diserta: nec ideo sapiens anima, quia vultus congruus & decorum eloquium. Illi autem qui eum mihi promittebant, non boni rerum æstimatores erant, & ideo illis videbatur prudens & sapiens, quia delectabat eos loquens. Sensi autē aliud genus hominum etiam veritatem habere suspectam, & ei nolle acquiescere, si compto atq; vberi sermone promeretur. Me autē iam docueras Deus meus, miris & occultis modis, & propterea credo quòd tu me docueris, quoniam verũ est, nec quisquam præter te alius est doctor veri, vbicunq; & vndecunq; claruerit. Iam ergo abs te didiceram, nec eo debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eo falsum, quia incōpositè sonant signa labiorum. Rursus nec ideo verum, quia impolitè enunciatur: nec ideo falsum,

quia ſplendidus ſermo eſt: ſed perinde eſſe ſapientiam & ſtultitiam, ſicut ſunt cibi vtiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis, ſicut vaſis vrbanis & ruſticanis, vtroſque cibos poſſe miniſtrari. Igitur auiditas mea qua illum tanto tempore expectaueram hominem, delectabatur quidem motu affectúque diſputantis, & verbis congruentibus, atque ad veſtiendas ſententias facilè occurrentibus. Delectabar autem & cum multis, vel etiam præ multis laudabam ac efferebam, ſed moleſtè habebam quod in cœtu audientium non ſinerer illi ingerere, & partiri cum eo curas quæſtionum mearum, conferendo familiariter, & accipiendo ac reddendo ſermonem. Quod vbi potui, & aures eius cum familiaribus meis eo quoque tempore occupare cœpi, quo non dedeceret alternis diſſerere, & protuli quędam quæ me mouebant, expertus ſum prius hominem expertem liberalium diſciplinarum, niſi grammaticæ, atque eius ipſius vſitato modo: & quia legerat aliquas Tullianas orationes, & pauciſſimos Senecæ libros, & nonnulla poëtarum, & ſuæ ſectæ, ſi qua volumina Latinè atque compoſitè conſcripta erant.

erant. Et quia aderat quotidiana ſermocinandi exercitatio, inde ſuppetebat eloquium, quod fiebat acceptius, magiſque ſeductorium moderamine ingenij, & quodam lepore naturali. Itáne eſt vt recolo domine Deus meus arbiter conſcientiæ meæ? Coram te cor meum & recordatio mea, qui me tunc agebas abdito ſecreto prouidentiæ tuæ, & inhoneſtos errores meos iam conuertebas ante faciem meam, vt viderem & odiſſem.

Alienatur à ſecta Manichæorum.

CAP. VII.

NAM poſteaquam ille mihi imperitus earum artium, quibus eum excellere putaueram, ſatis apparuit, deſperare cœpi poſſe eum mihi illa, quæ me mouebant, aperire atque diſſoluere, quorum quidem ignarus poſſet veritatem tenere pietatis, ſed ſi Manichæus non eſſet. Libri quippe eorum pleni ſunt longiſſimis fabulis, de cælo & ſyderibus, & ſole & luna: quæ mihi eum, quod vtique cupiebam, collatis numerorum rationibus, quos alibi ego legeram, vtrùm potius ita eſſent vt Manichæi libris continebantur, an cer-

tè vel par etiam inde ratio redderetur, ſubtiliter explicare poſſe iam non arbitrabar. Quæ tamen vbi conſideranda & diſcutienda protuli, modeſtè ſanè ille nec auſus eſt ſubire ipſam ſarcinã. Nouerat enim ſe iſta non noſſe, nec eum puduit confiteri. Nõ erat de talibus quales multos loquaces paſſus eram, conãtes ea me docere, & dicentes mihi nihil. Iſte verò cor habebat, & ſi non rectum ad te, nec tamen nimis incautum ad ſeipſum. Non vſquequaque imperitus erat imperitiæ ſuæ, & noluit ſe temere in ea diſputando coarctari, vnde nec exitus ei vllus, nec facilis eſſet reditus. Etiam hinc mihi amplius placuit. Pulchrior eſt enim temperantia confitentis animi, quàm illa quæ noſſe cupiebã, & eum in omnibus difficilioribus & ſubtilioribus quæſtionibus talẽ inueniebam. Refracto itaque ſtudio quo intenderam in Manichæi literas, magiſque deſperans de cæteris eorum doctoribus, quãdo in multis quæ me mouebant ita ille nominatus apparuit, cœpi cum eo pro ſtudio eius agere vitã, quo ipſe flagrabat, in eas literas quas tunc iam rhetor Carthaginis adoleſcentes docebã, & legere cum eo, ſiue quę ille audita deſide-

raret,

raret, siue quæ ipse tali ingenio apta existimarem. Cæterum omnis conatus meus, quo proficere in illa secta statueram, illo homine cognito prorsus intercidit, non vt ab eis omnino separarer, sed quasi melius quicquam non inueniens eo, quo iam quoquo modo irrueram, contentus interim esse decreueram, nisi aliquid fortè quod magis eligendum esset, eluceret. Ita ille Faustus, qui multis laqueis mortis extitit, meũ quo captus eram relaxare iam cœperat, nec volens nec sciens. Manus enim tuæ Deus meus in abdito prouidentiæ tuæ, non deserebant animam meam, & de sanguine cordis matris meę per lachrymas eius diebus ac noctibus pro me sacrificabatur tibi, & egisti mecũ miris & occultis modis. Tu illud egisti Deus meus. Nam à domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Aut quæ procuratio salutis præter manum tuam reficientem quæ fecisti?

Proficiscitur Romam contra matris voluntatem.

CAP. VIII.

EGisti ergo mecum vt mihi persuaderetur Romam pergere, & potius

ibi docere quod docebam Carthagine. Et hoc vnde mihi persuasum sit, non præteribo confiteri tibi: quoniam & in his altissimi tui recessus, & præsentissima in nos misericordia tua cogitanda & prædicanda est. Non ideo Romam pergere volui, quòd maiores quęstus, maiorque mihi dignitas ab amicis qui hoc suadebant, promittebatur, quanquam & ista ducebant animum tunc meum: sed illa erat tunc causa maxima & penè sola, quòd audiebam quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplinæ coertione sedari, ne in eius scholam quo magistro non vtuntur, passim & proteruè irruant, nec eos admitti omnino nisi ille permiserit. Contrà apud Carthaginem fœda est & intemperans licentia scholasticorum. Irrumpunt impudenter, & prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa iniuriosa faciunt mira hebetudine, & punienda legibus, nisi consuetudo patrona sit, hoc miseriores eos ostendens, quo iam quasi liceat faciunt, quod per tuam ęternam legem nunquam licebit: & impunè se facere arbitrantur, cum ipsa cæcitate facien-

cien-

ciendi puniantur, & incomparabiliter patiantur peiora, quàm faciunt. Ergo quos mores cum ſtuderem, meos eſſe nolui, eos cum docerem, cogebar perpeti alienos, & ideo placebat ire vbi talia non fieri omnes qui nouerant indicabant. Verùm autem tu ſpes mea & portio mea in terra viuentium, ad mutandum terrarum locum pro ſalute animę meę, & Carthagini ſtimulos quibus inde auellerer admouebas: & Romæ illecebras, quibus attraherer, proponebas mihi per homines qui diligebant vitam mortuam, hinc inſana facientes, inde vana pollicentes, & ad corrigendos greſſus meos vtebaris occultè & illorum & mea peruerſitate. Nam & qui perturbabant ocium meum, fœda rabie cæci erant: & qui inuitabant ad aliud, terram ſapiebant. Ego autem qui deteſtabar hic veram miſeriam, illic falſam felicitatem appetebam. Sed quare hinc abirem & illuc irem, tu ſciebas Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & vſque ad mare ſecuta eſt. Sed fefelli eam violenter me tenentem, vt aut reuocaret, aut mecum pergeret, & finxi me amicum nolle deſerere, donec vento facto

nauigaret. Et mentitus ſum matri & illi matri, & euaſi. Quia & hoc tu dimiſiſti mihi miſericorditer, ſeruans me ab aquis maris, plenum execrandis ſordibus, vſque ad aquam gratiæ tuę, qua me abluto ſiccarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram ſub vultu ſuo: Et tamen recuſanti ſine me redire, vix perſuaſi, vt in loco qui proximus noſtræ naui erat memoria beati Cypriani, maneret ea nocte. Sed ea nocte clanculo ego profectus ſum, illa autem remanſit orando & flendo. Et quid à te petebat Deus meus tantis lachrymis, niſi vt nauigare me non ſineres? Sed tu altè conſulens, & exaudiens cardinem deſiderij eius, non curaſti quod tunc petebat, vt in me faceres quod ſemper petebat. Flauit ventus & impleuit vela noſtra, & littus ſubtraxit aſpectibus noſtris In quo mane illa inſaniebat dolore & querelis, ac gemitu implebat aures tuas contemnentes iſta, cū & me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipſas cupiditates, & illius carnale deſiderium iuſto dolorum flagello vapularet. Amabat enim ſecum præſentiam meam more matrum, ſed multis multo amplius, & neſcie-

ſciebat quid tu illi gaudiorum facturus eſſes de abſentia mea. Neſciebat, ideo flebat & eiulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum Euæ, cum gemitu quærens quod cum gemitu pepererat. Et tamen poſt accuſationem fallaciarum & crudelitatis meæ conuerſa rurſus ad deprecandum te pro me, abijt ad ſolita, & ego Romam.

Febri correptus periculoſè laborat.

CAP. IX.

ET ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, & ibam iam ad inferos, portans omnia mala quæ commiſeram, & in te, & in me, & in alios, multa & grauia ſuper originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Non enim quicquam eorum mihi donaueras in Chriſto, nec ſoluerat ille in carne ſua inimicitias, quas tecum contraxeram peccatis meis. Quomodo enim eas ſolueret in cruce fantaſmatis, quod de illo credideram? Quàm ergo falſa mihi videbatur mors carnis eius, tam vera erat animæ meæ, & quàm vera erat mors carnis eius, tam falſa vita animę meæ quę id non credebat. Et ingraueſcentibus febribus iam

ibam & peribam. Quo enim irem, si tunc hinc abirem, nisi in ignem atque tormenta digna factis meis in veritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, & tamen pro me orabat absens. Tu autem vbique præsens, vbi erat exaudiebas eam, & vbi eram miserebaris mei, vt recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum, & melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitaui, sicut iam recordatus atque cõfessus sum. Sed iam in dedecus meum creueram, & consilia medicinæ tuæ demens irridebã, qui me non siuisti talem bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, nunquam sanaretur. Non enim satis eloquor quid erga me habebat animi, & quantum maiore solicitudine me parturiebat spiritu, quã carne pepererat. Non itaq; video quomodo sanaretur, si mea talis illa mors trãsuerberasset viscera dilectionis eius. Et vbi essent tantæ preces & tam crebræ sine intermissione? nusquam, nisi ad te. An verò tu Deus misericordiarũ sperneres cor contritum & humiliatum viduæ castæ ac sobriæ, frequẽtantis eleemosynas, obsequentis

atque seruientis sanctis tuis, nullũ diem prætermittentis oblationem ad altare tuum: bis in die, mane & vespere, ad ecclesiam tuã sine vlla intermissione venientis, non ad vanas fabulas & aniles loquacitates, sed vt te audiret in tuis sermonibus, & tu illã in suis orationibus? Huius ne tu lachrymas, quibus non à te aurum & argẽtum petebat, nec aliquod mutabile aut volubile bonum, sed salutem animæ filij sui, tu cuius munere talis erat, contemneres, & repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam Domine. Imò verò aderas, & exaudiebas, & faciebas ordine quo prædestinaueras esse faciendum. Absit vt tu falleres eam in illis visionibus & responsis tuis, & quæ iam cõmemoraui, & quæ non cõmemoraui, quæ illa fideli pectore tenebat, & semper orans tanquã chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum misericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis, etiã promissionibus tuis debitor fieri.

Errores ante susceptam euangelij doctrinam.

CAPVT X.

Recreasti ergo me ab illa ægritudine, & saluum fecisti filium ancillæ

tuæ, tunc interim corpore, vt esset cui salutem meliorem atque certiorem dares. Et iungebar etiam tunc Romæ falsis illis atque fallentibus sanctis. Nō enim tantum auditoribus eorū, quorū è numero erat etiam is, in cuius domo ægrotaueram & conualueram, sed eis etiam quos electos vocāt. Adhuc enim mihi videbatur non esse nos qui peccamus, sed nescio quam aliam in nobis peccare naturā, & delectabat superbiam meam, extra culpam esse: & cum aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, vt sanares animam meam, quoniam peccaui tibi, sed excusare me amabam, & accusare nescio quid aliud quod mecum esset, & ego non essem. Verùm autem totum ego eram, & aduersum me impietas mea me diuiserat: & id erat peccatum insanabilius, quo me peccatorē non esse arbitrabar: & execrabilis iniquitas, te Deus omnipotens, te à me ad perniciem meam, quàm me à te ad salutem malle superari. Nondum ergo posueras custodiam ori meo, & ostium *continentiæ circa labia mea, vt non declinaret cor meum in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis cum hominibus, operantibus iniquitatem,

*al. circunstantiæ.

tem, & ideo adhuc combinabar cum e-
lectis eorum. Sed tamen iam desperans
in ea falsa doctrina, me posse proficere,
eaque ipsa, quibus si nihil melius repe-
rirem, contentus esse decreueram, iam
remissius, negligentiusq; retinebã. Ete-
nim suborta est etiam mihi cogitatio
prudẽtiores cæteris fuisse illos philoso-
phos, quos Academicos appellant, q̃d
de omnibus dubitandũ esse censuerant,
nec aliquid veri ab homine cõprehendi
posse decreuerant. Ita enim & mihi li-
quido sensisse videbantur, vt vulgò ha-
bentur, etiã illorum intẽtionem nondũ
intelligenti. Nec dissimulaui eundem
hospititem meum reprimere è nimia fi-
ducia, quam sensi eum habere de rebus
fabulosis, quibus Manichæi libri pleni
sunt. Amicitia tamen eorũ familiarius
vtebar, quã cæterorum hominum, qui
in illa hæresi non fuissent. Nec eam de-
fendebã pristina animositate, sed tamẽ
familiaritas eorum, plures enim eos
Roma* occultat, pigrius me faciebat a- * al. oc-
liud quærere, præsertim desperantẽ in culta-
ecclesia tua Domine cœli & terræ, crea- bat.
tor omniũ visibilium & inuisibiliũ, pos-
se inueniri verum, vnde me illi auerte-
rant. Multumque mihi turpe videbatur,
crede-

credere te figuram habere humanæ carnis, & membrorum nostrorum lineamentis corporalibus terminari. Et quoniã cum de Deo meo cogitare vellẽ, cogitare nisi moles corporum non noueram: (Neque enim videbatur mihi esse quicquam, quòd tale non esset) ea maxima, & prope sola causa erat ineuitabilis erroris mei. Hinc enim & mali substantiã quandam credebam esse talem, & habere suam molem tetram & deformem, siue crassam, quàm terrã dicebãt, siue tenuem atque subtilẽ, sicuti est aëris corpus, quam malignam mentẽ per *terrã repetentem imaginãtur. Et quia Deum bonum, nullam malã naturam creasse, qualiscunque pietas me credere cogebat, constituebam ex aduerso sibi duas moles, vtrãque infinitã, sed malã angustius, bonã grandius, & ex hoc initio pestilentioso me cætera sacrilegia sequebantur. Cùm enim conaretur animus meus recurrere in Catholicam fidem, repercutiebar, quia non erat Catholica fides quam esse arbitrabar. Et magis pius mihi videbar, si te Deus meus, cui confitentur ex me miserationes tuæ, vel ex cæteris partibus infinitũ crederem, quamuis ex vna qua tibi moles mali

*al. tetrã repente.

mali opponebatur, cogerer finitum fateri, quàm ſi ex omnib⁹ partibus in corporis humani forma te opinarer finiri. Et melius mihi videbar credere nullum malū te creaſſe, quod mihi neſcienti, nō ſolum aliqua ſubſtantia, ſed etiā corporea videbatur, quia & mentem cogitare non noueram, niſi eam ſubtile corpus eſſe, quod tamen per loci ſpacia diffunderetur abs te, quàm crederē abs te eſſe, qualem putabam naturam mali. Ipſum quoque Saluatorem noſtrum vnigenitum tuum, tanquam de maſſa lucidiſſima molis tuæ porrectum ad noſtram ſalutem, ita putabam, vt aliud de illo non crederē, niſi quod poſſem vanitate imaginari. Talem itaque naturam naſci non poſſe de Maria virgine arbitrabar, niſi carni concerneretur. Concerni autem & non inquinari non videbam, quod mihi tale figurabam. Metuebam itaque credere in carne natum, ne credere cogerer ex carne inquinatum. Nūc ſpirituales tui blande & amanter ridebunt me, ſi has confeſſiones meas legerint: Sed tamen talis eram.

Qualiter Auguſtinus contulerit cum Catholicis.

CAP.

Cap. XI.

DEinde quæ illi in ſcripturis tuis repræhenderant, defendi non poſſe exiſtimabam: ſed aliquando ſanè cupiebam cum aliquo illorum librorum doctiſſimo conferre ſingula, & experiri quid inde ſentiret. Iam enim Helpidij cuiuſdam aduerſus eoſdem Manichęos coram loquentis & diſſerentis ſermones, etiam apud Carthaginem mouere me cœperant, cum talia de ſcripturis proferret, quibus reſiſti facilè non poſſet, & imbecilla mihi reſponſio videbatur iſtorum. Quam quidem non facilè palã promebant, ſed nobis ſecretius, cũ dicerent ſcripturas noui teſtamenti falſatas fuiſſe à neſcio, quibus, qui Iudæorum legem inſerere Chriſtianæ fidei voluerunt, atque ipſi incorrupta exemplaria nulla proferrent. Sed me maximè captum & offocatum quodammodò deprimebant corporalia cogitantem, moles illæ, ſub quibus anhelans in auram tuæ veritatis liquidam & ſimplicem reſpirare non poteram.

Fraus diſcipulorum Romæ in præceptores.

Capvt XII.

Sedulò

SEdulò ergo agere cœperam propter quod veneram, vt docerem Romæ artem rhetoricā, & prius domi congregare aliquos, quibus, & per quos innotescere cœperam, & ecce cognosco alia Romæ fieri, quæ non patiebar in Africa. Nam reuera illas euersiones à perditis adolescētibus ibi non fieri, manifestatum est mihi. Sed subito ne mercedem magistro reddant, conspirant multi adolescentes, & transferunt se ad alium desertores fidei, & quibus præ pecuniæ charitate iustitia vilis est. Oderat etiam istos cor meum, quanuis nō perfecto odio. Quod enim ab eis passurus eram, magis oderā fortasse, quàm eo quod cuilibet illicita faciebant. Certè tamen turpes sunt tales, & fornicantur abs te, amando volatica ludibria tēporum & lucrum luteū, quòd cum apprehenditur, manū inquinat, & amplectendo mundū fugientē, & contemnendo te manentem & reuocantē, & ignoscentē redeūti ad te meretrici animę humanę. Et nunc tales odi prauos & distortos, quanuis eos corrigēdos diligam, vt pecuniæ doctrinam ipsam quam discunt præferant, ei verò te Deum veritatem & vbertatē certi boni & pacem castissimam.

mam. Sed tunc eos magis pati nolebam malos propter me, quàm fieri bonos propter te volebam.

Docturus rhetoricam, it Mediolanum, ab Ambrosio suscipitur.

CAP. XIII.

ITaque posteaquàm missum est à Mediolano, Romam ad prçfectũ vrbis, vt illi ciuitati rhetoricç magister prouideretur, impertita etiã euectione publica, ego ipse ambiui per eosdẽ ipsos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus vt carerem ibam. Sed vtrique nesciebamus, vt dictione proposita me probatum præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium Episcopum in optimis notum orbi terræ, pium cultorem tuum, cuius tunc eloquia strenuè ministrabant adipem frumenti tui, & lætitiam olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciẽs, vt per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me paternè ille homo Dei, & peregrinationem meam satis episcopaliter dilexit. Et eum amare cœpi, primo quidem non tanquã doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tam-

tanquam hominē benignum in me. Et studiosè audiebam disputantem in populo, nō intentione qua debui, sed quasi explorans eius facundiā vtrum cōueniret famæ suæ, an maior minorve proflueret quā prædicabatur, & verbis eius suspendebar intentus. Rerum autē incuriosus & contemptor astabam, & delectabar suauitate sermonis, quanquā eruditioris, minus tamen hilarescētis atque mulcentis quàm Fausti erat, quod attinet ad dicendi modū. Cæterùm rerum ipsarū nulla comparatio. Nam ille per Manichæas fallacias aberrabat, iste autē saluberrimè docebat salutem. Sed longè est à peccatoribus salus, qualis ego tunc aderam: & tamen propinquabam sensim & nesciui.

Audito Ambrosio paulatim ab erroribus resipiscit.

Cap. XIIII.

CVM enim non satagerem discere quæ dicebat, sed tantum quemadmodū dicebat ea audire (mihi quippè iam desperanti ad te viam patere homini, inanis cura remanserat) veniebant in animum meum simul cum verbis quæ diligebam, res etiā quas negligebam.

gebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem ad decipiendum quàm disertè diceret, pariter intrabat, & quàm verè diceret, gradatim quidem. Nam primo etiã ipsa defendi posse mihi iam cœperant videri, & fidẽ Catholicam pro qua nihil posse dici aduersus oppugnantes Manichæos putaueram, iam non impudenter asseri existimabã, maximè audito vno atque altero, & sæpiùs ænigmate soluto de scripturis veteribus. Vbi cùm ad literã acciperẽ, occidebar spiritaliter. Itaq; plerisque illorũ librorum expositis locis, iam reprehendebã desperationem meã, illam duntaxat qua credideram legẽ & prophetas detestantibus atque irridentibus resisti omninò non posse: Nec tamen iam ideo mihi Catholicam viam tenendã esse sentiebã, quia & ipsa poterat habere doctos assertores suos, qui copiosè, & non absurdè obiecta refellerent, nec ideo iam damnandũ illud qđ tenebam, quia defensionis partes æquabantur. Ita enim Catholica non mihi victa videbatur, vt nondũ etiam victrix appareret. Tunc verò fortiter intendi animũ, si quo modo possem certis aliquibus documentis Manichæos cõuin-

cere falsitatis. Quòd si possem spiritualem substantiã cogitare, statim machinamenta illa omnia soluerentur, & abijcerentur ex animo meo, sed non poteram. Veruntamen de ipso mundi huius corpore, omnique natura quam sensus carnis attingeret, multo probabiliora plerosque sensisse philosophos, magis magisque considerans atque comparans iudicabam. Itaque Academicorũ more, sicut existimant, dubitans, de omnibus, atque inter omnia fluctuans, Manichæos quidem relinquendos esse decreui, non arbitrans eoipso tempore dubitationis meæ in illa secta mihi permanendum esse, cui iam nõnullos philosophos præponebam: quibus tamen philosophis, quòd sine nomine salutari Christi essent, curationem languoris animæ meæ committere omninò recusabam. Statui ergo tam diu esse catechumenus in Catholica Ecclesia, mihi à parentibus commendata, donec aliquid certi eluceret, quo cursum dirigerem.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber sextus.

Augustinus nec Manichæus, nec Catholicus.

CAPVT I.

SPES mea à iuuentute mea, vbi mihi eras, & quò recesseras? An verò non tu feceras me, & discreueras me à quadrupedibus & volatilibus cœli. Sapientiorem me feceras, & ambulabam per tenebras & lubricum, & quærebam te foris à me, & non inueniebam Deum cordis mei, & veneram in profundum maris, & diffidebam, & desperabam de inuentione veri. Iam venerat ad me mater pietate fortis, terra marique me sequens, & in periculis omnibus de te secura. Nam & per marina discrimina ipsos nautas cōsolabatur, à quibus rudes abyssi viatores, cum perturbantur, consolari solent, pollicens eis peruentionem cum salute: quia hoc ei tu per visum pollicitus eras. Et inuenit me periclitan-

tem quidem grauiter deſperatione indagandæ veritatis. Sedtamen ei cum indicaſſem, non me quidem iam eſſe Manichæum, ſed neque Catholicum Chriſtianum, non quaſi inopinatum aliquid audierit, exiluit lætitia, cum iam ſecura fieret ex ea parte miſeriæ meæ, in qua me tanquam mortuum, ſed reſuſcitandum tibi flebat, & feretro cogitationis efferebat, vt diceres filio viduę: Iuuenis, tibi dico, ſurge: & reuiuiſceret, & inciperet loqui, & redderes illum matri ſuæ. Nulla ergo turbulenta exultatione trepidauit cor eius, cùm audiſſet ex tanta parte iam factum, quod tibi quotidie plangebat vt fieret, veritatem me nondum adeptum, ſed falſitati iam ereptum: Imò verò quia certa erat, & quod reſtabat te daturum, qui totum promiſeras, placidiſſime & pectore pleno fiduciæ reſpondit mihi, credere ſe in Chriſtum, quod priuſquã de hac vita emigraret, me viſura eſſet fidelem Catholicum. Et hoc quidem mihi, tibi autem fons miſericordiarum preces & lachrymas denſiores, vt accelerares adiutorium tuum, & illuminares tenebras meas, & ſtudioſius ad Eccleſiam currerem; in Ambroſij ora ſuſpenderer ad

fontem ſalientis aquæ in vitam æternam. Diligebat autem illum virum ſicut angelum Dei, quod per illum cognouerat me interim, ad illam ancipitem fluctuationem iam eſſe perductum, per quem tranſiturum me ab ægritudine ad ſanitatem intercurrente acriore periculo, quaſi per acceſſionem quam criticam medici vocant, certa præſumebat.

Epulæ & ſynaxis apud ſepulchra martyrum.

CAPVT II.

ITaque cum ad memorias ſanctorũ, ſicut in Africa ſolebat, & pultes & panem & merũ attuliſſet, atq; ab oſtiario prohiberetur: vbi hoc epiſcopũ vetuiſſe cognouit, tam piè atque obedienter amplexa eſt, vt ipſe miraretur, quàm facilè accuſatrix, potius cõſuetudinis ſuæ, quam diſceptatrix illius prohibitionis effecta ſit. Non enim obſidebat ſpiritum eius vinolentia, eamque ſtimulabat in odium veri amor vini, ſicut pleroſque mares & fœminas, qui ad canticum ſobrietatis, ſicut ad potionem aqua tam madidi nauſeant. Sed illa cùm attuliſſet caniſtũ cum ſolennibus epulis prægustandis atq; largiendis, plus etiã

quàm

quàm vnū pocillū pro suo palato satis sobrio temperatū, vnde dignationē sumeret nō ponebat. Etsi multæ essēt quæ illo modo videbantur honorandæ memoriæ defunctorum, idem ipsum vnū quod vbique poneret circumferebar, quo iam non solum aquatissimo, sed etiam tepidissimo, cū suis præsentibus per sorbitiones exiguas partiretur, quia pietatem ibi quærebat, non voluptatē. Itaque vbi comperit à præclaro prædicatore, atque antistite pietatis præceptū esse, ista non fieri, nec ab eis qui sobriè facerent, nec vlla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis, & quia illa quasi *parentalia, superstitioni gentilium essent similima, abstinuit se libentissimè, & pro canistro pleno terrenis fructibus, plenum purgatoribus votis pectus ad memorias martyrum afferre didicerat, & vt quod posset daret egentibus, & * si Communicatio Dominici corporis illic celebraretur, cuius passionis imitatione immolati & coronati sunt martyres. Sed tamen videtur mihi Domine Deus meus, & ita est in conspectu tuo, de hac re cor meum, non facilè fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram,

* al. parentilia.

* al. sic.

ſi ab alio prohiberetur, quem non ſicut Ambroſium diligebat, quem propter ſalutem meam maximè diligebat: eam verò ille propter eius religioſiſſimam conuerſationem, qua in bonis operibus tam feruens ſpiritu frequentabat eccleſiam, ita vt ſæpè erumperet cum me videret in eius prædicatione, gratulans mihi quòd talem matrem haberem, neſciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, & inueniri poſſe viam vitæ minimè putabam.

Occupationes & ſtudia Ambroſij.

CAP. III.

NEc iam ingemiſcebam orando vt ſubuenires mihi, ſed ad quærēdum intentus, & ad diſſerēdum inquietus erat animus meus. Ipſumque Ambroſium fœlicem quendam hominem ſecundùm ſeculum opinabar, quem ſic tantæ poteſtates honorarent, cœlibatus tantum eius mihi laborioſus videbatur. Quid autem ille ſpei gereret, & aduerſus ipſius excellentiæ tentamenta, quid luctaminis haberet, quidve ſolaminis in aduerſis, & occultum os eius quod erat in corde eius, quam ſapida gaudia de pane tuo ruminaret, nec conijce-

ijcere noueram, nec expertus eram, nec ille sciebat æstus meos, nec foueam periculi mei. Non enim quærere ab eo poteram quod volebam sicut volebam, secludentibus me ab eius aure atque ore cateruis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus seruiebat. Cùm quibus quando non erat, quod per exiguũ temporis erat, aut corpus reficiebat necessarijs sustentaculis, aut lectione animum. Sed cùm legebat, oculi ducebantur per paginas, & cor intellectum rimabatur, vox autem & lingua quiescebant. Sæpe cùm adessemus, non enim vetabatur quisquam ingredi, aut ei venientem nunciari mos erat, sic eum legentẽ vidimus tacitè, & aliter nunquã. Sedentesque in diuturno silentio (quis enim tã intento esse oneri auderet?) discedebamus: & coniectabamus eum paruo ipso tempore, quod reparandę menti suæ nanciscebatur, feriatum ab strepitu causarũ alienarum, nolle in aliud auocari, & cauere fortasse, ne auditore suspenso, & intẽto, si qua obscurius posuisset ille quẽ legeret, etiam exponere necesse esset, aut de aliquibus difficilioribus disceptare quæstionibus, atq; huic operi tẽporibus impensis, minus quàm

vellet voluminũ euolueret: quanquam & causa seruandę vocis, quæ illi facillimè obtundebatur, poterat esse iustior, tacitè legendi. Quolibet tamen animo id ageret, bono vtiq; ille vir agebat. Sed certè mihi nulla dabatur copia sciscitãdi quæ cupiebam, de tam sancto oraculo tuo pectore illius, nisi cum aliquid breuiter esset audiendũ. Æstus autem illi mei ociosum, eum valde cui refunderentur requirebant, nec vnquã inueniebant. Et eum quidem in populo verbũ veritatis rectè tractantem, omni die dominico audiebam, & magis magisq; mihi cõfirmabatur, omnes versutarum calumniarum nodos, quos illi deceptores nostri aduersus diuinos libros * innectebant, posse dissolui. Vbi verò etiã comperi, ad imaginem tuã hominem à te factum, à spiritualibus filijs tuis, quos de matre Catholica per gratiã regenerasti, non sic intelligi vt humani corporis forma te terminatum crederent atq; cogitarent, quanquam quomodo se haberet spiritualis substantia, ne quidẽ tenuiter atq; in ænigmate suspicabar, tamen gaudens erubui non me tot annos aduersus Catholicam fidem, sed contra carnalium cogitationum figmenta latrasse.

*al. inuectabant.

trasse. Eo quippè temerarius & impius fueram, quod ea quæ debebam quærẽdo discere, accusando dixeram. Tu enim altissime & proximè, secretissime & præsentissime, cui membra non sunt alia maiora, & alia minora, sed vbique totus es, & nusquā locorū es, non es vtique forma ista corporea, tamen fecisti hominẽ ad imaginem tuam, & ecce ipse à capite vsque ad pedes in loco est.

De litera & spiritu.

CAP. IIII.

CVM ergo nescirem quomodò hæc subsisteret imago tua, pulsánsque proponerem quomodo credendum esset, non insultans opponerem quasi ita creditum esset: Tanto igitur acrior cura rodebat intima mea quid certi retinerẽ, quanto me magis pudebat tamdiu illusum & deceptū promissione certorū, puerili errore, & animositate tam multa incerta quasi certa garrisse. Quod enim falsa essent, postea mihi claruit. Certum tamen erat, ꝙ incerta essent, & à me aliquando pro certis habita fuissent, cum Catholicam tuam cœcis contentionibus accusarem, & si nondum compertam vera docentem,

non tamen ea docentem quæ grauiter accuſabam. Itaque cōfundebar & conuertebar, & gaudebā Deus meus, quòd eccleſia tua vnica corpus vnici tui, in qua mihi nomen Chriſti infanti eſt inditū, non ſaperet infantiles nugas, neq; hoc haberet in doctrina ſua ſana, quod te creatorem omnium in ſpaciū loci, quāuis ſummum & amplum, tamen vndiq; terminatum membrorum humanorum figura contruderet. Gaudebam etiam quod vetera ſcripta legis & prophetarum, iam non illo oculo mihi legenda proponerentur, quo antea videbantur abſurda, cùm arguebam tanquam ita ſentiētes ſanctos tuos, verùm autē non ita ſentiebant: & tanquā regulam diligē-
2. Cor. 3. tiſſimè commendaret, ſæpè in popularibus ſermonibus ſuis dicentē Ambroſium lætus audiebam: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat: cum ea quæ ad literam peruerſitatem docere videbantur, remoto myſtico velamento ſpiritualiter aperiret, non dicens quod me offenderet, quamuis ea diceret, quæ vtrum vera eſſent adhuc ignorarem. Tenebam enim cor meum ab omni aſſenſione timens præcipitium, & ſuſpendio magis necabar. Volebam enim eorum

quæ

quæ nõ viderem ita me certum fieri; vt certus essem quòd septem & tria decem sint. Neque enim tam insanus eram, vt ne hoc quidem putarem posse comprehendi, sed sicut hoc, ita cætera cupiebam: siue corporalia, quæ coram sensibus meis nõ adessent, siue spiritualia de quibus cogitare nisi corporaliter nesciebam. Et sanari credendo poteram, vt purgatior acies mẽtis meæ dirigeretur, aliquo modo in veritatem tuam semper manentem, & ex nullo deficiẽtem. Sed sicut euenire assolet, vt malũ medicum expertus, etiam bono timeat se cõmittere, ita erat valetudo animæ meæ, quæ vtique nisi credendo sanari nõ poterat. Et ne falsa crederet, curari recusabat: resistens manibus tuis, qui medicamenta fidei confecisti, & aspersisti super morbos orbis terrarum, & tantam illis autoritatem tribuisti.

De sacrorum librorum autoritate, & necessario vsu.

CAPVT V.

EX hoc tamen quoque iam præponens doctrinam Catholicam, modestius ibi minimeque fallaciter sentiebam iuberi, vt crederetur quod nõ

demonſtrabatur, ſiue eſſet quid, ſed cui forte non eſſet, ſiue nec quid eſſet, quã illic temeraria pollicitatione ſcientiæ credulitatẽ irrideri, & poſtea tam multa fabuloſiſſima & abſurdiſſima, quia demonſtrari non poterant, credenda imperari. Deinde paulatim tu Domine manu mitiſſima, & miſericordiſſima pertractans & componens cor meum, conſideranti quàm innumerabilia crederem quæ non viderem, neque cum gererentur, adfuiſſem, ſicut tam multa in hiſtoria gentium, tam multa de locis atque vibibus quæ non videram, tam multa amicis, tam multa medicis, tam multa hominibus alijs atque alijs, quæ niſi crederentur, omninò in hac vita nihil ageremus: poſtremò quàm inconcuſſe fixum fide retinerẽ, de quib' parentibus ortus eſſem, quod ſcire non poſſem, niſi audiẽdo credidiſſem. Perſuaſiſti mihi nõ qui crederent libris tuis, quos tanta in omnibus ferè gentibus autoritate fundaſti, ſed qui non crederent, eſſe culpandos, nec audiendos eſſe, ſi qui fortè mihi dicerent: Vnde ſcis illos libros vnius veri & veraciſſimi Dei ſpiritu eſſe humano generi miniſtratos? Idipſum enim maximè credendũ erat,
quo-

quoniam nulla pugnacitas calumnioſarum quæſtionũ, per tam multa quæ legeram inter ſe confligentium philoſophorũ extorquere mihi potuit, vt aliquando non crederem te eſſe quicquid eſſes, quod ego neſcirẽ, aut adminiſtrationem rerũ humanarũ ad te minimè pertinere. Sed id credebã aliquando robuſtius, aliquãdo exilius, ſemper tamen credidi & eſſe te, & curã noſtri gerere, etiã ſi ignorabã, vel quid ſentiendũ eſſet de ſubſtantia tua, vel quæ via duceret aut reduceret ad te. Ideoq; cum eſſemus infirmi ad iuueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus eſſet autoritate ſanctarum literarum, iam credere cœperam nullo modo te fuiſſe tributurum tam excellentem illi ſcripturæ per omnes iam terras autoritatẽ, niſi & per ipſam tibi credi, & per ipſam te quæri voluiſſes. Iam enim abſurditatem, quæ me in illis literis ſolebat offendere, cum multa ex eis probabiliter expoſita audiſſem, ad ſacramentorum altitudinẽ referebam: eoque mihi illa venerabilior & ſacroſancta fide dignior apparebat autoritas, quo & omnib' ad legẽdum eſſet in promptu, & ſecreti ſui dignitatẽ in intellectu profundiore ſer-

naret, verbis apertiſſimis & humillimo genere loquendi ſe cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non ſunt leues corde: vt exciperet oēs populari ſinu, & per anguſta foramina paucos ad te traijceret, multo tamen plures, quàm ſi nec tanto apice autoritatis emineret, nec turbas gremio ſanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, & aderas mihi: Suſpirabam, & audiebas me: Fluctuabam, & gubernabas me: Ibam per viam ſeculi latam, nec deſerebas me.

De miſeria ambitioſorum, adducto exemplo mendici lætantis.

CAP. VI.

INhiabam honoribus, lucris, coniugio: & tu irridebas. Patiebar in eis cupiditatibus amariſſimas difficultates, te propitio tanto magis, quãto minus ſinebas mihi dulceſſere quod non eras tu. Vide cor meũ Domine, qui voluiſti vt hoc recordarer & cõfiterer tibi. Nunc tibi inhæreat anima mea, quã de viſco tã tenaci mortis exuiſti. Quã miſera erat, & ſenſum vulneris tu pũgebas, vt relictis omnibus cõuerteretur ad te, q̃ es ſuper omnia, & ſine quo nulla eſsẽt

omnia,

omnia, conuerteretur & sanaretur. Quã ergo miser eram, & quomodo egisti vt sentirem miseriam meam, de illo quo cùm pararem recitare Imperatori laudes, quibus plura mentirer, & mentienti faueretur ab scientibus, easque curas anhelaret cor meum, & cogitationum tabificarum febribus ęstuaret, transiens per quẽdam vicum Mediolanensem, animaduerti pauperem mendicum, iam credo saturum, iocantem atque lætantem, & ingemui, & locutus sum cum amicis meis, qui mecũ erant, multos dolores insaniarum nostrarũ, quia omnibus talibus conatibus nostris, qualibus tunc laborabam, sub stimulis cupiditatum trahens infelicitatis meę sarcinam, & trahendo exaggerans, nihil vellemus aliud nisi ad securã lætitiam peruenire, quo nos mendicus ille iam præcessisset, nunquam illuc fortasse venturos. Quod enim iam ille pauculis & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærũnosis anfractibus & circuitibus ambiebam, ad lætitiam scilicet temporalis fœlicitatis. Non enim verum gaudium habebat, sed & ego illis ambitionibus multò falsius quærebam. Et certe ille lętabatur, ego anxius eram: securus ille,

ego trepidus. Et si quisquam percunctaretur me, vtrum mallē exultare, an metuere: responderem exultare. Rursus si interrogaret, vtrum me talem mallem qualis ille, an qualis ego tūc essem, meipsum curis timoribusque confectum eligerem, sed peruersitate, nunquid veritate? Neque enim eò me præponere illi debebam, quò doctior eram, quoniam non inde gaudebam, sed placere inde quęrebam hominibus, non vt eos docerem, sed tantum vt placerem. Propterea & tu baculo disciplinæ tuę cōfringebas ossa mea. Recedant ergo ab anima mea qui dicūt ei: Interest vnde quis gaudeat. Gaudebat mendicus ille vinolentia, tu gaudere cupiebas gloria. Qua gloria domine? Quę non est in te. Nam sicut illud verum gaudium non erat, ita nec illa vera gloria: & amplius vertebat mentem meam. Et ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suam, ego autem cum mea dormieram, & surrexeram, & dormiturus & resurrecturus erā, vide quot diebus. Interest verò vnde quis gaudeat: Scio & gaudium spei fidelis incomparabiliter distat ab illa vanitate, sed & tunc distabat inter nos. Nimirum quippe ille fœlicior erat, non tantum

quod

quod hilaritate perfundebatur, cum ego curis euiscerarer, verum etiam quod ille bene optando acquisiuerat vinum, ego autem mentiendo quærebam typhum. Dixi tunc multa in hac sententia charis meis, & sæpe aduertebam in his quomodo mihi esset, & inueniebam malè mihi esse, & dolebam, & conduplicabam ipsum male. Et si quid arrisisset prosperum, tædebat apprehendere, quia penè priusquam teneretur auolabat.

Alipium à Circensium insánia conuertit.
CAP. VII.

COngemiscebamus in his qui simul amicè viuebamus, ac maximè ac familiarissimè cum Alipio & Nebridio ista colloquebar, quorū Alipius ex eodem quo ego ortus eram municipio, parentibus primatibus municipalibus, me minor natu. Nam & studuerat apud me, cū in nostro docere cœpi oppido, & postea Carthagini, & diligebat me multū, quòd ei doctus & bonus viderer, & ego illū propter magnæ virtutis indolem, quę in non magna ętate satis eminebat. Gurges tamen morū Carthaginensiū, quibus nugatoria feruent spectacula, absorbuerat eum insania Cir-

Circensium. Sed cum in eo miserabiliter volueretur, ego autem rhetoricam ibi professus, publica schola vterer, nondum me audiebat vt magistrum, propter quandam simultatem quæ inter me & patrem eius erat exorta, & compereram quod circum exitiabiliter amaret, & grauiter angebar, quòd tantam spem perditurus, vel etiam perdidisse mihi videbatur. Sed monendi eum & aliqua coercitione reuocandi nulla erat copia, vel amicitiæ beneuolentia, vel iure magisterij. Putabam enim eum de me cum patre sentire, ille verò non sic erat. Itaque postposita in hac re patris voluntate, salutare me cœperat, veniens in adiutorium meum, & audire aliquid atq; abire. Sic enim de memoria mihi lapsum erat, agere cum illo, ne vanorum ludorum*cæco & præcipiti studio tam bonum interimeret ingenium. Verùm autem domine, tu qui præsides gubernaculis omnium quæ creasti, non eum oblitus eras futurū inter filios tuos antistitē sacramenti tui. Et vt apertè tibi tribueretur eius correctio, per me quidem illam, sed nescientem operatus es. Nam quodam die cum sederē loco solito, & coram me adessent discipuli, venit,

*al. cæno

nit,

nit,ſalutauit,ſedit, atque in ea quæ agebantur animum intendit. Et fortè lectio in manibus erat, quam dum exponerē, & oportunè mihi videretur adhibenda ſimilitudo Circenſium, quo illud ꝙ inſinuabā & iucundius & planius fieret, cum irriſione mordaci eorum quos illa captiuaſſet inſania: tu ſcis Deus noſter, quod tunc de Alipio ab illa peſte ſanando non cogitauerim. At ille in ſe rapuit, meque illud non niſi propter ſe dixiſſe credidit. Et quod alius acciperet ad ſuccenſendum mihi, accepit honeſtus adoleſcens ad ſuccenſendum ſibi, & ad me ardentius diligendum. Dixeras enim tu iam olim, & innexueras literis tuis: Corripe ſapientem, & amabit te. At ego illum iam non corripueram. Sed vtens tu omnibus & ſcientibus & neſcientibus ordine quo noſti, & ille ordo iuſtus eſt, de corde & lingua mea carbones ardētes operatus es, quibus mentem ſpei bonę adureres tabeſcentem, ac ſanares. Taceat laudes tuas qui miſerationes tuas non conſiderat, quæ tibi de medullis meis confitentur. Etenim ille poſt illa verba proripuit ſe ex fouea tam alta, qua libenter demergebatur, & cum miſerabili voluptate cæcabatur, & ex-

Prou. 9.

cuſſit

cuſſit animum forti temperantia, & reſiluerunt omnes Circenſium ſordes ab eo, ampliusq́ue illuc non acceſſit. Sed deinde patrem reluctantem euicit, vt me magiſtro vteretur. Ceſſit ille atque cõceſſit. Et audire me rurſus incipiens, illa mecum ſuperſtitione inuolutus eſt, amans in Manichæis oſtentationem continentiæ, quam veram & germanam putabat. Erat autem illa vecors & ſeductoria, precioſas animas captans, nondum virtutis altitudinem ſcientes tangere, & ſuperficie decipi faciles, ſed tamen adumbratæ ſimulatæq́ue virtutis.

Alipius capitur inſania ludorum gladiatoriorum, à quibus antea abhorruerat.

Cap. VIII.

NON ſane relinquens incantatam ſibi à parentibus terrenam viam, Romam præceſſerat vt ius diſceret, & ibi gladiatorij ſpectaculi hiatu incredibili & incredibiliter abreptus eſt. Cum enim auerſaretur & deteſtaretur talia, quidam eius amici & condiſcipuli, cum fortè de prandio redeuntibus *obuius eſſet, recuſantem vehementer & reſiſtentem, familiari violentia duxerunt

*al. peruium

runt in amphitheatrum crudelium & funeſtorum ludorum diebus, hæc dicentem: Si corpus meum in illum locum trahitis, & ibi conſtituitis, nunquid & animum & oculos meos in illa ſpectacula poteſtis intendere? Adero itaque abſens, ac ſic, & vos & illa ſuperabo. Quibus auditis, illi nihilo ſegnius eum adduxerunt ſecum, idipſum forte explorare cupientes, vtrum poſſet efficere. Quò vbi ventum eſt, & ſedibus quibus potuerunt locati ſunt, feruebant omnia immaniſſimis voluptatibus. Ille clauſis foribus oculorũ, interdixit animo, ne in tanta mala procederet, atque vtinam & aures obturauiſſet. Nam quodam pugnæ caſu, cum clamor ingẽs totius populi vehementer eum pulſaſſet, curioſitate victus, & quaſi paratus quicquid illud eſſet, etiam viſum contẽnere & vincere, aperuit oculos, & percuſſus eſt grauiore vulnere in anima, quã ille in corpore quẽ cernere cõcupiuit, cecidità; miſerabilius quã ille: quo cadente, factus eſt clamor, qui per eius aures intrauit, & reſerauit eius lumina, vt eſſet qua feriretur & deijceretur, audax adhuc potius, q̃ fortis animus, & eò infirmior, quo de ſe p̃ſumpſerat, qui debuit de te.

Vt enim vidit illum ſanguinem, immanitatem ſimul ebibit, & non ſe auertit, ſed fixit aſpectum, & hauriebat furias, & neſciebat, & delectabatur ſcelere certaminis, & cruenta voluptate inebriabatur. Et non erat iam ille qui venerat, ſed vnus de turba ad quam venerat, & verus eorum ſocius à quibus adductus erat. Quid plura? Spectauit, clamauit, exarſit, abſtulit inde ſecum inſaniam qua ſtimularetur redire, non tantum cum illis à quibus prius abſtractus eſt, ſed etiam prę illis & alios trahens. Et inde tamen manu validiſſima & miſericordiſſima eruiſti eum tu, & docuiſti non ſui habere, ſed tui fiduciam, ſed longe poſtea.

Alipius vt fur apprehenditur.

CAP. IX.

VEruntamen iam hoc ad medicinam futuram in eius memoria reponebatur. Nam & illud quod cum adhuc ſtuderet, iam me audiens apud Carthaginem, & medio die cogitaret in foro quod recitaturus erat, ſicut exerceri ſcholaſtici ſolent, ſiuiſti eum comprehendi ab ædituis fori tanquam furem, non arbitror aliam ob cauſam te permiſiſſe Deus noſter, niſi vt ille vir tan-

tantus futurus, iam inciperet discere, quam non facilè in cognoscendis causis homo ab homine damnandus esset temeraria crudelitate. Quippe ante tribunal deambulabat, solus cum tabulis, ac stylo, cùm ecce adolescens quidam ex numero scholasticorum fur verus, securim clanculo apportans, illo non sentiente, ingressus est ad cancellos plumbeos, qui vico argentario desuper præeminent, & præcidere plumbum cœpit. Sono autem securis audito, submurmurarunt argentarij qui subter erant, & miserunt qui apprehenderent quem fortè inuenissent. Quorum vocibus auditis, relicto instrumento ille discessit, timens ne cum eo teneretur. Alipius autem qui non viderat intrantem, exeuntem sensit, & celeriter vidit abeuntem, & causam scire cupiens, ingressus est locum, & inuentam securim stans atque admirans considerabat. Cum ecce illi qui missi fuerant, reperiunt eum solum ferentem ferrum, cuius sonitu excitati venerant, tenent, attrahũt, congregatis inquilinis fori, tanquam furem manifestum se comprehendisse gratulabantur, & inde offerendus iudicijs deducebatur, sed hactenus docendus fuit. Statim enim

enim Domine subuenisti innocentiæ, cuius testis eras tu solus. Cum enim duceretur, vel ad custodiam, vel ad supplicium, fit eis obuiam quidam architectus, cuius maxima erat cura publicarum fabricarum. Gaudent illi eum potissimum occurrisse, cui solebant in suspicionem venire ablatarum rerum, quæ perissent de foro, vt quasi tandem iam ille cognosceret à quibus hæc fierent. Verum autem viderat homo sæpe Alipium in domo cuiusdam Senatoris, ad quem salutandum ventitabat, statimque cognitum manu apprehensa, semouit à turbis, & tanti mali causam quærens, quid gestum esset audiuit, omnesque tumultuantes qui aderant, & minaciter frementes, iussit venire secum. Et venerunt ad domum illius adolescentis qui rem commiserat. Puer verò erat ante ostium, & tam paruus erat, vt nihil exinde Domino suo metuens, facilè posset totum indicare. Cum eo quippe in foro fuit pedissequus. Quem posteaquam recoluit Alipius, architecto intimauit. At ille securim demonstrauit puero, quærens ab eo cuius esset. Qui confestim nostra, inquit. Deinde interrogatus aperuit cætera. Sic in il-

lam

lam domum translata causa, confusisque turbis quæ de illo triumphare iam cœperant, futurus dispensator verbi tui, & multarum in ecclesia tua causarum examinator experientior instructiorque discessit.

De integritate Alipij & aduentu Nebridij.
CAP. X.

HVnc ergo Romę inueneram, & adhæsit mihi fortissimo vinculo, mecumque Mediolanum profectus est, vt nec me desereret, & de iure quod didicerat aliquid ageret, secundum votum parentum magis quàm suum. Et inter hæc iam assederat mirabili continentia cæteris, cùm ille magis miraretur eos qui aurum innocentiæ præponerent. Tentata est quoque eius indoles, non solum illecebra cupiditatis, sed etiam stimulo timoris. Romę assidebat comiti largitionum Italicarum. Erat eo tempore quidam potentissimus senator, cuius & beneficijs obstricti multi, & terrori subditi erant: Voluit sibi licere nescio quid ex more potentiæ suę, quod esset per leges illicitum. Restitit Alipius, promissum est præmiū, irrisit animo: Prætentæ minæ, calcauit, mirantibus omnibus inusitatam animam,

quæ

quæ hominem tantum & innumerabilibus præstandi nocendique modis ingenti fama celebratum, vel amicum non optaret, vel non formidaret inimicum. Ipse autem Iudex cui consiliarius erat, quanuis & ipse fieri nollet, non tamen apertè recusabat, sed in istum causam transferens, ab eo se non permitti asserebat, quia & reuera si ipse faceret, iste discederet. Hoc solo autē penè iam illectus erat studio literario, vt pretijs prætorianis codices sibi conficiendos curaret. Sed cōsulta iustitia deliberationem in melius vertit, vtiliorē iudicans ęquitatem qua prohibebatur, quàm potestatem qua sinebatur. Paruum est hoc, sed qui in paruo fidelis est, & in magno fidelis est. Nec vllo modo erit inane, quod de tuę veritatis ore processit. Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod verū est quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Talis ille tunc inhęrebat mihi, mecumque nutabat in consilio, quisnam esset tenendus vitæ modus. Nebridius etiam qui relicta patria vicina Carthagini atque ipsa Carthagine, vbi frequentissimus erat, relicto rure paterno optimo, relicta domo, & non secu-

secutura matre, nullam ob aliam causam Mediolanum venerat, nisi vt mecum viueret in flagrãtissimo studio veritatis atque sapientiæ, pariter suspirabat, pariterque fluctuabat, beatæ vitæ inquisitor ardens, & quæstionum difficillimarum scrutator accerrimus. Et erant ora trium egentium, & inopiam suam sibimet inuicem anhelantium, & à te expectantium vt dares ei escam in tempore opportuno: & in omni amaritudine quæ nostros seculares actus de misericordia tua sequebatur, intuentibus nobis finem cur ea pateremur, occurrebant tenebræ & auersabamur gementes, & dicebamus: Quamdiu hęc? Et hoc crebro dicebamus, & dicentes non relinquebamus ea, quia non elucebat certum aliquid, quod illis relictis apprehenderemus.

Deliberat Augustinus de instituenda vita.

CAP. XI.

ET ego maximè mirabar satagẽs & recolens quàm longum tempus esset ab vndeuicesimo anno ætatis meæ, quo feruere cœperam studio sapientiæ, disponens ea inuenta relinquere omnes vanarum cupiditatum spes ina

nes & insanias mendaces. Et ecce iam tricenariam ætatem gerebam in eodem luto hæsitans auiditate fruendi præsentibus, fugientibus & dissipantibus me, dum dico, cras inueniam, ecce manifestũ apparebit & tenebo, & ecce Faust⁹ veniet, & exponet omnia. O magni viri Academici, nihil ad agendam vitam certi comprehendi potest. Imo quæramus diligentius & non desperemus. Ecce iam non sunt absurda in libris ecclesiasticis quæ absurda videbantur, & possunt aliter atque honestè intelligi. Figã pedes meos in eo gradu, in quo puer à parentibus positus eram, donec inueniatur perspicua veritas. Sed vbi quæretur? quando quæretur? Non vacat Ambrosio, non vacat legere. Vbi ipsos codices quęrimus? vnde aut quando cõparamus, à quibus sumimus? Deputentur tempora, distribuantur horæ pro salute animæ. Magna spes oborta est: Nõ docet catholica fides quod putabamus, & vani accusabamus. Nefas habẽt docti eius credere. Deũ figura humani corporis terminatũ, & dubitam⁹ pulsare quò aperiantur cętera? Antemeridianas horas discipuli occupant. Cæteris quid facimus, cur non id agimus? Sed quando

quādo salutamus amicos maiores, quorum suffragijs opus habemus? Quando præparamus quod emant scholastici? quando reparamus nosipsos, animum relaxando ab intentione curarum? Pereant omnia, & dimittamus hæc vana & inania, conferamus nos ad solā inquisitionem veritatis. Vita hæc misera est, mors incerta. Si subito obrepat, quomodo hinc exibimus? Et vbi nobis discēda sunt quæ hic neglleximus? An nō potius huius negligētiæ supplicia luenda sunt? Quid si mors ipsa omnem curam cum sensu amputabit & finiet? Ergo & hoc quærendum. Sed absit vt ita sit. Non vacat, non est inane, quod tā eminens culmē autoritatis Christianę fidei toto orbe diffunditur. Nunquam tanta & talia pro nobis diuinitus agerentur, si morte corporis etiam vita animæ consumeretur. Quid cunctamur igitur relicta spe sæculi, cōferre nos totos ad quærendū Deum, & vitam beatam? Sed expecta, iucunda sunt etiam ista, habent non paruam dulcedinem suam. Nō facilè ab eis pręcidenda est intētio, quia turpe est ad ea rursum redire. Ecce iam quantum est vt impetretur aliquis honor. Et quid amplius in his desiderandum? Suppetit

amicorum maiorum copia, vt nihil aliud & multum festinemus, vel præsidatus dari potest: & ducenda vxor cum aliqua pecunia, ne sumptum nostrum grauet, & ille erit modus cupiditatis. Multi magni viri & imitatione dignissimi, sapientiæ studio cum coniugibus dediti fuerunt. Cum hæc dicebam, & alternabant hi venti, & impellebant huc atque illuc cor meum, transibant tempora, & tardabam conuerti ad dominũ Deum, & differebam de die in diem viuere in te, & non differebam quotidie in meipso mori. Amans beatam vitam, timebam illam in sede sua, & ab ea fugiens quærebam eam. Putabam enim me miserum fore nimis, si fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cum tam stultus essem vt nescirem, sicut scriptum est: Neminem esse posse continentem, nisi tu dederis. Vtique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam.

Conten-

Contentio inter Alipium & Auguſtinum de matrimonio & cœlibatu.

CAP. XII.

PRohibebat me ſane Alipius ab vxore ducenda, cauſans nullo modo nos poſſe ſecuro ocio ſimul in amore ſapientię viuere, ſicut iã diu deſideraremus, ſi id feciſſem. Erat enim ipſe in ea re etiam tunc caſtiſſimus, ita vt mirum eſſet, quia vel experientiam concubitus cœperat in ingreſſu adoleſcentiæ ſuæ, ſed non hæſerat, magiſque doluerat & ſpreuerat, & deinde iam continentiſſime viuebat. Ego autem reſiſtebam illi exemplis eorum qui coniugati coluiſſent ſapientiam, & promeruiſſent Deũ, & habuiſſent fideliter ac dilexiſſent amicos. A quorum ego quidem granditate animi longe aberam, & delicatus morbo carnis, mortifera ſuauitate trahebam catenam meam, ſolui timens, & quaſi concuſſo vulnere repellens verba bene ſuadentis tanquam manum ſoluentis. Inſuper etiam per me ipſi quoq; Alipio loquebatur ſerpens, & innectebat atq; ſpargebat per linguam meam dulces laqueos in via eius, quibus illi honeſti & expediti pedes implicarentur. Cum enim me ille miraretur, quem

non paruipenderet ita hærere viſco illius voluptatis, vt me affirmarem quotieſcunque inde inter nos quæreremus, cœlibem vitam nullo modo poſſe degere, atque ita me defenderem cum illum mirantem viderem, vt dicerem multum intereſſe inter illud quod ipſe raptim & furtim expertus eſſet, quod penè iam ne meminiſſet quidem, atque ideò nulla moleſtia facilè contem-
7 neret, & delectationes conſuetudinis meę, ad quas ſi acceſſiſſet honeſtum nomē matrimonij, nō eū mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem ſpernere, cœperat & ipſe deſiderare coniugium, nequaquā victus libidine talis voluptatis, ſed curioſitatis. Dicebat enim ſcire ſe cupere quidnam eſſet illud, ſine quo vita mea, quæ illi ſic placebat, non mihi vita, ſed pœna videretur. Stupebat enim liber ab illo vinculo animus ſeruitutem meam, & ſtupendo ibat in experiēdi cupidinem, venturus in ipſam experientiam, atq; inde fortaſſe lapſurus in eam quam ſtupebat ſeruitutem, quoniam ſponſionem volebat facere cum morte. Et qui amat periculum, incidet in illud. Neutrum enim noſtrum,
Eccl 3. ſi quod eſt cōiugale decus in officio regendi.

gendi matrimonij & ſuſcipiendorũ liberorum, ducebat, niſi tenuiter. Magna autem ex parte atque vehementer conſuetudo ſatiandæ inſatiabilis concupiſcentiæ me captum excruciabat, illum autem admiratio capiendum trahebat. Sic eramus, donec tu altiſſime non deſerens humum noſtram, miſeratus miſeros, ſubuenires miris & occultis modis.

Vxor quæritur Auguſtino.

Cap. XIII.

ET inſtabatur impigrè, vt ducerem vxorem. Iam petebam, iã promittebatur, maximè matre dante operam, quò me iam coniugatum baptiſmus ſalutaris ablueret, quo me indies gaudebat aptari, & vota ſua ac promiſſa tua in mea fide compleri animaduertebat. Cùm ſanè & rogatu meo & deſiderio ſuo forti, clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, vt ei per viſum oſtẽderes aliquid de futuro matrimonio meo, nunquam voluiſti. Et videbat quędã vana & fantaſtica, quo cogebat impetus de hac re ſatagentis humani ſpiritus, & narrabat mihi, non cum fiducia qua ſolebat, cum tu demonſtrares ei, ſed contemnens ea. Dicebat enim diſcerne-

re ſe neſcio quo ſapore, quem verbis explicare non poterat, quid intereſſet inter reuelantem te, & animam ſuã ſomniantem. Inſtabatur tamen, & puella petebatur, cuius ętas fermè biennio minor quam nubilis erat. Et quia ea placebat, expectabatur.

Vita communis.

CAP. XIIII.

ET multi amici agitaueramus animo, & colloquentes ac deteſtantes turbulentas humanę vitæ moleſtias, pene iam firmaueramus remoti à turbis ocioſè viuere, id ocium ſic moliti, vt ſi quid habere poſſemus, conferremus in medium, vnamque rem familiarem conflaremus ex omnibus, vt per amicitiæ ſynceritatem non eſſet aliud huius & aliud illius, ſed quod ex cunctis fieret vnum, & vniuerſum ſingulorum eſſet, & omnia omnium: cum videremur nobis eſſe poſſe decem fermè homines in eadem ſocietate, eſſentque inter nos prædiuites, Romanianus maximè communiceps noſter quem tũc graues æſtus negociorum ſuorum ad comitatum attraxerant, ab ineunte ætate mihi familiariſſimus. Qui maximè in

ſtabat

ſtabat huic rei, & magnam in ſuadendo habebat autoritatem, quòd ampla res eius multum cęteris anteibat. Et placuerat nobis vt bini anni tāquam magiſtratus omnia neceſſaria curarent cæteris quietis. Sed poſteaquàm cœpit cogitari, vtrum hoc mulierculæ ſinerent, quas & alij noſtrum iam habebant, & nos habere volebamus, totum illud placitum quod bene formabamus, diſſiluit in manibus, atque confractum & abiectū eſt. Inde ad ſuſpiria & gemitus conuertebamur, & greſſus ad ſequendas latas & tritas vias ſeculi, quoniam multæ cogitationes erant in corde noſtro, conſilium autem tuum manet in æternum. Ex quo conſilio deridebas noſtra, & tua præparabas, nobis daturus eſcam in opportunitate, & aperturus manum tuā, atque impleturus animas noſtras benedictione.

In locum diſcedentis concubina alia ſuccedit.

CAP. XV.

INterea peccata mea multiplicabantur, & auulſa à latere meo tanquam impedimento coniugij, cum qua cubare ſolitus eram, cor vbi adhærebat,

conciſum & vulneratum mihi erat, & trahebat ſanguinem. Et illa in Africam redierat, vouens tibi alium ſe virum neſciturā, relicto apud me naturali ex illa filio meo. At ego infœlix nec fœminæ imitator, dilationis impatiēs tanquam poſt biennium accepturus eam quā petebam, quia non amator cōiugij, ſed libidinis ſeruus eram, procuraui aliam, non vtique coniugem, qua tanquam ſuſtentaretur & perduceretur, vel integer vel auctior morbus animæ meæ ſatellitio perdurantis conſueudinis in regnū vxorium. Nec ſanabatur vulnus illud meum, quod prioris præciſione factum fuerat, ſed poſt feruorem doloremque acerrimum putreſcebat, & quaſi frigidius, ſed deſperatius dolebat.

De immortalitate animæ.

Cap. XVI.

Tibi laus, tibi gloria fons miſericordiarum. Ego fiebam miſerior, & tu propinquior. Aderat iam iamq; dextera tua, eruptura me de cœno, & ablutura, & ignorabā. Nec me reuocabat à profundiore voluptatū carnalium gurgite, niſi metus mortis, & futuri iudicij tui, qui per varias quidem opiniones, nunquam tamē receſſit de pectore

meo.

meo. Et diſputabam cum amicis meis Alipio & Nebridio de finibus bonorũ & malorum, Epicurum accepturum fuiſſe palmã in animo meo, niſi ego credidiſſem poſt mortẽ reſtare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit. Et quærebam ſi eſſemus immortales, & in perpetua corporis voluptate ſine vllo amiſſionis terrore viueremus, cur non eſſemus beati, aut quid aliud quæreremus, neſciens idipſum ad magnam miſeriam pertinere, quod ita demerſus & cęcus cogitare nõ poſſem lumen honeſtatis, & gratis amplectendę pulchritudinis, quam non vidit oculus carnis, & videtur ex intimo. Nec conſiderabam miſer, ex qua vena mihi manaret, quòd iſta ipſa fœda tamen cum amicis dulciter conferebam, nec eſſe ſine amicis poteram beatus, etiam ſecundum ſenſum quem tunc habebam in quantalibet affluentia carnalium voluptatũ. Quos vtiq; amicos gratis diligebam, viciſſimque ab eis me diligi gratis ſentiebam. O tortuoſas vias. Væ animæ audaci, quæ ſperauit, ſi à te receſſiſſet, ſe aliquid melius habituram. Verſa & reuerſa in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura ſunt omnia. Et

tu solus requies. Et ecce ades & liberas à miserabilibus erroribus, & constituis nos in via tua, & cōsolaris, & dicis: Currite, ego feram, & ego perducam, & ego ibi feram.

DIVI AVRELII AVgustini Confessionum Liber septimus.

Quod imaginibus corporeis reiectis, Deum cœperit agnoscere incorporeum.

CAPVT I.

IAm mortua erat adolescentia mea mala & nefanda, & ibam in iuuentutem: quanto ætate maior, tanto vanitate turpior, qui cogitare aliquid substantiæ nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet. Nec te cogitabam Deus in figura corporis humani, ex quo audire aliquid de sapientia cœpi, semper hoc fugi, & gaudebam me hoc reperisse in fide spiritalis matris nostræ Catholicæ tuę. Sed quid te aliud cogitarem non occurrebat. Et cogitare te conabar homo, & talis homo summum & solum & verum Deum: & te incorruptibilem & inuiolabilem & incōmuta-

mutabilem totis medullis credebam, quia nesciens vnde & quomodo, planè tamen videbam & certus eram, id quod corrumpi potest deterius esse, quā id quod non potest: & quod violari nō potest, incunctanter præponebam violabili, & quod nullam patitur permutationem, melius esse quam id quod mutari potest. Clamabat violenter cor meum aduersus omnia fantasmata mea, & hoc vno ictu conabar abigere circunuolantem turbam immunditiæ ab acie mentis meæ: & vix dimota in ictu oculi, ecce conglobata rursus aderat, & irruebat in aspectū meum, & obnubilabat eum: vt quanuis non forma humani corporis, corporeum tamen aliquid cogitare cogerer per spacia locorum, siue infusum mundo, siue etiam extra mundum per infinita diffusum, etiam ipsum incorruptibile & inuiolabile & incommutabile, quod corruptibili & violabili & commutabili pręponebam. Quoniam quicquid priuabam spacijs talibus, nihil mihi esse videbatur. Sed prorsus nihil, ne inane quidem, tanquā si corpus auferatur loco, & maneat locus omni corpore vacuatus, & terreno & humido & aëreo & cœlesti, sed tamē sit lo-

ſit locus inanis tanquam ſpacioſum nihil. Ego itaque incraſſatus corde, nec mihimetipſi vel ipſe conſpicuus, quicquid non per aliquanta ſpacia tenderetur, vel diffunderetur, vel conglobaretur, vel tumeret, vel tale aliquid caperet, aut capere poſſet, nihil prorſus eſſe arbitrabar. Per quales enim formas ire ſolent oculi mei, per tales imagines ibat cor meum: nec videbam hanc eandem intentionem, qua illas ipſas imagines formabam nō eſſe tale aliquid, quæ tamen ipſas non formaret niſi eſſet magnum aliquid. Ita etiam te vita vitæ meæ grandem per infinita ſpacia vndique cogitabam penetrare totam mundi molem, & extra eam quaquauerſum per immenſa ſine termino, vt haberet te terra, haberet cœlum, haberent omnia, & illa finirentur in te, tu autē nuſquam. Sicut autem luci ſolis non obſiſteret aëris corpus, aëris huius qui ſupra terram eſt, quò minus per eum traijceretur penetrans eum, non dirumpendo aut cōcidendo, ſed implendo eum totum: ſic tibi putabam non ſolum cæli & aëris & maris, ſed etiā terræ corpus peruium, & ex omnibus maximis minimiſq; partibus penetrabile, ad capiēdam præſentiā

tuam, occulta inspiratione intrinsecus & extrinsecus administrantem omnia quæ creasti. Ita suspicabar, quia cogitare aliud non poteram, nam falsum erat. Illo enim modo maior pars terræ maiorem tui partem haberet, & minorem minor, atq; ita te plena essent omnia, vt amplius tui caperet elephanti corpus quam passeris, quò esset isto grandius, grandioremq; occuparet locum, atque ita frustatim partibus mundi, magnis magnas, breuibus breues partes tuas præsentes faceres. Nō es autem ita. Sed nondum illuminaueras tenebras meas.

Nebridius confutat Manichæos.

CAP. II.

SAt erat mihi domine aduersus deceptos illos & deceptores & loquaces mutos, ob hoc mutos, quoniā non ex eis sonabat verbum tuū: sat erat ergo illud quod iam diu abusq; Carthagine à Nebridio proponi solebat, & omnes qui audieramus concussi sumus. Quid erat tibi factura nescio quæ gēs tenebrarum, quam ex aduersa mole solēt opponere, si tu cum ea pugnare noluisses? Si enim responderetur, aliquid fuisse nociturā, violabilis tu & corruptibilis fores.

Si au-

Si autem nihil ea nocere potuisse diceretur, nulla afferretur causa pugnādi, & ita pugnandi, vt quædam portio tua & membrum tuum vel proles de ipsa substantia tua misceretur aduersis potestatibus, & non à te creatis naturis, atque intantum ab eis corrumperetur & cōmutaretur in deterius, vt à beatitudine in miseriam verteretur, & indigeret auxilio quo erui purgarique posset: & hāc esse animam; cui tuus sermo seruienti liber, & contaminatæ purus, & corruptæ integer subueniret: sed & ipse corruptibilis, quia ex vna eademque substantia. Itaque si te quicquid es, id est, substantiam tuam qua es, incorruptibilem dicerent, falsa esse illa omnia & execrabilia. Si autem corruptibilem, idipsum iam falsum, & prima voce abominandum. Sat ergo erat istud aduersus eos omnino euomendos à pressura pectoris, quia non habebant quà exirent sine horribili sacrilegio cordis & linguæ, sentiendo de ista, & loquendo.

Liberum arbitrium causa peccati.

CAP. III.

SEd & ego adhuc, quanuis incontaminabilem & incorruptibilem, & nulla

nulla ex parte mutabilem dicerem, firmeque sentirem dominum nostrum Deum verum, qui fecisti non solum animas nostras, sed etiã corpora, nec tantũ animas nostras & corpora, sed omnes & omnia, nõ tenebam explicitã & enodatam causam mali, quæcunque tamen esset, sic eam quærendam videbam, vt non per illam constringerer Deum incommutabilem mutabilem credere, ne ipse fierem quod quærebam. Itaque securus eam quærebam, & certus non esse verum quod illi dicerent, quos toto animo fugiebam, quia videbam quærendo vnde malum, repletos malitia, qua opinarentur tuam potius substantiam, etiam male pati quam suam male facere Et intẽdebam vt cernerem quod audiebam, liberum volũtatis arbitrium causam esse vt malũ faceremus, & certũ iudicium tuũ vt pateremur, & eam liquidè cernere nõ valebam. Itaq; aciem mentis de profundo educere conatus, mergebar iterum, & sæpe conatus mergebar iterum atque iterum. Subleuabat enim me in lucem tuam, quod iam sciebam me habere voluntatem, quam viuere. Itaque cum aliquid vellem aut nollem, nõ aliud quàm me velle ac nolle cer-

le certissimus eram, & ibi esse causam peccati mei iam iamque animaduertebam. Quod autem inuitus facerem, pati me potius quam facere videbam, & id non culpam, sed pœnam esse iudicabam, qua me non iniustè plecti, te iustũ cogitans cito fatebar. Sed rursus dicebam: Quis fecit me? nónne Deus meus, non tantum bonus, sed ipsum bonum? Vnde igitur mihi male velle & bene nolle, vt esset cur iustè pœnas luerẽ? Quis in me hoc posuit, & inseruit mihi plantarium amaritudinis, cum totus fierem à dulcissimo Deo meo? Si diabolus autor, vnde ipse diabolus? Quod si & ipse peruersa volũtate ex bono angelo diabolus factus est, vnde & in ipso voluntas mala qua diabolus fieret, quando totus angelus à conditore optimo factus esset bonus? His cogitationibus deprimebar iterum & suffocabar. Sed non vsque ad illum infernum subducebar erroris, vbi nemo confitetur tibi, dũ tu potius mala pati quàm homo facere putatur.

Deus cogi non potest.

CAP. IIII.

SIc enim nitebar cætera inuenire, vt iam inueneram melius esse incorruptibile

ptibile quàm corruptibile, & ideo te, quicquid esses, esse incorruptibilem cõfitear. Neque enim vlla anima vnquam potuit, poteritve cogitare aliquid, quod sit te melius, qui summũ & optimũ bonũ es. Cũ autẽ verissimè atq; certissimè incorruptibile corruptibili prę- ponatur, sicut iam ego præponebã, poteram iã cogitatione aliquid attingere quod esset melius Deo meo, nisi tu esses incorruptibilis. Vbi igitur videbam incorruptibile corruptibili esse præferendum, ibi te quærere debebã, atque inde aduertere vbi sit malũ, id est, vnde sit ipsa corruptio, qua violari sustantia tua nullo modo potest. Nullo enim prorsus modo violat corruptio Deum nostrum, nulla voluntate, nulla necessitate, nullo improuiso casu, quoniam ipse est Deus, & quod sibi vult bonum est, & ipse est idem bonum. Corrumpi autẽ non est bonum. Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua nõ est maior potẽtia tua. Esset autẽ maior, si teipso tu ipse maior esses. Volũtas .n. & potẽtia Dei, Deus ipse est. Et quid improuisũ tibi, qui nosti omnia, & nulla natura est nisi quia nosti eã? Et vt quid multa dicimus, cur nõ sit corruptibilis

ptibilis substantia quæ Deus est, quando si hoc esset, non esset Deus.

De separatione creatoris à creatura, & de vniuersitate somnium.

CAP. V.

ET quærebam, vnde malum: & male quærebam: & in ipsa inquisitione mea non videbam malum. Et constituebam in conspectu spiritus mei vniuersam creaturam, quicquid in ea cernere possumus, sicuti est terra, & mare, & aër, & sydera, & arbores, & animalia mortalia, & quicquid in ea nō videmus sicut firmamentum cœli, insuper & omnes angelos, & cuncta spiritalia eius, sed etiam ipsa quasi corpora essent, locis & locis ordinauit imaginatio mea, & feci vnā massam grandē distinctā generibus corporū creaturam tuā, siue quæ vera corpora erant, siue quæ ipse pro spiritibus finxeram: & eam feci grandē, non quantum erat, quod scire non poteram, sed quantum libuit, vndique versum sanè finitam. Te autem domine ex omni parte ambientem eam & penetrantem, sed vsquequaq; infinitū: tanquam si mare esset vbique, & vndiq; per immensum infinitum solum mare, & ha-

& haberet intra ſe ſpongiam quamlibet magnam, ſed finitam tamen, plena eſſet vndique ſpongia illa ex omni ſua parte ex immenſo mari: ſic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam, & dicebam: Ecce Deus, & ecce quę creauit Deus, & bonus eſt Deus, atque his validiſſime longiſſimeque præſtantior, ſed tamen bonus bona creauit, & ecce quomodo ambit atque implet ea. Vbi ergo malũ, & vnde, & qua huc irrepſit? Quæ radix eius, & quod ſemen eius? An omnino non eſt? Cur ergo timemus & cauemus quod non eſt? Aut ſi inaniter timemus, certè vel timor ipſe malum eſt, quo incaſſum ſtimulatur atq; excruciatur cor. Et tanto grauius malũ, quanto non eſt quod timeamus & timemus. Idcirco aut eſt malum quod timemus, aut hoc malum eſt quia timemus. Vnde eſt igitur? Quoniam Deus fecit hæc omnia, bonus bona. Maius quidem & ſummum bonum minora fecit bona. Sed tamen & creans & creata bona ſunt omnia. Vnde eſt malum? Aut vnde fecit ea: materies aliqua mala erat & formauit atque ordinauit eã, ſed reliquit aliquid in illa, quod in bonum non conuerteret? Cur & hoc? An impotens erat

totam

totam conuertere & commutare, vt nihil mali remaneret, cum sit omnia potens? Postremò cur inde aliquid facere voluit, ac cur non potius eadem omnipotētia fecit, vt nulla esset omnino? Aut verò existere poterat contra eius volūtatem? Aut si æterna erat, cur tamdiu per infinita retro spatia temporū sic eam siuit esse, ac tāto post placuit aliquid ex ea facere? Aut iā si aliquid subitò voluit agere, hoc poti⁹ ageret omnipotēs, vt illa nō esset, atque ipse solus esset totum, verū & summum & infinitum bonum? Aut si non erat bene, vt non aliquid boni etiam fabricaretur & conderet qui bonus erat, illa sublata & ad nihilum redacta materia quæ mala erat, bonā ipse institueret vnde omnia crearet. Nō enim esset omnipotēs, si cōdere non posset aliquid boni, nisi ea quā ipse non condiderat adiuuaretur materia. Talia voluebam pectore misero ingrauidato curis mordacissimis de timore mortis, & nō inuenta veritate: stabiliter tamen hærebat in corde meo, in catholica Ecclesia fides Christi tui Domini & saluatoris nostri in multis quidem adhuc informis, & præter doctrinæ normam fluctuans, sed tamen non eā relin-
quebat

quebat animus, imò indies magis magisque imbibebat.

Variæ Mathematicorum diuinationes.

CAP. VI.

IAm etiam Mathematicorũ fallaces diuinationes, & impia deliramenta reieceram. Confiteantur etiam hinc tibi de intimis viscerib' animæ meę miserationes tuæ Deus meus. Tu enim, tu omnino, nã quis alius à morte omnis erroris reuocat nos, nisi vita qnæ mori nescit, & sapientia mentes indigentes illuminans, nullo indigens lumine, qua mundus administratur vsq; ad arborum volatica folia? Tu procurasti peruicacię meæ qua obluctatus sum. Vindiciano acuto seni, & Nibridio adolescenti mirabilis animæ, illi vehemẽter affirmãti, huic cum dubitatione quidẽ aliqua, sed tamen crebro dicenti: non esse vllam artem futura præuidendi, coniecturas autem hominũ habere sæpe vim sortis, & multa dicendo dici pleraque ventura, nescientibus ei qui dicerent, sed in ea non tacendo incurrentibus. Procurasti ergo tu hominem amicum, non quidẽ segnem consultorem mathematicorũ, nec eas litteras bene callẽtem, sed (vt dixi con-

xi) consultorem curiosum, & tamen scientem aliquid quod à patre suo se audisse dicebat, quod quantum valeret ad illius artis opinionē euertendam ignorabat. Is ergo vir nomine Firminus liberaliter institutus, & excultus eloquio, cū me tanquam charissimum de quibusdā suis rebus in quas secularis spes eius intumuerat, consuleret, quid mihi secundum suas quas constellationes appellāt videretur, ego autem qui iam de hac re in Nebridij sententiam flecti cœperam, non quidem abnuerem conijcere, ac dicere quod nutanti occurrebat: sed tamē subijcerem propè iam mihi esse persuasum, ridicula esse illa & inania: Tum ille mihi narrauit patrem suum fuisse librorum talium curiosissimum, & habuisse amicum æquè illa simul sectantem, qui pari studio & collatione flagrabant in eas nugas igne cordis sui, ita vt mutorum quoque animalium, si quæ domi parerent, obseruarent momenta nascētium, atque ad ea positionem cœli notarent, vnde illius artis quasi experimenta colligerent. Itaque dicebat, audisse se à patre suo, quòd cum de eodem Firmino prægnans mater esset, etiam illius paterni amici famula quædam pariter

vtero grādeſcebat, quod latere non potuit Dominum, qui etiam canum ſuarum partus examinatiſſima diligentia noſſe curabat. Atque ita factum eſſe, vt cùm iſte coniugis, ille autem ancillæ dies & horas, minutioreſque horarum articulos cautiſſima obſeruatione numerarēt, enixæ eſſent ambæ ſimul, ita vt eaſdem conſtellationes vſque ad eaſdem minutias vtrique naſcenti facere cogerentur, iſte filio, ille ſeruulo. Nam cum mulieres parturire cœpiſſent, indicauerunt ſibi ambo, quid in ſua cuiuſq; domo ageretur, & parauerunt quos ad ſe inuicem mitterent, ſimul vt natum quod parturiebatur eſſet, cuique nunciatū, quod tamen vt continuò nunciaretur, tanquam in regno ſuo facilè effecerant. Atque ita qui ab alterutro miſſi ſunt, tam ex paribus domorū interuallis ſibi obuiam factos eſſe dicebat, vt aliam poſitionem ſiderum, aliaſque particulas momentorum, neuter eorum notare ſineretur. Et tamen Firminus amplo apud ſuos loco natus, dealbatiores vias ſeculi curſitabat, augebaturque diuitijs, ſublimabatur honoribus: ſeruus autem ille conditionis iugo nullatenùs relaxato dominis ſeruiebat, ipſo indicā-

te qui nouerat eum. His itaque auditis & creditis, talis quippe narrauerat, omnis illa reluctatio mea reſoluta concidit, & primo Firminum ipſum conatus ſum ab illa curioſitate reuocare, cum dicerem conſtellationibus eius inſpectis vt vera pronunciarem, debuiſſe me vtique videre ibi, parentes inter ſuos eſſe primarios nobilem familiam propriæ ciuitatis natales ingenuos, honeſtam educationem, liberaleſque doctrinas. At ſi me ille ſeruus ex eiſdem conſtellationibus, quia & illius ipſi eſſent, conſuluiſſet, vt eidem quoque vera proferrem, debuiſſe me rurſum ibi videre abiectiſſimam familiam, conditionem ſeruilem, & cætera longè à prioribus aliena, longeque diſtantia. Vnde autem fieret vt eadem inſpicẽs diuerſa dicerem, ſi vera dicerẽ, ſi autẽ eadẽ dicerẽ, falſa dicerem. Inde certiſſimè collegi ea quæ vera cõſideratis conſtellationibus dicerentur, non arte dici, ſed ſorte: quæ autem falſa, nõ artis imperitia, ſed ſortis mendacio. Hinc autẽ accepto aditu, ipſe mecum talia ruminando, ne quis eorũdem delirorum, qui talẽ quæſtũ ſequerentur, quos iam iamq; inuadere, atque irriſos refellere cupiebam,

mihi ita resisteret, quasi aut Firminus mihi aut illi pater falsa narrauerit, intẽdit considerationem in eos qui gemini nascuntur: quorum pleriq; ita post inuicem funduntur ex vtero, vt paruum ipsum temporis interuallum quantamlibet vim in rerum natura habere cõtendant, colligi tamen humana obseruatione non possit, literisq; signari omnino non valeat, quas mathematicus inspecturus est, vt vera pronunciet. Et non erunt vera, quia easdem litteras inspiciens, eadem debuit dicere de Esau & Iacob, sed non eadem vtrique acciderunt. Falsa ergo diceret. Aut si vera diceret, non eadem diceret, si eadem inspiceret. Non ergo arte, sed sorte vera diceret. Tu enim Domine iustissime, moderator vniuersitatis, consulentibus consultisque nescientibus occulto instinctu agis, vt dum quisque cõsulit, hoc audiat quod oportet eum audire occultis meritis animarum ex abysso iusti iudicij tui, cui non dicat homo: quid est hoc? aut vt quid hoc? non dicat, Non dicat: Homo est enim.

Miserè torquetur inquirens vnde sit malum.

Cap. VII.

IAm itaq; me adiutor meus illis vinculis ſolueras, & quærebã vnde malum, & non erat exitus. Sed me non ſinebas vllis fluctibꝰ cogitationis auferri ab ea fide qua credebã & eſſe te, & eſſe incommutabilem ſubſtantiam tuam, & eſſe de hominibus curam & iudiciũ tuũ, & in Chriſto filio tuo domino noſtro, atque in ſcripturis ſanctis, quas eccleſiæ tuæ Catholicæ commẽdaret autoritas, viã te poſuiſſe ſalutis humanę, ad eam vitam quæ poſt hanc mortẽ futura eſt. His itaque ſaluis, atque inconcuſsè roboratis in animo meo, quærebam æſtuans vnde ſit malum: Quæ illa tormenta parturientis cordis mei, qui gemitus Deus meus? Et ibi erant aures tuæ neſciente me. Et cũ in ſilentio fortiter quærerem, magnæ voces erant ad miſericordiam tuam, tacitæ contritiones animi mei. Tu ſciebas quid patiebar, & nullus hominũ. Quantum enim erat quod inde digerebatur per linguam meã in aures familiariſſimorum meorum? Nunquid totus tumultus animæ meæ, cui nec tempora, nec os meũ ſufficiebat, ſonabat eis? Totum tamen ibat in auditum tuum, quòd rugiebam à gemitu cordis mei, & ante te erat deſide-

rium

rium meum, & lumen oculorum meo-
rum non erat mecum. Intus enim erat,
ego autem foris. Nec in loco illud:
At ego intendebam in ea quæ locis cō-
tinentur, & non ibi inueniebam locum
ad requieſcendum, nec recipiebant me
iſta vt dicerem, ſat eſt, & bene eſt, nec di-
mittebant redire vt mihi ſatis eſſet be-
ne. Superior enim eram iſtis, te verò in-
ferior: Et tu gaudiū verum mihi ſubdi-
to tibi, & tu mihi ſubieceras quæ infra
me creaſti. Et hoc erat rectum tempera-
mentum, & media regio ſalutis meæ, vt
manerem ad imaginem tuam, & tibi
ſeruiens dominarer corpori. Sed cum
ſuperbè contra te ſurgerem, & curre-
rem aduerſus dominum in ceruice craſ-
ſa ſcuti mei, etiam iſta infima ſupra me
facta ſunt, & premebant, & nuſquam e-
rat laxamentum & reſpiramentum. Ip-
ſa occurrebant vndique aceruatim &
conglobatim cernenti, cogitanti autem
imagines corporum, ipſe opponeban-
tur redeunti, quaſi diceretur: Quo is in-
dignè & ſordidè? Et hęc de vulnere meo
creuerant, quia humiliaſti tanquam
vulneratum ſuperbum, & tumore meo
ſeparabar abs te, & nimis inflata facies
claudebat oculos meos.

Quomodo diuina misericordia subuenerit Augustino.

CAP. VIII.

TV verò domine in æternum manes, & non in æternū irasceris nobis, quoniam miseratus es terram & cinerem: & placuit in conspectu tuo reformare deformia mea, & stimulis internis agitabas me, vt impatiens essem, donec mihi per interiorem aspectum certus esses. Et residebat tumor meus ex occulta manu medicinæ tuæ, aciesque conturbata & cōtenebrata mentis meæ acri collirio salubrium dolorum meorum de die in diem sanabatur.

Quæ in libris Platonicorum quorundam inuenerit consentanea doctrinæ Christianæ.

CAP. IX.

ET primo volens ostendere mihi, quā resistas superbis, humilibus autē des gratiam, & quanta misericordia tua demonstrata sit hominibus via humilitatis, quod verbum tuum caro factum est, & habitauit inter homines: Procurasti mihi per quendam hominē immanissimo typho turgidum, quosdā Platonicorum libros ex Græca lingua in Lati-

Latinam versos, & ibi legi: non quidem his verbis, sed hoc idem omnino, multis & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in eo, vita est, & vita erat lux hominũ, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et quia hominis anima quanuis testimoniũ perhibeat de lumine, non est tamen ipsa lumen, sed verbũ Dei Deus est, lumẽ verũ quod illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum. Et quia in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Quia verò in sua propria venit, & sui eũ non receperunt, quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius: non ibi legi. Item ibi legi: Quia Deus verbum, nõ ex carne, nõ ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est. Sed quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis: non ibi legi. Indagaui quippe in illis literis variè dictum, & multis modis, quod sit

filius in forma patris, nō rapinam arbitratus eſſe æqualis Deo, quia naturaliter idipſum eſt. Sed quia ſemetipsū exinaniuit formā ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſe factus obediens vſque ad mortem, mortem autē crucis, propter quod Deus exaltauit eū à mortuis, & donauit ei nomē quod eſt ſuper omne nomē, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtiū, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris: non habent illi libri. Quod enim ante omnia tēpora, & ſupra omnia tempora incommutabiliter manet vnigenit⁹ filius tuus coæternus tibi: & quia de plenitudine eius accipiunt animæ vt beatæ ſint, & quia participatione manentis in ſe ſapientiæ renouantur vt ſapientes ſint: eſt ibi. Quòd autem ſecundū tempus pro impijs mortuus eſt, & filio vnico tuo non pepercisti, ſed pro nobis omnibus tradiſti eum: non eſt ibi. Abſcondiſti enim hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis, vt venirent ad eum laborantes & onerati, & reficeret eos, quoniam mitis eſt & humilis corde, & dirigit mites in iudi-

iudicio, & docet manſuetos vias ſuas, videns humilitatem noſtram, & laborem noſtrum, & dimittens omnia peccata noſtra. Qui autem cothurno tanquam doctrinæ ſublimioris elati non audiunt, dicentem. Diſcite à me quoniã mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris: & ſi cognoſcunt Deum, non ſicut Deum glorificant aut gratias agunt, ſed euaneſcũt in cogitationibus ſuis: & obſcuratur inſipiens cor eorũ, dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti fiunt. Et ideo legebam ibi etiam immutatam gloriam incorruptionis tuæ in idola & varia ſimulachra, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum, videlicet Aegyptiũ cibum quo Eſau perdidit primogenita ſua, quoniam caput quadrupedis pro te honorauit populus primogenitus, conuerſus corde in Aegyptum, & curuans imaginem tuam, animam ſuam ante imaginem vituli manducantis fœnum: inueni hæc ibi, & non manducaui. Placuit enim tibi domine auferre opprobrium diminutionis ab Iacob, vt maior ſeruiret minori, & vocaſti gentes in hæreditatem tuam. Et ego ad te veneram

Exod. 3. ex gentibus, & intendi in aurum quod
& 11. ab Aegypto voluisti vt auferret popul⁹
Actor. 17. tuus, quoniam tuum erat vbicunq; erat. Et dixisti Atheniensibus per Apostolũ tuum, quod in te viuimus, & mouemur, & sumus, sicut & quidam secũdum eos dixerunt. Et vtique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Aegyptiorum, quibus de auro tuo ministrabant, qui transmutauerunt veritatem Dei in mẽdacium, & coluerunt, & seruierũt creaturæ potius quàm creatori.

Clarius innotescunt iam Augustino diuina.

CAP. X.

ET inde admonitus redire ad memetipsum, intraui in intima mea duce te, & potui, quoniam factus es adiutor meus. Intraui, & vidi quali cunque oculo animæ meæ, supra eundem oculum animæ meæ, supra mentẽ meã, lucem domini incommutabilem, non hanc vulgarem & conspicuã omni carni, nec quasi ex eodẽ genere grandior erat, tanquã si ista multo multoq́; clarius claresceret, totumque occuparet magnitudine. Non hoc illa erat, sed aliud, aliud valde ab istis omnibus. Nec ita

erat:

erat supra mentem meam sicut oleum super aquam, nec sicut cœlum super terram, sed superior, quia ipsa fecit me, & ego inferior, quia factus sum ab ea. Qui nouit veritatem, nouit eam: & qui nouit eam, nouit æternitatem. Charitas nouit eam. O æterna veritas, & vera charitas, & chara æternitas. Tu es Deus meus, tibi suspiro die ac nocte. Et cum te primum cognoui, tu assumpsisti me vt viderem esse quod viderã, & nondum me esse qui viderem. Et reuerberasti infirmitatem aspectus mei, radians in me vehemẽter, & contremui amore & horrore, & inueni me longè esse à te in regione dissimilitudinis, tanquam audirem vocem tuam de excelso: Cibus sum grandium, cresce & manducabis me Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Et cognoui quoniam pro iniquitate erudisti hominẽ, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam, & dixi: *Psal. 38.*
Nunquid nihil est veritas? quoniã neq; per finita, neque per infinita locorum spacia diffusa est. Et clamasti de longinquo: Imò verò ego sum qui sum. Et audiui sicut auditur in corde, & non erat prorsus vnde dubitarem. Faciliusque *Exo. 3.*

dubitarem viuere me, quàm non esse veritatem quæ per ea, quæ facta sunt intellecta conspicitur.

Quomodo creaturæ sunt & non sunt.

CAP. XI.

ET inspexi cætera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse. Esse quidem, quoniam abs te sunt: non esse autem, quoniam id quod es non sunt. Id enim verè est, quod incommutabiliter manet. Mihi autem inhærere Deo bonum est: quia si non manebo in illo, nec in me potero. Ille autem in se manens innouat omnia. Et dominus Deus meus es, quoniam bonorum meorum non eges.

Omnia bona quæ sunt.

CAP. XII.

ET manifestatū est mihi, quoniam bona sunt quæ corrumpuntur, quę neque corrumpi possent, si summa bona essent, neque nisi bona essent, corrumpi possent: Quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autē nulla bona essent, quod in eis corrumperetur non esset. Nocet enim corruptio, & nisi bonum minueret, non noceret. Aut igitur nihil nocet corruptio, quod fieri non potest: aut quod certissimum est,

omnia

omnia quæ corrumpuntur, priuantur bono. Si autem omni bono priuabuntur, omnino non erunt. Si enim erunt, corrumpi iam non poterunt, meliora erunt, quia incorruptibiliter permanebunt. Et quid monſtruoſius quàm ea dicere omni bono amiſſo facta meliora? Ergo ſi omni bono priuabuntur, omnino nulla erunt. Ergo quandiu ſunt, bona ſunt. Malumque illud quod quærebam vnde eſſet, non eſt ſubſtantia: quia ſi ſubſtantia eſſet, bonum eſſet. Aut enim eſſet incorruptibilis ſubſtantia magnum vtique bonum: aut ſubſtantia corruptibilis eſſet, quæ niſi bona eſſet, corrumpi nõ poſſet. Itaque vidi & manifeſtatum eſt mihi, quia omnia bona tu feciſti, & prorſus nullæ ſubſtantiæ ſunt quas tu non feciſti. Et quoniam non æqualia omnia feciſti, ideo ſunt omnia, quia ſingula bona ſunt, & ſimul omnia valde bona: quoniam feciſti Deus noſter omnia bona valde.

Omnia condita laudant Deum.

CAP. XIII.

ET tibi omnino non eſt malum, nõ ſolũ tibi, ſed nec vniuerſæ creaturę tuæ, quia extra te non eſt aliquid quod irrumpat & corrumpat ordinem

quem posuisti ei. In partibus autem eius quædam quibusdam quia non conueniunt, mala putantur: & eadem ipsa conueniunt alijs, & bona sunt, & in semetipsis bona sunt. Et omnia hęc quę sibi inuicem non conueniunt, conueniunt inferiori parti rerum, quam terram dicimus, habentem cęlum suum nubilosum atque ventosum congruum sibi. Et absit iam vt dicerem nõ esse ista: quia & si sola ista cernerẽ, desiderarem quidem meliora, sed iam etiã de solis istis laudare te deberem: quoniam laudandum te ostendunt de terra dracones & omnes abyssi: Ignis, grãdo, nix, glacies, spiritus tempestatis: quæ faciunt verbum tuum. Mõtes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri: Bestię & omnia pecora, reptilia & volatilia pẽnata: Reges terræ & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ: Iuuenes & virgines, seniores cum iunioribus laudent nomen tuũ. Cum verò etiã de cœlis te laudent, laudent te Deus noster in excelsis omnes angeli tui, omnes virtutes tuæ, sol & luna, omnes stellæ & lumen, & cæli cælorum, & aquę quę super cęlos sunt laudent nomen tuum. Non iam desiderãbam meliora, quia omnia cogitabã, &

Psalm. 148.

melio-

meliora quidem superiora quam inferiora, sed meliora omnia quàm sola superiora iudicio saniore pendebam.

Sanæ mentis homini nihil displicet inter creaturas Dei.

CAP. XIIII.

NOn est sanitas eis quibus displicet aliquid creaturæ tuæ, sicut mihi non erat, cum displicerent multa quæ fecisti. Et quia non audebat anima mea vt ei displiceret Deus meus, nolebat esse tuum, quicquid ei displicebat. Et inde ierat in opinionem duarũ substantiarum, & non requiescebat, & aliena loquebatur: & inde rediẽs fecerat sibi Deum per infinita spacia locorũ omniũ, & eũ putauerat esse te, & eum collocauerat in corde suo, & facta erat rursus templum idoli sui abominandum tibi. Sed posteaquam fouisti caput nescientis, & clausisti oculos meos ne viderent vanitatem, cessaui de me paululum, & consopita est insania mea: Et euigilaui in te, & vidi te infinitum aliter, & visus iste non à carne trahebatur.

Quomodo veritas & falsitas in creaturis.

CAP. XV.

ET respexi alia, & vidi tibi debere, quia sunt, & in te cuncta infinita finita: sed aliter, non quasi in loco, sed quia tu es omni tenens manu veritate, & omnia vera sunt in quantum sunt: nec quicquam est falsitas, nisi cum putatur esse quod non est. Et vidi quia nō solum locis sua quæque suis conueniūt, sed etiam temporibus: Et quia tu qui solus æternus es, non post innumerabilia spacia temporum cœpisti operari: quia omnia spacia temporum, & quæ præterierunt, & quæ præteribunt, nec abirent, nec venirent, nisi te operante & manente.

Omnia bona, licet quibusdam non apta.

CAP. XVI.

ET sensi & expertus sum nō esse mirum, quod palato non sano pœna est panis, qui sano suauis est: & oculis ægris odiosa lux, quæ puris amabilis est. Et iustitia tua displicet inquis: ne dū vipera & vermiculus, quæ bona creasti, apta inferioribus creaturæ tuæ partibus, quibus & ipsi iniqui apti sunt quāto dissimiliores sunt tibi: apti autem superioribus quanto similiores fiunt tibi. Et quæsiui quid esset iniquitas, & nō inueni substantiam: sed à summa substantia te.

tia te Deo detortā in infimam voluntatis peruerſitatē, proijcientis intima ſua, & tumeſcentis foras.

Quæ retardent à cognitione diuinorum.

CAP. XVII.

ET mirabar quod iam te amabam, non pro te phantaſma. Et nō inſtabam frui Deo meo, ſed rapiebar ad te decore tuo moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in iſta cum gemitu. Et pondus hoc, cōſuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria tui, neque vllo modo dubitabam eſſe cui cohærerē, ſed nondum eſſe me qui cohærerem, quoniā corpus quod corrūpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantē. Eramq; certiſſimus, quod inuiſibilia tua à cōſtitutione mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus & diuinitas tua. Quærens enim vnde approbarem pulchritudinem corporum, ſiue cęleſtium, ſiue terreſtrium, & quid mihi præſto eſſet integrè de mutabilibus iudicanti & dicenti, hoc ita eſſe debet, illud non ita. Hoc ergo quærens vnde iudicarem, cum ita iudicarem, inueneram incommutabilem, & veram veritatis æternitatem ſupra men-

mentem meam commutabilem, atq; ita gradatim à corporibus ad ſentientem per corpus animam, atque inde ad eius interiorem vim, cui ſenſus corporis exteriora annunciaret, & quouſque poſſunt beſtiæ, atque inde rurſus ad ratiocinantem potentiam, ad quam refertur iudicãdum quod ſumitur à ſenſibus corporis. Quæ ſe quoq; in me comperiens mutabilem, erexit ſe ad intelligentiam ſuam, & abduxit cogitationem à conſuetudine, ſubtrahens ſe à contradicentibus turbis fantaſmatum; vt inueniret quo lumine aſpergeretur, cum ſine vlla dubitatione clamaret, incommutabile præferendum eſſe mutabili: vnde noſſet ipſum incõmutabile, quod niſi aliquo modo noſſet, nullo modo illud mutabili certo præponeret, & perueniret ad id quod * eſt in ictu trepidantis aſpectus. Tum verò inuiſibilia tua per ea quæ facta ſunt intellecta cõſpexi, ſed aciem figere non valui: & repercuſſa infirmitate redditus ſolitis, nõ mecum ferebam niſi amantem memoriam, & quaſi olfacta deſiderantem, quę comedere nondum poſſem.

*al. non eſt

Solus Chriſtus via ad ſalutem.

CAP. XVIII.

Et quæ-

ET quęrebam viam comparandi ro-
boris quod esset idoneum ad fruē-
dum te: nec inueniebam donec
amplecterer mediatorem Dei & ho-
minum, hominē Christum Iesum, qui
est super omnia Deus benedictus in se-
cula, vocantem & dicentem: Ego sum Ioan. 14.
via, & veritas & vita. Et cibum cui ca-
piendo inualidus eram, miscentem car-
ni: quoniam verbum caro factum est,
vt infantiæ nostræ lactesceret sapientia
tua, per quam creasti omnia. Non enim
tenebam dominum meum Iesum Chri-
stum, humilis humilem: nec cuius rei
magistra esset ejus infirmitas, noueram.
Verbum enim tuum æterna veritas, su-
perioribus creaturæ tuæ partibus super-
eminens, subditos erigit ad seipsam: in
inferioribus autem ædificauit sibi hu-
milem domum de limo nostro: per
quam subdendos deprimeret à seipsis, &
ad se traijceret sanans tumorem, & nu-
triens amorem: ne fiducia sui progrede-
rentur longius, sed potius infirmaren-
tur, videntes ante pedes suos infirmam
diuinitatem, ex participatione tunicæ
pelliceæ nostræ, & lassi prosternerētur
in eam, illa autem surgens leuaret eos.

Quid.

Quid senserit de Christi incarnatione.

CAP. XIX.

EGo verò aliud putabam, tantumq́; sentiebã dẽ Domino Christo meo, quantum de excellentis sapientiæ viro, cui nullus posset æquari, pręsertim quia mirabiliter natus ex virgine, ad exemplum contemnendorum temporalium pro adipiscenda immortalitate, diuina pro nobis cura tantam autoritatẽ magisterij meruisse videbatur. Quid autem sacramenti haberet, verbũ caro factum, ne suspicari quidem poterã. Tantum cognoueram ex his quę de illo scripta traderentur, quia mãducauit, bibit, dormiuit, ambulauit, exhilaratus est, cõtristatus est, sermocinatus est, nõ hæsisse carnem illã verbo tuo, nisi cũ anima & mẽte humana. Nouit hoc omnis qui nouit incommutabilitatẽ verbi tui, quã ego iam noueram quantũ poterã, nec omnino quicquã inde dubitabam. Etenim nũc mouere membra corporis per voluntatẽ, nunc non mouere, nunc aliquo affectu affici, nũc non affici, nũc proferre per signa sapientes sententias, nunc esse in silẽtio: propria sunt mutabilitatis animæ & mentis. Quæ si falsa

de illo

de illo ſcripta eſſent, etiam omnia periclitarentur mendacio, neque in illis litteris vlla fidei ſalus generi humano remaneret. Quia itaque vera ſcripta ſunt, totum hominem in Chriſto agnoſcebam, non corpus tantum hominis, aut cum corpore ſine mente auimum, ſed ipſum hominem non perſona veritatis, ſed magna quadam naturæ humanæ excellentia, & perfectiore participatione ſapientiæ præferri cæteris arbitrabar. Alipius autem Deum carne inditum ita putabat credi à catholicis, vt prærer Deum & carnem, non eſſet in Chriſto anima, mentemque hominis non exiſtimabat in eo prædicari. Et quoniam bene perſuaſum tenebat, ea quæ de illo memoriæ mandata ſunt, ſine vitali & rationali creatura nõ fieri, ad ipſam Chriſtianã fidem pigrius mouebatur. Sed poſtea hæreticorũ Apolinariſtarum hunc errorem eſſe cognoſcens, catholicæ fidei collætatus, & contemperatus eſt. Ego autẽ aliquanto poſterius didiciſſe me fateor, in eo quod verbum caro factum eſt, quomodo catholica veritas à Fotini felſitate dirimatur. Improbatio quippe hæreticorũ facit eminere quid Eccleſia tua ſentiat, & quid

1. Cor. 11. quid habeat sana doctrina. Oportuit enim & hæreses esse, vt probati manifesti fierent inter infirmos.

Platonici libri varij.

CAP. XX.

SEd tunc lectis Platonicorum illis libris, postea quàm inde admonitus quærerem incorpoream veritatem, inuisibilia tua per ea quæ facta sunt intellecta conspexi, & repulsus sensi quid per tenebras animæ meæ contemplari nō sinerer certus esse, te & infinitum esse, nec tamen per locos finitos infinitosve diffundi, & verè te esse qui semper idem ipse esses, ex nulla parte nulloque motu aliter aut aliter: cætera verò ex te esse omnia, hoc solo firmissimo documento, quia sunt. Certus quidem in istis eram, nimis tamen infirmus ad fruendum te. Garriebam planè quasi peritus, & nisi in Christo saluatore nostro viam tuam quærerem, non peritus, sed periturus essem. Iam enim ceperam velle videri sapiēs, plenus pœna mea, & nō flebam, insuper inflabar scientia. Vbi enim erat illa ædificās charitas à fundamēto humilitatis, quod est Christus Iesus? Aut quando illi libri me docerent eam, in quos me propterea

prius-

priusquam scripturas tuas considerarē, credo voluisti incurrere, vt imprimeretur memoriæ meæ quomodo ex eis affectus essem: Et cum postea in libris tuis mansuefactus essem, & curantibus digitis tuis contrectarentur vulnera mea, discernerem atque distinguerem quid interesset inter præsumptionem & confessionem, inter videntes quò eundum sit, nec videntes qua, & viam ducentem ad beatificam patriam, non tantum cernendam, sed & inhabitandam? Nam si primo sanctis tuis literis informatus essem, & in earum familiaritate obdulcuisses mihi, & postea in illa volumina incidissem, fortasse aut abripuissent me à solidamento pietatis: aut si in affectu quem salubrē imbiberam perstitissem, putarem etiam ex illis libris eum posse concipi, si eos solos quisquā didicisset.

Quid in sacris litteris inuenerit, non inuentum in Platonicis.

CAP. XXI.

ITaq; auidissime arripui venerabilē stylū spiritus tui, & præ cęteris Apostolum Paulum: & perierūt illæ quæstiones in quibus mihi aliquando visus est aduersari sibi, & non congruere te-

stimonijs legis & prophetarum, textus sermonis eius. Et apparuit mihi vna facies eloquiorum castorum exultare cũ tremore didici & cœpi: & inueni quicquid in illa verum legeram, ac commẽdatione gratiæ tuæ didici, vt qui videt non sic glorietur quasi non acceperit, non solum id quod videt, sed etiam vt videat. Quid enim habet quod non accepit? Et vt te qui es semper idem, non solum admoneatur vt videat, sed etiam sanetur, vt teneat. Et qui de longinquo videre non potest viam, tamen ambulet qua veniat, & videat, & teneat. Quia & si condelectetur homo lege Dei secundum interiorem hominem, quid faciet de alia lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, & se captiuum ducente in lege peccati quę est in membris eius? Quoniam iustus es Domine,
Dan. 3. nos autem peccauimus, iniquè fecimus, impiè gessimus, & grauata est super nos manus tua, & iustè traditi sumus antiquo peccatori, præposito mortis: quia persuasit voluntati nostræ similitudinẽ voluntatis suæ, qua in veritate tua non fecit. Quid faciet miser homo? Quis eũ liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia tua, per Iesum Christum dominum,

num, quem genuiſti coæternum, & creaſti in principio viarum tuarum, in quo princeps huius mundi non inuenit quicquam morte dignum, & occidit eum, & euacuatum eſt chirographum quod erat contrarium nobis? Hoc illæ literæ non habent. Non habent illæ paginæ vultum pietatis huius, lachrymas confeſſionis, ſacrificium tuum, ſpiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, populi ſalutem, ſponſam, ciuitatem, aram ſpiritus ſancti, poculum precij noſtri. Nemo ibi cantat: *Pſalm.61.* Nonne Deo ſubdita erat anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum. Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, non mouebor amplius. Nemo ibi audit vocantem: Venite ad me *Galat.11.* qui laboratis: & Dedignantur ab eo diſcere, quoniam mitis eſt & humilis corde. Abſcondiſti enim hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et aliud eſt de ſyluestri cacumine videre patriam pacis, & iter ad eam non inuenire, & fruſtra conari per inuia, circum obſidentibus & inſidiantibus fugitiuis deſertoribus cum principe ſuo leone & dracone: & aliud tenere viam illuc ducentē cura cæleſtis imperatoris mu-

nitam, vbi non latrocinantur qui cæleſtem militiam deſeruerunt. Vitant enim eam ſicut ſupplicium. Hęc mihi inuiſcerabantur miris modis, cum minimum Apoſtolorum tuorum legerem, & conſideraueram opera tua & expaueram.

DIVI AVRELII Auguſtini Confeſſionum Liber octauus.

Accenſus amore diuinorum ad Simplicianum ire ſtatuit.

CAPVT I.

DEVS meus recorder in gratiarum actione tibi, & confitear miſericordias tuas ſuper me. Perfundantur oſſa mea dilectione tua, & dicant: Domine quis ſimilis tibi? Dirupiſti vincula mea, ſacrificem tibi ſacrificium laudis. Quomodo dirupiſti ea narrabo, & dicent omnes qui adorant te, cùm audiunt hæc: Benedictus Dominus in cælo & in terra, magnum & mirabile nomen eius. Inhęſerant pręcordijs meis verba tua, & vndique circumuallabar abs te. De vita tua æterna cer-

certus eram, quamuis eam in ænigmate, & quasi per speculum videram. Dubitatio tamen omnis de incorruptibili substãtia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata mihi erat, nec certior de te, sed stabilior in te esse cupiebam. De mea verò tẽporali vita nutabant omnia, & mundandũ erat cor à fermẽto veteri, & placebat via ipse saluator & ire per eius angustias adhuc pigebat. Et immisisti in mentem meam, visumque est bonum in cõspectu meo pergere ad Simplicianũ, qui mihi bonus apparebat seruus tuus, & lucebat in eo gratia tua. Audierã etiam, quod à iuuẽtute sua deuotissime tibi viueret: Iam verò tunc senuerat, & lõga ætate in tam bono studio sectandæ viæ tuæ, multa expertus, multa edoctus mihi videbatur, & verè sic erat. Vnde mihi vt proferret volebã cõferenti secũ æstus meos, quis esset aptus modus sic affecto, vt ego eram, ad ambulandum in via tua. Videbam enim plenam ecclesiam: & alius sic ibat, alius autẽ sic. Mihi autem displicebat quod agebam in seculo, & oneri mihi erat valde, non iam inflammantibus cupiditatibus, vt solebant spe honoris & pecuniæ, ad tolerandam illam seruitutem tam grauem.

Iam enim me illa non delectabant præ dulcedine tua, & decore domus tuæ quam dilexi. Sed adhuc tenaciter colligebar ex fœmina, nec me prohibebat Apostolus coniugari, quamuis exhortaretur ad melius, maxime volens omnes homines sic esse vt ipse erat. Sed ego infirmior eligebam molliorem locum: Et propter hoc vnum volucbar in

1. Cor. 7.

cæteris languidus, & tabescens curis marcidis, quod & in alijs rebus quas nolebam pati, congruere cogebar vitæ coniugali, cui deditus constringebar. Audieram ex ore veritatis esse spadones qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum: sed qui potest, inquit, capere capiat. Vani sunt certè omnes homines quibus non inest Dei scientia, nec de ijs quæ videntur bona potuerunt inuenire eum qui est. At ego iam non eram in illa vanitate. Transcenderam eam, & contestante vniuersa creatura tua, inueneram te creatorem nostrum, & Verbum tuum apud te Deum, tecumque cum Spiritu sancto vnum Deum, per quod creasti omnia. Est & aliud genus impiorum, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. In hoc

hoc quoque incideram, & dextera tua Deus suscepit me, & inde ablatum posuisti vbi conualescerem, quia dixisti homini: Ecce pietas est sapientia, & noli velle videre sapiens, quoniam dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et inueneram iam bonam margaritam, & venditis omnibus quæ haberem emenda erat, & dubitabam. *Iob 28.*

De Victorino Rhetore conuerso.

CAP. II.

PErrexi ergo ad Simplicianum, patrem in accipienda gratia tua tunc episcopi Ambrosij, & quem verè vt patrem diligebat. Narraui ei circumitus erroris mei. Vbi autem commemoraui legisse me quosdam libros Platonicorum, quos Victorinus quondam rhetor vrbis Romæ, quem Christianum defunctum esse audieram, in latinam linguam transtulisset, gratulatus est mihi quod non in aliorum philosophorum scripta incidissem, plena fallaciarum & deceptionum secundum elementa huius mundi: in istis autem omnibus modis insinuari Deum & eius verbum. Deinde vt me exhortaretur ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam

& reuelatam paruulis, Victorinum ipsum recordatus est, quem Romę cum esset, familiarissime nouerat, deque illo mihi narrauit, quod non silebo. Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus, quique philosophorum tam multa legerat, & dijudicauerat & dilucidauerat, doctor tot nobilium senatorum, qui etiam ob insigne præclari magisterij, quod ciues huius mundi eximium putant, statuam in Romano foro meruerat & acceperat, vsque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum particeps, quibus tunc tota ferè Romana nobilitas inflata spirabat * populi visam, & omnigenûm Deûm monstra, & Anubem latratorem, quæ aliquando contra Neptunum & Venerem, contraque Mineruam tela tenuerant, & à se victus iam Roma supplicabat, quæ iste senex Victorinus tot annos ore terricrepo defensitauerat, non erubuerit esse puer Christi tui, & infans fontis tui, subiecto collo ad humilitatis iugum, & edomita fronte ad crucis opprobrium. O domine domine, qui inclinasti cælos & de-

* al. populus etiam omni.

& descendisti, tetigisti montes, & fumigauerunt: quibus modis te insinuasti illi pectori? Legebat, sicut ait Simplicianus, sanctam scripturam, omnesque Christianas literas inuestigabat studiosissimè, & perscrutabatur, & dicebat Simpliciano, non palam, sed secretius & familiarius: Noueris me iam esse Christianum. Et respondebat ille: Non credam, nec deputabo te inter Christianos, nisi in ecclesia Christi te videro. Ille autem irridebat eum dicens: Ergo ne parietes faciunt Christianos? Et hoc sæpe dicebat iam se esse Christianum, & Simplicianus illud sæpe respondebat, & sæpe ab illo parietum irrisio repetebatur. Amicos enim suos verebatur offendere superbos dæmonicolas, quorum ex culmine Babylonicæ dignitatis, quasi ex cedris Libani quas nondum contriuerat Dominus, grauiter ruituras in se inimicitias arbitrabatur. Sed posteaquam legendo & inhiando * auxit firmitatem, timuitq; negari à Christo coram angelis sanctis, si eum timeret corā hominibus cōfiteri, reusq; sibi magni criminis apparuit, erubescendo de sacramentis humilitatis Verbi tui, & non erubescendo de

* hausit

do de sacris sacrilegis superborum dæmoniorum, quæ imitator superbus acceperat: depuduit vanitati, & erubuit veritati, subitoque & inopinatus ait Simpliciano, vt ipse narrabat: Eamus in ecclesiam, Christianus volo fieri. At ille non capiens se lætitia perrexit cum eo. Vbi autem imbutus est primis instructionum sacramentis, non multò pòst etiam nomen dedit, vt per baptismum regeneraretur, mirante Roma, gaudente Ecclesia. Superbi videbant & irascebantur, dentibus suis stridebant & tabescebant: seruo autem *tuo Dominus Deus erat spes eius, & non respiciebat in vanitates & insanias mendaces. Denique vt ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptis retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis, Romæ reddi solet ab eis qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino à presbyteris, vt secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat: illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri: Non enim erat salus quam docebat in rhetorica, & tamen

*al. suo

cam

eam publicè professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum pronuncians Verbum tuum, qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum? Itaque vbi ascendit vt redderet, omnes sibimet inuicem quisque vt eum nouerat, instrepuerunt nomen eius strepitu congratulationis. Quis autem ibi non eum nouerat? Et sonuit presso sonitu per ora cunctorum collætantium, Victorinus, Victorinus. Cito sonuerunt exultatione, quia videbant eum: & cito siluerunt intentione vt audirent eum. Pronunciauit ille fidem veracem præclara fiducia, & volebant eum omnes rapere intro in cor suum, & rapiebant amando & gaudendo. Hæ rapientium manus erant.

Quod Deus & angeli magis gaudent in peccatorum conuersione.

CAP. III.

DEus bone quid agitur in homine, vt plus gaudeat de salute desperatæ animæ, & de maiore periculo liberatæ, quàm si spes ei semper affuisset, aut periculum minus fuisset? Etenim tu quoque misericors pater, plus gaudes de vno pœnitente, quàm de nona-

ginta nouem iustis, quibus non est opus pœnitentia. Et nos cum magna iucunditate * audimus cùm audimus, quàm exultantis pastoris humeris reportetur ouis quæ errauerat, & drachma referatur in thesauros tuos collætantibus vicinis mulieri quæ inuenit: Et lachrymas excutit gaudium solennitatis domus tuæ, cùm legitur in domo tua de minore filio, quoniam mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Gaudes quippe in nobis & in angelis tuis sancta charitate sanctis. Nam tu semper idem, qui ea quæ non semper nec eodem modo sunt, eodem modo semper nosti omnia. Quid ergo agitur in anima, cum amplius delectatur inuentis aut redditis rebus quas diligit, quàm si eas semper habuisset? Contestantur enim & cætera, & plena sunt omnia testimonijs clamantibus ita est. Triumphat victor imperator, & non vicisset nisi pugnauisset. Et quanto maius periculum fuit in prelio, tanto maius est gaudiũ in triumpho. Iactat tempestas nauigantes, minaturque naufragium, omnes futura morte pallescunt. Tranquillatur cęlũ & mare, & exultant nimis, quoniam timuerũt nimis. Aeger est charus, & vena eius malum

* gaudemus

malum renunciat, omnes qui eum sal-
uum cupiunt, ægrotant simul animo.
Fit ei rectè, & nondũ ambulat pristinis
viribus, & fit iam tale gaudium, quale
non fuit cum antea saluus & fortis am-
bularet. Easque ipsas voluptates huma-
næ vitæ etiam non inopinatis & præter
voluntatem irruentibus, sed institutis &
voluntarijs molestijs homines acqui-
runt. Edendi & bibendi voluptas nulla
est, nisi præcedat esuriẽdi & sitiendi mo-
lestia. Et ebriosi quædam salsiuscula co-
medunt, quo fiat molestus ardor, quem
dum extinguit potatio, fit delectatio.
Et institutum est, vt iam pactæ sponsæ
non tradantur statim, ne vilem habeat
maritus datam, quam non suspirauerit
sponsus dilatã. Hoc in turpi & execran-
da lętitia, hoc in ea quę concessa & lici-
ta est, hoc in ipsa sincerissima honesta-
te amicitiæ, hoc in eo qui mortuus erat
& reuixit, perierat & inuentus est. Vbi-
que maius gaudium molestia maiori
præceditur. Quid est hoc domine Deus
meus, cum tu æternum tibi tu ipse sis
gaudium, & quædam de te circa te sem-
per gaudeant? Quid est quod hæc rerum
pars alternat defectu & profectu, offen-
sionibus, & conciliationibus? An is est

modus earum, & tantum dediſti eis cum à ſummis cælorum vſque ad ima terrarum, ab initio vſque in finem ſeculorum, ab angelo vſque ad vermiculum, à motu primo vſque ad extremum, omnia genera bonorum, & omnia iuſta opera tua ſuis quæque ſedibus locares, & ſuis quæque temporibus ageres? Hei mihi quàm excelſus es in excelſis, & quàm profundus es in profundis, & nuſquam recedis, & vix redimus ad te.

Quare plus lætandum ſit in magni peccatoris conuerſione.

CAP. IIII.

AGE Domine & fac, excita & reuoca nos, accende & rape, flagra, dulceſce: iam amemus & curramus. Nónne multi ex profundiore tartaro cæcitatis, quàm Victorinus, redeunt ad te, & accedunt & illuminantur recipientes lumen? Quod ſi qui recipiunt, accipiunt à te poteſtatem, vt filij tui fiant. Sed ſi minus noti ſint populis, minus de illis gaudent, etiam qui nouerunt eos. Quando enim cum multis gaudetur, & in ſingulis vberius eſt gaudiũ, quia feruere faciunt ſe, & inflãmantur ex alterutro. Deinde ꝙ multis noti, mul-

multis sunt autoritati ad salutem, & multis præeunt secuturis, ideoque multum de illis & qui eos præcesserunt lætantur: quia non de solis lætantur. Absit enim vt in tabernaculo tuo præ pauperibus accipiantur personæ diuitum; aut præ ignobilibus nobiles: quando potius infirma mundi elegisti, vt confunderes fortia, & ignobilia huius mundi elegisti & contemptibilia, & ea quæ nō sunt tanquam quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuares. Et tamen idem ipse minimus Apostolorum tuorum, per cuius linguā tu ista verba sonuisti, cum Paulus proconsul per eius militiam debellata superbia, sub leni iugo Christi tui missus esset, regis magni prouincialis effectus, ipse quoque ex priore Saulo, Paulus vocari amauit, ob tam magnæ insigne victoriæ. Plus eius hostis vincitur in eo quem plus tenet, & de quo plures tenet. Plus autem superbos tenet nomine nobilitatis, & de his plures nomine auctoritatis. Quanto igitur gratius * cogitabatur Victorini pectus, quod tanquam inexpugnabile receptaculum diabolus obtinuerat. Victorini lingua, quo telo grandi & acuto multos peremerat: tāto abundantius exultare oportuit filios

al. cogebatur

tuos, quia rex noster alligauit fortem, & videbant vasa eius erepta mundari, & aptari in honorem tuum, & fieri vtilia domino ad omne opus bonum.

Quæ remorabantur eum à conuersione.

CAPVT V.

SEd vbi mihi homo tuus Simplician⁹ de Victorino ista narrauit, exarsi ad imitandum. Ad hoc enim & ille narrauerat. Postea quam verò & illud addidit, quod Imperatoris Iuliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere literaturã & oratoriam, quã legẽ ille amplexus, loquacem scholam deserere maluit, quàm verbum tuũ, quo linguas infantium facis disertas, nõ mihi fortior quàm felicior visus est, quia inuenit occasionẽ vacandi tibi. Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meũ tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippè ex voluntate peruersa, facta est libido: Et dum seruitur libidini, facta est consuetudo: Et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vnde catenam appellaui, tenebat me ob-

strictum

strictum dura seruitus. Voluntas autem noua, quæ mihi esse cœperat, vt te gratis colerem, fruique te vellem Deus sola certa iucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, vna vetus, alia noua, illa carnalis, illa spiritalis confligebant inter se, atq; discordando dissipabant animam meam. Sic intelligebam *meipso experimento id quod legeram, quomodo caro côcupisceret aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem. Ego quidē in vtroque, sed magis ego in eo ꝙ in me approbabam, quam in eo quod in me improbabam. Ibi enim magis iam non ego, quia ex magna parte id patiebar inuitus,* quàm faciebam volens. Sed tamē consuetudo aduersus me pugnatior ex me facta erat, quoniam volens quò nollem perueneram. Et quis iure contradiceret, cum peccantem iusta pœna sequeretur? Et non erat iam vlla excusatio, qua videri mihi solebam, propterea nondum me contempto seculo seruire tibi, quia incerta mihi esset perceptio veritatis. Iam enim & ipsa certa erat. Ego autē adhuc terra obligatus militare tibi recusabam, & impedimentis omnibus

* al. in meipso.

Gal. 5.

* quod.

sic ti-

ſic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum eſt. Ita ſarcina ſeculi, velut ſomno aſſolet, dulciter premebar, & cogitationes quibus meditabar in te, ſimiles erant conatibus expergiſci volentium: qui tamen ſuperati ſoporis altitudine remerguntur. Et ſicut nemo eſt qui dormire ſemper velit, omniumq; ſano iudicio vigilare præſtat: differt tamen plerunque homo ſomnũ excutere, cum grauis torpor in membris eſt, eumque iam diſplicentem carpit libentius, quanuis ſurgendi tempus aduenerit: ita certum habebam eſſe melius tuæ charitati me dedere, quàm me cupiditati cedere. Sed illud placebat & vincebat, hoc libebat & vinciebat. Non enim erat quod tibi reſponderem dicẽti mihi: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus: & vndique oſtendenti vera te dicere, non erat omninò quod reſponderem veritate conuictus, niſi tantum verba lenta & ſomnolenta: modo, ecce modo, ſine paululùm. Sed modo & modo non habebant modum: &, ſine paululũ, in longum ibat. Fruſtra cõdelectabar legi tuæ ſecundum interiorem hominẽ, cum lex alia in membris meis repugnaret legi

meæ.

mentis meæ, & captiuum me duceret in lege peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur, etiam inuitus animus, eo merito quo in eã volens illabitur. Miserum ergo me quis liberaret de corpore mortis huius, nisi gratia tua per Iesum Christum Dominum nostrum.

Potitianus narrat Antonij vitam.

CAP. VI.

ET de vinculo quidem desiderij cõcubitus quo arctissimo tenebar, & secularium negociorũ seruitute, quemadmodum me exemeris narrabo, & confitebor nomini tuo Domine, adiutor meus & redẽptor meus. Agebam solita crescente anxietudine, & quotidie suspirabam tibi: frequentabam Ecclesiam tuã, quantum vacabat ab eis negotijs sub quorum pondere degebam. Mecum erat Alipius ociosus ab opere iurisperitorum post ascensionem tertiã, expectans quibus iterum consilia venderet, sicut ego vendebã dicendi facultatem, si qua docendo præstari potest. Nebridius autem amicitiæ nostræ cesserat, vt omnium nostrũ familiarissimo

Verecundo Mediolanēsi & ciui & grāmatico subdoceret, vehementer desideranti & familiaritatis iure flagitanti, de numero nostro fidele adiutoriū, quo indigebat nimis. Non itaq; Nebridiū cupiditas cōmodorū eò traxit: maiora enim posset si vellet de literis agere, sed officio beneuolētiæ petitionē nostram contemnere noluit amicus dulcissimus & mitissimus. Agebat autem illud prudentissimè, cauens innotescere personis secundùm hoc seculum maioribus, deuitans in eis omnem inquietudinē animi, quem volebat habere liberum, & q̃ multis posset horis feriatum ad quærēdum aliquid, vel legendum, vel audiendum de sapientia. Quodam igitur die non recolo causam, qua erat absens Nebridius, cum eccè ad nos domum venit ad me & Alipium. Potitianus quidam ciuis noster inquantum Afer, præclarè in palatio militans, nescio quid à nobis volebat, & consedimus vt colloqueremur: & fortè supra mensam lusoriam, quæ ante nos erat, attendit codicem, tulit, aperuit, inuenit Apostolum Paulum, inopinatè sanè, putauerat enim aliquid de libris, quorum professio me conterebat. Tum verò arridens, meque intuens

gratulatoriè miratus est, quod eas & solas præ oculis meis literas repentè comperisset. Christianus quippè & fidelis erat, & sæpè tibi Deo nostro prosternebatur in ecclesia crebris & diuturnis orationibus. Cui ego cùm indicassem illis me scripturis curã maximam impendere, ortus est sermo ipso narrante de Antonio AEgyptio monacho, cuius nomen excellẽter clarebat apud seruos tuos, nos aũt vsque in illã horam latebat. *S. Antonius monachus.* Quod ille vbi comperit, immoratus est in eo sermone, insinuans tantum virum ignorantibus, & admirans eandem nostram ignorantiã. Stupebamus autẽ audientes tam recenti memoria, & propè nostris tẽporibus testatissima mirabilia tua in fide recta & Catholica Ecclesia. Omnes mirabamur, & nos quia tam magna erãt, & ille quia inaudita nobis erant. Inde sermo eius deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suauëolentię tuę, & vbera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat Monasterium Mediolani plenũ bonis fratribus extra vrbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus. Pertendebat ille, & loquebatur adhuc, & nos intenti tacebamus. Vnde incidit vt dice-

ceret

ceret nescio quādo, se & tres alios contubernales suos, nimirum apud Treuiros, cum Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris cōtiguos, atque illic vt fortè combinati spaciabātur, vnum secum seorsum, & alios duos itidem seorsum pariterque digressos: Sed illos vagabundos irruisse in quandam casam, vbi habitabant quidam serui tui, spiritu pauperes, qualium est regnum cęlorum, & inuenisse ibi codicē, in quo scripta erat vita Antonij. Quam legere cœpit vnus eorum & mirari, & accendi, & inter legendum meditari arripere talem vitam, & relicta militia seculari seruire tibi. Erat autē ex eis quos dicunt agentes in rebus. Tunc subitò repletus amore sancto, & sobrio pudore, iratus sibi conijcit oculos in amicū, & ait illi: Dic quæso te, omnibus istis laboribus nostris quò ambim9 peruenire? Quid quærimus? Cuius rei causa militamus? Maior ne esse poterit spes nostra in palacio, q̃ vt amici Imperatoris sim9? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quamdiu istud erit? Amicus autem Dei si voluero, ec-

ro, ecce nũc fio. Dixit hoc, & *turbidus parturitione nouæ vitæ, reddidit oculos paginis, & legebat, & mutabatur intus vbi tu videbas, & exuebatur mundo mens eius, vt mox apparuit. Namque dum legit, & voluit fluctus cordis sui, infremuit aliquando & discreuit, decreuitque meliora * iamque tuus ait amico suo. Ego iam abrupi me ab illa spe nostra, & Deo seruire statui, & hoc ex hora hac. In hoc loco aggredior, te si piget imitari, noli aduersari. Respondit ille, adhærere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo iam tui ædificabant turrim, sumptu idoneo relinquendi omnia sua & sequendi te.

Tum Potitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabant quærentes eos, deuenerunt in eundem locum, & inuenientes admonuerunt vt redirent, quoniam declinasset dies. At illi narrato placito, & proposito suo, quoq; modo in eis talis voluntas orta esset atque firmata, petiuerũt ne sibi molesti essent, si adiungi recusarent. Isti autem nihilo mutati à pristinis, fleuerunt se tamen vt dicebat, atque illis pie cõgratulati sunt, & commendauerunt se orationibus eorum, & trahentes cor in terra abierunt in pa-

*turgidus.

*iamque quietus ait, &c.

in palatium. Illi autem affigentes cor cœlo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponsas. Quæ posteaquã hoc audierunt, dicauerunt etiam ipsæ virginitatem tibi. Narrabat hæc Potitianus.

Displicuit sibi audito Potitiano.

Cap. VII.

TV autem Domine inter verba eius retorquebas me ad meipsum, auferens me à dorso meo, vbi me posueram, dum nollem me attendere, & cõstituebas me ante faciem meã, vt viderẽ quàm turpis essem, quàm distortus & sordidus, maculosus & vlcerosus. Et videbã & horrebam, & quo à me fugerem non erat. Et si conabar à me auertere aspectum, narrabat ille quod narrabat, & tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos, vt inuenirem iniquitatem meam, & odissem. Noueram eam, sed dissimulabam, & cõniuebam, & obliuiscebar. Tunc verò quanto ardẽtius amabã illos de quibus audiebã salubres affectus, quòd se totos tibi sanandos dederant, tanto execrabilius me cõparatum eis oderam. Quoniã multi mei anni mecum effluxerãt, fortè duodecim anni, ex quo ab vndeuicesi-

mo anno ætatis meæ, lecto Ciceronis Hortēſio, excitatus eſſē ſtudio ſapiētiæ, & differebam cōtempta fœlicitate terrena ad eam inueſtigandam vacare, cu⁹ nō inuentio, ſed vel ſola inquiſitio iam præponenda erat, etiā inuentis theſauris regniſq; gentium, & ad nutū circumfluentibus corporis voluptatibus. At ego adoleſcēs miſer valde, miſer in exordio ipſius adoleſcentiæ, etiā petierā à te caſtitatē & dixeram: da mihi caſtitatē & continētiam, ſed noli modo. Timebam enim ne me cito exaudires, & cito ſanares à morbo concupiſcentiæ, quā malebam expleri quàm extingui. Et ierā per vias prauas ſuperſtitione ſacrilega, nō quidē certus in ea, ſed quaſi præponens eam cæteris, quæ non piè quærebam, ſed inimicè oppugnabam. Et putaueram me propterea differre de die in diē, contempta ſpe ſeculi te ſolū ſequi, quia nō mihi apparebat certum aliquid quò dirigerem curſum meū. Et venerat dies quo nudarer mihi, & increparet me cōſcientia mea. Vbi es lingua? Nempè tu dicebas propter incertū verum nolle te abijcere ſarcinā vanitatis. Eccè iam certum eſt, & illa te adhuc premit, humeriſque liberioribus pennas recipiunt,

cipiunt, qui neque ita inquirendo attriti sunt, nec decēnio & amplius ista meditati. Ita rodebar intus, & confundebar pudore horribili vehementer, cum Potitianus talia loqueretur. Terminato autem sermone & causa qua venerat, abijt ille. Et ego ad me: Quæ non in me dixi? quibus sententiarum verberibus non flagellaui animam meā, vt sequeretur me conantem post te ire? Et renitebatur, recusabat & non si excusabat. Consumpta erant & cōuicta argumenta omnia, remanserat muta trepidatio, & quasi mortem reformidabat restringi à fluxu consuetudinis quo tabescebat in mortem.

In horto quid fecerit.

CAP. VIII.

TVm in illa grandi rixa interioris domus meæ, quam fortiter excitaueram, cum anima mea in cubiculo nostro corde meo, tam vultu, quàm mente turbatus, inuado Alipium, & exclamo: Quid patimur? Quid est hoc? Quid audisti? Surgunt indocti, & cœlū rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur, in carne & sanguine. An quia præcesserunt, pudet se-

det se.

det ſequi, & nō pudet nec ſaltem ſequi? Dixi neſcio quæ talia, & abripuit me ab illo aſtus meus, cum taceret attonitus me intuens. Neque enim ſolita ſonabā: pluſque loquebantur animum meum frons, genæ, oculi, color, modus vocis, quam verba quæ promebam. Hortulus quidam erat hoſpitij noſtri, quo nos vtebamur ſicut tota domo. Nam hoſpes ibi non habitabat Dominus domus. Illuc me abſtulerat tumultus pectoris, vbi nemo impediret ardentem litem quam mecū aggreſſus eram, donec exiret qua tu ſciebas. Ego autem non ſciebam, ſed tantum inſaniebā ſalubriter, & moriebar vitaliter, gnarus quid mali eſſem, & ignarus quid boni poſt paululùm futurus eſſem. Abſceſſi ergo in hortū, & Alipius pedem poſt pedē. Neque enim ſecretum meum non erat. Vbi ille aderat. Aut quando me ſic affectum deſereret? Sedimus quantum potuimus remoti ab ædibus: Ego fremebam ſpiritu indignās turbulētiſſima indignatione, quod non irem in placitum & pactum tecū Deus meus, in quod eundum eſſe omnia oſſa mea clamabant, & in cœlum tollebant laudibus, & non illuc ibatur nauibus, aut quadrigis, aut pedibus quantum ſal-

tem de domo in eum locum ieram vbi sedebamus. Nam non solum ire, verùm etiã peruenire illuc, nihil erat aliud quã velle ire, sed velle fortiter & integrè, nõ semisauciam hac atq; hac versare & iactare voluntatẽ, cum hac parte assurgẽte, cum alia parte cadente luctantẽ. Denique tam multa faciebam corpore in ipsis cunctationis æstibus, quæ aliquando volunt homines, & nõ valent, si aut ipsa membra nõ habeant, aut ea vel colligata vinculis, vel resoluta languore, vel quoquomodo impedita sint. Si vulsi capillũ, si percussi frontem, si consertis digitis amplexatus sum genu, quia volui feci. Potui aũt velle & non facere, si mobilitas membrorum non obsequeretur. Tam multa ergo feci, vbi non hoc erat vel quod posse: & non faciebam, ꝙ & incomparabili affectu amplius mihi placebat, & mox vt vellem possem, quia
* al. possem. mox vt vellem vtiq; * vellem. Ibi enim facultas ea quæ voluntas, & ipsum velle iam facere erat, & tamen non fiebat, faciliusq; obtemperabat corpus tenuissimæ voluntati animæ, vt ad nutum mentis membra mouerentur, quàm ipsa sibi anima ad voluptatem suam ma-
* al. sua. gnam in * sola voluntate perficiẽdam.

Ani-

Animus quare ad bonum tardus.

CAP. IX.

VNde hoc monſtrum? & quare iſtud? Luceat miſericordia tua, & interrogem ſi fortè mihi reſpōdere poſſint latebræ pęnarum hominū, & tenebroſiſſimæ contritiones filiorū Adam. Vnde hoc monſtrū, & quare iſtud? Imperat animus corpori, & paretur ſtatim: imperat animus ſibi, & reſiſtitur. Imperat animus vt moueatur manus, & tāta eſt facilitas, vt vix à ſeruitio diſcernatur imperium: Et animus animus eſt, manus autē corpus eſt. Imperat animus vt velit animus, nec alter eſt, nec facit tamē. Vnde hoc monſtrum? & quare iſtud? Imperat, inquam, vt velit, qui non imperaret niſi vellet, & nō fit quod imperat. Sed non ex toto vult, nō ergò ex toto imperat. Nam in tantum imperat, inquantum vult: & intantum non fit quod imperat, inquantum non vult. Quoniam voluntas imperat, vt ſit voluntas, nec alia, ſed ipſa. Non vtique plena imperat, ideo non eſt quod imperat. Nam ſi plena eſſet, nec imperaret vt eſſet, quia iam eſſet. Non igitur monſtrum, partim velle, partim

nolle: sed ægritudo animi est, quia non totus assurgit veritate subleuatus, consuetudine prægrauatus. Et ideo sunt duę voluntates, quia vna earum tota non est, & hoc adest alteri, quod deest alteri.

Varia hominis voluntas.

CAP. X.

PEreant à facie tua Deus, sicuti pereunt vaniloqui & mentis seductores, qui cum duas voluntates in deliberando animaduerterint, duas naturas duarum mentiũ esse asseuerant, vnã bonam, alteram malam. Ipse verè mali sunt, cum ista mala sentiunt, & ijdem ipsi boni erunt, si vera senserint, verisque cõsenserint, vt dicat eis Apostolus tuus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Isti enim dũ volunt esse lux nõ in domino, sed in seipsis, putando animæ naturam hoc esse quod Deus est, ita facti sunt dẽsiores tenebræ: quoniam longiùs à te recesserunt horrenda arrogantia, à te, vero lumine, illuminãte omnem hominẽ venientem in hunc mundum. Attẽdite quid dicatis, & erubescite, & accedite ad eum & illuminamini: & vultus vestri non erubescent. Ego cum deliberabam, vt iam seruirem Domi-

DominoDeo meo, ſicut diu diſpoſuerā, ego eram qui volebā, ego qui nolebam, ego eram. Nec plene volebam, nec plene nolebā. Ideò mecum contendebam. & diſſipabar à meipſo. Et ipſa diſſipatio me inuito quidem fiebat, nec tamen oſtendebat naturā mentis alienæ, ſed pœnam meæ. Et ideò non iam ego operabar illā, ſed quod habitat in me peccatum de ſupplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam. Nam ſi tot ſunt contrariæ naturæ, quod voluntates ſibi reſiſtunt: non iam duæ, ſed plures erunt. Si deliberet quiſquam, vtrum ad cōuenticulum eorum pergat, an ad theatrum, clamāt iſti. Ecce duæ naturæ, vna bona hac ad conuenticulum ducit, altera mala illac ad theatrum reducit. Nam vnde iſta cunctatio ſibimet aduerſantium voluntatū? Ego autem dico ambas malas, & quæ ad illos ducit, & quę ad theatrum reducit. Sed non credunt niſi bonam eſſe qua itur ad eos. Quid ſi ergo quiſquā noſtrum deliberet, & ſecum altercātibus duab' voluntatibus fluctuet, vtrum ad theatrū pergat, an ad Eccleſiā noſtrā, nónne & iſti quid reſpondeant fluctuabūt? Aut enim fatebuntur, quòd noluut, bona voluntate pergi in Eccle-

ſiam noſtram, ſicut in eam pergunt, qui ſacramentis eius imbuti ſunt atq; detinentur: aut duas malas naturas, & duas malas mentes in vno homine cõfligere putabunt, & nõ erit verum quod ſolent dicere, vnam bonam & alteram malam: aut cõuertentur ad verum, & nõ negabunt, cum quiſq; deliberat, animam vnam diuerſis voluntatibus æſtuare. Iam ergo nõ dicant, cum duas volũtates in homine vno aduerſari ſibi ſentiũt, duas contrarijs mentes de duabus contrarijs ſubſtantijs, & de duobus cõtrarijs principijs cõtendere: vnam bonam, alteram malam. Nam tu Deus verax improbas eos, & redarguis atq; conuincis eos, ſicut in vtraq; mala voluntate, cum quiſq; deliberat, vtrum hominẽ veneno interimat an ferro: vtrum fundum alienum illum, an illum inuadat, quando vtrunque nõ poteſt: vtrum emat voluptatem luxuria: an pecuniam ſeruet auaritia: vtrum ad circum pergat, an ad theatrum, ſi vno die vtrumq; exhibeatur: addo etiam tertium, an ad furtũ de domo aliena, ſi ſubeſt occaſio: addo & quartum, an ad committendum adulterium, ſi & inde ſimul facultas aperitur, ſi omnia concurrant in vnum articulum temporis,

ris, pariterque cupiantur omnia quæ ſimul agi nequeũt. Diſcerpunt enim animum ſibimet aduerſantibus quatuor voluntatibus, vel etiã pluribus in tanta copia rerum quæ appetuntur, nec tamẽ tantam multitudinem diuerſarum ſubſtantiarum ſolent dicere: Ita & in bonis voluntatibus. Nam quæro ab eis, vtrum bonum ſit delectari lectione Apoſtoli, & vtrum bonum ſit delectari Pſalmo ſobrio, & vtrum bonum ſit Euãgęlium diſſerere. Reſpondebunt ad ſingula: Bonum. Quid ſi ergo pariter delectẽt omnia ſimulque vno tempore? Nónne diuerſæ voluntates diſtendunt cor hominis, cum deliberatur quid potiſſimũ arripiamus? Et omnes bonę ſunt, & certant ſecum, donec eligatur vnum quo feratur tota voluntas vna, quæ in plures diuidebatur. Ita etiam cum ęternitas delectat ſuperiùs, & tẽporalis boni voluptas retentat inferiùs, eadem anima eſt non tota voluntate illud aut hoc volens, & ideo diſcerpitur graui moleſtia, dum illud veritate præponit, hoc familiaritate non ponit.

Lucta ſpiritus & carnis in Auguſtino.

CAPVT XI.

SIc ægrotabam & excruciabar accuſans memetipſum ſolito acerbius nimis, ac voluens & verſans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum quo iam exiguo tenebar, ſed tenebar tamen: & inſtabas tu in occultis meis Domine ſeuera miſericordia, flagella ingeminãs timoris & pudoris, ne rurſus ceſſarem, & nõ abrumperetur idipſum exiguum & tenue quod remanſerat, & reualeſceret iterum, & me robuſtius alligaret. Dicebã enim apud me intus. Ecce modo fiat, modo fiat. Et cum verbo iam ibam in placitum, iam penè faciebam & non faciebã: nec relabebar tamẽ in priſtina, ſed de proximo ſtabam & reſpirabam. Et item conabar, & paulominùs ibi erã, & paulominùs iam iamq́ue attingebam & tenebam, & nõ ibi eram, nec attingebã, nec tenebam, hæſitans mori morti, & vitæ viuere: plusq́; in me valebat deterius inolitum, quàm melius inſolitũ: punctumq́; ipſum temporis quo aliud futurus eram, quanto propius admouebatur, tanto ampliorẽ incutiebat horrorẽ: ſed non repercutiebat retro, nec auertebat, ſed ſuſpẽdebat. Retinebant me nugæ nugarũ, & vanitates vanitatũ antiquæ amicę meę, & ſuc-

cutie-

cutiebant vestē meam carneam, & submurmurabāt: Dimittis ne nos? & à momento isto non erimus tecum vltra in æternū, & à momento isto nō tibi licebit hoc & illud vltra in æternū? Et quæ suggerebant in eo quod dixi, hoc & illud, quæ suggerebant Deus meus, auertat ab anima serui tui misericordia tua: Quas sordes suggerebāt? quę dedecora? Et audiebam eas iam longè minus quā dimidius, non tanquam libere contradicentes eundo in obuiam, sed veluti à dorso mussitantes, & discedentem quasi furtim vellicantes vt respicerem: retardabant tamen me cunctantē, abripere atq; excutere ab eis, & transilire quò vocabar, cum diceret mihi cōsuetudo violenta. Putásne sine istis poteris? Sed iam tepidissime hoc dicebat. Aperiebatur enim ab ea parte qua intenderam faciē, & quò transire trepidabam, casta dignitas cōtinentiæ, serena, & non dissolutè hilaris honestè blandiens, vt venirē neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum & amplectendum pias manus, plenas gregibus bonorum exēplorum. Ibi tot pueri & puellę, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines, anus, & in omnibꝰ ipsa continen-

* al. gaudemus.

tinentia nequaquam sterilis, sed fecunda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti & istæ? An verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Proijce te in eum, noli metuere, non se subtrahet vt cadas. Proijce te securus, excipiet te & sanabit te. Et erubescebam nimis, quia illarum nugarum murmur adhuc audiebam, & cunctabundus pendebam. Et rursus illa, quasi diceret: Obsurdesce aduersus immunda illa membra tua super terram, vt mortificentur. Narrant tibi delectationes, sed nō sicut lex Domini Dei tui. Istá controuersia in corde meo, non nisi de meipso aduersus meipsum. At Alipius affixus lateri meo, inusitati motus mei exitum tacitus opperiebatur.

Vocis admonitu quomodo totus conuersus.

Cap. XII.

VBi verò à fundo arcano alta consideratio contraxit & cōgessit totā miseriam meā in conspectum cordis mei, oborta est procella ingēs, ferens ingen-

ingentem imbrē lachrymarū. Et vt totum effunderem cum vocib⁹ suis, surrexi ab Alipio: Solitudo mihi ad negociū flendi aptior suggerebatur. Et secessi remotius quā vt posset mihi onerosa esse etiā eius præsentia. Sic tunc eram, & ille sensit nescio quid. Aliquid enim puto dixeram, in quo apparebat sonus vocis meæ iā fletu grauidus, & sic surrexerā. Mansit ergo ille vbi sedebamus, nimiè stupēs. Ego sub quadā fici arbore straui me nescio quomodo, & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorū, acceptabile sacrificium tuum. Et non quidem his verbis, sed in hac sentētia multa dixi tibi: Et tu Domine vsquequo? Vsquequo Domine irasceris in finem? Ne memor fueris iniquitatū nostrarum antiquarū. Sentiebam enim me ab eis teneri, & iactabā voces miserabiles. Quandiu, quandiu cras & cras? Quare non modò? quare non hac hora finis turpitudinis meæ? Dicebam hæc & flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce audio vocē de vicina domo cū cantu dicētis & crebro repetentis quasi pueri, an puellæ, nescio: Tolle lege, tolle lege. Statimq; mutato vultu intētissimus cogitare cœpi, vtrum

Psal. 6.
Psal. 12.
Psal. 78.

nam ſolerent pueri in aliquo genere lu-
dendi cātitare tale aliquid: nec occurre-
bat omninò audiuiſſe me vſpiam. Re-
preſſoque impetu lachrymarum ſurre-
xi, nihil aliud interpretans diuinitus mi-
hi iuberi, niſi vt aperirē codicem, & le-
gerem quod primum capitulum inue-
niſſem. Audieram enim de Antonio, ꝙ
ex euangelica lectione, cui forte ſuper-
uenerat, admonitus fuerit, tanquam ſibi
diceretur quod legebatur: Vade vende
Matt. 19. omnia quæ habes, & da pauperibus, &
habebis theſaurum in cœlis, & veni ſe-
quere me: & tali oraculo cōfeſtim ad te
eſſe conuerſum. Itaq; concitus redij ad
eum locū vbi ſedebat Alipius: ibi enim
poſueram codicem Apoſtoli cum inde
ſurrexeram. Arripui, aperui, & legi in
ſilentio capitulū, quo primum coniecti
Rom. 13. ſunt oculi mei. Non in commeſſationi-
bus & ebrietatibus, non in cubilibus &
impudicitijs, nō in cōtentione & æmu-
latiōe: ſed induite Dominū Ieſum Chri-
ſtum, & carnis prouidentiā ne feceritis
in cōcupiſcentijs. Nec vltra volui lege-
re, nec opus erat. Statim quippè cum fi-
ne huiuſce ſententiæ quaſi luce ſecurita-
tis infuſa cordi meo omnis dubitatio-
nis tenebræ diffugerūt. Tum interiecto

aut digito, aut neſcio quo alio ſigno codicem clauſi, & tranquillo iam vultu indicaui Alipio. At ille quid in ſe ageretur, quod ego neſciebam, ſic indicauit: Petit videre quid legiſſem. Oſtendi, & attendit etiam vltra quàm ego legeram, & ignorabam quid ſequeretur. Sequebatur verò: Infirmum autem in fide aſſumite. *Rom. 14.* Quod ille ad ſe retulit, mihique aperuit. Et tali admonitione firmatus eſt, placitoque ac propoſito bono, & congruentiſſimo ſuis moribus, quibus à me in melius iam olim valde longeque diſtabat, ſine vlla turbulenta cunctatione coniunctus eſt. Inde ad matrem ingredimur, indicamus, gaudet, narramus quemadmodum geſtum ſit: exultat & triumphat, & benedicit tibi, qui potens es vltra quàm petimus aut intelligimus facere, quia tanto amplius ſibi à te conceſſum de me videbat, quàm petere ſolebat miſerabilibus eius flebilibusque gemitibus. Conuertiſti enim ita me ad te, *Supra lib. 3. cap. 11.* vt nec vxorem quærerem, nec aliquam ſpem ſeculi huius, ſtans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei reuelaueras. Et conuertiſti luctum eius in gaudium multo vberius quàm voluerat, & multo charius atque

castius, quàm de nepotibus carnis meæ requirebat.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber nonus.

Laudat Dei bonitatem agnoscens suam miseriam.

CAPVT I.

DOMINE ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum & lingua mea, & omnia ossa mea dicant: Domine quis similis tibi? Dicant, & responde mihi: & dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Quis ego, & qualis ego, aut quantus ego? Quid non mali ego? An facta mea: aut si non facta, dicta mea: aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem domine bonus & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et hoc erat totum nolle quod volebas, & velle quod nolebas. Sed vbi

erat

erat tam annoſo tempore, & de quo imo altoque ſecreto euocatum eſt in momento liberum arbitrium meum, quo ſubderem ceruicem leni iugo tuo, & humeros leui ſarcinæ tuæ, Christe Ieſu, adiutor meus & redemptor meus? Quàm ſuaue mihi ſubito factum eſt carere ſuauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me, vera tu & ſumma ſuauitas: eijciebas & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, ſed non carni & ſanguini: omni luce clarior, ſed omni ſecreto interior: omni honore ſublimior, ſed non ſublimibus in ſe. Iam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiendi & acquirendi & volutandi atque ſcalpendi ſcabiem libidinum, & garriebam tibi claritati meæ, & diuitijs meis, & ſaluti meæ, domino Deo meo.

Deſerit rhetoricæ profeſſionem.

CAP. II.

ET placuit mihi in conſpectu tuo non tumultuosè abripere, ſed leniter ſubtrahere miniſterium linguæ meæ nundinis loquacitatis: ne vlterius pueri meditantes, non legem tuam, non pacem tuam, ſed inſanias menda-

ces.

ces, & bella forensia, mercarentur ex o-re meo arma furori suo. Et opportune iam paucissimi dies supererant, ad vindemiales ferias, & statui tolerare illos, vt solenniter abscederem, & redemptus à te iam non redirem venalis. Consilium ergo nostrum erat coram te, coram hominibus autem nisi nostris non erat: Et conuenerat inter nos ne passim cuiquam effunderetur, quanquam tu nobis à conualle plorationis ascendentibus, & cantantibus canticum graduum, dederas sagittas acutas, & carbones vestatores aduersus linguam subdolam, velut consulendo contradicentem, & sicut cibum assolet amando consumentem. Sagittaueras tu cor nostrum charitate tua, & gestabamus verba tua transfixa visceribus, & exempla seruorum tuorum, quos de nigris lucidos, & de mortuis viuos feceras, congesta in sinum cogitationis nostræ vrebant & absumebant grauem torporem, ne in ima vergeremus, & accendebant nos valide, vt omnis ex lingua subdola contradictionis flatus inflammare nos acrius posset, non extinguere. Veruntamen quia propter nomen tuum quod sanctificasti per terras, etiam laudatores

vtique haberet, votum & propositum nostrum, iactantiæ simile videbatur, non operiri tam proximum feriarum tempus, sed de publica professione, atque antè oculos omnium sita antè discedere, vt conuersa in factum meum ora cunctorum intuentium, quàm vicinum vindemialium diem præuenire voluerim, multa dicerent quod quasi appetissem magnus videri. Et quo mihi erat istud, vt putaretur & disputaretur de animo meo, & blasphemaretur bonum nostrum? Quinetiam quod ipsa æstate literario labori nimio pulmo meus cedere cœperat, & difficulter trahere suspiria, doloribusque pectoris testari se saucium, vocemque clariorem productioremve recusare, primo perturbauerat me, quia magisterij illius sarcinam, penè iam necessitate deponere cogebat, aut si curari & conualescere potuissem, certè intermittere. Sed vbi plena voluntas vacandi & videndi, quoniam tu es dominus, oborta mihi est atque firmata, nosti Deus meus, etiam gaudere cœpi, quod hæc quoque suberat non mendax excusatio quæ offensionem hominum temperaret, qui propter liberos suos me liberum esse nun-

quam

quam volebant. Plenus igitur tali gaudio tolerabam illud interuallum temporis, donec decurreret: nescio vtrum vel viginti dies erant, sed tamen fortiter tolerabantur, quia recesserat cupiditas, quæ mecum solebat ferre graue negocium, & ego premendus remanseram, nisi patientia succederet. Peccasse me in hoc quisquam seruorum tuorum fratrum meorum dixerit, quod iam pleno corde militia tua passus me fuerim, vel vna hora sedere in cathedra mendacij. At ego non contendo. Sed tu domine misericordissime, nónne & hoc peccatum cum cæteris horrendis & funereis in aqua sancta ignouisti & remisisti mihi?

Verecundus concedit illi rus suum.

CAP. III.

MAcerabatur anxietudine Verecundus de isto nostro bono, quòd propter vincula sua quibus tenacissimè tenebatur, deseri se nostro consortio videbat, nondum Christianus coniuge fideli, ea ipsa tamen arctiore præ cæteris compede ab itinere quod aggressi eramus retardabatur. Nec Christianum esse alio modo se velle dicebat, quàm illo quo non poterat. Benignè

nignè ſanè obtulit, vt quamdiu ibi eſſemus, in rure eius eſſemus. Retribues illi domine in reſurrectione iuſtorum, quia iam ipſam ſortem retribuiſti ei. Quamuis enim abſentibus nobis, cum Romæ iam eſſemus, corporali ægritudine correptus, & in ea Chriſtianus & fidelis factus, ex vita hac emigrauit: ità miſertus es, non ſolum eius, ſed etiam noſtri: ne cogitantes egregiam erga nos amici humanitatem, nec eum in grege tuo numerantes, dolore intolerabili cruciaremur. Gratias tibi domine Deus noſter, tui ſumus: indicant hortationes & conſolationes tuæ, fidelis promiſſor, reddes Verecundo pro rure illo eius Caſſiciaco, vbi ab æſtu ſeculi requieuimus in te, amœnitatem ſempiternæ virentis paradiſi tui, quoniam dimiſiſti ei peccata ſuper terram, in monte incaſeato, monte tuo, monte vberi. Angebatur ergo tunc ipſe, Nebridius autem collætabatur. Quamuis enim & ipſe nondum Chriſtianus in illam foueam perniciosiſſimi erroris inciderat, vt veritatis filij tui carnem phantaſma crederet, tamen inde emergens ſic ſibi erat, nondum vllis Eccleſiæ tuæ ſacramentis imbutus, ſed inquiſitor ardentiſſimus veritate-

rita-

ritatis. Quem non multo post conuersionem nostram & regenerationem per baptismum tuum, ipsum etiam fidelem Catholicum castitate perfecta atque continentia tibi seruientem in Aphrica apud suos, cum tota domus eius per eum Christiana facta esset, carne solui-sti, & nunc ille viuit in sinu Abraham. Quicquid illud est quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus viuit, dulcis amicus meus, tuus autē domine adoptiuus ex liberto filius ibi viuit. Nam quis alius tali animæ locus? Ibi viuit, vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. Iam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro auiditate sua sine fine felix. Nec sic eum arbitror inebriari ex ea, vt obliuiscatur mei, cum tu domine, * quem potat ille, nostri sis memor. Sic ergo eramus. Verecundum consolantes tristem, salua amicitia, de tali * conuersatione nostra, & exhortantes ad fidem gradus sui, vitæ scilicet coniugalis. Nebridium autem operientes quando sequeretur, quod de tam proximo poterat, & erat iam iamque facturus. Cum ecce euoluti sunt dies illi tandem,

* al. quo potatur

* al. conuersione

dem, nam longi & multi videbantur præ amore libertatis ociosæ, ad cantandum de medullis omnibus: Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vultum tuum domine requiram.

Quæ scripserit cum Nebridio de Psalmis ac dolore dentium.

CAP. IIII.

ET venit dies in quo etiam actu soluerer à professione rhetorica, vnde iam cogitatu solutus eram. Et factum est. Et eruisti linguam meam, vnde iam erueras cor meum: & benedicebam tibi gaudens, profectus in villam cum meis omnibus. Ibi quid egerim in literis, iam quidem seruientibus tibi, sed adhuc in superbiæ scholam, tanquam in pausatione anhelantibus, testantur libri disputati cum præsentibus, & cum ipso me solo coram te: Quæ autem cum absente Nebridio, testantur epistolæ. Et quando mihi sufficiat tempus commemorandi omnia magna erga nos beneficia tua in illo tempore, præsertim ad alia maiora properanti? Reuocat enim me recordatio mea, & dulce mihi fit domine confiteri tibi, quibus internis me stimulis perdomueris, & quemadmodum

modum me complanaueris humiliatis montibus & collibus cogitationum mearum, & tortuoſa mea direxeris, & ſpera lenieris, quoque modo ipſum etiam Alipium fratrem cordis mei ſubegeris nomini vnigeniti tui domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quòd primo dedignabatur inſeri literis noſtris. Magis enim eas volebat redolere gymnaſiorum cedros, quas iam contriuit dominus, quàm ſalubres herbas eccleſiaſticas aduerſas ſerpentibus. Quas tibi Deus meus voces dedi, cùm legerem Pſalmos Dauid, cantica fidelia & ſonos pietatis excludentes turgidum ſpiritum, rudis in germano amore tuo, catechumenus in villa, cum catechumeno Alipio feriatus, matre adhęrente nobis muliebri habitu, virili fide, anili ſecuritate, materna charitate, Chriſtiana pietate? Quas tibi voces dabam in Pſalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis, & accendebar eos recitare ſi poſſem toto terrarum orbe aduerſus typhum generis humani? Et tamen toto orbe cantantur, & non eſt qui ſe abſcondat à calore tuo. Quàm vehementi & acri dolore indignabar Manichæis, & miſerabar eos rurſus, quod illa ſacramenta,

illa

illa medicamenta neſcirent, & inſani eſſent aduerſus antidotum quo ſani eſſe potuiſſent? Vellem vt alicubi iuxta eſſent ignorante me, vtrum audirent tunc, & me neſcient, quòd ibi eſſent, intuerentur faciem meam & audirent voces meas, quando legi quartum Pſalmum, in illo tunc ocio, quid de me fecerit ille Pſalmus. Cum inuocarem te, exaudiſti me Deus iuſtitiæ meæ, in tribulatione dilataſti mihi: Miſerere mei domine, & exaudi orationem meam: Audirent ignorante me, vtrum audirent, ne me propter ſe illa dicere putarẽt, quæ inter hæc verba dixerim: quia & reuera nec ea dicerem, nec ſic ea dicerem, ſi me ab eis audiri viderique ſentirem: nec ſi dicerem ſic acciperent, quomodo mecum & mihi coram te de familiari affectu animi mei, inhorrui timendo, ibidemq; inferbui ſperando & exultando in tua miſericordia pater. Et hæc omnia exibant per oculos meos & vocẽ meam, cum conuerſus ad nos ſpiritus tuus bonus, ait nobis: Filij hominum quouſque graues corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium: Dilexeram enim vanitatem & quæſieram mendacium, & tu domine iam magnificaue-

Explicatio Pſalmi 4. Cum inuocarem.

ras

ras sanctum tuum, suscitans eum à mortuis, & collocans ad dexteram tuam, vnde mitteret ex alto promissionem suam paracletum spiritum veritatis: & miserat eum iam, sed ego nesciebam. Miserat eum, quia iam magnificatus erat, resurgens à mortuis, & ascendens in cęlum. Ante autem spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus. Et clamat propheta. Quousque graues corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et scitote quoniam dominus mirificauit sanctum suum. Clamat quousque, clamat scitote: Et ego tam diu nesciens vanitatem dilexi, & mendacium quæsiui: & ideo audiui & contremui, quoniam talibus dicitur, qualem me fuisse reminiscebar. In phantasmatibus enim quas pro veritate tenueram, vanitas erat & mendacium: Et insonui multa grauiter, & fortiter in dolore recordationis meę. Quæ vtinam audissent, qui adhuc diligunt vanitatem, & quærunt mendacium: fortè conturbarentur, & euomuissent illud, & exaudires eos cum clamarent ad te: quoniam vera morte carnis mortuus est pro nobis, qui te interpellat pro nobis. Legebam, Irascimini

& no-

& nolite peccare Et quomodò moue-
bat Deus meus, qui iam didiceram ira-
sci mihi de præteritis, vt de cætero non
peccarem? Et merito irasci, quia non
alia natura gentis tenebrarum de me
peccabat, sicut dicunt qui sibi non ira-
scuntur, & thesaurizant sibi iram in die
iræ & reuelationis iusti iudicij tui. Nec
iam bona mea foris erant, nec oculis
carneis in isto sole quærebantur. Volen-
tes enim gaudere forinsecus, facile eua-
nescunt, & effunduntur in ea quæ vi-
dentur & temporalia sunt, & imagines
eorum famelica cogitatione lambunt.
Et ô si fatigentur inedia & dicant: Quis
ostendet nobis bona? Et dicamus, & au-
diant: Signatum est in nobis lumen vul-
tus tui domine. Non enim lumen nos
sumus, quod illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum, sed
illuminamur à te, vt qui fuimus ali-
quando tenebræ, simus lux in te. O si
viderent internum lumen æternum,
quod ego quia gustaueram, frende-
bam, quoniam non eis poteram osten-
dere, si afferrent ad me cor in oculis suis
foris a te, & dicerent: quis ostendet no-
bis bona?.bi enim bi mihi iratus eram,
intus in cubili vbi compunctus eram,

vbi ſacrificaueram mactans vetuſtatem meam, & inchoata meditatione reno-
*al. vbi uationis meæ ſperans in te, * ibi mihi dulceſcere cœperas, & dederas lætitiam in corde meo. Et exclamabam legens hæc foris, & agnoſcens intus Nec volebam multiplicari terrenis bonis deuorans tempora, & deuoratus temporalibus, cùm haberem in æterna ſimplicitate aliud frumentum & vinum & oleum. Et clamabam in conſequenti verſu clamore alto cordis mei: O in pace, O in idipſum, O quid dixit, Obdormiam & ſomnum capiam? Quoniam quis reſiſtet nobis, cùm fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoriam? Et tu es idipſum valde, qui non mutaris, & in te requies obliuiſcens laborum omnium; quoniam nullus alius tecum, ſed nec alia multa adipiſcenda quæ non ſunt quod tu, ſed tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Legebam & ardebam, nec inueniebam quid facerem ſurdis mortuis, ex quibus fueram peſtis latrator amarus & cæcus aduerſus literas de melle cæli melleas, & de lumine tuo luminoſas, & ſuper inimicis ſcripturis ſcripturæ huius tabeſcebam, quando recordabar omnia dierum illo-

rum

rum feriatorum. Sed nec oblitus sum, nec silebo flagelli tui asperitatem, & misericordiæ tuæ mirabilem celeritatem. Dolore dentium tunc excruciabas me, & cùm in tantum ingrauesceret, vt non valerem loqui, ascendit in cor meum admonere omnes meos qui aderant, vt deprecarentur te pro me Deum salutis omnimodę, & scripsi hoc in cera, & dedi eis vt legeretur. Mox vt genua suppli ci affectu fiximus, fugit dolor ille. Sed quis dolor? aut quomodo fugit? Expaui fateor domine meus, Deus meus, nihil enim tale ab ineunte ætate expertus fueram. Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudaui nomen tuum. Et ea fides me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per baptismum tuum remissa nondum erant.

Ambrosium consulit quid legendum.

CAP. V.

RENunciaui peractis vindemialibus, vt scholasticis suis Mediolanenses venditorem verborum alium prouiderent, quòd & tibi ego seruire delegissem, & illi professioni præ difficultate spirandi ac dolore pectoris

non sufficerem. Et insinuaui per literas Antistiti tuo, viro sancto Ambrosio pristinos errores meos, & præsens votum meum, vt moneret quid potissimum mihi de libris tuis legendum esset: quo pręcipiendæ tantæ gratiæ paratior, aptiorque fierem. At ille iussit Esaiam prophetam, credo quod præ cæteris euangelij vocationisque gentium sit prænunciator apertior. Veruntamen ego primam huius lectionem non intelligens, totumque talem arbitrans, distuli repetendum exercitatior in dominico eloquio.

Mediolani baptizatur.

CAP. VI.

Miles dat nomen, cùm iurat duce suo.

INde vbi tempus aduenit, quo me nomen dare oporteret, relicto rure Mediolanum remeauimus. Placuit & Alipio renasci in te mecum, iam induto humilitate sacramentis tuis congrua, & fortissimo domitore corporis, vsque ad Italicum solum glaciale nudo pede obterendum insolito ausu. Adiunximus etiam nobis puerum Adeodatum ex me natum carnaliter de peccato meo. Tu bene f. ceras eum. Annorum erat fermè quindecim, & ingenio præueniebat multos graues & doctos vi-

ros. Munera tua tibi confiteor Domine Deus meus, creator omnium, & multum potens reformare nostra deformia: Nam ego in illo puero præter delictum nihil habebam. Quod enim enutriebatur à nobis in disciplina tua, tu inspiraueras nobis, nullus alius. Munera tua tibi confiteor. Est liber noster qui inscribitur De magistro: Ipse ibi mecum loquitur. Tu scis illius esse sensa omnia quæ inseruntur ibi ex persona collocutoris mei, cum esset in annis sedecim. Multa eius alia mirabiliora expertus sum. Horrori mihi erat illud ingenium, & quis præter te talium miraculorum opifex? Cito de terra abstulisti vitā eius, & securior eum recordor, non timens quicquā pueritię, nec adolescentię, nec omnino homini illi. Sociauimus eum coæuum nobis in gratia tua educādum in disciplina tua, & baptizati sumus, & fugit à nobis sollicitudo vitæ præteritæ. Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilij tui super salutem generis humani. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis ecclesię tuæ vocibus commotus acriter? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur

veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

Quæ Mediolani videret.

CAP. VII.

NON longè cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinnentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Iustina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suę causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum partes tenens, orationibus viuebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita atque turbata. Tunc Hymni & Psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus. Tunc memorato antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent mar-

martyrum corpora Protaſij & Geruaſij, quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti tui recondideras, vnde opportunè promeres, ad coërcendam rabiem fœmineam, ſed regiam. Cùm enim propalata & effoſſa digno cum honore transferrentur ad Ambroſianam baſilicam, non ſolum quos immundi vexabant ſpiritus, confeſſis eiſdem dæmonibus ſanabantur, verum etiam quidam plures annos cæcus ciuis ciuitatique notiſſimus, cùm populi tumultuantis lætitiæ cauſam quæſiſſet atque audiſſet, exiliuit, eoque ſe vt duceret, ſuum ducem rogauit. Quò perductus impetrauit admitti, vt ſudario tangeret feretrum precioſæ in conſpectu tuo mortis ſanctorum tuorum. Quod vbi fecit, atque admouit oculis, confeſtim aperti ſunt. Inde fama diſcurrens, inde laudes tuæ feruenter lucentes, inde illius inimicæ animus, etſi ad credendi ſanitatem nō applicitus, à perſequendi tamen furore compreſſus eſt. Gratias tibi Deus meus. Vnde, & quo eduxiſti recordationē meam, vt hæc etiam cōfiterer tibi quę magna oblitus pręterieram. Et tamen tunc, cùm ita flagraret odor vnguentorum tuorum, nō currebamus

S. Protaſius & Geruaſius.

post te, & ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, & tandem respirans, quantum patet aura, in domo fœnea.

Euodij conuersio.

Cap. VIII.

QVI habitare facis vnanimes in domo, consociasti nobis & Euodium iuuenem ex nostro municipio. Qui cum agens in rebus militaret, prior nobis ad te conuersus est & baptizatus, & relicta militia seculari, accinctus est in tua. Simul eramus, simul habitabamus placito sancto. Quęrebamus quisnam locus nos vtilius haberet seruientes tibi, & pariter remeabamus in Africam. Et cum apud ostia Tyberina essemus, mater defuncta est. Multa prætereo, quia multum festino. Accipe confessiones meas, & gratiarum actiones Deus meus, de rebus innumerabilibus etiam in silentio. Sed non pręteribo quidquid mihi in anima parturit de illa famula tua, quæ me parturiuit: & carne vt in hanc temporalem, & corde vt in æternam lucem renascerer. Non eius, sed tua dicam dona in ea. Neque enim seipsam fecerat, aut educauerat seipsam.

Moricæ mors.

Tu

Tu creasti eam, nec pater nec mater sciebat qualis ex eis fieret illa. Et erudiuit eam in timore tuo virga Christi tui, regimen vnici filij tui in domo fideli, bono membro ecclesiæ tuæ. Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantam famulę cuiusdam decrepitæ, quæ patrem eius infantem portauerat, sicut dorso grandiuscularum puellarum paruuli portari solent. Cuius rei gratia, & propter senectam ac mores optimos in domo Christiana satis à dominis honorabatur. Vnde etiam curam dominicarum filiarum commissam sibi diligenter gerebat, & erat in eis coërcendis, cum opus esset, sancta seueritate vehemens, atque in docendis sobria prudentia Nam eas pręter illas horas quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiam si exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat, præcauens consuetudinem malam, & addens verbum sanum: Modo aquam bibitis, quia in potestate vinum non habetis: Cum autem ad maritos veneritis, factæ dominæ apothecarum & cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi præualebit. Hac ratione præcipiendi & autoritate imperandi, frena-

bat auiditatem tenerioris ætatis, & ipſam puellarum ſitim formabat ad honeſtum modum, vt iam nec liberet quod non deceret Et ſurrepſerat tamen, ſicut mihi filio famula tua narrabat, ſurrepſerat ei vinolentia. Nam cum de more tanquam puella ſobria iuberetur à parentibus de cuppa vinum depromere, ſubmiſſo poculo qua deſuper patet, priuſquam in laguneulam funderet merum, primoribus labris ſorbebat exiguum, quia non poterat amplius ſenſu recuſante. Non enim vlla temulenta cupidine faciebat hoc, ſed quibuſdam ſuperfluentibus ętatis exceſſibus, qui ludicris motibus ebulliunt, & in puerilibus animis maiorum pondere premi ſolent. Itaque ad illud modicum quotidiana modica addendo (quoniam qui modica ſpernit, paulatim decidit) in eam conſuetudinem lapſa erat, vt propè iam plenos mero caliculos inhianter hauriret. Vbi tunc ſagax anus, & vehemens illa prohibitio? Nunquid valebat aliquid aduerſus latentem morbum, niſi tua medicina domine vigilaret ſuper nos? Abſente patre & matre & nutritoribus, tu præſens qui creaſti, qui vocas, qui etiam per præpoſitos homines boni aliquid

quid agis ad animarum salutem, quid tunc egisti Deus meus? Vnde curasti? Vnde sanasti? Nónne protulisti durum & acutum ex altera anima conuicium tanquam medicinale ferrum ex occultis prouisionibus tuis, & vno ictu putredinem illam præcidisti? Ancilla enim cum qua solebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, vt fit, sola cum sola, obiecit hoc crimen amarissima insultatione, vocans meribibulam. Quo illa stimulo percussa, respexit fœditatem suam, confestimque damnauit atque exuit. Sicut amici adulantes peruertunt, sic inimici litigantes plerunque corrigunt. Nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt retribuis eis. Illa enim irata, exagitare appetiuit minorem dominam non sanare, & ideo clanculo; aut quia ita eas inuenerat locus & tempus litis, aut ne forte & ipsa periclitaretur, quod tam sero prodidisset. At tu Domine rector cęlitum & terrenorum, ad vsus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ insania sanasti alteram, ne quisquam cum hoc aduertit, potentiæ suæ tribuat, si verbo eius alius corrigatur quem vult corrigi.

Moni-

Monica qualis erga maritum.

Cap. IX.

EDucata itaque pudicè ac sobriè, potiusque à te subdita parentibus, quàm à parentibus tibi, vbi plenis annis nubilis facta est, tradita viro, seruiuit veluti domino, & sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis quibus eam pulchram faciebas, & reuerenter amabilem, atque mirabilem viro. Ita autem tolerauit cubilis iniurias, vt nullam de hac re cum marito haberet vnquam simultatem. Expectabat enim misericordiam tuam super eum, vt in te credens castificaretur. Erat vero ille preterea, sicut beneuolentia præcipuus, ita ira feruidus. Sed nouerat hęc non resistere irato viro, non tantum facto, sed ne verbo quidem. Iam verò refracto & quieto, cùm opportunum videret, rationem facti sui reddebat, si fortè ille inconsideratius commotus fuerat. Denique cum matronæ multæ, quarum viri mansuetiores erant, plagarum vestigia etiam dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hęc earum linguam, veluti per iocum grauiter admonens,

Prudens vxor & Christiana describitur.

ex quo

ex quo illas tabulas quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tanquam instrumẽta, quibus ancillæ factę essent, deputare debuissent: proinde memores cõditionis superbire aduersus dominos non oportere. Cumque mirarentur illæ, scientes quàm ferocem coniugem sustineret, nunquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse, quòd Patricius cæciderit vxorẽ, aut quod à se inuicem vel vnum diem domestica lite dissense-rint, & causam familiariter quærerent, docebat illa institutum suum, quod supra memoraui. Quæ obseruabant, expertæ gratulabantur: quæ non obseruabant, subiectæ vexabantur. Socrum etiam suam primo susurrijs malarum ancillarum aduersus se irritatam, sic vicit obsequijs, perseuerans tolerantia & mãsuetudine, vt illa vltro filio suo medias linguas famularum proderet, quibus inter se & nurum pax domestica turbabatur, expeteretque vindictam. Itaque posteaquam ille & matri obtemperans, & curans familiæ disciplinam, & concordiæ suorum consulens, proditas ad prodentis arbitrium verberibus coërcuit, promisit illa talia de se præmia sperare debere, quęcunque de sua nuru sibi, quo

Patricius pater Augustini.

placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque iam audente, memorabili inter se beneuolentiæ suauitate vixerunt. Hoc quoq; illi bono mãcipio tuo, in cuius vtero me creasti Deus meus, misericordia mea, munus grãde donaueras, quod inter dissidentes atque discordes quaslibet animas, vbi poterat tam se præbebat pacificam, vt cum ab vtraque multa de inuicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens atq; indigesta discordia, quando præsenti amicæ de absente inimica per acida colloquia cruditas exhalatur odiorum, nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas recõciliandas valeret. Paruum hoc bonum mihi videretur, nisi turbas innumerabiles tristis experirer, nescio qua horrẽda pestilentia peccatorum latissimè peruagante, non solum iratorum inimicorum iratis inimicis dicta prodere, sed etiam quæ nõ dicta sunt addere: cum contra animo humano parum esse debeat, inimicitias hominum nec * exagitare, nec augere male loquendo, nisi eas etiam extinguere bene loquẽdo studuerit, qualis illa erat docente te magistro intimo in schola pectoris. Denique etiam virum suum iam in extrema vita

* excitare.

tem-

temporali eius lucrata est tibi, nec in eo iam fideli planxit, quod in nondum fideli tolerauerat. Erat etiam serua seruorum tuorum. Quisquis enim eorum nouerat eam, multum in ea laudabat & honorabat & diligebat te: quia sentiebat præsentiam tuam in corde eius sanctæ conuersationis fructibus testibus. Fuerat enim vnius viri vxor, mutuā vicem parentibus reddiderat, domum suā pie tractauerat, in operibus bonis testimoniū habebat. Nutrierat filios, totiens eos parturiens, quotiens abs te deuiare cernebat. Postremò nobis domine omnibus qui ex munere tuo sinis loqui seruis tuis, qui ante dormitionem eius in te iam consociati viuebamus, percepta gratia baptismi tui, ita curā gessit quasi omnes genuisset, ita seruiuit quasi ab omnibus genita fuisset.

Colloquium cum matre de regno cælorum.

CAPVT X.

IMminente autem die quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noueras ignorātibus nobis, ꝓuenerat, vt credo, procurante te occultis tuis modis, vt ego & ipsa soli staremus incumbentes ad quandam fenestram, vnde hortus

intra

intra domum quæ nos habebat prospectabatur, illuc apud ostia Tyberina, vbi remoti à turbis post longi itineris laborem instaurabamus nos nauigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, & præterita obliuiscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quęrebamus inter nos apud præsentem veritatem quod tu es, qualis futura esset vita æterna sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis tui, fontis vitæ, qui est apud te, vt inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantā cogitaremus. Cumque ad eum finem sermo perduceretur, vt carnalium sensuum delectatio quantalibet in quantalibet luce corporea præ illius vitæ iucunditate, non cōparatione, sed ne cōmemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, perambulauimus gradatim cuncta corporalia, & ipsum cælum, vnde sol & luna & stellæ lucent super terram. Et adhuc ascendebamus interius cogitando & loquendo te, & mirando opera tua, & venimus in mentes nostras, & transcendimus eas, vt attingeremus regionem vbertatis indeficien-

ficientis, vbi pascis Israel in æternũ veritatis pabulo, & vbi vita sapientia est, per quam fiunt omnia ista, & quæ fuerunt, & quæ futura sunt: & ipsa non fit, sed sic est vt fuit, & sic erit semper, quin potius fuisse & futurum esse, non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est. Nam fuisse & futurum esse, non est æternum. Et dum loquimur & inhiamus illi, attingimus eam modice toto ictu cordis, & suspirauimus & relinquimus ibi religatas primitias spiritus, & remeauimus ad strepitum oris nostri, vbi verbũ & incipitur & finitur. Et quidquid simile verbo tuo Domino nostro in se permanenti sine vetustate, atq; innouanti omnia? Dicebamus ergo: Si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasiæ terræ & aquarum & aëris, sileant & poli, & ipsa sibi anima sileat, & transeat se non se cogitando. Sileant somnia & imaginariæ reuelationes, omnis lingua & omne signum, & quicquid transeũdo fit, si cui sileat omnino; quoniam si quis audiat, dicunt hęc omnia: Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternum. His dictis si iam taceant, quoniam erexerunt aurem in eum qui fecit ea, & loquatur ipse solus, non per ea, sed

per seipsum, vt audiamus verbum eius, non per linguam carnis, neq; per vocē angeli, neq; per sonitū nubis, neq; per ænigma similitudinis, sed ipsum quem in his amamus, ipsū sine his audiam⁹: sicut nunc extendimus nos, & rapida cogitatione attingimus æternam sapientiam super omnia manentem, si continuetur hoc, & subtrahantur aliæ visiones longè imparis generis, & hæc vna rapiat & absorbeat, & recondat in interiora gaudia spectatorem suum, vt talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspirauimus. Nónne
Matt. 25. hoc est, intra in gaudium domini tui? Et istud quando? An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur? Dicebamus talia, & si non isto modo & his verbis, tamen Domine tu scis, quod illo die cum talia loqueremur, & mūdus iste nobis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis. Tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla re iam delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, iam consumpta spe huius seculi. Vnum erat propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam, vt te Christianum Catholicum viderem priusquam morerer.

rer. Cumulatius hoc mihi Deus meus præstitit: vt te etiam contempta fœlicitate terrena, seruum eius videam. Quid hic facio?

De ecstasi & morte matris.

CAP. XI.

AD hæc ei quid responderim, non satis recolo. Cùm interea vix intra quinq; dies, aut nõ multo amplius decubuit febribus. Et cùm ægrotaret quodam die, defectũ animæ passa est, & paululùm subtracta à præsentibus. Nos concurrimus, sed cito reddita est sensui, & aspexit astantes me & fratrem meũ, & ait nobis quasi quærenti similis. Vbi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos: ponetis hic, inquit, matrem vestram? Ego silebam, & fletum frenabam. Frater autem meus quiddam locutus est, quo eam non peregre, sed in patria defungi tanquam fœlicius optaret. Quo audito, illa vultu anxio reuerberãs eum oculis quod talia saperet, atq; inde me intuens: vide ait, quid dicit. Et mox ambobus: ponite, inquit, hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet. Tantũ illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis. *Cura sepulchri.*

Cum-

Cumque hanc sentētiam verbis quibus poterat explicasset, conticuit, & ingrauescente morbo exercebatur. Ego verò cogitans dona tua Deus meus inuisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuorum, & proueniunt inde fruges admirabiles, gaudebam, & gratias agebam tibi, recolens quòd noueram, quando cura semper æstuasset de sepulchro, quod sibi prouiderat & præparauerat iuxta corpus viri sui. Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, vt est animus humanus minus capax diuinorum, adiungi ad illam fœlicitatem, & commemorari ab hominibus, concessum sibi esse post transmarinam peregrinationem, vt coniuncta terra amborum cõiugum terra tegeretur. Quando autem ista inanitas plenitudine bonitatis tuæ cœperat in eius corde non esse, nesciebam, & lætabar admirans ꝙ sic mihi apparuisset: quanquam & illo sermone nostro ad fenestram cum dixit: iam quid hic facio? non apparuit desiderare in patria mori. Audiui etiam postea quòd iam cùm Ostijs essemus, cum quibusdam amicis meis materna fiducia colloquebatur quodam die de contemptu vitæ huius, & bono mortis,

vbi ipse non aderam: Illisque stupentibus virtutem fœminę, quam tu dederas ei, quærentibusque vtrum non formidaret tam longe à sua ciuitate corpus relinquere; nihil, inquit, longe est Deo, neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine seculi, vnde me resuscitet. Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo & sexto anno ætatis suæ, tricesimo & tertio ætatis meæ anima illa religiosa & pia corpore soluta est.

Quomodo luxerit mortem matris.

CAPVT XII.

PRemebam oculos eius, & confluebat in præcordia mea mœstitudo ingens, & trāsfluebat in lachrymas, ibidemq; oculi mei violento animi imperio resorbebant fontem suum vsque ad siccitatem, & in tali luctamine valde malè mihi erat. Tum verò vbi efflauit extremum spiritum, puer Adeodatus exclamauit in planctum, atque ab omnibus nobis coercitus tacuit. Hoc modo etiam * meum quiddā puerile quod labebatur in fletus, iuuenili voce cordis coërcebatur & tacebat. Neque enim decere arbitrabamur funus illud quæstibus lachrymosis gemitibusque celebrare: quia

* in eum.

re: quia his plerunq; solet deplorari quędam miseria morientiũ, aut quasi omnimoda extinctio. At illa nec misere moriebatur, nec omninò moriebatur. Hoc & documentis morum eius, & fide non ficta, rationibusque certis tenebamus. Quid ergo erat quod intus mihi grauiter dolebat, nisi ex cõsuetudine simul viuendi dulcissima & charissima repente dirupta, vulnus recens? Gratulabar quidem testimonio eius, quod in ea ipsa vltima ęgritudine obsequijs meis interblandiens appellabat me pium, & commemorabat grandi dilectionis affectu nunquam se audisse ex ore meo iaculatum in se durum, aut contumeliosum sermonem. Sed tamen quid tale Deus meus qui fecisti nos, quid comparabile habebat honor à me delatus illi, & seruitus ab illa mihi? Quoniam itaq; deserebar tam magno eius solatio, sauciabatur anima mea, & quasi dilaniabatur vita, quæ vna facta fuerat ex mea & illius. Cohibito ergo à fletu illo puero, Psalterium arripuit Euodius, & cantare cœpit Psalmum. Cui respondebamus omnis domus: Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi Domine. Audito autem quid ageretur, conuenerunt multi fratres ac reli-

Pius Augustinus.

Psal. 100

religiosæ fœminæ, & de more illis quorum officium erat funus curantibus, ego in parte vbi decenter poteram cum eis qui me non deserendum esse censebant, quod erat tempori congruum disputabam, eoq; fomento veritatis mitigabam cruciatum tibi notum, illis ignorantibus & intente audientibus, & sine sensu doloris me esse arbitrantibus. At ego in auribus tuis, vbi eorum nullus audiebat, increpabam molliciem affectus mei, & constringebam fluxum mœroris, cedebatque mihi paululùm, rursusq; impetu suo ferebatur, non vsque ad eruptionem lachrymarũ, nec vsque ad vultus mutationem, sed ego sciebam quid corde premerem. Et quia mihi vehementer displicebat tantum in me posse hæc humana, quæ ordine debito & sorte conditionis nostræ accidere necesse est, alio dolore dolebam dolorem meum, & duplici tristitia macerabar. Cùm ecce corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus quas tibi fudimus, cum offerretur pro ea Sacrificium precij nostri, iam iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus *Missa pro defunctis.*

ergo

ergo fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram, & mente turbata rogabam te vt poteram, vt sanares dolorem meum, nec faciebas, credo cōmendans memoriæ meæ, vel hoc vno documento omnis consuetudinis vinculum, etiam aduersus mentem, quæ iam non fallaci verbo pascitur. Visum etiam mihi est vt irem lauatum, quòd audieram inde balneis nomen inditū, quia Græci βαλανεῖον dixerint, quòd anxietatem pellat ex animo. Ecce & hoc confiteor misericordiæ tuæ pater orphanorum, quoniam laui, & talis eram qualis priusquam lauissem. Neque enim exudauit de corde meo mœroris amaritudo. Deindè dormiui & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meum: atq; vt eram in lecto meo solus, recordatus sum veridicos versus Ambrosij tui: Tu es enim Deus creator omnium, Polique rector: vestiens Diem decoro lumine, Noctē soporis gratia, Artus solutos vt quies Reddat laboris vsui, Mentesque fessas alleuet, Luctusque soluat anxios. Atque inde paulatim reducebam in pristinum sensum ancillam tuam, conuersationemque eius piam in te & sanctam, in nos blandam atq; mori-

Ambrosij carmen.

rige-

rigeram, qua subito destitutus sum, & libuit flere in cōspectu tuo de illa & pro illa, de me & pro me. Et dimisi lachrymas quas continebā, vt effluerent quantum vellent, substernens eas cordi meo: & requieuit in eis, quoniam ibi erāt aures tuæ, non cuiusquam hominis superbè interpretantis ploratum meum. Et nunc Domine confiteor tibi in literis, legat qui volet: & interpretetur vt volet, & si peccatū ineuenerit fleuisse me matrem exigua parte horæ, matrem oculis meis interim mortuam, quæ me multos annos fleuerat, vt oculis tuis viuerem: non irrideat, sed potius si est grādis charitate, pro peccatis meis fleat ipse ad te patrem omnium fratrum Christi tui.

Orat pro matre defuncta.

Cap. XIII.

EGo autem iam sanato corde ab illo vulnere, in quo poterat redargui carnalis affectus, fundo tibi Deus noster pro illa famula tua, longe aliud lachrymarum genus, quod manat de concusso spiritu consideratione periculorum, omnis animę quę in Adam moritur. Quanquam illa in Christo viuificata,

cata, etiam nondum carne resoluta sic vixerat, vt laudetur nomen tuum in fide moribusq; eius: non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ab ore eius contra præceptum tuum. Et dictum est à veritate filio tuo: Si quis dixerit fratri

Matt. 5. suo fatue, reus erit gehennæ ignis. Et væ etiam laudabile vitæ hominū, si remota misericordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locū inuenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, qui tibi enumerat nisi munera tua? O si cognoscant se omnes, homines: & qui gloriantur, in domino glorientur. Ego itaque laus mea & vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te, exaudi me per medicinā vulnerum nostrorū quæ pependit in ligno, & sedens ad dexteram tuā, te interpellat pro nobis Scio misericorditer operatā, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis: dimitte illi & tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos post aquā salutis. Dimitte Domine, dimitte obse-

cro:

ero, ne intres cum ea in iudicium. * Superexaltet misericordia iudicium, quoniam eloquia tua vera sunt, & promisisti misericordiā misericordibus Quod vt essent, tu dedisti eis: qui misereberis cui misertus eris, & misericordiam tuā præstabis cui misericors fueris Et credo iam feceris quod te rogo, sed volūtaria oris mei approba Domine. Namque illa imminente die resolutionis suæ non cogitauit suum corpus sumptuosè contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupiuit, aut curauit sepulchrum patriū. Non ista mandauit nobis, sed tantummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispensari victimam sanctā, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis computans delicta nostra, & quærens quid objiciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem sanguinem? Quis ei restituet precium quo nos emit, vt nos * auferat ei? Ad cuius precij nostri sacramentum ligauit ancilla tua, animam suam vinculo fidei. Nemo à protectione tua di-

* Super exultet.

Oratio pro defunctis ad altare.

* al. offerat.

rumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidijs leo & draco: Neque enim respōdebit illa nihil se debere, ne cōuincatur, & obtineatur ab accusatore callido: sed respondebit dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet quod pro nobis non debens reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quē nulli, & post quem nulli nupta est, cui seruiuit fructum tibi afferens cum tolerantia, vt eum quoque lucraretur tibi. Et inspira Domine Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filijs tuis, dominis meis, quibus & voce, & corde, & literis seruio, vt quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuū Monicæ famulæ tuæ, cū Patricio quondam eius coniuge: per quorum carnem introduxisti me in hāc vitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, & fratrum meorū sub te patre in matre Catholica, & ciuium meorum in æterna Hierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu vsque ad reditum, vt quod à me illa poposcit extremum, vberius ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones, quàm per * orationes meas.

* al. operationes.

DIVI

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber decimus.

Confeßio cordis.

CAPVT I.

COGNOSCAM te cognitor meus, cognoscam te, sicut & à te cognitus sum. Virtus animæ meæ, intra in eam, & coapta tibi, vt habeas & possideas sine macula & ruga. Hæc est mea spes, ideo loquor, & in ea spe gaudeo, quando sanum gaudio. Cætera verò vitæ huius tanto minus flenda, quanto magis fletur; & tanto magis flenda, quanto minus fletur in eis. Ecce enim veritatem dilexisti, quoniam qui facit eam, venit ad lucem. Volo eam facere in corde meo coram te in confessione, in stylo autem meo coram multis testibus.

Deo nota arcana.

CAPVT II.

ET tibi quidem Domine, cuius oculis nuda est abyssus humanæ conscientiæ, quid occultũ esset in me,

etiam si nollem confiteri tibi? Te enim mihi absconderem, non me tibi. Nunc autem quòd gemitus meus testis est displicere me mihi, tu refulges & places, & amaris & desideraris, vt erubescam de me, & abijciam me atq; eligam te, & nec tibi nec mihi placeam nisi de te. Tibi ergo domine manifestus sum quicunque sim, & quo fructu tibi cõfitear dixi. Neque enim id ago verbis carnis & vocibus, sed verbis animæ & clamore cogitationis, quem nouit auris tua. Cùm enim malus sum, nihil est aliud confiteri tibi, quã displicere mihi: cùm verò pius, nihil est aliud confiteri tibi, quàm hoc non tribuere mihi: quoniam tu Domine benedicis iustum, sed prius eum iustificas impium. Confessio itaque mea Deus meus in conspectu tuo tibi tacitè fit, & non tacitè. Tacet enim strepitu, clamat affectu. Neque enim dico recti aliquid hominibus, quod non à me tu prius audieris, aut etiam tu aliquid tale audies à me, quod non mihi tu prius dixeris.

Confeßio malorum ad quid conducat.

CAP. III.

Quid

QVid mihi ergo est cum hominibus vt audiant cõfeßiones meas, quasi ipsi sanaturi sint omnes languores meos? Curiosum genus ad cognoscendam vitam alienam, desidiosum ad corrigendam suam. Quid à me quærunt audire qui sim, qui nolunt à te audire qui sint? Et vnde sciunt cum à meipso de meipso audiunt, an verum dicam, quandoquidem nemo scit hominum quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Si autem à te audiant de seipsis, non poterunt dicere, mentitur Dominus. Quid est enim à te audire de se, nisi cognoscere se? Quis porrò cognoscit, & dicit falsum est, nisi ipse mẽtiatur? Sed quia charitas omnia credit, inter eos vtique quos connexos sibimet vnum facit, ego quoque domine etiam sic tibi confiteor, vt audiant homines, quibus demonstrare non possum, an vera confitear, sed credunt mihi quorum mihi aures charitas aperit. Veruntamen tu medice meus intime, quo fructu ista faciã, eliqua mihi. Nam confeßiones præteritorum malorum meorum, quæ remisisti & texisti, vt beares me in te, mutans animam meam fide & sacramento tuo, cum leguntur, &

audiuntur, excitant cor ne dormiat in desperatione, & dicat, non possum: sed euigilet in amore misericordiæ tuæ, & dulcedine gratiæ tuæ, qua potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsam fit cõscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos audire præterita mala eorum qui iam carent eis, nec ideo delectat quia mala sunt, sed quia fuerunt & non sunt. Quo itaq; fructu Domine Deus me⁹ cui quotidie confitetur cõscientia mea, spe misericordiæ tuæ securior quàm innocentia sua: Quo fructu quæso etiam hominibus coram te, confiteor per has literas adhuc quis ego sim, non quis fuerim? Nam illum fructũ vidi & cõmemoraui. Sed quis adhuc sim, ecce in ipso tempore confessionum mearũ, & multi hoc nosse cupiunt qui me nouerunt, & non me nouerunt, qui ex me vel de me aliquid audierunt, sed auris eorum non est ad cor meum, vbi ego sum quicunq; sum. Volunt ergo audire confitentem me quid ipse intus sim, quo nec oculũ, nec aurem, nec mentem possunt intendere, credituri tamen volunt, nunquid cognituri? Dicit enim eis charitas qua boni sunt, non mentiri me de me confitentem, & ipsa in eis credit mihi.

Quod

Quod magni sint fructus confeßionis.

CAP. IIII.

SEd quo fructu id volunt? An congratulari mihi cupiunt, cùm audierint quãtum ad te accedam munere tuo, & orare pro me cùm audierint, quãtum retarder pondere meo? Indicabo me talibus. Non enim paruus est fructus Domine Deus meus, vt à multis tibi gratiæ agãtur de nobis, & à multis rogeris pro nobis. Amet in me fraternus animus, quod amandum doces: & doleat in me, quod dolendum doces. Animus ille hoc faciat fraternus, non extraneus, non filiorum alienorũ, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum *Psal. 143.*
dextera iniquitatis: sed fraternus ille, qui cùm approbat me, gaudet de me: cùm autem improbat me, contristatur pro me. quia siue approbet me, siue improbet, diligit me. Indicabo me talibus: respirent in bonis meis, suspirent in malis meis. Bona mea, instituta tua sunt & dona tua: mala mea, delicta mea sunt & iudicia tua. Respirent in illis, & suspirent in his. Et hymnus & fletus ascẽdant in cõspectum tuũ de fraternis cordibus thuribulis tuis. Tu autem Domine delecta-

lectatus odore ſancti templi tui, miſerere mei ſecundum magnam miſericordiam tuam, propter nomen tuũ, & nequaquam deſerens cœpta tua, conſumma imperfecta mea. Hic eſt fructus cõfeſſionum mearum, non qualis fuerim, ſed qualis ſim, vt hoc confitear, nõ tantum coram te ſecreta exultatione cum tremore & ſecreto mœrore cum ſpe, ſed etiam in auribus credentium filiorũ hominum, ſociorum gaudij mei, & * conſortium mortalitatis meæ, ciuium meorum & mecum peregrinorum, præcedentium & conſequentium, & comitum viæ meæ. Hi ſunt ſerui tui fratres mei, quos filios tuos eſſe voluiſti, dominos meos, quibus iuſſiſti vt ſeruiã, ſi volo tecum de te viuere. Et hoc mihi verbum tuum parum erat, ſi loquẽdo præciperet, niſi & faciendo præiret. Et ego id ago factis & dictis, id ago ſub alis tuis nimis cum ingẽti periculo; niſi quia ſub alis tuis tibi ſubdita eſt anima mea, & infirmitas mea tibi nota eſt. Paruulus ſum, ſed viuit ſemper pater meus, & idoneus eſt mihi tutor meus. Idẽ ipſe eſt enim qui genuit me & tuetur me, & tu ipſe es omnia bona mea, tu omnipotens qui mecum es, & priuſquam tecum ſim.

* conſortum.

Indi-

Indicabo ergo talibus qualibus iubes vt seruiam, non quis fuerim, sed quis iam sim, & quis adhuc sim, sed neque meipsum dijudico: Sic itaque audiar.

Hominem sese totum non nosse Deum in ænigmate cognoscere.

CAPVT V.

TV enim Domine dijudicas me, quia & si nemo scit hominũ quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est: tam est aliquid hominis, quod nec ipse scit spiritus hominis qui in ipso est. Tu autem Domine scis eius omnia qui fecisti eum. Ego verò quamuis præ tuo conspectu me despiciam, & æstimem me terram & cinerem, tamen aliquid de te scio quod de me nescio. Et certe nunc videmus per speculum in ænigmate, nondum facie ad faciem: & ideo quãdiu peregrinor abs te, mihi sum præsentior quàm tibi, & tamen te noui nullo modo posse violari. Ego verò quibus tentationibus resistere valeam, quibusve non valeam, nescio. Et spes est, quia fidelis es, qui nos non sinis tentari supra quàm possumus ferre, sed facis cum tentatione etiam exitum,

1.Cor.10. vt possimus sustinere. Confitear ergo quid de me sciam, confitear & quid de me nesciam Quoniam & quod de me scio, te mihi lucente scio: & quod de me nescio, tam diu nescio, donec fiant tenebrę meæ sicut meridies in vultu tuo.

Deus quid sit, & quomodo cognoscitur.

Cap. VI.

Non dubia, sed certa conscientia Domine amo te. Percussisti cor meũ verbo tuo, & amaui te. Sed & cælũ & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt vt te amem: nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. Altius autem tu misereberis cui misertus eris, & misericordiam præstabis cui misericors fueris. Alioquin cœlum & terra surdis loquuntur laudes tuas. Quid autem amo cum te amo? Nõ speciem corporis, nec decus temporis, nec candorem lucis, ecce istis amicum oculis, non dulces melodias suauium cantilenarum omnimodarum, non florum & vnguẽtorum & aromatum suaucolentiam, non manna & mella, non membra acceptabilia carnis amplexibus. Non hęc amo cùm amo Deum meum, & tamen amo quandam lucem, & quan-

& quandam vocem, & quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum cùm amo Deum meum, lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei; vbi fulget animæ meæ quod non capit locus, & vbi ſonat quod non rapit tempus, & vbi olet quod non ſpargit flatus, & vbi ſapit quod non minuit edacitas, & vbi hęret quod non diuellit ſatietas. Hoc eſt quod amo cùm Deum meum amo. Et quid eſt hoc? Interrogaui terram, & dixit: Non ſum, & quæcunque in eadem ſunt, idem confeſſa ſunt. Interrogaui mare & abyſſos, & reptilia animarum viuarum, & reſponderunt: Non ſumus Deus tuus quærere ſuper nos. Interrogaui auras flabiles, & inquit vniuerſus aër cum incolis ſuis: Fallitur Anaximenes, non ſum Deus tuus. Interrogaui cælum, ſolem, lunam, ſtellas, neque nos ſumus Deus quem quæris, inquiunt. Et dixi omnibus his quę circunſtant fores carnis meæ: Dixiſtis mihi de Deo meo quòd vos non eſtis, dicite mihi de illo aliquid. Et exclamauerunt voce magna, ipſe fecit nos. Interrogatio mea, intentio mea, & reſponſio eorum, ſpecies eorum. Et direxi me ad me, &

dixi mihi: Tu qui es? Et respondi, homo. Et ecce corpus & anima in me mihi præsto sunt, vnum exterius, & alterum interius. Quid horum est vnde quærere debui Deum meum, quem iam quęsiueram per corpus à terra vsque ad cęlum, quousque potui mittere nuncios, radios oculorum meorum? Sed melius quod interius est: ei quippe renunciabant omnes nuncij corporales præsidenti & iudicanti de singulis responsionibus cęli & terrę, & omnium quę in eis sunt, dicentium: Non sumus Deus, sed ipse fecit nos: Homo interior cognouit hæc per exterioris ministerium, ego interior cognoui hæc, ego, ego anim' per sensus corporis mei. Interrogaui mundi molem de Deo meo, & respondit mihi: Non ego sum, sed ipse me fecit. Nonne omnibus quibus integer sensus est, apparet hęc species? Cur non omnibus eadem loquitur? Animalia pusilla & magna vident eam, sed interrogare nequeunt. Non enim præposita est in eis nunciantibus sensibus iudex ratio. Homines autem possunt interrogare, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur. Sed amore subduntur eis, & subditi iudicare non possunt.

Nec

Nec respondent ista interrogantibus nisi iudicantibus, nec vocem suam mutant, id est, speciem suam, si alius tantum videat, alius autem videns interroget, vt aliter illi appareat, aliter huic: sed eodem modo vtriusque apparens, illi muta est, huic loquitur: imò verò omnibus loquitur, sed illi intelligunt qui eius vocem acceptam foris, intus cum veritate conferunt. Veritas enim dicit mihi: Non est Deus tuus cælum & terra, neque omne corpus. Hoc dicit eorum natura. Vide: En moles minor est in parte quàm in toto. Iam tu melior es, tibi dico anima, quoniam tu vegetas molem corporis tui, præbens ei vitam, quod nullum corpus præstat corpori, Deus autem tuus etiam tibi vita est.

Corporea virtute Deus non inuenitur.

Cap. VII.

QVid ergo amo, cùm Deum meum amo? Quis est ille super caput animæ meæ? Per ipsam animam meam ascendam ad illum. Transibo vim meam qua hęreo corpori, & vitaliter compagem eius repleo. Non ea vi reperio Deum meũ, nam reperiret equus & mulus quibus non est intellectus, & est

& est eadem vis qua viuunt etiam eorum corpora. Est alia vis non solum qua viuifico, sed etiam qua sensifico carnem meam, quam mihi fabricauit dominus, iubens oculo vt non audiat, & auri vt non videat: sed illi per quem videam, huic per quam audiam: & propria singillatim cæteris sensibus sedib' suis & officijs suis, quæ diuersa per eos ago, vnus ego animus. Transibo & istam vim meam. Nam & hanc habet equus & mulus: sentiunt enim etiam ipsi per corpus.

Memoriæ vis.

CAP. VIII.

TRansibo ergo & istam vim naturæ meæ gradibus, ascendens ad eum qui fecit me cum ea, & venio in campos & lata prętoria memorię meæ, vbi sunt thesauri innumerabilium imaginum de huiuscemodi rebus* sensis inuectarum. Ibi reconditum est quicquid etiam cogitamus vel augendo, vel minuendo, vel vtcunque variando ea quæ sensus attigerit, & si quid aliud commendatum & repositum est, quod nondum absorbuit & sepeliuit obliuio. Ibi quando sum, posco vt proferatur

* al. inuentarum

quic-

quicquid volo, & quædam ſtatim prodeunt, quædam requiruntur diutius, & tanquam de abſtruſioribus quibuſdam receptaculis eruuntur: quędam cateruatim ſe proruunt, & dum aliud petitur & quæritur, proſiliunt in medium quaſi dicentia: Ne forte nos ſumus? Et abigo ea manu cordis à facie recordationis meæ, donec enubiletur illud quod volo, atque in conſpectum prodeat ex abditis. Alia faciliter atque imperturbata ſerie, ſicut poſcuntur, ſuggeruntur, & cedunt præcedentia conſequentibus, & cedendo conduntur iterum cum voluero proceſſura. Quod totum fit cum aliquid narro memoriter. Ibi ſunt omnia diſtinctè generatimque ſeruata, quę ſuo quæque aditu ingeſta ſunt: ſicut lux atque omnes colores, formæque corporum per oculos, per aures autem omnia genera ſonorum, omneſque odores per aditum narium, omnes ſapores per oris aditum, ad ſenſum autem totius corporis quid durum, quid molle, quid calidum, frigidumve, lene, aut aſperũ, graue ſeu leue, ſiue extrinſecus, ſiue intrinſecus corpori. Hæc omnia recipit recolenda cum opus eſt, & retractanda grandis memorię receſſus, & neſcio qui

ſecreti

ſecreti atque ineffabiles ſinus eius, quæ omnia ſuis quæque foribus intrant ad eam, & reponuntur in ea, nec ipſa tamen intrant, ſed rerum ſenſarum imagines illic præſtò ſunt cogitationi reminiſcenti eas. Quæ quomodo fabricatæ ſint, quis dicit, cùm appareat quibus ſenſibus raptę ſint, interiusque reconditæ? Nam & in tenebris atque in ſilentio dum habito, in memoria mea profero ſi volo colores, & diſcerno inter album & nigrum, & inter quos alios volo: Nec incurrunt ſoni atque perturbant; quod per oculos hauſtum conſidero, cùm & ipſi ibi ſint, & quaſi ſeorſum repoſiti lateant. Nam & ipſos poſco ſi placet, atque adſunt ilico. Et quieſcente lingua ac ſilente gutture, canto quantum volo, imaginesque illæ colorum quæ nihilominus ibi ſunt, non ſe interponunt, neque interrumpunt, cum theſaurus alius retractatur qui influxit ab auribus. Ita cętera quę per ſenſus cęteros ingeſta atque congeſta ſunt, recordor prout libet. Et auram liliorum diſcerno à violis nihil olfaciens, & mel de fruto, lene aſpero, nihil tunc guſtando, neque contrectando, ſed reminiſcendo antepono. Intus hęc ago in aula ingenti memoriæ

meæ.

meæ. Ibi enim mihi cælum & terra & mare præsto sunt, cum omnibus quæ in eis sentire potui, præter illa quę oblitus sum. Ibi & ipse mihi occurro, meque recolo, quid, quando, & vbi egerim, quoque modo cum agerem affectus fuerim. Ibi sunt omnia quæ siue experta à me, siue credita memini. Ex eadem copia etiam similitudines rerum vel expertarum, vel ex eis quas expertus sum creditarum alias atque alias, & ipse contexo præteritis, atque ex his etiam futuras actiones & euenta, & spes, & hæc omnia rursus quasi præsentia meditor. Faciam hoc aut illud, dico apud me in ipso ingenti sinu animi mei pleno tot & tantarum rerum imaginibus, & hoc aut illud sequetur. O si esset hoc aut illud: Auertat Deus hoc aut illud. Dico apud me ista: Et cum dico, præsto sunt imagines omnium quę dico ex eodē thesauro memoriæ, nec omnino aliquid eorum dicerem si defuissent. Magna ista vis est memoriæ, magna nimis Deus meus, penetrale amplum & infinitum. Quis ad fundum eius peruenit? Et vis est hęc animi mei, atque ad meam naturam pertinet, nec ego ipse capio totū quod sum. Ergo animus ad habendum seipsum an-

gustus

gustus est, vt ibi sit quod sui non capiat. Nunquid extra ipsum ac non in ipso? Quomodo ergo non capit? Multa mihi super hoc oboritur admiratio, stupor apprehendit me. Et eunt homines admirari alta montium, & ingentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminum, & oceani ambitum, & gyros syderum, & relinquunt seipsos, nec mirantur. Quin hæc omnia cum dicerem, non ea videbam oculis, nec tamen dicerem nisi montes & fluctus & flumina & sidera quæ vidi, & oceanum quem credidi, intus in memoria mea viderem spacijs tam ingentibus, quasi foris viderem. Nec ea tamen videndo absorbui quando vidi oculis, nec ipsa sunt apud me, sed imagines eorum. Et noui quid ex quo sensu corporis impressum sit mihi.

Memoria disciplinarum.

CAP. IX.

SED non ea sola gestat immensa ista capacitas memoriæ meæ. * Hinc sunt & illa omnia quæ de doctrinis liberalibus percepta nondum exciderunt, quasi remota interiore loco, non loco, nec eorum imagines, sed res ipsas

* al. Hic

gero.

gero. Nam quid ſit literatura, quid peritia diſputandi, quot genera quæſtionum, quicquid horum ſcio, ſic eſt in memoria mea, vt non retenta imagine rem foris reliquerim: aut ſonuerit & præterierit, ſicut vox impreſſa per aures veſtigio quo recolitur, quaſi ſonaret cum iam non ſonaret: aut ſicut odor dum tranſit & euaneſcit in ventos, olfactum afficit, vnde traijcit in memoriam imaginem ſui, quam reminiſcendo repetamus: aut ſicut cibus qui certe in ventre iam non ſapit, & tamen in memoria quaſi ſapit: aut ſicut aliquid quod corpore tangendo ſentitur, quod etiam ſeparatum à nobis imaginatur memoria. Iſtę quippe res non intromittuntur ad eam, ſed earum ſolę imagines mira celeritate capiuntur, & miris tanquam cellis reponuntur, & mirabiliter recordando proferuntur.

Senſus res tradunt memoriæ.

CAP. X.

AT verò cum audio tria genera eſſe quæſtionum, an ſit, quid ſit, quale ſit, ſonorum quidem quibus hæc verba confecta ſunt, imagines teneo, & eos per aures cum ſtrepitu tranſiſſe, ac

iam

iam non esse scio. Res verò ipsas quæ illis significantur sonis, neque vllo sensu corporis attigi, nec vspiam vidi præter animum meum, & in memoria mea recondidi, non imagines earum, sed ipsas. Quæ vnde ad me intrauerint dicant si possunt. Nam percurro ianuas omnes carnis meæ, nec inuenio quà earum ingresse sint. Quippe oculi dicunt: Si coloratæ sunt, nos eas nunciauimus. Aures dicunt: Si sonuerunt, à nobis indicatæ sunt. Nares dicunt: Si oluerunt, per nos transierunt. Dicit etiam sensus gustandi: Si sapor non est, nihil me interroges. Tactus dicit: Si corpulentum non est, non contrectaui: Si non contrectaui, non indicaui. Vnde & quà hęc intrauerunt in memoriam meam? Nescio quomodo: Nam cum ea didici, non credidi alieno cordi, sed in meo recognoui, & vera esse approbaui, & commendaui ei tanquam reponens, vnde proferrem cum vellem. Ibi ergo erant, & antequam ea didicissem, sed in memoria non erant. Vbi ergo? aut quare cum dicerentur agnoui, & dixi: Ita est, & verum est: nisi quia iam erant in memoria, sed tam remota, & retrusa, quasi in cauis abditioribus, vt nisi admonente

ali-

aliquo eruerentur, ea fortasse cogitare non possem.

Species rerum in anima.

CAP. XI.

QVocirca inuenimus nihil esse aliud discere ista, quorum non per sensus haurimus imagines, sed sine imaginibus, sicuti sunt per seipsa intus cernimus, nisi ea quæ passim atque indisposite memoria continebat cogitando quasi colligere, atque animaduertendo curare, vt tanquam ad manum posita in ipsa memoria, vbi sparsa prius & neglecta latitabant, iam familiari intentioni facile occurrant. Et quàm multa huiusmodi gestat memoria mea, quæ iam inuenta sunt, &, sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ & didicisse & nosse dicimur. Quæ si modestis temporum interuallis recolere desiuero, ita rursus demerguntur, & quasi in remotiora penetralia dilabuntur, vt denuo velut noua excogitanda sint inde iterũ. Neq; enim est alia regio eorũ, & cogenda rursus vt sciri possint, id est, velut ex quadã dispersione colligenda, vnde dictũ est cogitare. Nã cogo & cogito, sic est vt ago & actito, facio & factito. Ve-

to. Veruntamen ſibi animus hoc verbum propriè vendicauit, vt non quod alibi, ſed quod in animo colligitur, id eſt, cogitur, cogitari propriè iam dicatur.

Mathematicorum memoria.

Cap. XII.

ITEM continet memoria numerorum dimenſionumque rationes & leges innumerabiles, quarum nullam corporis ſenſus impreſſit; quia nec ipſæ coloratæ ſunt, aut ſonant, aut olent, aut guſtatæ aut contrectatæ ſunt. Audiui ſonos verborum quibus ſignificantur, cum de his diſſeritur: ſed illi alij, iſtæ autem alię ſunt. Nam illi aliter græce aliter latine ſonant: iſtæ verò res nec græce nec latine ſunt, nec aliud eloquiorum genus. Vidi lineas fabrorum, vel etiam tenuiſſimas, ſicut filum araneæ: ſed illæ aliæ ſunt, non ſunt imagines earum quas mihi nunciauit carnis oculus. Nouit eas quiſquis ſine vlla cogitatione qualiſcunque * cordis intus agnouit eas. Senſi etiam numeros omnibus corporis ſenſibus quos numeramus, ſed illi alij ſunt quibus numeramus, nec imagines iſtorum ſunt, & ideo val-

* corporis

valde sunt. Rideat me ista dicentem, qui eos non videt, & ego doleam ridentem me.

Affectionum memoria.

CAP. XIII.

HAEC omnia memoria teneo, & quomodo ea didicerim memoria teneo. Multa etiam quæ aduersus hæc falsissimè disputantur, audiui & memoria teneo, quæ tametsi falsa sunt, tamen ea meminisse me non est falsum, & discreuisse me inter illa vera & hæc falsa quæ contra dicuntur. Et hoc memini, aliterque nunc video discernere me ista, aliter autem memini sæpe me discreuisse, cum ea, sæpe cogitarem. Ergo & intellexisse me sæpius ista memini, & quod nunc discerno & intelligo, recõdo in memoria, vt postea me nunc intellexisse meminerim. Ergo & meminisci me memini, sicut postea quòd hæc reminisci nunc potui si recordabor, vtique per vim memoriæ recordabor. Affectiones quoque animi mei eadem memoria continet, non illo modo quo eas habet ipse animus cum patitur eas, sed alio multum diuerso: sicut se habet vis memoriç. Nam & lætatum me fuisse reminiscor,

miniſcor, non lætus. & triſtitiam meam præteritam recordor, non triſtis. Et me aliquando timuiſſe recolo ſine timore, & priſtinæ cupiditatis ſine cupiditate ſum memor aliquando. Et econtrariò triſtitiam meam tranſactam lætus reminiſcor, & triſtis lætitiam meam.

Læta non læti quomodo recordamur.

CAP. XIIII.

Animus pro memoria.

QVod mirandum non eſt de corpore, aliud enim animus, aliud corpus. Itaque ſi præteritum dolorem corporis gaudens memini, non ita mirum eſt. Hic verò cum animus ſit etiam ipſa memoria. Nam & cum mandamus aliquid vt memoriter habeatur, dicimus, vide vt illud in animo habeas: & cum obliuiſcimur dicimus, fuit in animo: & elapſum eſt animo, ipſam memoriam vocantes animum. Cum ergo ita ſit, quid eſt hoc quòd cum triſtitiam meam præteritam lætus memini, animus habet lætitiam, & memoria triſtitiam: lætusque eſt animus, ex eo quod ineſt ei lætitia, memoria verò ex eo quòd ineſt ei triſtitia, triſtis non eſt? Num forte non pertinet ad animum? Quis hoc dixerit? Nimirum ergo memoria

moria quasi venter est animi, lætitia verò atque tristitia quasi cibus dulcis & amarus; cum memoriæ commendantur, quasi traiecta in ventrem recondi illic possunt, sapere non possunt. Ridiculum est hæc illis similia putare, nec tamen sunt omnimodo dissimilia. Sed ecce de memoria profero cum dico quatuor esse perturbationes animi, cupiditatem, lætitiam, metum, tristitiam, & quicquid de his disputare potuero, diuidendo singula per species sui cuiusque generis, & definiendo, ibi inuenio quid dicam, atque inde profero: nec tamen vlla earum perturbatione perturbor, cum eas reminiscendo commemoro, & antequam recolerentur à me & retractarentur, ibi erant, propterea inde per recordationem potuere depromi. Fortè ergo sicut de ventre cibus ruminando, sic ista de memoria recordando proferuntur. Cur igitur in ore cogitationis non sentitur à disputante, hoc est, à reminiscente lætitię dulcedo vel amaritudo mœstitię? An in hoc dissimile est, quod non vndique simile est? Quis enim talia volens loqueretur, si quoties tristitiam metumve nominamus, toties mœrere vel timere cogeremur? Et tamen non ea loqueremur,

mur, nisi in memoria nostra non tantum sonos nominum secundum imagines impressas sensibus corporis, sed etiam rerum ipsarum notiones inueniremus, quas nulla ianua carnis accepimus, sed eas ipse animus per experientiam passionum suarum sentiens, memoriæ commendauit, aut ipsa sibi hæc etiam non commendata retinuit.

Etiam quæ absunt meminimus.

CAP. XV.

SEd vtrum per imagines an non, quis facile dixerit? Nomino quippe lapidem, nomino solem, cum res ipsæ non adsunt sensibus meis, in memoria sane mea præsto sunt imagines earum. Nomino dolorem corporis, nec mihi adest dum nihil dolet, nisi tamen adesset imago eius in memoria mea, nescirem quid dicerem, nec eum in disputando à voluptate discernerem. Nomino salutem corporis, cum saluus sum corpore, adest mihi quidem res ipsa, veruntamen nisi & imago eius inesset in memoria mea, nullo modo recordarer quid huius nominis significaret sonus: nec ægrotantes agnoscerent salute nominata quid esset dictum, nisi eadem ima-

imago vi memoriæ teneretur, quanuis ipsa res abesset à corpore. Nomino numeros, quibus numeramus. En adsunt in memoria mea, non imagines eorum, sed ipsi. Nomino imaginem solis, & hæc adest in memoria mea. Neque enim imaginem imaginis eius, sed ipsam recolo, ipsa mihi reminiscenti præsto est. Nomino memoriam, & agnosco quod nomino. Et vbi agnosco, nisi in ipsa memoria? Num & ipsa per imaginem suam sibi adest, ac non per seipsam?

Et obliuionis memoria est.

CAP. XVI.

QVid cum obliuionem nomino atque id idem agnosco quod nomino: vnde agnoscerem nisi meminissem? Non eundem sonum nominis dico, sed rem quam significat. Quam si oblitus essem, quid ille valeret sonus, agnoscere vtique non valerem. Ergo cum memoriam memini, per seipsam sibi præsto est ipsa memoria: cum verò memini obliuionem, & memoria præsto est & obliuio. Memoria qua meminerim, obliuio quam meminerim. Sed quid est obliuio nisi priuatio me-

moriæ? Quomodo ergo adest vt eam meminerim, quando cum adest meminisse non possum? At si quod meminimus memoria retinemus, obliuionem autem nisi meminissemus, nequaquam possemus audito isto nomine, rem quæ illo significatur sono agnoscere: Memoria retinetur obliuio. Adest ergo ne obliuiscamur, quæ cum adest obliuiscimur. An ex hoc intelligitur non per seipsam inesse memoriæ cum eam meminimus, sed per imaginem suam? quia si per seipsam præsto esset obliuio, non vt meminiscemus, sed vt obliuisceremur efficeret. Et hoc quis tandem indagabit? quis comprehendet quomodo sit? Ego certe Domine laboro hic, & laboro in meipso: factus sum mihi terra difficultatis & sudoris nimij. Neque enim nunc scrutamur plagas cęli, aut siderum interualla dimetimur, vel terræ libramenta quęrimus. Ego sum qui memini, ego animus. Non tam mirum si à me longe est, quicquid ego non sum. Quid autem propinquius meipso mihi? Et ecce memorię meę vis non comprehenditur à me, cum ipsum non me dicam pręter illā. Quid enim dicturus sum quando mihi certum est meminisse me obli-

nionem? An dicturus sum non esse in memoria mea, quod memini? An dicturus sum ad hoc inesse obliuionem in memoria mea, vt nõ obliuiscar? vtrumque absurdissimum est. Quid illud tertium? Quo pacto dicam imaginem obliuionis teneri in memoria mea, non ipsam obliuionem cum eam memini? Quo pacto & hoc dicam, quandoquidem cum imprimitur rei cuiusquam imago in memoria, prius necesse est vt adsit res ipsa, vnde illa imago possit imprimi? Sic enim Carthaginis memini, sic omnium locorũ quibus interfui, sic facies hominũ quos vidi, & cæterorum sensuum nunciata, sic ipsius corporis salutem siue dolorem. Cum præsto essent ista, cœpit ab eis imagines memoria quas intuerer præsentes, & retractarem animo, cũ illa & absentia reminiscerer. Si ergo per imaginem suam non per seipsam in memoria tenetur obliuio, ipsa vtique aderat, vt eius imago caperetur. Cum autem adesset, quomodo per imaginem suam in memoria conscribebat, quando id etiam quod iam notatum inuenit præsentia sua delet obliuio? Et tamen quocunque modo, licet sit modus iste incõprehensibilis, & inexplicabilis,

etiam ipsam obliuionem meminisse me certus sum, qua id quod meminerimus obruitur.

Humanæ memoriæ vis triplex.

Cap. XVII.

MAgna ista vis est memoriæ, nescio quid horrendum Deus meus, profunda & infinita multiplicitas, & hoc animus est, & hoc ego ipse sum. Quid ergo sum Deus meus? quæ natura sum? Varia, multimoda vita & immensa vehementer. Ecce in memoriæ meæ campis, & antris, & cauernis innumerabilibus, atque innumerabiliter plenis innumerabilium rerum generibus, siue per imagines, sicut omnium corporum: siue per præsentiam, sicut artium: siue per nescio quas notiones vel notationes, sicut affectionum animi, quas & cum animus non patitur, memoria tenet, cum in animo sit quicquid est in memoria, per hæc omnia discurro & volito hac atque illac, penetro etiam quantum possum, & finis nusquam: tanta vis est memorię, tanta vitę vis est, in homine viuente mortaliter. Quid igitur agam, tu vera mea vita Deus meus? Transibo & hanc vim meam quę memo-

memoria vocatur, transibo eam vt perueniam ad te dulce lumen. Quid dicis mihi? Ecce ego ascendens, per animum meum ad te qui desuper mihi manes. Transibo & istam vim meam, quæ memoria vocatur, volens te attingere, vnde attingi potes, & inhærere tibi, vnde inhærere tibi potest. Habent enim memoriam & pecora, & aues, alioquin non cubilia nidosve repeterent, non alia multa quibus assuescunt, neque enim & assuescere valerent vllis rebus nisi per memoriam. Transibo ergo & memoriam, vt attingam eum qui separauit me à quadrupedibus & volatilibus cæli sapientiorem me fecit. Transibo & memoriam, & vbi te inueniam verè bona & secura suauitas. Et vbi te inueniam.

Reminiscentia.

Cap. XVIII.

SI præter memoriam meam te inuenio, immemor tui sum. Et quomodo iam inueniam te, si memor non sum tui? Perdiderat enim mulier dragmam, & quęsiuit eam cum lucerna & nisi memor eius esset, non inuenisset eam. Cùm enim esset inuenta, vnde sciret vtrum

ipsa esset, si memor eius non esset? Multa memini me perdita quęsisse atque inuenisse. Inde istud scio? Quia cum quærerem aliquid eorum, & diceretur mihi, num forte hoc est, num forte illud? tamdiu dicebam, non est, donec id offerretur quod quærebam. Cuius nisi memor essem, quicquid illud esset, etiam si mihi offerretur, non inuenirem, quia non agnoscerem. Et semper ita fit, cum aliquid perditum quęrimus & inuenimus. Veruntamen si fortè aliquid ab oculis perit, non à memoria, veluti corpus quodlibet visibile, tenetur. Intus imago eius, & quæritur donec reddatur aspectui. Quod cum inuentum fuerit, ex imagine quæ intus est recognoscitur. Nec inuenisse nos dicimus quod perierat, si non agnoscimus: nec agnoscere possumus, si non * inuenimus. Sed hoc perierat quidem oculis, memoria tenebatur.

* meminimus.

Quid est reminisci.

CAP. XIX.

QVID cum ipsa memoria perdidit aliquid, sicut fit cum obliuiscimur, & quærimus vt recordemur? Vbi tandem quærimus, nisi in ipsa memoria? Et ibi si aliud pro alio fortè offeratur,

ratur, respuimus, donec illud occurrat quod quærimus, & cum occurrerit, dicimus, hoc est; quod non diceremus nisi agnosceremus, nec agnosceremus, nisi meminiscemus. Certe ergo obliti fueramus. An non totum exciderat, sed ex parte qua tenebatur pars alia quærebatur, quia sentiebat se memoria non simul voluere quod simul solebat, & quasi detruncata consuetudine claudicans, reddi quod deerat flagitabat. Tanquam si homo notus siue conspiciatur oculis, siue cogitetur, & nomen eius obliti requiramus, quicquid aliud occurrerit nō connectitur, quia non cum illo cogitari consueuit, ideoque respuitur donec illud adsit vbi simul assuefacta notitia non inæqualiter acquiescat. Et vnde adest, nisi ex ipsa memoria? Nam & cum ab alio cōmoniti recognoscimus inde adest, non enim quasi nouum credimus, sed recordantes approbamus hoc esse quod dictum est. Si autem penitus aboleatur ex animo, nec admoniti reminiscimur. Neque enim omnimodo adhuc obliti sumus, quod vel oblitos nos esse meminimus. Hoc ergo nec amissum quærere poterimus, quod omnino obliti fueramus.

Beatitudinem appetunt omnes.

Cap. XX.

QVomodo ergo te quæro domine? Cum enim te Deum meum quæro, vitam beatam quæro. Quæram te, vt viuat anima mea. Viuit enim corpus meũ de anima mea, & viuit anima mea de te. Quomodo ergo quæro vitam beatam: quia non eſt mihi donec dicam, ſat eſt, illic vbi oportet vt dicam? Quomodo eam quæro? vtrum per recordationem tanquam eam oblitus ſim, oblitumq́ue me eſſe adhuc teneam: an per appetitum diſcendi incognitam, ſiue quam nunquam ſcierim, ſiue quam ſic oblitus fuerim, vt me nec oblitum eſſe meminerim? Nónne ipſa eſt beata vita quam omnes volunt, & omnino qui nolit eam nemo eſt? Vbi nouerunt eam, quòd ſic volũt eam? Vbi viderunt, vt amarent eam? Nimirum habemus eam neſcio quomodo, & eſt alius quidam modus, quo quiſque cum habeat eam, tunc beatus eſt: Et ſunt qui ſpe beati ſunt. Inferiore modo iſti habent eam, quàm illi qui iam re ipſa beati ſunt, ſed tamen meliores quàm illi qui nec re nec ſpe beati ſunt. Qui tamen etiam ipſi

nisi aliquo modo haberent eam, non ita vellent beati esse, quod eos velle certissimum est. Nescio quomodo nouerunt eam, ideoque habent eam in nescio qua notitia, de qua satago vtrum in memoria sit: quia si ibi est, iam beati fuimus aliquando. Vtrum singulatim omnes, an in illo homine qui primus peccauit, in quo & omnes mortui sumus, & de quo omnes cum miseria nati sumus, non quæro nunc, sed quæro vtrum in memoria sit beata vita. Neque enim amaremus eam nisi nosceremus. Audimus nomen hoc, & rem ipsam omnes nos appetere fatemur. Non enim sono delectamur. Nam hoc cum latinè audit græcus, non delectatur, quia ignorat quod dictum sit: nos autem delectamur, sicut etiam ille si Græcè hoc audierit: quoniã res ipsa nec Græca, nec Latina est, cui adipiscendæ Græci Latiniq́ue inhiant, cęterarumq́ue linguarum homines. Nota est igitur omnibus, quia vna voce si interrogari possent, vtrum beati esse vellent, sine vlla dubitatione, velle responderent. Quod non fieret, nisi res ipsa, cuius hoc nomen est, eorum memoria teneretur.

Meminimus & eorum quæ nunquam habuimus.

CAP. XXI.

NVnquid ita vt meminit Carthaginem qui vidit? Non. Vita enim beata non videtur oculis, quia non est corpus. Nunquid sicut meminimus numeros? Non. Hos enim qui habet in notitia, non adhuc quærit adipisci. Vitam verò beatam habemus in notitia, ideóque amamus eam, & tamen adhuc adipisci eam volumus vt beati simus. Nunquid sicut meminimus eloquentiam? Non. Quamuis enim hoc nomine audito recordentur ipsam rem, qui etiam nondum sunt eloquentes, multíque esse cupiant. Vnde apparet eam esse in eorum notitia: tamen per corporis sensus alios eloquentes animaduerterunt, & delectati sunt, & hoc esse desiderant, *quanquam nisi in exteriore notitia, non delectarentur, neque hoc esse vellent, nisi delectarentur. Beatam vero vitam nullo sensu corporis in alijs experimur. Nunquid sicut meminimus gaudium? Fortasse ita. Nam gaudium meum etiam tristis memini, sicut vitam beatam miser: neq; vnquam

*al. qua.

cor-

corporis ſenſu gaudium meum vel vidi, vel audiui, vel odoratus ſum, vel guſtaui, vel tetigi, ſed expertus ſum in animo meo quando lætatus ſum, & adſit eius notitia memoriæ meæ, vt reminiſci valeam aliquando cum aſpernatione, aliquando cum deſiderio, pro earum rerum diuerſitate de quibus me gauiſum eſſe memini. Nam & de turpibus gaudio quodam perfuſus ſum, quod nunc recordans deteſtor atq; exeeror: aliquando de bonis & honeſtis, quod deſiderans recolo, tametſi fortè non adſunt, & ideo triſtis gaudiũ priſtinum recolo. Vbi ergo & quando expertus ſum vitam meam beatam vt recorder eam, & amem & deſiderem? Nec ego tantum, aut cum paucis, ſed beati prorſus omnes eſſe volumus. Quod niſi certa notitia noſceremus, non tam certa voluntate vellemus. Sed quid eſt hoc? Quod ſi quæratur à duobus, vtrum militare velint, fieri poſſit vt alter eorum velle ſe, alter nolle reſpondeat. Si autem ab eis quæratur, vtrum beati eſſe velint, fieri poſſit, vt vterque ſtatim ſe ſine vlla dubitatione dicat optare: nec ob aliud velit ille militare, nec ob aliud iſte nolit, niſi vt beati ſint.

Nam

Nam forte quoniam alius hinc, alius inde gaudet: ita se omnes beatos esse velle consonant, quemadmodum consonarent si hoc interrogarentur se velle gaudere, atque ipsum gaudium vitam beatam vocant? Quod & si alius hinc, alius illinc assequitur, vnum est tamen quo peruenire omnes nituntur, vt gaudeant. Quæ quoniam res est quam expertum non esse nemo potest dicere, propterea reperta in memoria recognoscitur, quando beatæ vitæ nomen auditur.

Verum gaudium.

Cap. XXII.

ABsit domine, absit à corde serui tui, qui confitetur tibi: absit vt quocunque gaudio gaudeam, beatum me putem. Est enim gaudium quod non datur impijs, sed eis qui te gratis colunt, quorum gaudium tu ipse es. Et ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te: ipsa est, & non est altera. Qui autem aliam putant esse, aliud sectantur gaudium, neque ipsum verum. Ab aliqua tamen imagine gaudij voluntas eorum non auertitur.

Beata vita quid & vbi.

CAP. XXIII.

NON ergo certum est quod omnes esse beati volunt, quoniam qui non de te gaudere volunt, quæ sola vita beata est, non vtique vitam beatam volunt. An omnes hoc volunt? Sed quoniam caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non faciant quod volunt, cadunt in id quod valent, eoque contenti sunt: quia illud quod non valent, non tantum volunt quantum sat est vt valeant. Nam quæro ab omnibus, vtrum malint de veritate quàm de falsitate gaudere: tam non dubitant dicere de veritate se malle, quàm non dubitant dicere beatos esse se velle. Beata quippe vita est gaudium de veritate. Hoc est enim gaudium de te qui veritas es, Deus illuminatio mea, salus faciei meę Deus meus. Hanc vitam beatam omnes volunt, hanc vitam quæ sola beata est omnes volunt, gaudium de veritate omnes volunt. Multos expertus sum qui vellent fallere, qui autem falli, neminem. Vbi ergo nouerunt hanc vitam beatam, nisi vbi nouerunt etiam veritatem? Amant enim & ipsam, quia fal-

falli nolunt. Et cum amant beatam vitam, quod non est aliud quàm de veritate gaudium, vtique amant etiam veritatem, nec amarēt nisi esset aliqua notitia eius in memoria eorum. Cur ergo non de illa gaudent? Cur nō beati sunt? Quia fortius occupantur in alijs quæ potius eos faciunt miseros, quàm illud beatos quod tenuiter meminerunt. Adhuc enim modicum lumen est in hominibus, ambulent, ambulent ne eos tenebræ comprehēdant. Cur autem veritas parit odium, & inimicus eis factus est homo tuus verum prædicans, cum ametur beata vita, quæ non est nisi gaudium de veritate, nisi quia sic amatur veritas, vt quicunq; aliud amant, hoc quod amant velint esse veritatē: & quia falli nolunt, nolunt cōuinci quod falsi sint? Itaque propter eam rem oderunt veritatē, quam pro veritate amant. Amant eam lucentem, oderunt eam redarguentem. Quia enim falli nolunt, & fallere volunt, amant eam cum seipsam indicat, & oderunt eam cum eos ipsos indicat. Inde retribuet eis, vt qui se ab ea manifestari nolunt, & eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Sic sic etiam, sic animus humanus etiam,

sic

ſic cæcus & languidus, turpis atque indecens latere vult, ſe autem vt lateat aliquid non vult. Contra illi redditur vt ipſe non lateat veritatem, ipſum autem veritas lateat. Tamen etiã ſic dum miſer eſt, veris mauult gaudere quàm falſis. Beatus ergo erit, ſi nulla interpellante moleſtia, de ipſa per quam vera ſunt omnia, ſola veritate gaudebit.

Deum quoque continet memoria.

Cap. XXIV.

Ecce quantum ſpaciatus ſum in memoria mea, quærens te Domine, & non te inueni extra eam. Neque enim aliquid de te inueni, quod non meminiſſem ex quo didici te. Nam ex quo didici te, non ſum oblitus tui. Vbi enim inueni veritatem, ibi inueni Deum meum, ipſam veritatem, quam ex quo didici non ſum oblitus. Itaque ex quo didici te, manes in memoria mea, & illic te inuenio, cum reminiſcor tui, & delector in te. Hæ ſunt ſanctæ deliciæ meæ, quas donaſti mihi miſericordia tua, reſpiciens paupertatem meam.

In quo memoriæ gradu reperiatur Deus.

CAP. XXV.

SED vbi manes in memoria mea tu domine? Vbi illic manes? Quale cubile fabricasti illic tibi? Quale sanctuarium ędificasti tibi? Tu dedisti hanc dignationem memorię meę, vt maneas in ea, sed in qua eius parte maneas hoc considero. Transcendi enim partes eius quas habent & bestiæ, cum te recordarer, quia non ibi te inueniebam inter imagines rerum corporalium, & veni ad partes eius, vbi commendaui affectiones animi mei, nec illic inueni te. Et intraui ad ipsius animi mei sedem, quæ illi est in memoria mea, quoniam sui quoque meminit animus, nec tibi tu eras: quia sicut non es imago corporalis, nec affectio viuentis, qualis cum lætamur, cōtristamur, cupimus, metuimus, meminimus, obliuiscimur, & quicquid huiusmodi est, ita nec ipse animus es, quia dominus Deus animi tu es. Et commutantur hæc omnia, tu autem incommutabilis manes super omnia, & dignatus es habitare in memoria mea, ex quo te didici. Et quid quæro quo loco eius

co eius habites, quasi verò loca ibi sint? Habitas certè in ea, quoniam tui memini ex quo te didici, & in ea te inuenio cum recordor te.

Vbi inuenitur Deus.

Cap. XXVI.

VBI ergo te inueni vt discerem te? Neque enim iam eras in memoria mea, priusquam te discerem. Vbi ergo inueni te vt discerem te, nisi in te supra me? Et nusquam locus, & recedimus & accedimus, & nusquam locus. Vbique veritas præsides omnibus consulentibus te, simulque respondes omnibus etiam diuersa consulentibus. Liquidè tu respondes, sed non liquidè omnes audiunt. Omnes vnde volunt consulunt, sed non semper quod volunt audiunt. Optimus minister tuus est, qui non magis * intuetur hoc à te audire *nititur
quod ipse voluerit, sed potius hoc velle quod à te audierit.

Quomodo rapiat hominem Deus.

Cap. XXVII.

SEro te amaui pulchritudo tam antiqua & tam noua, sero te amaui. Et ecce intus eras, & ego foris, & ibi te

quæ-

quærebam, & in ista formosa quæ fecisti deformis irruebam. Mecum eras, & tecum non eram. Ea me tenebant longè à te, quæ si in te non essent, non essent. Vocasti & clamasti, & rupisti surditatem meam. Coruscasti, splenduisti, & fugasti cæcitatem meam. * Flagrasti & duxi spiritum, & anhelo tibi. Gustaui & esurio, & sitio. Tetigisti me, & exarsi in pacem tuam.

*Fragrasti.

Miseria huius vitæ.

CAPVT XXVIII.

CVm inhæsero tibi ex omni me, nusquam erit mihi dolor & labor: & viua erit vita mea tota plena te. Nunc autem quoniam quem tu imples, subleuas eum: quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum. Contendunt lætitiæ meæ flendæ cum lætandis mœroribus: & ex qua parte stet victoria nescio. Hei mihi, domine miserere mei. Contendunt mœrores mei mali cum gaudijs bonis: & ex qua parte stet victoria, nescio. Hei mihi, Domine miserere mei Hei mihi; Ecce vulnera mea nō abscondo. Medicus es, æger sum: Misericors es, miser sum. Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Quis

velis

velit molestias & difficultates pati? * * Tole-
Tolerare iubes eas, non amari. Nemo rari.
quod tolerat amat, & si tolerare amat. Quamvis enim gaudeat se tolerare, mavult tamen non esse quod toleret. Prospera in aduersis desidero, aduersa in prosperis timeo. Quis inter hæc medius locus, vbi nō sit humanæ vitæ tentatio? Væ prosperitatibus huius seculi, semel & iterum, à timore aduersitatis, & à corruptione lætitiæ. Væ aduersitatibus seculi, semel & iterum & tertiò, à desiderio prosperitatis. Et quia ipsa aduersitas dura est, & naufragat tolerantia, nunquid non tentatio est vita humana super terram sine vllo interstitio?

In Deo spes.

Cap. XXIX.

Et tota spes mea, non nisi in magna valde misericordia tua Domine Deus. Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cum scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Per continentiam quippe colligimur, & redigimur in vnum, à quo in multa defluximus. Minus enim te a-

te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. O amor qui semper ardes, & nunquam extingueris! charitas Deus meus, accende me. Continentiam iubes. Da quod iubes, & iube quod vis.

Somniorum ludibria.

Cap. XXX.

IVbes certè vt contineam à concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitione seculi. Iussisti à concubitu, & de ipso coniugio melius aliquid quâm concessisti monuisti. Et quoniam dedisti, factum est, & antequam dispensator sacramenti tui fierem. Sed adhuc viuunt in memoria mea, de qua multa locutus sum, talium rerum imagines, quas * ibi consuetudo mea * fixit, & concursant mihi vigilanti quidem carentes viribus, in somnis autem non solum vsque ad delectationem, sed etiam vsque ad consensionem factumque simillimum. Et tantum valet imaginis illusio in anima mea & in carne mea, vt dormienti falsa visa persuadeant, quod vigilanti vera non possunt. Nunquid tunc ego non sum domine Deus meus? Et tamen tantum interest in-

* al. sibi
* al. finxit,

eſt inter meipſum & meipſum, intra momētum quo hinc ad ſoporem tranſeo, vel huc inde retranſeo. Vbi eſt tunc ratio quæ talibus ſuggeſtionibus reſiſtit vigilans? Et ſi res ipſe ingerantur, inconcuſſus maneo. Nunquid clauditur cum oculis? Nunquid ſopitur cum ſenſibus corporis? Et vnde ſæpe etiam in ſomnis reſiſtimus, noſtrique propoſiti memores, atque in eo caſtiſſime permanentes, nullam talibus illecebris adhibemus aſſenſum? Et tamen tantum intereſt, vt cum aliter accidit, euigilantes ad conſcientiæ requiem redeamus, ipſaque diſtantia reperiamus nos non feciſſe, quod tamen in nobis quoquo modo factum eſſe doleamus. Nunquid non potens eſt manus tua Deus omnipotens ſanare omnes languores animæ meæ, atque abundantiore gratia tua laſciuos motus etiam mei ſoporis extinguere? Augebis domine magis magisq; in me munera tua, vt anima mea ſequatur me ad te concupiſcentiæ viſco expedita, vt non ſit rebellis ſibi, atque vt inſomnis etiam non ſolum non perpetret iſtas corruptelarum turpitudines per imagines animales vſque ad carnis fluxum, ſed ne conſentiat quidem. Nam

vt nihil tale vel tantillum libeat quantulum possit nutu cohiberi, etiã in casto dormientis affectu, non tantũ in hac vita, sed etiã in hac ætate; non magnũ est omnipotenti, qui vales facere supra quàm petimus & intelligimus. Nunc tamen quid adhuc sim in hoc genere mali mei dixi bono domino meo, exultans cum tremore in eo ꝙ donasti mihi, & lugens in eo quod inconsummatus sum, & sperans perfecturum te in me misericordias tuas vsque ad pacem plenariam, quam tecum habebunt interiora & exteriora mea, cum absórpta fuerit mors in victoriam.

Gulæ tentatio.

CAPVT XXXI.

EST alia malitia diei, quæ vtinam sufficiat ei. Reficimus enim quotidianas ruinas corporis edendo & bibendo, priusquam escas & ventrem destruas, cum occideris indigentiam meam satietate mirifica, & corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna. Nunc autem suauis est mihi necessitas, & aduersus istam suauitatem pugno ne capiar, & quotidianum bellum gero in ieiunijs, sæpius in seruitutem redi-

gens

gens corpus meum, & dolores mei voluptate pelluntur. Nam fames & ſitis quidam dolores ſunt. Vrunt, & ſicut febris necant, niſi alimentorum medicina ſuccurrat. Quæ quoniam præſto eſt ex conſolatione munerum tuorum, in quibus noſtræ infirmitati terra & aqua & cælum ſeruiunt, calamitates deliciæ vocantur Hoc me docuiſti, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedã. Sed dum ad quietem ſatietatis ex indigentiæ moleſtia trãſeo, in ipſo trãſitu mihi inſidiatur laqueus concupiſcentiæ. Ipſe enim tranſitus voluptas eſt: & non eſt alius qua tranſeatur, quàm quo tranſire cogit neceſſitas. Et cum ſalus ſit cauſa edendi & bibendi, adiungit ſe tanquam pediſſequa periculoſa iucunditas, & pleruńque præire conatur, vt eius cauſa fiat, quod ſalutis cauſa me facere vel dico, vel volo, nec idem modus vtriuſq; eſt. Nam quod ſaluti ſatis eſt, delectationi parum eſt. Et ſæpè incertum fit, vtrum adhuc neceſſaria corporis cura ſubſidium petat, an voluptuaria cupiditatis fallacia miniſterium ſuppetat. Ad hoc incertum hilareſcit infelix anima, & in eo præparat excuſationis patrociniũ,

gaudens non apparere quid satis sit moderationi valetudinis, vt obtentu salutis obumbret negocium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, & inuoco dextram tuam ad salutem meam, & ad te refero æstus meos: quia consilium mihi de hac re nondum stat. Audio vocem iubentis Dei mei: Non grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Ebrietas longe est à me, misereberis ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquam surrepit seruo tuo, misereberis vt longè fiat à me. Nemo enim potest esse continens, nisi tu des. Multa nobis orantibus tribuis, & quicquid boni antequã oremus accipimus, à te accipimus, & vt hoc postea cognosceremus, à te accipimus. Ebriosus nunquam fui: sed ebriosos à te sobrios factos ego noui. Ergo à te factũ est, vt hoc non essent qui nunquam fuerunt, à quo factum est vt hoc non semper essent qui fuerũt, à quo etiã factum est, vt scirent vtriq; à quo factũ est. Au-
Eccl. 8. diui & aliam vocem tuam: Post concu-
* volun- piscentias tuas non eas, & à * voluptate
tate. tua auertere. Audiui & illam ex mune-
1.*Cor*.8. re tuo quam multum amaui: Neque si manducauerimus, abundauimus: neq;

si non

ſi non manducauerimus, deerit nobis. Hoc eſt dicere: Nec illa res me copioſum faciet, nec illa ęrumnoſum. Audiui & alteram: Ego enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe, & abundare noui, & penuriam pati noui: Omnia poſſum in eo qui me confortat. Ecce miles caſtrorum cæleſtium, non puluis quod nos ſumus. Sed memento domine quia puluis ſumus, & de puluere feciſti hominem, & perierat, & inuentus eſt. Nec ille in ſe potuit, quia idem puluis fuit, quem talia dicentem afflatu tuæ inſpirationis adamaui. Omnia poſſum, inquit, in eo qui me confortat. Conforta me, vt omnia poſſim. Da quod iubes, & iube quod vis. Iſte ſe accepiſſe confitetur, & quod gloriatur, in domino gloriatur. Audiui alium rogantē vt accipiat: Aufer à me, inquit, concupiſcentias ventris. Vnde apparet ſancte Deus meus te dare, cum fit quod imperas fieri. Docuiſti me pater bone, omnia munda mundis. Sed malum eſſe homini qui per offenſionē manducat: & omnem creaturam tuam bonam eſſe, nihilq; abijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: & quia eſca nos non commendat Deo, & vt nemo nos iudicet in cibo aut in *Philip. 4.*

potu: & vt qui manducat non mandu-
cantē non ſpernat, & qui non mãducat,
manducantē non iudicet. Didici hæc,
gratias tibi, laudes tibi Deo meo, magi-
ſtro meo, pulſatori aurium mearũ, illu-
ſtratori cordis mei. Eripe me ab omni
tentatione. Non ego immunditiã obſo-
nij timeo, ſed immunditiam cupidita-
tis. Scio Noë omne carne genus quod
cibo eſſet vſui manducare permiſſum,
Heliam cibo carnis refectum, Ioannem
mirabili abſtinentia præditum, anima-
libus, hoc eſt, locuſtis in eſcam cedenti-
bus non fuiſſe pollutum. Et ſcio Eſau
lenticulæ concupiſcentia deceptum, &
Dauid propter aquæ deſiderium à ſe ip-
ſo reprehenſum; & regem noſtrum non
de carne, ſed de pane eſſe tentatũ. Ideo-
que & populus in eremo, non quia car-
nes deſiderauit, ſed quia eſcæ deſiderio
aduerſus dominum murmurauit, me-
ruit improbari. In his ergo tentationi-
bus poſitus, certo quotidie aduerſus cõ-
cupiſcentiam manducandi & bibendi.
Non enim eſt quod ſemel præcidere,
& vlterius non attingere decernam, ſic-
ut de concubitu potui. Itaq; freni gut-
turis temperata relaxatione & conſtri-
ctione tenendi ſunt. Et quis eſt domine
qui

qui non rapiatur aliquantulum extra metas neceſſitatis? Quiſquis eſt, magnus eſt, magnificet nomen tuum. Ego autem non ſum, quia peccator homo ſum. Sed & ego magnifico nomẽ tuum, & interpellat te pro peccatis meis qui vicit ſeculum, numerans me inter infirma membra corporis ſui, quia & imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur.

Nihil eſt ſecurum in hac vita.

CAP. XXXII.

DE illecebra odorum non ſatago nimis, cum abſunt, non requiro cum adſunt, non reſpuo, paratus etiam eis ſemper carere. Ita mihi videor, fortaſſe fallor. Sunt enim & iſtæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea quæ in me eſt, vt animus meus de viribus ſuis ipſe ſe interrogans, non facilè ſibi credendum exiſtimet, quia & quod ineſt, plerunq; occultum eſt, niſi experientia manifeſtetur. Et nemo ſecurus eſſe debet in iſta vita quæ tota tentatio nominatur: vtrũ qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiã ex meliore deterior. Vna ſpes, vna fiducia, vna firma promiſſio, miſericordia tua.

Voluptas aurium.

CAP. XXXIII.

VOluptates aurium tenacius me implicauerant, & ſubiugauerant, ſed reſoluiſti & liberaſti me: nunc in ſonis quos animant eloquia tua, cum ſuaui & artificioſa voce cantantur, fateor aliquantulum acquieſco, non quidem vt hæream, ſed vt ſurgam cum volo. Attamen cum ipſis ſententijs quibus viuunt, vt admittantur ad me, quærunt in corde meo non nullius dignitatis locũ, & vix eis præbeo congruentem. Aliquando enim amplius mihi videor honoris eis tribuere quàm decet, dum ipſis ſanctis dictis religioſiùs & ardentiùs ſentio moueri animos noſtros in flammam pietatis, cum ita cantantur, quã ſi non ita cantarentur, & omnes affectus ſpiritus noſtri pro ſui diuerſitate habere proprios modos in voce atque cantu, quorum neſcio qua occulta familiaritate excitentur. Sed delectatio carnis meæ, cui mentem eneruandam non oportet dari, ſæpe me fallit, dum rationẽ ſenſus non ita comitatur, vt patienter ſit poſterior, ſed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere

ac ducere conatur: Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cauens erro nimia seueritate, sed valde interdum, vt melos omne cantilenarum suauium quibus Dauidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis remoueri velim, atque ipsius ecclesiæ: tutiusque mihi videtur quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, vt pronuncianti vicinior esset quàm canenti. Veruntamen cum reminiscor lachrymas meas quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ, in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nũc ipso commoueor, non cantu, sed rebus quæ cantantur: cum liquida voce & conuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius vtilitatem rursus agonosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis, magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiã proferens, cantandi consuetudinem approbare in ecclesia, vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidit, vt me

amplius cantus quàm res quæ canitur moneat, pœnaliter me peccare confiteor: & tunc mallem non audire cantantem. Ecce vbi ſum; Flete mecum & pro me flete, qui aliquid boni vobiſcū intus agitis vnde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc mouent. Tu autem Domine, Deus meus exaudi, reſpice & vide, & miſerere & ſana me: in cuius oculis mihi quæſtio factus ſum, & ipſe eſt languor meus.

Oculorum illecebræ.

CAP. XXXIIII.

REſtat voluptas oculorum iſtorum carnis meæ, de qua loquar confeſſiones, quas audient aures templi tui, aures fraternæ ac piæ, vt concludamus tentationes concupiſcentiæ carnis meæ, quæ me adhuc pulſant ingemiſcentem, & habitaculum meum quod de cælo eſt ſuperindui cupiētem. Pulchras formas & varias, nitidos & amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam, teneat eam Deus qui hæc fecit, bona quidem valde, ſed ipſe eſt bonum meum, non hæc. Et tangunt me vigilantem totis diebus, nec requies ab eis

ab eis datur mihi, ſicut datur à vocibus canoris aliquãdo ab omnibus in ſilentio Ipſa enim regina * colorum lux iſta perfundens cuncta quæ cernimus, vbi per diem fuero multimodo allapſu blanditur mihi aliud agenti, & eam nõ aduertenti. Inſinuat autem ſe ita vehementer, vt ſi repentè ſubtrahatur, cum deſiderio requiratur, & ſi diu abſit contriſtat animum. O lux quam videbat Tobias, cum clauſis oculis iſtis filium docebat vitæ viam, & ei præibat pede charitatis nuſquam errans: aut quam videbat Iſaac prægrauatis & opertis ſenectute carneis luminibus, cum filios non agnoſcendo benediceret, ſed benedicendo agnoſcere meruit: aut quam videbat Iacob, cum & ipſe præ grandi ætate captus oculis, in filijs præſignata futuri populi genera liminoſo corde radiauit: & nepotibus ſuis ex Ioſeph diuexas myſtice manus, non ſicut pater eorum foris corrigebat, ſed ſicut ipſe intus diſcernebar, impoſuit. Ipſa eſt lux, vna eſt, & alia non eſt, & vnum omnes qui vident & amant eam. At iſta corporalis de qua loquebar, illecebroſa ac periculoſa dulcedine condit vitam ſeculi cæcis amatoribus.

* al. cælorum.

Qui autem & de ipsa laudare te norunt, Deus creator omnium, absumunt eam in hymno tuo, non assumuntur ab ea in somno suo. Sic esse cupio. Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei quibus ingredior viam tuam, & erigo ad te inuisibiles oculos, vt tu euellas de laqueo pedes meos. Tu subinde euellis eos: nam illaqueantur. Tu non cessas euellere: ego autem crebro hæreo vbique sparsis insidijs, quoniam non dormies neque dormitabis qui custodis Israel. Quàm innumerabilia varijs artibus & opificijs, in vestibus, calceamentis, vasis, & huiuscemodi fabricationibus, picturis etiã, diuersisque figmentis, atq; his vsum necessariũ atq; moderatum, & piam significationem longè trãsgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum, foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes à quo facti sunt, & exterminantes quod facti sunt. At ego Deus meus & decus meum, etiam hinc tibi dico hymnum, & sacrifico laudem sanctificatori meo, quoniam pulchra traiecta per animas in manus artificiosas, ab illa pulchritudine veniunt quæ super animas est, cui suspirat anima mea die ac nocte. Sed pul-

pulchritudinum exteriorum operatores & ſectatores inde trahunt * approbandi modum, non autem inde trahunt * vtendi modum. Et ibi eſt, & non vident eum, vt non eant longius, & fortitudinem ſuam ad te cuſtodiant, nec eam ſpargant in delicioſas laſſitudines. Ego autem hæc loquens atque diſcernens, etiam iſtis pulchris greſſum innecto, ſed tu euellis domine, euellis tu, quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt. Nam & ego capior miſerabiliter, & tu euellis miſericorditer, aliquando non ſentientem, quia ſuſpenſius incideram, aliquando cum dolore, quia iam inhæſeram.

*al. vtendi
*al. viuendi

Curioſitas cognoſcendi.

Cap. XXXV.

HVC accedit alia forma tentationis multiplicius periculoſa. Præter eam enim concupiſcentiam carnis quæ ineſt in delectatione omnium ſenſuum & voluptatum, cui ſeruientes depereunt qui longe ſe faciunt à te, ineſt animæ per eoſdem ſenſus corporis quędam non ſe oblectandi in carne, ſed experiendi per carnem vana & curioſa cupiditas, nomine cognitionis & ſcientiæ

palliata. Quæ quoniam & in appetitu noſcendi eſt, oculi autem ſunt ad cognoſcendum in ſenſibus principes, concupiſcentia oculorum eloquio diuino appellata eſt. Ad oculos enim propriè videre pertinet. Vtimur autem hoc verbo etiam in ceteris ſenſibus, cum eos ad cognoſcendum intendimus. Neque enim dicimus, audi quàm rutilet, aut olfac quàm niteat, aut guſta quàm ſplendeat, aut palpa quàm fugeat. Videri enim dicuntur hæc omnia. Dicimus autem non ſolum, vide quid luceat, quod ſoli oculi ſentire poſſunt: ſed vide etiam quid ſonet, vide quid oleat, vide quid ſapiat, vide quàm durum ſit. Ideoque generalis experientia ſenſuum, concupiſcentia (ſicut dictum eſt) oculorum vocatur, quia videndi officium in quo primatum oculi tenent, etiam cæteri ſenſus ſibi de ſimilitudine vſurpant, cum aliquid cognitionis explorant. Ex hoc autem euidentius diſcernitur, quid voluptatis, quid curioſitatis agatur per ſenſus, quod voluptas pulchra, canora, ſuauia, ſapida, lenia ſectatur. Curioſitas autem etiam his contraria tentandi cauſa, non ad ſubeundam moleſtiam, ſed experiendi noſcendique libidinem.

Videre refertur ad omnes ſenſus.

Quid

Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadauere quod exhorreas, & tamen sicubi iaceat concurrunt, vt contristentur, vt palleant. Timent etiam ne in somnis hoc videant, quasi quisquam eos vigilantes videre coëgerit, aut pulchritudinis vlla fama persuaserit. Ita & in cæteris sensibus, quæ persequi longum est. Et ex hoc morbo cupiditatis in spectaculis exhibentur quæque miracula. Hinc ad perscrutanda naturę secreta, quæ præter nos est operata proceditur, quæ scire nihil prodest, & nihil aliud quàm scire homines cupiunt. Hinc etiam si quid eodem peruersæ scientiæ fine per artes magicas quæritur. Hinc etiã in ipsa religione Deus tentatur, cũ signa & prodigia flagitantur, nõ ad aliquam salutem, sed ad solam experientiã * desiderata. In hac tamẽ immẽsa sylua plena insidiarũ & periculorum, ecce quàm multa præciderim, & à meo corde dispulerim, sicut donasti me facere Deus salutis meæ. Attamẽ quando audeo dicere, cum circumquaque quotidianam vitam nostram tam multa huius generis rerũ circumstrepant, quando audeo dicere nulla re tali me intentum fieri ad spectandũ, & vana cura capien-

* al. desideratam.

piendum? Sane me iam theatra non rapiunt, nec curo nosse transitus sydeꝛum, nec anima mea vnquam responsa quæsiuit vmbrarum, omnia sacrilega sacramenta detestor. A te domine Deus meus, cui humilem famulatum ac simplicem debeo, quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus, vt signum aliquod petam. Sed obsecro te per Regem nostrum, & patriam Hierusalem, simplicem, castam, & quemadmodum à me longe est ista consensio, ita sit semper longe atque longius. Pro salute autem cuiusquam cum te rogo, alius multum differens finis est intentionis meæ, & te facientem quod vis das mihi, & dabis libenter sequi. Veruntamen in quàm multis minutissimis, & contemptibilibus rebus curiositas quotidie nostra tentatur, & quàm sæpe labamur, quis enumerat? Quoties narrantes inania, primò quasi toleramus ne offendamus infirmos, deinde paulatim libenter aduertimus. Canem currentem post leporem iam non specto cum in circo fit: at verò in agro si casu transeam, auertit me fortassis, & ab aliqua magna cogitatione, atque ad se conuertit illa venatio, non deuiare cogens

cogens corpore iumenti, ſed cordis inclinatione. Et niſi iam mihi demonſtrata infirmitate mea, cito admoneas, aut ex ipſa viſione per aliquam conſiderationem in te aſſurgere, aut totum contemnere atque tranſire, vanus hebeſco. Quid cum me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit? Num quia parua ſunt animalia, ideo non res eadem geritur? Pergo inde ad laudandum te creatorem mirificum, atque ordinatorem rerum omnium, ſed non inde intentus eſſe incipio. Aliud eſt cito ſurgere, aliud eſt non cadere. Et talibus vita mea plena eſt, & vna ſpes mea in magnna valde miſericordia tua. Cũ enim in huiuſcemodi rebus conceptaculum fit cor noſtrum, & portat copioſæ vanitatis cateruas, hinc & orationes noſtræ ſæpe interrumpuntur atque turbantur, & ante conſpectum tuum dum ad aures tuas vocem cordis intendimus, neſcio vnde irruentibus nugatorijs cogitationibus res tanta prę ciditur.

Superbiæ vitium.

Cap. XXXVI.

Nun-

NVnquid etiam hoc inter contemnenda deputabimus, aut aliquid nos reducet in spem, nisi * tota misericordia tua, quoniam cœpisti mutare nos? Et tu scis quanta ex parte mutaueris, qui me primitus sanas à libidine vindicandi me, vt propitius fias etiam ceteris omnibus iniquitatibus meis, & sanes omnes languores meos, & redimas de corruptione vitam meam, & corones me in miseratione & misericordia, & saties in bonis desiderium meum: quia compressisti à timore tuo superbiam meam, & mansuefecisti iugo tuo ceruicem meam. Et nunc porto illud, & lene est mihi, quoniam sic promisisti & fecisti, & vere sic erat, & nesciebam, quando id subire metuebam. Sed nunquid domine, qui solus sine typho dominaris, quia solus verus dominus es, qui non habes dominum, nunquid hoc quoque tertium tentationis genus cessauit à me, aut cessare in hac tota vita potest, timere & amari velle ab hominibus, non propter aliud, sed vt inde sit gaudium quod non est gaudium? Misera vita est, & fœda iactantia. Hinc fit vel maxime non amare te, nec castè timere te. Ideoque tu superbis resistis, humili-

* al. nota

milibus autem das gratiam, & intonas ſuper ambitiones ſeculi, & contremiſcunt fundamenta montium. Itaque nobis quoniam propter quædam humanæ ſocietatis officia neceſſarium eſt amari & timeri ab hominibus, inſtat aduerſarius veræ beatitudinis noſtræ, vbique ſpargens in laqueis, euge, euge: vt dum auidè colligimus, incautè capiamur, & à veritate tua gaudium noſtrum deponamus, atque in hominum fallacia ponamus, libeatque nos amari & timeri, non propter te, ſed pro te, atque iſto modo ſui ſimiles factos ſecum habeat, non ad concordiam charitatis, ſed ad conſortium ſupplicij: qui ſtatuit ſedem ſuam ponere in aquilonem, vt te peruerſa & diſtorta via imitandi tenebroſi frigidiue ſeruirent. Nos autem domine puſillus grex tuus ecce ſumus, tu nos poſſide. Prætende alas tuas, & fugiamus ſub eas. Gloria noſtra tu eſto, propter te amemur, & verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defenditur ab hominibus iudicante te, nec eripitur damnante te. Cum autem non peccator laudatur in deſiderijs animæ ſuæ, nec qui iniqua ge-

rit benedicitur, ſed laudatur homo propter aliquod bonum quod dediſti ei: at ille plus gaudet ſibi laudari ſe, quàm ipſum donum habere vnde laudatur: etiam iſte te vituperante laudatur. Et melior iam ille qui laudauit, quàm iſte qui laudatus eſt: Illi enim placuit in homine donum Dei, huic amplius placuit donum hominis, quàm Dei.

Laudes & vituperatio mouent.

CAP. XXXVII.

TEntamur his tentationibus quotidie domine, ſine ceſſatione tentamur. Quotidiana fornax noſtra eſt humana lingua. Imperas nobis & in hoc genere continentiam. Da quod iubes, & iube quod vis. Tu noſti de hac re adte gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum. Neque enim facile colligo, quàm ſim ab iſta peſte mundatior, & multum timeo occulta mea quę norunt oculi tui, mei autem non. Eſt enim qualiſcunque in alijs generibus tentationum mihi facultas explorandi me, in hoc penè nulla eſt. Nam & à voluptatibus carnis, & à curioſitate ſuperuacanea cognoſcendi, video quantum aſſecutus ſim poſſe refrenare animum

meum,

meum, cum eis rebus careo, vel voluntate, vel cum abſunt. Tunc enim me interrogo quàm magis minuſve mihi moleſtum ſit non habere. Diuitiæ verò, quæ ob hoc expetuntur, vt alicui iſtarum trium cupiditatum, vel duabus earum vel omnibus ſeruiant, ſi per ſe diſcere non poteſt animus vtrum eas habens contemnat, poſſunt & dimitti vt ſe probet. Laude verò vt careamus, atque in eo experiamur quid poſſumus: Nunquid male viuendum eſt, & tam perditè atque immaniter, vt nemo nos nouerit qui nõ deteſtetur? Quę maior dementia dici aut cogitari poteſt? At ſi bonæ vitæ bonorumque operum comes & ſolet & debet eſſe laudatio; tam comitatum eius, quàm ipſam bonam vitam deſeri non oportet. Non autem ſentio ſine quo eſſe aut æquo animo aut ægre poſſim, niſi cum abfuerit. Quid igitur tibi in hoc genere tentationis domine confiteor? Quid niſi delectari me laudibus, ſed amplius ipſa veritate quàm laudibus? Nam ſi mihi proponatur, vtrum malim furens aut in omnibus rebus errans, ab omnibus hominibus laudari, an conſtans & in veritate certiſſimus, ab omnibus vituperari, video quid eligam.

gam. Veruntamen nollem vt vel augeret mihi gaudium cuiuslibet boni mei suffragatio oris alieni. Sed auget fateor non solum, sed & vituperatio minuit. Et cum ista miseria mea perturbor, subintrat mihi excusatio, quæ qualis sit, tu scis Deus, nam me incertum facit. Quia enim nobis imperasti non tantum continentiam, id est, à quibus rebus amorem cohibeamus, verumetiam iustitiam, id est, quo eum conferamus: nec te tantum voluisti à nobis, verumetiam proximum diligi; sæpe mihi videor de profectu aut spe proximi delectari, cum bene intelligentis laude delector, & rursus eius malo contristari, cum eum audio vituperare, quod aut ignorat aut bonum est. Nam & contristor aliquando laudibus meis, cùm vel ea laudantur in me, in quibus mihi ipse displiceo, vel etiam bona minora & leuia pluris æstimantur quàm æstimanda sunt. Sed rursus vnde scio, an propterea sic afficior, quia nolo de meipso à me dissentire laudatorem meum, non quia illius vtilitate moueor, sed quia eadem bona quæ mihi in me placent, iucundiora mihi sunt cum & alteri placent? Quodammodo enim
non

non ego laudor, cum de me sententia mea non laudatur, quandoquidem aut illa laudantur quæ mihi displicent, aut illa amplius quæ mihi minus placent. Ergóne de hoc incertus sum mei? Ecce in te veritas video, non me laudibus meis propter me, sed propter proximi vtilitatem moueri oportere. Et vtrum ita sit nescio. Minus mihi in hac re notus sum ipse quàm tibi. Obsecro te Deus meus, & meipsum mihi indica, vt confitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me saucium comperero. Iterum me diligentius interrogem. Si vtilitate proximi moueor in laudibus meis, cur minus moueor, si quisquam alius iniustè vituperetur quàm si ego? Cur ea contumelia magis mordeor quæ in me, quàm quæ in alium eadem iniquitate coram me iacitur? An & ego hoc nescio? Etiam ne id restat vt ipse me seducam, & verum non faciam coram te in corde & lingua mea? Insaniam istam domine longe fac à me, ne oleum peccatoris mihi sit os meum, ad impinguandum caput meum. Egenus & pauper ego sum, & melior in occulto gemitu displicens mihi, & quærens misericordiam tuã, donec reficiatur defectus

meus,

meus, & perficiatur vſque in pacem, quam neſcit arrogantis oculus.

Et virtuti periculum à vana gloria.

CAP. XXXVIII.

SErmo autem ore procedens, & facta quæ innoteſcunt hominibus, habent tentationem periculoſiſſimam ab amore laudis, qui ad priuatam quandam excellentiam contrahere emendicata ſuffragia tentat; & cum à me in me arguitur, eo ipſo quo arguitur. Et ſæpe homo de ipſo vanæ gloriæ contemptu vanius gloriatur: ideoq́ue non iam de ipſo vanæ gloriæ contemptu gloriatur. Non enim eam contemnit, cum gloriatur intus.

Φιλαυτία.

CAP. XXXIX.

ETiam intus eſt aliud in eodem genere tentationis malum, quo inaneſcunt qui placent ſibi de ſe, quamuis alijs vel placeant, vel diſpliceant, nec placere affectent cæteris. Sed ſibi placentes multum, tibi diſplicent, non tantum de non bonis quaſi bonis, verumetiam de bonis tuis quaſi ſuis: aut etiam ſicut de tuis, ſed tanquam ex meri-

meritis ſuis: aut etiam ſicut ex tua gratia, ſed non * ſua merita, non tamen ſocialiter gaudentes, ſed alijs inuidentes ea. In his omnibus atque huiuſcemodi periculis & laboribus vides tremorem cordis mei, & vulnera mea magis ſubinde à te ſanari, quàm mihi non infligi ſentio.

* ſecundum

Contra vitia lucta.

CAP. XL.

VBI non mecum ambulaſti veritas, docens quid caueam, & quid appetam, cum ad te referrem inferiora viſa mea quæ potui, teque conſulerem? Luſtraui mundum foris ſenſu quo potui, & attendi vitam corporis mei de me, ſenſusque ipſos meos. Inde ingreſſus ſum in receſſus memorię meę multiplices amplitudines, plenas miris modis copiarum innumerabilium, & conſideraui & expaui, & nihil eorum diſcernere potui ſine te, & nihil eorum eſſe te inueni, nec ego ipſe inuentor qui peragraui omnia, & diſtinguere, & pro ſuis quæque dignitatibus æſtimare conatus ſum, excipiens alia nunciantibus ſenſibus, & interrogans alia mecum commixta ſentiens, ipſosque nuncios

dignoſcens atque dinumerans, iamq́ue in memoria elatis opibus alia pertractans, alia recondens, alia eruens. Nec ego ipſe cum hæc agerem, id eſt, vis mea qua id agebam, nec ipſa eras tu, quia lux es tu permanens, quam de omnibus conſulebam, an eſſent, quid eſſent, quanti pendenda eſſent. Et audiebam dicentem ac iubentem, & ſæpe iſtud facio. Hoc me delectat, & ab omnibus actionibus neceſſitatis quantum relaxari poſſum ad iſtam voluptatem refugio Neque in his omnibus quę percurro conſulens te, inuenio tutum locum animæ meæ niſi in te, quo colligantur ſparſa mea, nec à te quicquam recedat ex me Et aliquando intromittis me in aff.ctum multum inuſitatum introrſus, ad neſcio quam dulcedinem, quæ ſi perficiatur in me, neſcio quid erit * quod vita iſta non erit. Sed recido in hæc ærumnoſis ponderibus, & reſorbeor ſolitis, & teneor, & multum fleo, ſed multum teneor. Tantum conſuetudinis ſarcina degrauat. Hic eſſe valeo, nec volo: illic volo, nec valeo, miſer vtrobique.

* ſcio

Triplex cupiditas carnis.

CAP. XLI.

Ideo-

IDeoq́ue consideraui languores peccatorum meorum in cupiditate triplici: & dexteram tuam inuocaui ad salutem meam. Vidi enim splendorem tuum corde saucio, & repercussus dixi: Quis illuc potest? Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Tu es veritas super omnia præsidens. At ego per auaritiam meam non amittere te volui, sed volui tecum possidere mendacium: sicut nemo vult ita falsum dicere, vt nesciat ipse quid verum sit. Itaque amisi te, quia non dignaris cum mendacio possideri.

Remedia vitiorum à dæmonibus.

CAP. XLII.

QVem inuenirem qui me reconciliaret tibi? An eundum mihi fuit ad angelos? Qua prece? Quibus sacramentis? Multi conantes ad te redire, neque per seipsos valentes, sicut audio, tentauerunt hæc, & inciderunt in desiderium curiosarum visionum, & digni habiti sunt illusionibus. Elati enim te quærebant doctrinæ fastu, exercentes potius quàm tundentes pectora, & adduxerunt sibi per similitudinem cordis sui conspirantes, & socias

superbiæ suæ potestates aëris huius, à quibus per potentias magicas deciperentur, quærentes mediatorem per
1. Cor. 11. quem purgarentur, & non erat. Diabolus enim erat transfigurans se in angelum lucis. Et multum illexit superbam carnem, quod carneo corpore ipse non esset. Erant enim illi mortales & peccatores, tu autem domine cui reconciliari superbè quærebant, immortalis & sine peccato. Mediator autem inter Deum & homines oportebat vt haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus, ne in vtroque hominibus similis, longe esset à Deo: aut in vtroque Deo similis, longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset. Fallax itaque ille mediator, quo per secreta iudicia tua superbia meretur illudi, vnum cum hominibus habet, id est, peccatum, aliud videri vult habere cum Deo: vt quia carnis mortalitate non tegitur,
Rom. 6. pro immortali se ostentet. Sed quia stipendium peccati mors est, hoc habet commune cum hominibus, vnde simul damnetur in mortem.

Christus intercessor efficax.

CAP. XLIII.

Verax

VErax autem mediator, quem ſecreta tua miſericordia demonſtraſti humilibus, & miſiſti vt eius exemplo etiam ipſam diſcerēt humilitatem, mediator ille Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus inter mortales peccatores & immortalem iuſtum apparuit, mortalis cum hominibus, iuſtus cum Deo: vt quoniam ſtipendium iuſtitię vita & pax eſt, per iuſtitiam coniunctam Deo euacuaret mortem iuſtificatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem. Hic demonſtratus eſt antiquis ſanctis, vt ita ipſi per fidem futuræ paſſionis eius, ſicut nos per fidem præteritæ ſalui fierent. Inquantum enim homo, intantum mediator: inquantum autem verbum, non medius, quia æqualis Deo & Deus apud Deum, & ſimul cum ſpiritu ſancto vnus Deus. Quomodo nos amaſti pater bone, qui filio tuo vnico non peperciſti, ſed pro nobis impijs tradidiſti eum? Quomodo nos amaſti, pro quibus ille qui non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis tibi, factus eſt ſubditus vſque ad mortem crucis; vnus ille in mortuis liber, poteſtatem habens ponendi animam ſuam, & poteſtatem habens iterum ſumendi

Mortales & peccatores mortalis & iuſtus.

eam: pro nobis tibi victor & victima, & ideo victor quia victima: pro nobis tibi sacerdos & sacrificium, & ideo sacerdos, quia sacrificium, faciens tibi nos de seruis filios, de te nascendo, nobis seruiendo? Meritò mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes languores meos, per eum qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis, alioquin desperarem. Multi enim & magni sunt iidem languores mei, multi sunt & magni: sed maior & amplior est medicina tua. Potuimus putare verbum tuum remotum esse à coniunctione hominis, & desperare de nobis: nisi caro fieret & habitaret in nobis. Conterritus peccatis meis & mole miseriæ meæ, agitaueram in corde, meditatusque fueram fugam in solitudinem, sed prohibuisti me, & confirmasti me, dicens: Ideo pro omnibus Christus mortuus est, vt qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est. Ecce domine iacto in te curam meam vt viuam: & considerabo mirabilia de lege tua. Tu scis imperitiam meam, & infirmitatem meam doce me, & sana me. Ille tuus vnicus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, redemit me san-

2. *Cor*. 5.

Psal. 54.

Psal. 118.

me sanguine suo. Non calumnientur mihi superbi: quoniam cogito precium meum, & manduco & bibo & erogo: & pauper cupio saturari ex eo inter illos qui edunt & saturantur, & laudabunt dominum qui requirunt eum.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber vndecimus.

Cur Confitemur Deo scienti.

CAPVT I.

NVnquid domine cùm tua sit æternitas, ignoras quæ tibi dico, aut ad tempus vides quod fit in tempore? Cur ergo tibi tot rerum narrationes digero? Non vtique vt per me noueris ea, sed affectum meum excito in te, & eorum qui hæc legunt, vt dicamus omnes: Magnus dominus & laudabilis valde. Iam dixi, & dicam, amore amoris tui facio istud. Nam & oramus, & tamen veritas ait: Nouit pater vester quid vobis opus sit prius quàm petatis ab eo. Affectum ergo nostrum patefacimus in te, confitendo tibi

miſerias noſtras, & miſericordias tuas ſuper nos: vt liberes nos omnino quoniam cœpiſti, vt deſinamus eſſe miſeri in nobis, & beatificemur in te: quoniam vocaſti nos vt ſimus pauperes ſpiritu, & mites & lugentes & eſurientes, ac ſitientes iuſtitiam, & miſericordes & mundicordes & pacifici. Ecce narraui tibi multa quæ potui & quæ volui, quoniam tu prior voluiſti, vt confiterer tibi domino Deo meo, quoniam bonus es, quoniam in ſeculum miſericordia tua.

Petit liberari à peccato & ab erroribus, & duci ad veram cognitionem.

Cap. II.

QVando autem ſufficio calami lingua enunciare omnia hortamenta tua, & omnes terrores tuos & conſolationes & gubernationes, quibus me perduxiſti prædicare verbum tuum, & ſacramentum tuum diſpenſare populo tuo? Et ſi ſufficio hæc enunciare ex ordine, caro mihi valent ſtillę temporum, & olim inardeſco meditari in lege tua, & in ea tibi confiteri ſcientiam & imperitiam meã, primordia illuminationis tuæ, & reliquias tenebrarum mearum,

quo-

quousque deuoretur à fortitudine infirmitas. Et nolo in aliud defluant horæ, quas inuenio liberas à necessitatibus reficiendi corporis & intentionis animi, & seruitutis quam debemus hominibus, & quam non debemus, & tamen reddimus. Domine Deus meus intende orationi meæ, & misericordia tua exaudiat desiderium meum: quoniam non mihi soli æstuat, sed vsui vult esse fraternæ charitati, & vides in corde meo, quia sic est, vt sacrificem tibi famulatum cogitationis & linguæ meæ, & da quod offeram tibi. Inops enim & pauper sum, tu diues in omnes inuocantes te, qui securus curam nostri geris. Circuncide ab omni temeritate, ab omnique mendacio interiora & exteriora labia mea. Sint castæ delicię meæ, scripturæ tuæ, nec fallar in eis, nec fallam ex eis. Domine attende, & miserere mei domine Deus meus, lux cæcorum & virtus infirmorum, statimque lux videntium & virtus fortium, attende animam meam, & audi clamantem de profundo. Nam nisi adsint & in profundo aures tuæ, quo ibimus? quo clamabimus? Tuus est dies, & tua est nox. Ad nutum tuum momenta transuolant.

Largire inde ſpacium meditationibus noſtris in abdita legis tuæ, neque aduerſus pulſantes claudas eam. Neque enim fruſtra ſcribi voluiſti tot paginarum opaca ſecreta. Aut non habent illæ ſyluę ſeruos ſuos recipientes ſe in eas, & reſumentes, & ambulantes, & paſcentes, recubantes & ruminantes? O domine perfice me, & reuela mihi eas. Ecce vox tua gaudium meum, vox tua ſuper affluentiam voluptatum. Da quod amo: Amo enim, & hoc tu dediſti. Nec dona tua deſeras, nec herbam tuam ſpernas ſitientem. Confitear tibi quicquid inuenero in libris tuis, & audiam vocem laudis, & te bibam, & conſiderem mirabilia de lege tua, ab vſque principio in quo feciſti cælum & terram, vſque ad regnum tecum perpetuum ſanctæ ciuitatis tuæ. Domine miſerere mei, & exaudi deſiderium meum. Puto enim quòd non ſit de terra, non de auro & argento, aut de lapidibus, aut decoris veſtibus, aut honoribus & poteſtatibus, aut voluptatibus carnis, neque de neceſſarijs corpori, & huic vitæ peregrinationis noſtræ: quæ omnia nobis apponuntur quęrentibus regnum & iuſtitiam tuam. Vide domine Deus meus,

meus, vnde ſit deſiderium meum. Narrauerunt mihi iniuſti delectationes ſuas: ſed non ſicut lex tua domine. Ecce vnde eſt deſiderium meum. Vide pater, aſpice, & approba, & placeat in conſpectu miſericordiæ tuæ inuenire me gratiam ante te, vt aperiantur pulſanti mihi interiora ſermonum tuorum. Obſecro per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, virum dexteræ tuæ, filium hominis, quem confirmaſti tibi mediatorem tuum & noſtrum, per quem nos quæſiſti nō quærentes te, quæſiſti autem vt quæreremus te, verbum tuum, per quod feciſti omnia, in quibus & me vnicum tuum per quem vocaſti in adoptionem populum credentium, in quo & me: per eum te obſecro qui ſedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Ipſum quæro in libris tuis, Moyſes de illo ſcripſit: Hoc ipſe ait, hoc veritas ait.

Creatio cæli & terræ.

CAP. III.

AVdiam & intelligam, quomodo in principio feciſti cælum & terram. Scripſit hoc Moyſes, ſcripſit & abijt, tranſiuit hinc ad te. Neque

enim nunc ante me eſt: Nam ſi eſſet, tenerem eum, & rogarem eum, & per te obſecrarem vt mihi iſta panderet, & præberem aures corporis mei ſonis erumpentibus ex ore eius. Et ſi Hebræa voce loqueretur, fruſtra pulſaret ſenſum meum, nec inde mentem meam quicquam tangeret. Si autem Latinè ſcirem quid diceret. Sed vnde ſcirem an verum diceret? Quod ſi hoc & ſcirem, num ab illo ſcirem? Intus vtique mihi, intus in domicilio cogitationis, nec Hebræa, nec Græca, & Latina, nec Barbara veritas ſine oris & linguæ organis, ſine ſtrepitu ſyllabarum diceret, verum dicit: & ego ſtatim certus confidenter illi homini tuo dicerem: verum dicis. Cum ergo illum interrogare non poſſim te quo plenus vera dixit, veritas rogo te Deus meus, rogo parce peccatis meis, & qui illi ſeruo tuo dediſti hæc dicere, da & mihi hæc intelligere.

Creaturæ clamat creatorem Deum.

CAP. IIII.

ECce ſunt cælum & terra, clamant quòd facta ſint. Mutantur enim atque variantur. Quicquid autem factum non eſt, & tamen eſt, non eſt in eo quic-

quicquam quod ante non erat, quod est mutari atque variari. Clamant etiam quod seipsa non fecerint, ideo sumus, quia facta sumus. Non ergo eramus antequam essemus, vt fieri possemus à nobis. Et vox dicentium est ipsa euidẽtia. Tu ergo domine fecisti ea qui pulcher es, pulchra sũt enim: qui bonus es, bona sunt enim: qui es, sunt enim. Nec ita pulchra sunt, nec ita bona sũt, nec ita sunt, sicut tu conditor eorũ: cui comparata, nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt. Scimus hæc, gratias tibi. Et scientia nostra scientiæ tuæ comparata, ignorantia est.

Ex nihilo conditus mundus.

CAPVT V.

IN principio fecit Deus cælum & terram. Quomodo autem fecisti cælum & terram, & quæ machina tam grãdis operationis tuę? Non enim sicut homo artifex formans corpus de corpore, arbitratu animæ valentis imponere vtcunque speciem quam cernit in semetipsa interno oculo. Et vnde hoc valeret, nisi quia tu fecisti eam? Et imponit speciem iam existenti & habenti vt esset, veluti terræ aut lapidi aut ligno aut au-

ro, aut id genus rerum cuilibet. Et vnde ista essent, nisi tu fecisses ea? Tu fabro corpus, tu animum membris imperitātem fecisti, tu materiam vnde facit aliquid: tu ingenium quo artem capiat, & videat intus quid facit foris: tu sensum corporis quo interprete traijciat ab animo ad materiam id quod facit, & renunciet animo quid factum sit, vt ille intus consulat præsidentem sibi veritatem an bene factum sit. Te laudent hæc omnia creatorem omnium. Sed tu quomodo facis ea? Quomodo fecisti Deus cælum & terram? Non vtique in cælo, neque in terra fecisti cælum & terram, neque in aëre aut in aquis, quoniam & hæc pertinent ad cælum & terram, neque in vniuerso mundo fecisti vniuersum mundum, quia non erat vbi fieret, antequàm fieret vt esset, nec manu tenebas aliquid vnde faceres cælum & terram. Nam vnde tibi hoc quod tu non feceras vnde aliquid faceres? Quid enim est, nisi quia tu es? Ergo dixisti & facta sunt, atque in verbo tuo fecisti ea.

Verbo æterno Deus condidit omnia.

CAP. VI.

Sed

SEd quomodo dixisti? Nunquid illo modo quo facta est vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus? Illa enim vox acta atque transacta est, cœpta & finita. Sonuerunt syllabæ atque transierunt, secunda post primam, tertia post secundam, atque inde ex ordine, donec vltima post cæteras, silentiumque post vltimam. Vnde claret atque eminet, quod creaturæ motus expressit eam, seruiens æternæ voluntati tuæ ipse temporalis. Et hæc ad tempus facta verba tua nunciauit auris exterior menti prudenti, cuius auris interior posita est ad æternum verbum tuum. At illa comparauit hæc verba temporaliter sonantia, cum ęterno in silentio verbo tuo, & dixit: Aliud est longe, longe aliud est. Hæc longe infra me sunt, nec sunt, quia fugiunt & prætereunt: Verbum autem domini mei supra me manet in æternum. Si ergo verbis sonantibus & prætereuntibus dixisti, vt fieret cælum & terra, atque ita fecisti cælum & terram, erat iam creatura corporalis ante cælum & terram, cuius motibus temporalibus temporaliter vox illa percurreret. Nullum autem corpus ante cælum & terram. Aut si erat, id certe

sius

fine transitoria voce feceras, vnde trãſitoriam vocem faceres, qua diceres vt fieret cælum & terra. Quicquid enim illud esset, vnde talis vox fieret, nisi abs te factum esset, omninò non esset. Vt ergo fieret corpus vnde ista verba fierent, quo verbo à te dictum est?

Filius Dei verbum patris coæternum.

Cap. VII.

VOcas itaque nos ad intelligendum verbum Deum apud te Deũ, quod sempiternè dicitur, & eo sempiternè dicuntur omnia. Neque enim finitur quod dicebatur, & dicitur aliud vt possint dici omnia, sed simul, ac sempiterne omnia. Alioquin iam tempus & mutatio, & non vera æternitas, nec vera immortalitas. Hoc noui Deus me', & gratias ago. Noui, confiteor tibi domine, mecumque nouit & benedicit te quisquis ingratus non est certæ veritati. Nouimus Domine, nouimus, quoniam inquantum quicquid nõ est quod erat, & est quod non erat, intantum moritur & oritur. Non ergo quicquam verbi tui cedit, atque succedit, quoniam vere immortale atque æternum est. Et ideo verbo tibi coæterno, simul &

*sem-

*sempiterne dicis omnia quæ dicis, & fit quicquid dicis vt fiat. Nec aliter quàm dicendo facis, nec tamen & simul & sempiterna fiunt omnia quæ dicendo facis.

* al. sempiterno.

Verbo Dei docemur in omnibus.

CAP. VIII.

CVr quæso te Domine Deus meus vtcunque video, sed quomodo id eloquar, nescio: nisi quia omne q̃d esse incipit & esse desinit, tunc esse incipit & tunc desinit, quando debuisse incipere vel desinere in æterna ratione cognoscitur, vbi nec incipiat aliquid, nec desinit? Ipsum est verbum tuum, quod & principium est, qui & loquitur nobis. Sic in euangelio per carnem ait, & hoc insonuit foris auribus hominũ, vt crederetur, & intus quæreretur, & inueniretur in æterna veritate, vbi omnes discipulos bonus & solus magister docet. Ibi audio domine vocem tuam, dicentem mihi, quoniam ille loquitur nobis qui docet nos. Qui autem non docet nos, etiam si loquitur, non nobis loquitur. Quis porrò nos docet, nisi stabilis veritas? Quia & per creaturam mutabilem cum admonemur, ad veritatem stabilem ducimur, vbi ve-

bi verè discimus cum stamus & audimus eum, & gaudio gaudemus propter vocem sponsi, reddentes nos vnde sumus. Et ideo principium, quia nisi maneret cum erraremus, non esset quo rediremus. Cùm autem redimus ab errore, cognoscendo vtique redimus. Vt aūt cognoscamus, docet nos, quia principium est & loquitur nobis.

Quomodo verbum Dei loquatur cordi.

CAP. IX.

IN hoc principio Deus fecisti cælum & terram, in verbo tuo, in filio tuo, in virtute tua, in sapientia tua, in veritate tua, miro modo dicens, & miro modo faciens. Quis comprehendet? Quis enarrabit? Quid est illud quod interlucet mihi, & percutit cor meum sine læsione, & inhorresco & inardesco? Inhorresco inquantum dissimilis ei sum; inardesco inquantum similis ei sum. Sapiētia ista est quæ interlucet mihi, discindēs nubilum meum, quod me rursus cooperit deficientem ab ea caligine atque aggere pœnarum mearum: quoniam sic infirmatus est in egestate vigor meus, vt nō sufferam bonum meum, donec tu domine qui propitius fa-

ctus

ctus es omnib' iniquitatibus meis, etiã sanes omnes languores meos: quia & redimes de corruptione vitam meam, & coronabis me in miseratione & misericordia, & satiabis in bonis desiderium meum; quoniam renouabitur iuuentus mea sicut aquilæ. Spe enim salui facti sumus, & promissa tua per patientiam expectamus. Audiat te intus sermocinantem qui potest. Ego fidenter ex oraculo tuo clamabo: Quia magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti, & illa principium, & in eo principio fecisti cælum & terram.

Voluntas Dei principium nescit.

CAP. X.

NOnnè ecce pleni sunt vetustatis suæ qui nobis dicunt: Quid faciebat Deus antequam faceret cælum & terram? Si enim vacabat, inquiunt, & non operabatur aliquid, cur non sic semper & deinceps, quemadmodum retro semper cessauit ab opere? Si enim vllus motus in Deo nouus extitit, & voluntas noua vt conderet creaturam quam nunquam ante condiderat, quomodo iam vera æternitas vbi oritur voluntas quæ non erat? Neque

enim

enim voluntas Dei creatura est, sed ante creaturam, quia non crearetur aliquid, nisi creatoris voluntas præcederet.

Æternitas Dei nescit tempora.

CAPVT XI.

AD ipsam ergo Dei substantiam pertinet voluntas eius. Quod si exortum est aliquid in Dei substantia quod prius non erat, non veraciter dicitur æterna illa substantia. Si autem voluntas Dei sempiterna erat, vt esset creatura, cur non sempiterna te creatura? Qui hæc dicunt, nondum te intelligunt. O sapientia Dei, lux mentiũ, nondum intelligunt quomodo fiant quæ per te atque in te fiunt: & conantur æterna sapere, sed adhuc in præteritis & futuris rerum motibus cor eorum volitat, & adhuc vanum est. Quis tenebit illud, & affiget illud vt paululùm stet, & paululùm rapiat splendorem semper stantis æternitatis, & cõparet cum temporibus nunquam stantibus, & videat esse incomparabilem, & videat lõgum tempus, nisi ex multis prætereuntibus motibus qui simul extendi nõ possunt, longum non fieri, non autem præterire

quic-

quicquam in æterno, sed totũ esse præsens, nullum verò tempus totum esse præsens, & videat omne præteritũ propelli ex futuro, & omne futurum ex præterito consequi, & omne præteritũ ac futurum ab eo ꝙ semper est præsens creari & excurrere? Quis tenebit cor hominis, vt stet & videat quomodo stans dictet futura & præterita tempora, nec futura nec præterita æternitas? Nunquid manus mea valet hoc, aut manus oris mei per loquelas agit tam grandem rem?

Quid Deus fecerit ante mundi creationem.

CAP. XII.

Ecce respondeo dicenti quid faciebat Deus antequam faceret cælum & terrã, respondeo non illud quod quidam respondisse perhibetur ioculariter eludens quæstionis violentiam: Alta, inquit, scrutantibus gehennas parabat. Aliud est videre, aliud ridere. Hęc non respondeo. Libentius enim respõderim, nescio quod nescio: quàm illud vnde irridetur, qui alta interrogauit, & laudatur qui falsa respondit. Sed dico te Deus noster omnis creaturæ creatorem.

rem. Et si cæli & terræ nomine omnis creatura intelligitur, audenter dico: Antequam faceret Deus cælum & terram, non faciebat aliquid. Si enim faciebat, quid nisi creaturam faciebat? Et vtinam sic sciã quicquid vtiliter scire cupio, quemadmodum scio, quòd nulla fiebat creatura, antequam fieret vlla creatura.

Quod ante tempora à Deo creata nulla fuerint tempora.

CAP. XIII.

AT si cuiusquam volatilis sensus vagatur per imagines retro temporum, & te Deum omnipotẽtem & omnicreantem, & omnitenentem, cæli & terræ artificem ab opere tanto antequã id faceres, per innumerabilia secula cessasse miratur, euigilet atq; attendat, quia falsa miratur. Nam vnde poterãt innumerabilia secula præterire, quę ipse non feceras, cum sis omnium seculorum autor & conditor? Aut que tempora fuissent quæ abs te condita nõ essent? Aut quomodo præterijssent si nũquam fuissent? Cùm ergo sis operator omnium temporum, si fuit aliquod tẽpus antequam faceres cælum & terram,

cur dicitur quod ab opere cessabas? Idipsum enim tempus tu feceras, nec præterire potuerunt tempora antequam faceres tempora. Si autem ante cælum & terram nullum erat tempus, cur quæritur quid tunc faciebas? Non enim erat tunc vbi non erat tempus, nec tu tempore tempora præcedis, alioquin non omnia tempora præcederes. Sed præcedis omnia tempora præterita, celsitudine semper præsentis æternitatis, & superas omnia futura, quia & illa futura sunt, & cum venerint, præterita erunt; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Anni tui nec eunt nec veniunt: isti enim nostri & eunt & veniunt, vt omnes veniant. Anni tui omnes simul stant, quoniam stant, nec euntes à venientibus excluduntur, quia nõ transeunt: isti autem nostri omnes erunt, cum omnes non erunt. Anni tui dies vnus, & dies tuus non quotidie, sed hodie: quia hodiernus tuus non cedit crastino, neque enim succedit hesterno. Hodiernus tuus æternitas, ideo coęternum genuisti, cui dixisti: ego hodie genui te. *Psal. 2.* Omnia tẽpora tu fecisti, & ante omnia tempora tu es, nec aliquo tempore non erat tempus.

Temporis differentiæ tres.

CAPVT XIIII.

NVllo ergo tempore non feceras aliquid, quia ipsum tempus tu feceras: & nulla tempora tibi coæterna sunt, quia tu permanes. At illa si permanerent, non essent tempora. Quid enim est tempus? Quis hoc facilè breuiterque explicauerit? Quis hoc ad verbum de illo proferendum vel cogitatione comprehenderit? Quid autem familiarius & notius in loquēdo commemoramus quam tempus? Et intelligimus vtique cum id loquimur, intelligimus etiam cum alio loquente id audimus. Quid ergo est tempus? Si nemo ex me quærat, scio, si quærēti explicare velim, nescio: Fidenter tamen dico scire me, quod si nihil præteriret, non esset præteritum tempus, & si nihil adueniret, non esset futurum tempus, & si nihil esset, non esset præsens tēpus. Duo ergo illa tempora, prçteritum & futurum, quomodo sunt, quando & præteritum iam nō est, & futurum nondum est: Præsens autem si semper esset præsens, nec in præteritum transiret, iam non esset tempus, sed çternitas. Si ergo prçsens vt tempus sit, ideo

ideo fit, quia in præteritum transit, quomodo & hoc esse dicimus, cui causa vt sit illa est; quia non erit, vt scilicet non vere dicamus tempus esse, nisi quia tendit ad non esse.

Mensura temporis in quo.

CAP. XV.

ET tamen dicimus longum tempus & breue tempus, neque hoc nisi de præterito aut futuro dicimus. Præteritum tempus longum (verbi gratia) vocamus ante centum annos, futurum itidē longum post centum annos. Breue autem præteritum, sicut puta, dicimus ante decem dies, & breue futurum post decem dies. Sed quo pacto lōgum est aut breue, quod non est? Præteritum enim iam non est, & futurum nondum est. Non itaque dicamus longum est, sed dicamus de præterito, longum fuit, & de futuro, lōgum erit. Domine Deus meus lux mea, nonne & hic veritas tua deridebit hominem? Quod enim longum fuit præteritum tempus, cùm iam esset præteritum, longum fuit, an cum adhuc præsens esset? Tunc enim poterat esse longum, quādo erat quod esset longum. Præteritum verò iam nō erat,

vnde nec longum esse poterat, quod omninò non erat. Non ergo dicamus, longum fuit præteritum tempus, neq; enim inueniemus quid fuerit longum, quando ex quo præteritum est, non est. Sed dicamus, longum fuit illud pręsens tempus, quia cum præsens esset, longũ erat. Nondum enim præterierat vt non esset, & ideo erat quod longum esse posset. Postea verò quam præterijt, simul & longum destitit quod esse destitit. Videamus ergò ô anima humana, vtrum & præsens tẽpus possit esse longum. Datum enim tibi est sentire moras atque metiri. Quid respondebis mihi? An centum anni præsentes longum tempus est? Vide prius vtrum possint præsentes esse centũ anni. Si enim primus eorum annus agitur, ipse præsens est, nonaginta verò & nouẽ futuri sunt, & ideo nondum sunt. Si autem secũdus annus agitur, iam vnus est præteritus, alter præsens, cæteri futuri: Atque ita si mediorum quemlibet centenarij huius numeri annum præsẽtem posuerimus, ante illum præteriti erunt, post illum futuri. Quocirca centum anni præsentes esse non poterunt. Vide saltem vtrum qui agitur, vnus ipse sit præsens:

& eius enim ſi primus agitur mēſis, futuri ſunt cæteri. Si ſecundus, iam & primus præterijt, & reliqui nondum ſunt. Ergo nec annus qui agitur totus eſt pręſens Et ſi non totus eſt præſens, non eſt annus pręſens. Duodecim enim menſes annus eſt, quorum quilibet vnus menſis qui agitur ipſe præſens eſt, cæteri autem præteriti aut futuri. Quanquam neque menſis qui agitur præſens eſt, ſed vnus dies. Si primus, futuris cæteris, ſi nouiſſimis, præteritis cæteris, ſi mediorū quilibet, inter præteritos & futuros. Eccè præſens tempus quod ſolum inueniebamus longum appellandum, vix ad vnius diei ſpacium contractum eſt, ſed diſcutiamus etiam ipſum, quia nec vnus dies totus eſt præſens. Nocturnis enim & diurnis horis omnibus vigintiquatuor expletur. Quarum prima cæteras futuras habet, nouiſſima præteritas, aliqua verò interiectarum ante ſe præteritas, poſt ſe futuras. Et ipſa vna hora fugitiuis particulis agitatur. Quicquid eius auolauit, præteritum eſt: quicquid eius reſtat, futurum. Si quid intelligitur temporis quod in nullas iam vel in minutiſſimas momentorum partes diuidi poſſit, id ſolū eſt quod præſens dicatur.

Quod tamen ita raptim à futuro in pręteritum transuolat, vt nulla morula extendatur. Nam si extenditur, diuiditur in præteritum & futurum. Præsens autem nullum habet spaciũ. Vbi est ergo tempus quod longum dicamus? An futurum? Non quidem dicimus longum est, quia nondum est quod longum sit, sed dicimus longum erit. Quando igitur erit? Si enim & tunc cum adhuc futurum erit, non erit longum, quia quod sit longum, nondum erit. Si autem tunc erit longum cum ex futuro, quod nondum est, esse iam cœperit, & pręsens factum erit, vt possit esse quod longum sit, iam superioribus vocibus clamat præsens tempus, longum se esse non posse.

Quale tempus metiri liceat, & quare non.

Cap. XVI.

ET tamen Domine sentimus interualla temporum, & comparamus sibimet, & dicimus alia longiora, & alia breuiora. Metimur etiam quanto sit breuius aut longius illud tempus quàm illud, & respondemus duplum esse hoc vel triplum, illud autem simplũ, aut tantum hoc esse quantum illud. Sed

præ-

prætereuntia metimur tempora cum sentiendo metimur. Præterita verò quæ iam non sunt, aut futura quæ nondum sunt, quis metiri potest, nisi fortè audebit quis dicere metiri posse quod nõ est? Cùm ergo præterit tempus, sentiri & metiri potest: cum autem præterierit, quoniam non est, non potest.

Tempus præteritum & futurum vbi sint.

CAP. XVII.

QVæro pater, non affirmo, Deus meus præside mihi & rege me. Quisnam est qui dicat mihi nõ esse tria tempora, sicut pueri didicimus, puerosque docuimus, præteritum, præsens & futurũ, sed tantum præsens, quoniam illa duo non sunt? An & ipsa sunt, sed ex aliquo procedit occulto, cum ex futuro fit præsens, & in aliquod recedit occultum, cum ex præsenti fit præteritum? Nam vbi ea viderunt qui futura cecinerunt si nondum sunt? Neque enim potest videri id quod non est. Et qui narrant præterita, non vtique vera narrarent, si animo illa non cernerent. Quæ si nulla essent, cerni omninò non possent. Sunt ergo & futura & præterita.

Quomodo præterita & futura tempora præsentia sunt.

Cap. XVIII.

SIne me domine amplius quærere, spes mea, non conturbetur intentio mea. Si enim sunt futura & præterita, volo scire vbi sint. Quod si nondum valeo, scio tamen vbicunque sint, non ibi ea futura esse, aut præterita, sed præsentia. Nam si & ibi futura sunt, nondũ ibi sunt. Si & ibi præterita sunt, iam nõ ibi sunt. Vbicunq; ergo sunt quæcunq; sunt, non sunt nisi præsentia: quanquã præterita cum vera narrantur, ex memoria proferuntur, non res ipsæ quæ præterierunt, sed verba concepta ex imaginibus earum, quæ in animo velut vestigia per sensus prętereundo fixerũt. Pueritia quippè mea quæ iam non est, in tempore pręterito est, quod iam non est: Imaginem verò eius cum eam recolo & narro, in præsenti tẽpore intueor, quia est adhuc in memoria mea. Vtrum similis sit causa etiam prædicendorum futurorum, vt rerum quæ nõdum sunt, iam existentes * præsententur imagines, confiteor Deus meus nescio. Illud sanè scio, nos plerunque præmeditari futuras actiones nostras, eamque præmedi-

* al. pręsentiantur.

meditationem esse præsentem, actionem autem quam præmeditamur nondum esse, quia futura est. Quam cum aggressi fuerimus & quod præmeditabamur agere cœperimus, tunc erit illa actio, quia tunc non futura, sed præsens est. Quoquo modo se itaq; habeat arcana * præsentia futurorum, videri nisi quod est non potest. Quod autem iam est, non futurum, sed præsens est. Cùm ergo videri dicuntur futura, non ipsa quæ nondũ sunt, id est, quæ futura sunt, sed eorum causæ vel signa forsitan videntur quæ iam sunt: Ideo non futura, sed præsentia sunt iam videntibus, ex quibus futura prædicantur animo concepta. Quæ rursus conceptiones iam sunt, & eas pręsentes apud se intuẽtur qui illa prædicunt. Loquatur mihi aliquod exemplum tanta rerum numerositas. Intueor auroram, oriturum solem prænuncio. Quod intueor præsens est, quod prænuncio futurum. Non sol futurus qui iam est, sed ortus eius qui nondũ est. Tamen etiã ortum ipsũ nisi animo imaginarer, sicut modo cum id loquor, non eũ possem prædicere. Sed nec illa aurora quã in cęlo video, solis ortus est, quamuis eũ præcedat, nec illa

*al. præsensio.

imaginatio in animo meo, quæ duo præsentia cernuntur, vt futurus ille ante dicatur. Futura ergo nondum sunt. Et si nondum sunt, non sunt. Et si non sunt, videri omninò non possunt, sed prædici possunt ex præsentibus, quæ iam sunt & videntur.

Quomodo præsciantur futura.

CAP. XIX.

TV itaque regnator creaturæ tuæ, quis est modus, quo doces animas ea quæ futura sunt? Docuisti enim prophetas tuos. Quisnam ille modus est quo doces futura, cui futurum quicquam non est, vel potius de futuris doces præsentia? Nam quod non est, nec doceri vtique potest. Nimis longè est modus iste ab acie mea. Inualuit ex me, non potero ad illum: potero autem ex te, cum dederis tu dulce lumen occultorum oculorum meorum.

Differentiæ temporum quomodo nominandæ.

CAPVT XX.

QVod autem nunc liquet & claret, nec futura sunt nec præterita. Nec propriè dicitur, tempora sunt tria, præteritum, præsens & futurum: Sed fortasse

taſſe propriè diceretur, tempora ſunt tria: præſens de præteritis, præſens de præſentibus, præſens de futuris. Sunt enim hæc in anima tria quædam, & alibi ea non video. Præſens de præteritis memoria, præſens de præſentibus contuitus, præſens de futuris expectatio. Si enim hæc permittimur dicere, tria tempora video, fateorque tria ſunt. Dicatur etiam, tempora ſunt tria, præteritum, præſens & futurum, ſicut abutitur conſuetudo, dicatur. Ecce non curo, nec reſiſto, nec reprehendo, dum tamen intelligatur quod dicitur, neque id quod futurum eſt, eſſe iam, neq; id quod præteritum eſt. Pauca ſunt enim quæ propriè loquimur, plura non propriè: ſed agnoſcitur quid velimus.

Quomodo tempus liceat metiri.

CAP. XXI.

DIxi ergo paulò antè, quod prætereuntia tempora metimur, vt poſſimus dicere duplum eſſe hoc temporis ad illud ſimplum, aut tãtum hoc quantum illud, & ſi quid aliud de partibus temporum poſſumus renunciare metiendo. Quocirca, vt dicebam, prætereuntia metimur tẽpora. Et ſi quis mihi

dicat, vnde scis, respondeam, scio quia metimur, nec metiri quæ non sunt possumus, & nō sunt præterita vel futura. Præsens verò tempus quomodo metimur, quando non habet spacium? Metimur ergo cum præterit: cum autē præterierit, non metimur. Quod enim metiatur non erit. Sed vnde & quà & quò præterit cum metitur? Vnde, nisi ex futuro? Quà, nisi per præsens? Quò, nisi pręteritum? Ex illo ergo quod nondum est, per illud quod spacio caret, in illud quod iam non est. Quid autem metimur, nisi tempus in aliquo spacio? Neque enim dicimus simpla & dupla, & tripla & æqualia, & si quid hoc modo in tempore dicimus, nisi inter spacia temporū. In quo ergo spacia metimur tempus præteriens? Vtrum in futuro vnde præterit? Sed quod nondum est, non metitur. An in præsenti quà præterit? Sed nullum spacium non metimur. An in præterito quò præterit? Sed quod iam non est non metimur.

Petit ænigmatis solutionem à Deo.

CAP. XXII.

Exarsit animus meus nosse istud implicatissimum ænigma. Noli claudere Domine Deus bone pater, per

Chri-

Christum obsecro, noli claudere desiderio meo ista & vsitata & abdita, quominus in ea penetret, & dilucescant allucēte misericordia tua domine. Quem percunctabor de his? Et cui fructuosiùs confitebor imperitiam meam, nisi tibi cui non sunt molesta studia mea flammantia vehementer in scripturas tuas? Da quod amo, amo enim, & hoc tu dedisti. Da pater, qui verè nosti data bona dare filijs tuis. Da quoniam suscepi cognoscere te, & labor est ante me donec aperias. Per Christum obsecro in nomine eius sancti sanctorum, nemo mihi obstrepat. Et ego credidi propter quod & loquor. Hæc est spes mea, ad hanc *viuo vt cōtempler delectationes Domini. Ecce veteres posuisti dies meos, & transeunt, & quomodo nescio. Et dicimus tempus & tēpus, tempora & tempora. Quandiu dixit hoc ille, quandiu fecit hoc ille, & quàm longo tempore illud non vidi, & duplum temporis habet hæc syllaba ad illam simplam breuem. Dicimus hæc, & audimus hæc, & intelligimur & intelligimus. Manifestissima & vsitatissima sunt, & eadem rursus nimis latent, & noua est inuentio eorum.

* al. inhio.

Quid sit tempus.

CAPVT XXIII.

AVdiui à quodam homine docto, quòd solis ac lunæ, ac syderum motus ipsa sint tempora, & non anni. Cur enim non potius omnium corporum motus sint tempora? An verò si cessarent cæli lumina, & moueretur rota figuli, non esset tempus quo metiremur eos gyros, & diceremus, aut æqualibus morulis agi, aut si aliàs tardius, alià velocius moueretur, alios magis diuturnos esse, alios minus? Aut cum hoc diceremus, non & nos in tempore loqueremur, aut essent in verbis nostris aliæ longæ syllabæ, aliæ breues, nisi quia illæ longiore tempore sonuissent, istæ breuiore? Deus dona hominibus videre in paruo, communes notitias rerum paruarum atque magnarum. Sunt & sydera & luminaria cœli in signis, & in temporibus, & in annis, & in diebus. Sunt verò, sed nec ego dixerim circuitũ illius ligneolæ rotę diẽ esse, nec tamen ideo tẽpus non esse ille dixerit. Ego scire cupio vim naturamque temporis, quo metimur corporum motus, & dicimus illum motum, verbi gratia, tẽpore duplo esse diuturniorem quàm

quàm iſtum. Nam quęro, quoniam dies dicitur, non tantum morula ſolis ſuper terram, ſecundum quod aliud eſt dies, aliud nox, ſed etiam totus eius circuitus ab oriente vſq; ad orientem, ſecundum quod dicimus, tot dies trãſierunt: Cum ſuis enim noctibus dicũtur tot dies, nec extra reputantur ſpacia noctium. Quoniam ergo dies expletur motu ſolis atq; circuitu ab oriente vſque ad orientem; quęro vtrum motus ipſe ſit dies, an mora ipſa *quanta peragitur, an vtrumque. Si enim primum dies eſſet: dies ergo eſſet etiam ſi tanto ſpacio tẽporis ſol curſum illum peregiſſet, quantum eſt horæ vnius. Si ſecundum: non ergo eſſet dies, ſi ab ortu ſolis vſque ad ortum alterum tam breuis mora eſſet, quàm eſt horæ vnius. Sed vicies & quater circumiret ſol vt expleret diẽ. Si vtrumque, nec ille appellaretur dies, ſi horæ ſpacio ſol totum ſuum gyrum circumiret, nec illa ſi ſole ceſſante tantũ temporis præteriret, quanto peragere ſol totum ambitum de mane in mane aſſolet. Non itaque nunc quærã, quid ſit illud quod vocatur dies: ſed quid ſit tempus quo metientes ſolis circuitum diceremus cum dimidio ſpacio temporis peractum minus quàm ſolet, ſi

* al. qua

let, si tanto spacio temporis peractus esset, quanto peraguntur horę duodecim. Et vtrumq; tempus comparantes diceremus illud simplum, hoc duplum, etiam si aliquando illo simplo, aliquando isto duplo sol ab oriente vsq; ad orientem circumiret. Nemo ergo mihi dicat cęlestium corporum motus esse tempora, quia & cuiusdam voto cum sol stetisset, vt victor Iosue pręlium perageret sol stabat, sed tempus ibat. Per suum quippe spacium temporis quod ei sufficeret, illa pugna gesta atque finita est. Video igitur tempus quandam esse distensionem. Sed video an videre mihi videor? Tu demonstrabis lux veritas.

Tempus est quo metimur motum corporis.

Cap. XXIIII.

IVbes vt approbem si quis dicat tempus esse motum corporis? Non iubes: Nam corpus nullum nisi in tempore moueri audio. Tu dicis, Ipsum autem corporis motum tempus esse non audio. Non tu dicis. Cum enim mouetur corpus, tẽpore metior quandiu moueatur, ex quo moueri incipit donec desinat. Et si non vidi ex quo cœpit & perseuerat moueri, vt non videam cum desinit, non valeo metiri, nisi forte ex quo

videre incipio donec deſinam. Quod ſi diu video, tantūmodo longum tempus eſſe renuncio, non autem quantum ſit: quia & quantū cum dicimus, collatione dicimus, velut tantum hoc quantum illud, aut duplum hoc ad illud, & ſi quid aliud iſto modo. Si autem notare potuerimus locorum ſpacia, vnde & quo veniat corpus quod mouetur, vel partes eius, ſi tanquam in torno mouetur, poſſumus dicere quantū ſit tēporis, ex quo ab illo loco, vſque ad illum locum motus corporis, vel partis eius effectus eſt. Cum itaque aliud ſit motus corporis, aliud quo metimur quandiu ſit: quis non ſentiat quid horum potius tēpus dicendum ſit? Nam & ſi variè corpus aliquādo mouetur, aliquando ſtat, non ſolum motum eius, ſed etiam ſtatum tempore metimur: & dicimus tantū ſtetit, quantum motum eſt, aut duplo vel triplo ſtetit ad id quod motū eſt, & ſi quid aliud noſtra dimenſio ſiue comprehenderit, ſiue exiſtimauerit, vt dici ſolet plus minus. Nō eſt ergo tēpus corporis motus.

Rurſus orat.

CAP. XXV.

ET confiteor tibi domine ignorare me adhuc quid ſit tempus, & rurſus con-

confiteor tibi domine ſcire me in tempore iſta dicere, & diu me iam loqui de tempore, atque idipſum diu, non eſſe niſi moram temporis. Quomodo igitur hoc ſcio, quãdo quid ſit tempus neſcio? An forte neſcio quemadmodum dicam quod ſcio? Hei mihi qui neſcio ſaltem quid neſciam. Ecce Deus meus coram te, quia non mentior, ſicut loquor, ita eſt cor meum. Tu illuminabis lucernam meam domine Deus meus, illumina tenebras meas.

Menſura pedum & ſyllabarum.

CAP. XXVI.

NOnne tibi confitetur anima mea cõfeſſione veridica metiri me tempora? Itáne Deus meus metior, & quid metiar neſcio? Metior motum corporis in tempore, item ipſum tẽpus non metior? An verò corporis motum metirer quandiu ſit, & quandiu hinc illuc ꝑueniat, niſi tempus in quo mouetur metirer? Ipſum ergo tempus vnde metior? An tempore breuiore metimur lõgius, ſicut ſpacio cubiti ſpaciũ tranſtri? Sicut enim videmur ſpacio breuis ſyllabę metiri ſpacium longæ ſyllabę, atque id duplum dicere. Ita metimur ſpacia carminum ſpacijs verſuum, & ſpacia verſuum

ſpa-

ſpacijs pedum, & ſpacia pedum ſpacijs ſyllabarum, & ſpacia longarum ſpacijs breuium, nõ in paginis. Nam eo modo loca metimur, non tempora. Sed cum voces pronunciando tranſeunt, & dicimus longum carmen eſt, nam tot verſibus cõtexitur: longi verſus, nam tot pedibus cõſtant: longi pedes, nam tot ſyllabis tenduntur: longa ſyllaba, nam dupla eſt ad breuem. Sed neque ita comprehenditur certa menſura temporis: quandoquidem fieri poteſt vt ampliori ſpacio tẽporis perſonet verſus breuior ſi productius pronuncietur, quàm longior ſi correptius. Ita carmẽ, ita pes, ita ſyllaba. Inde mihi viſum eſt, nihil eſſe aliud tempus quàm diſtenſionẽ, ſed cuius rei neſcio, & mirum ſi non ipſius animi. Quid enim metior obſecro Deus meus, & dico, aut indefinitè, longius eſt hoc tempus quàm illud, aut etiam definitè, duplum eſt hoc ad illud? Tempus metior, ſcio. Sed non metior futurum, quia nondum eſt. Non metior præſens, quia nullo ſpacio tenditur. Non metior præteritum, quia iam non eſt. Quid ergo metior? An prætereuntia tempora, non præterita? Sic enim dixeram.

Quomodo metimur tempus.

CAP. XXVII.

INsiste anime meus, & attende fortiter: Deus adiutor noster, ipse fecit nos & nō ipsi nos. Attende vbi albescit veritas. Ecce puta, vox corporis incipit sonare & sonat, & adhuc sonat, & ecce desinit sonare, iamq; silentiū est, & vox illa præterita est, & nō est iam vox. Futura erat antequā sonaret, & non poterat metiri, quia nondum erat, & nunc non potest, quia iam nō est. Tunc ergo poterat cum sonabat, quia tūc erat quæ metiri posset. Sed & tunc nō stabat, ibat enim & præteribat. An ideo magis poterat? Præteriens enim tendebatur in aliquod spaciū temporis quo metiri posset, quoniam presens nullum habet spacium. Si ergo tunc poterat, ecce puta, altera cœpit sonare & adhuc sonat, cōtinuato tenore sine vlla distinctione, metiamur eam dū sonat. Cum enim sonare cessauerit, iam prę terita erit, & non erit quæ posset metiri. Metiamur plane & dicamus quāta sit. Sed adhuc sonat, nec metiri potest nisi ab initio sui quo sonare cœpit, vsque ad finem quo desinit. Ipsum quippe interuallum metimur ab aliquo initio vsque ad aliquem finem.

Qua-

Quapropter vox quæ nõdum finita eſt, metiri nõ poteſt, vt dicatur quàm longa vel breuis ſit: nec dici aut æqualis alicui, aut ad aliquã ſimpla vel dupla, vel quid aliud. Cum autem finita fuerit, iam non erit. Quo pacto igitur metiri poterit? Et metimur tamen tempora, nec ea quæ nondum ſunt, nec ea quę iam non ſunt, nec ea quæ nulla mora extẽduntur, nec ea quæ terminos non habent. Nec futura ergo, nec præterita, nec præſentia, nec prætereuntia tempora metimur, & metimur tamen tempora. Deus creator omniũ, verſus iſte octo ſyllabarum, breuibus & longis alternat ſyllabis. Quatuor itaque breues, prima, tertia, quinta, ſeptima, ſimplæ ſunt ad quatuor longas; ſecundam, quartam, ſextam, octauam. Hæ ſingulæ ad illas ſingulas duplum habẽt temporis: pronuncio & renuncio, & ita eſt quantũ ſentitur ſenſu manifeſto. Quantum ſenſus manifeſtus eſt, breui ſyllaba longã metior, eamq́ue habere bis tantum ſentio. Sed cum altera poſt alterã ſonat, ſi prior breuis, longa poſterior, quomodo tenebo breuẽ, & quomodo eam longè metiens applicabo, vt inueniam quod bis tantum habeat, quandoquidem longa ſonare non inci-

incipit, nisi breuis sonare destiterit? Ipsam quoque longam nõ præsentem metior, quando nisi finitam nõ metior. Eius autem finitio, prçteritio est. Quid ergo est quod metiar? Vbi est quam metior breuis? Vbi est longa quam metior? Ambæ sonuerunt, auolauerunt, præterierunt, iam non sunt, & ego metior, fidenterque respondeo, quantũ exercitato sensu fiditur, illã simplam esse, illam duplam in spacio scilicet temporis. Neque hoc possum, nisi quia præterierũt & finitę sunt. Non ergo ipsas quę iam non sunt, sed aliquid in memoria mea metior quod infixum manet. In te anime meus tempora metior, noli mihi obstrepere, quod est, noli tibi obstrepere turbis affectionum tuarum. In te, inquam, tẽpora metior, affectionem quam res prætereuntes in te faciunt, & cum illę prçterierint manet. Ipsam metior præsentem, nõ eas quæ prçterierunt vt fieret. Ipsam metior cum tempora metior. Ergo aut ipsa sunt tempora, aut nõ tempora metior. Quid cum metimur silentia, & dicimus illud silentium tantum tenuisse temporis, quantũ illa vox tenuit. Nónne cogitationẽ tendimus ad mensuram vocis, quasi sonaret, vt aliquid de inter-

uallis silētiorum in spacio temporis renunciare possimus? Nam & voce atque ore cessante, peragimus cogitando carmina & versus, & quemque sermonem, motionumq; dimensiones quaslibet, & de spacijs temporum quantum illud ad illud sit renunciamus, non aliter, ac si ea sonando diceremus. Si voluerit aliquis edere longiusculam vocem, & cōstituerit præmeditando quàm longa futura sit, egit vtique iste spacium temporis in silentio, memoriæque commendans cœpit edere illam vocem quæ sonat, donec ad propositum terminum perducatur. Imò sonuit & sonabit. Nam quod eius iam peractum est, vtique sonuit, quod autem restat sonabit, atque ita peragitur, dum præsens intentio futurum in præteritum traijcit, diminutione futuri crescēte præterito, donec consummatione futuri sit totū præteritum.

Animo metimur tempora.

CAP. XXVIII.

SED quomodo minuitur aut cōsumitur futurum quod nondum est? Aut quomodo crescit præteritum quod iam non est, nisi quia in animo qui illud agit tria sunt? Nam & expectat & attendit & meminit, vt id quod expectat, per id quod

id quod attēdit, transeat in id quod meminerit. Quis igitur negat futura nondū esse? Sed tamen iam est in animo expectatio futurorū. Et quis negat preterita iam non esse? Sed tamen adhuc est in animo memoria præteritorum. Et quis negat præsens tēpus carere spacio, quia in puncto præterit? Sed tamen perdurat attentio, per quam pergat abesse quod aderit. Non igitur longū tempus futurū quod non est, sed longum futurū, longa expectatio futuri est. Neq; longum prçteritum tempus quod non est, sed longum præteritum longa memoria prçteriti est. Dicturus sum canticū quod noui. Antequam incipiam in totum expectatio mea tenditur: Cum autem cœpero, quantum ex illo in præteritum decerpsero, tenditur in memoria mea, atque distenditur vita huius actionis meç in memoriam propter quod dixi, & in expectationem propter quod dicturus sum; præsens tamen adest attentio mea, per quam traijciatur quod erat futurum vt fiat præteritum. Quod quanto magis agitur & agitur, tāto breuiata expectatione prolongatur memoria, donec tota expectatio consumatur, cum tota illa actio finita transierit in memoriam.

Et quod

Et quod in toto cantico, hoc in ſingulis particulus eius fit, atque in ſingulis ſyllabis eius, hoc in actione longiore, cuius fortè particula eſt illud canticum, hoc in tota vita hominis, cuius partes ſunt omnes actiones hominis, hoc in toto ſeculo filiorum hominum, cuius partes ſunt omnes vitæ hominum.

Animi extenſio.

CAP. XXIX.

SED quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas, ecce diſtenſio eſt vita mea, & me ſuſcepit dextera tua in domino meo mediatore filio hominis inter te vnū, & nos multos in multis per multa, & per eum apprehendam in quo & apprehenſus ſum, & à veteribus diebus colligar ſequens vnum, pręterita oblitus: nō in ea quæ futura & tranſitura ſunt, ſed in ea, quæ ante ſunt, non diſtentus, ſed intentus, non ſecundum diſtenſionem, ſed ſecundum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis, vbi audiam vocē laudis tuæ, & contempler delectationē tuam, nec venientem, nec prætereuntem. Nunc verò anni mei in gemitibus: & tu ſolatium meum domine pater meus æternus es. At ego in tempora diſſilui, quorum ordinem neſcio,

nescio, & multuosis varietatibus dilaniantur cogitationes meę, intima viscera animæ meæ, donec in te confluam purgatus & liquidus igne amoris tui.

Quomodo extendendus animus.

CAP. XXX.

ET stabo atque solidabor in te in forma mea veritate tua, nec patiar quæstiones hominum, qui pœnali morbo plus sitiunt quàm capiunt, & dicunt: Quid faciebat Deus antequam faceret cęlum & terram? Aut quid ei venit in mentē, vt aliquid faceret, cum antea nunquā aliquid fecerit? Da illis domine bene cogitare quid dicāt, & inuenire quia non dicitur nunquam vbi non est tempus. Qui ergo dicitur nunquā fecisse, quid aliud dicitur nisi nullo tempore fecisse? Videant itaq; nullum tēpus esse posse sine creatura tua, & desināt istam vanitatem loqui. Extendantur etiam in ea quæ ante sunt, & intelligant te ante omnia tempora æternum creatorem omnium temporum, neque vlla tempora tibi esse coæterna, nec vllam creaturam, etiam si est aliqua supra tempora.

Quomodo cognoscitur Deus, quomodo creatura.

CAP. XXXI.

Domi-

DOmine Deus meus, quis ille sinus est alti secreti tui, & quàm longe inde me proiecerunt consequentia delictorum meorum? Sana oculos meos, vt congaudeam luci tuæ. Certè si est tã grandi scientia & præscientia pollens animus, cui cũcta præterita & futura ita nota sint, sicut mihi vnum canticum notissimũ; nimirum mirabilis est animus iste, atque ad horrorem stupendus. Quippe quẽ ita nõ lateat quicquid peractum, & quicquid reliquum seculorum est, quemadmodum me non latet cantantem illud canticũ, quid & quantũ eius abierit ab exordio, quid & quantum restet ad finẽ. Sed absit vt tu conditor vniuersitatis, cõditor animarum & corporũ, absit vt ita noueris omnia futura & præterita. Longe tu, longe mirabilius, longeque secretius. Neque enim sicut nota cantãtis, notumve canticum audientis, expectatione vocum futurarum, & memoria pręteritarum variatur affectus, sensusque distenditur, ita tibi aliquid accidit incõmutabiliter ęterno, hoc est, verè æterno creatori mentium. Sicut ergo nosti, in principio cælum & terram sine varietate notitiæ tuæ: ita fecisti in principio cælum & terram sine

distinctione actionis tuæ. Qui intelligit, confiteatur tibi: & qui non intelligit, confiteatur tibi. O quàm excelsus es, & humiles corde sunt domus tua. Tu enim erigis elisos, & non cadunt, quorum fortitudo tu es.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber duodecimus.

Difficilis inquisitio veri.

CAPVT I.

MVlta satagit cor meum domine, in hac inopia vitę meę pulsatum verbis sanctę scripturæ tuæ: Et ideo plerumque in sermone copiosa est egestas humanę intelligentiæ: quia plus loquitur inquisitio quàm inuentio, & longior est petitio quàm impetratio, & operosior est manus pulsans, quàm sumens. Tenemus promissum, quis corrumpet illud? Si Deus pro
Rom. 8. nobis, quis contra nos? Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate,
Matth. 7. & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & quærens inuenit, & pulsanti aperietur: Promissa tua sunt. Et quis

quis falli timeat, cum promittit veritas?

De duplici cælo & terra.

CAP. II.

COnfitetur altitudini tuæ humilitas linguæ meæ, quoniam tu feciſti cælum & terram: hoc cælum quod video, terramque quam calco. Vnde eſt hæc terra quam porto, tu feciſti. Sed vbi eſt cælum cæli domine, de quo audiuimus in voce Pſalmi: Cælum cæli domi- *Pſal.* 113.
no, terram autem dedit filijs hominum? Vbi eſt cælum quod non cernimus? cui terra eſt hoc omne quod cernimus? Hoc enim totum corporeum, non vbique totum ita cœpit ſpeciem pulchram in nouiſſimis, cui fundus eſt terra noſtra, ſed ad illud cælum, cæli, etiam terræ noſtræ cælum terra eſt. Et hoc vtrunque magnum corpus non abſurde terra eſt, ad illud neſcio quale cælum quod domino eſt non filijs hominum.

Tenebræ ſuper faciem abyſſi.

CAP. III.

ET nimirum hæc terra erat inuiſibilis & incõpoſita, & neſcio quę profunditas abyſſi ſuper quam nõ erat lux, quia nulla ſpecies erat illi. Vnde iuſ- *2 ſent. di-*
ſiſti vt ſcriberetur, quod tenebræ erant *ſtinct.* 12.
ſuper abyſſum, quid aliud quã lucis ab- *cap.* 2.

ſentia? Vbi enim lux eſſet, ſi eſſet, niſi ſuperefſet eminendo & illuſtrãdo? Vbi ergo lux nondum erat, quid erat adeſſe tenebras, niſi abeſſe lucem? Super itaque erant tenebræ, quia lux ſuper aberat ſicut ſonus vbi non eſt, ſilentium eſt. Et quid eſt eſſe ibi ſilentium, niſi ſonum ibi non eſſe? Nónne tu domine docuiſti hanc animam quę tibi confitetur? Nónne tu domine docuiſti me, quod priuſquam iſtam informem materiam formares atque diſtingueres, non erat aliquid, non color, nõ figura, non corpus, non ſpiritus, non tamen omnino nihil? Erat quædã informitas ſine vlla ſpecie.

Materia prima Hyle.

CAP. IIII.

QVID ergo vocaretur, quo etiam ſenſu tardioribus vtcunque inſinuaretur, niſi vſitato aliquo vocabulo? Quid autem in omnibus mundi partibus reperiri poteſt propinquius informitati omnimodæ, quàm terra & abyſſus? Minus enim ſpecioſa sũt pro ſuo gradu infirmo, quàm cætera ſuperiora perlucida & luculenta omnia. Cur ergo non accipiam informitatem materiæ, quam ſine ſpecie feceras, vnde ſpecioſum mundum faceres, ita commode homi-

hominibus intimatam, vt appellaretur terra inuisibilis & incomposita?

Hyle qualis. CAP. V.

ET cum in ea quærit cogitatio quid sensus attingat, & dicit sibi, non est intelligibilis forma sicut vita, sicut iustitia, quia materies est corporum, neque sensibilis, quoniam quod videatur & quod sentiatur in inuisibili & incomposita non est. Dum sibi hæc dicit humana cogitatio, conetur eam vel nosse ignorando, vel ignorare noscendo.

Quid senserit aliquando de materia prima, & quid modo.

CAP. VI.

EGo verò domine si totum confitear tibi ore meo & calamo meo, quicquid de ista materia docuisti me, cuius antea nomē audiens & nō intelligens narrantibus mihi eis qui nō intelligerent eam cum speciebus innumeris & varijs cogitabam: & ideo nō eam cogitabā, fœdas & horribiles formas perturbatis ordinibus voluebat animus, sed formas tamē: & informe appellabā, nō quod careret forma, sed quod talem haberet, & vt si appareret insolitū & incongruum, auersaretur sensus meus, &

conturbaretur infirmitas hominis. Verum autem illud quod cogitabam, non priuatione omnis formæ, ſed comparatione formoſiorũ erat informe, & ſuadebat vera ratio, vt omnis formæ qualeſcunq; reliquias omnino detraherem, ſi vellem prorſus informe cogitare, & non poteram. Citius enim non eſſe cenſebam, quod omni forma priuaretur, quàm cogitabam quiddã inter formam & nihil, nec formatum, nec nihil, informe prope nihil. Et ceſſauit mens mea interrogare hinc ſpiritum meum plenum imaginibus formatorum corporum, & eas pro arbitrio mutantem atq; variantem: Et intendi in ipſa corpora, eorúmque mutabilitatem altius inſpexi, qua deſinunt eſſe quod fuerant, & incipiunt eſſe quod non erant. Eumque tranſitum de forma in formam per informe quiddam fieri ſuſpicatus ſum, nõ per omnino nihil, ſed noſſe cupiebam, non ſuſpicari. Et ſi totum tibi confiteatur vox & ſtylus meus, quicquid de iſta quæſtione enodaſti mihi, quis legentiũ capere durabit? Nec ideo tamẽ ceſſabit cor meum dare tibi honorẽ & canticũ laudis de his quæ dictare non ſufficit. Mutabilitas enim rerum mutabilium capax ipſa eſt

for-

formarum omnium in quas mutantur res mutabiles. Et hæc quid eſt? Nunquid animus? Nunquid corpus? Nunquid ſpecies animi vel corporis? Si dici poſſet, nihil aliud eſt, & non eſt, hoc eam dicerem, & tamen iam vtcunq; erat, vt ſpecies caperet iſtas viſibiles, & cõpoſitas.

Cælum terra maius. CAP. VII.

ET vnde vtcunque erat niſi eſſet abs te, à quo ſunt omnia in quantumcunque ſunt? Sed tanto à te lõgius, quanto diſſimilius: Neque enim locis. Itaque tu domine, qui non es alibi aliud & aliàs aliter, ſed ipſum, & ipſum, & idipſum. Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus Deus omnipotens: in principio ꝙ eſt de te, in ſapientia tua quæ nata eſt de ſubſtãtia tua, feciſti aliquid & de nihilo. Feciſti enim cęlum & terram, non de te: nam eſſet æquale vnigenito tuo, ac per hoc & tibi: & nullo modo iuſtũ eſſet, vt æquale tibi eſſet quod de te non eſſet. Et aliud præter te non erat vnde faceres ea Deus vna trinitas, & trina vnitas, & ideo de nihilo feciſti cælũ & terrã, magnum quiddam, & paruum quiddã, quoniam omnipotens & bonus es ad facienda omnia bona, magnũ cælum & paruã terram. Tu eras & aliud nihil vnde feciſti

cælum & terram, duo quædam, vnum prope te, alterum prope nihil: Vnum quo superior tu esses, alterum quo inferior nihil esset.

Materia prima ex nihilo, ex hac omnia.

CAP. VIII.

SEd illud cælum cæli tibi domine, terram autem quam dedisti filijs hominum, cernendam atque tangendam, non erat talis qualem nunc cernimus & tangimus. Inuisibilis enim erat & incomposita, & abyssus erat super quam non erat lux, sed tenebræ erant super abyssum, id est, magis quàm in abysso. Ista quippe abyssus aquarum iam visibilium, etiam in profundis suis habet speciei suæ lucē vtcunq; sensibilē piscibus, & repentibus in suo fundo animātibus. Illud autē totum propè nihil erat, quoniam adhuc omnino informe erat. Iam tamen erat quod formari poterat. Tu enim domine fecisti mundū de materia informi, quam fecisti de nulla re penè nullā rem, vnde faceres magna quæ miramur filij hominū. Valde enim mirabile hoc cælū corporeum, quod firmamentū inter aquam & aquam secundo die post conditionem lucis dixisti: Fiat, & sic factum est. Quod firmamentum

vocasti

vocasti cęlum, sed cęlum terræ huius & maris quæ fecisti tertio die, dando speciem visibilem informi materiæ quam fecisti ante omnem diem. Iam enim feceras & cælum ante omnem diem: sed cælum cæli huius, quia in principio feceras cælum & terram. Terra autē ipsa quam feceras, informis materies erat, quia inuisibilis erat & incomposita, & tenebræ erant super abyssum. De qua terra inuisibili & incomposita, de qua informitate, de quo penè nihilo faceres hæc omnia, quibus iste mutabilis mundus constat, & non constat, in quo ipsa mutabilitas apparet, in quo sentiri & dinumerari possunt tempora, quia rerum mutationibus fiunt tempora dum variantur & vertuntur species, quarum materies prædicta est terra inuisibilis.

Cælum cæli quid.

CAP. IX.

IDeoque spiritus doctor famuli tui, cum te cōmemorat fecisse in principio cælum & terrā, tacet de temporibus, silet de diebus Nimirum enim cęlum cæli quod in principio fecisti, creatura est aliqua intellectualis, quanquam nequaquam tibi trinitati coæterna: particeps tamen æternitatis tuæ,

valde mutabilitatem suam præ dulcedine fœlicissimę contemplationis tuę cohibet, & sine vllo lapsu ex quo facta est inhęrendo tibi, excedit omnem volubilem vicissitudinem temporum. Ista verò informitas terræ inuisibilis & incompositę, nec ipsa in diebus numerata est. Vbi enim nulla species, nullus ordo, nec venit quicquam, nec pręterit. Et vbi hoc non fit, non sunt vtique dies, nec vicissitudo spaciorum temporalium.

Credere scripturis.

CAP. X.

O Veritas lumen cordis mei, non tenebræ meæ loquantur mihi. Defluxi ad ista & obscuratus sum, sed hinc etiam hinc adamaui te. Erraui & recordatus sum tui. Audiui vocē tuam post me vt redirem, & vix audiui propter tumultus peccatorum. Et nunc ecce redeo æstuans & anhelans ad fontem tuum. Nemo me prohibeat, hunc bibam & tunc viuam. Nam non ego vita mea. Si male vixi, ex me mors mihi fui, & in te reuiuisco. Tu me alloquere, tu mihi sermocinare. Credidi libris tuis, & verba eorum arcana valde.

Quid à Deo didicerit. CAP. XI.

IAM dixiſti mihi domine voce forti in aurem interiorem, quia tu ęternus es, ſolus habens immortalitatem, quoniam ex nulla ſpecie motuve mutaris, nec temporibus variatur voluntas tua, quia non eſt immortalis voluntas, quæ alia & alia eſt. Hoc in conſpectu tuo claret mihi, & magis magisq́ue clareſcat oro te, atque in ea manifeſtatione perſiſtam ſobrius ſub alis tuis. Item dixiſti mihi domine voce forti in aurem interiorem, quod omnes naturas atque ſubſtantias quę non ſunt quod tu es, & tamen ſunt, tu feciſti, & hoc ſolum à te non eſt quod non eſt, motuſq́ue voluntatis à te qui es ad id quod minus eſt, quia talis motus delictum atque peccatū eſt: Et quod nullius peccatum aut tibi nocet, aut perturbat ordinē imperij tui vel in primo, vel in imo. Hoc in cōſpectu tuo claret mihi, & magis magisq́ue clareſcat oro te, atq; in ea manifeſtatione perſiſtā ſobrius ſub alis tuis. Itē dixiſti mihi voce forti in aurem interiorē, quod nec illa creatura tibi coæterna eſt, cuius voluntas tu ſolus es, teq́ue perſeuerātiſſima caſtitate hauriēs, mutabilitatem ſuam nunquam & nuſ-

quam exerit, & te sibi semper præsente, ad quem toto affectu se tenet, non habens futurum quod expectet, nec in pręteritum traijciens quod meminerit, nulla vice variatur, nec in tempora vlla distenditur. O beata si qua ista est, inhærendo beatitudini tuæ, beata sempiterno inhabitatore te atq; illustratore suo! Nec inuenio quid libētius appellandum existimem, cælum cæli domino, quàm domum tuam contemplantem delectationē tuam sine vllo defectu egrediendi in aliud, mentem puram concordissimè vnam stabilimento pacis sanctorum spirituum, ciuium ciuitatis tuæ in cælestibus super ista cęlestia. Vnde intelligat anima quantū peregrinatione longinqua facta est, si iam sitit tibi, si iam factæ sunt ei lachrimæ suę panis, dum dicitur ei per singulos dies, vbi est Deus tuus: si iam petit à te vnam & hanc requirit, vt inhabitet in domo tua per omnes dies vitæ suæ. Et quæ vita eius nisi tu? Et qui dies tui nisi æternitas tua, sicut anni tui qui nō deficiunt, quia idem ipse es? Hinc ergo intelligat anima mea quæ potest, quàm longè super omnia tempora sis æternus, quando tua domus quæ peregrinata non est, quamuis nō sit tibi co-

ęterna, tamen indeſinẽter & indeficienter tibi cohęrendo nullam patitur viciſſitudinem temporum. Hoc in cõſpectu tuo claret mihi, & magis magiſq; clareſcat oro te, atq; in hac manifeſtatione perſiſtam ſobrius ſub alis tuis. Ecce neſcio quid informe in iſtis mutationibus rerum extremarum, atque infirmarum. Et quis dicet mihi, niſi quiſquis per inania cordis ſui cum ſuis phantaſmatibus vagatur & voluitur: quis niſi talis dicet mihi, quòd diminuta atque conſumpta omni ſpecie, ſi ſola remaneat informitas, per quam de ſpecie in ſpeciẽ res mutabatur & vertebatur, poſſit exhibere vices temporum? Omninò enĩm non poteſt, quia ſine varietate motionum non ſunt tempora: & nulla varietas, vbi nulla ſpecies.

Creatura duplex. CAP XII.

QVibus conſideratis quantum donas Deus meus, quantum me ad pulſandum excitas, quantumque pulſanti aperis: Duo reperio quæ feciſti carentia temporibus, cum tibi neutrum coæternum ſit. Vnum quod ita formatum eſt, vt ſine vllo defectu contemplationis, ſine vllo interuallo mutationis, quanuis mutabile, tamen non mutatũ,

tua æternitate atq; incommutabilitate perfruatur. Alterum quod ita informe erat, vt ex qua forma, in quam formam vel motionis vel stationis mutaretur, quo tempori subderetur non haberet. Sed hoc vt informe esset non reliquisti, quoniam fecisti ante omnem diem, in principio cælum & terrã, hæc duo quæ dicebam. Terra autem inuisibilis erat & incomposita, & tenebræ super abyssum. Quibus verbis insinuatur informitas, vt gradatim excipiantur, qui omnimodam speciei priuationem, nec tamẽ ad nihil peruentionem cogitare nõ possunt, vnde fieret alterum cælum & terra visibilis atque composita & aqua speciosa, & quicquid deinceps in constitutione huius mundi non sine diebus factum commemoratur, quia talia sunt vt in eis agantur vicissitudines temporum, propter ordinatas commutationes motionum atque formarum.

Creatura spiritalis qualis CAP. XIII.

HOc interim sentio Deus meus, cum audio loquẽtem scripturam tuam: in principio fecit Deus cælum & terrã: terra aũt erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, neque commemorantem quoto die feceris

ceris hæc. Sic interim sentio, propter illud cælū cæli, cælum intellectuale, vbi est intellectus nosse simul: nō ex parte, nō in ænigmate, non per speculū, sed ex toto in manifestata facie ad faciem: nō modo hoc, modo illud, sed ꝙ dictū est, nosse simul sine vlla vicissitudine temporum: & propter inuisibilem atq; incōpositam terram sine vlla vicissitudine temporum, quę solet habere modo hoc & modo illud, quia vbi nulla species, nusquam est hoc aut illud. Propter duo hæc primitus formatū & penitus informe, illud cælū, sed cælum cæli, hoc vero terram, sed terram inuisibilē & incompositā, propter duo hæc interim sentio sine cōmemoratione dierū dicere scripturam tuā: In principio fecit Deus cęlum & terram. Statim quippè subiecit quam terram dixerit. Et, quod secundo die commemoratur factum firmamentum, & vocatum cælum, insinuat de quo cælo prius sine diebus sermo locutus sit.

Scripturæ profunditas.

CAP. XV.

MIra profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens paruulis: sed

mira profunditas Deus meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris. Odi hostes eius vehemẽter. O si occidas eos de gladio bis acuto, & non sint hostes eius. Sic enim amo eos occidi sibi, vt viuant tibi. Ecce autem alij non reprehensores, sed laudatores libri Geneseos: nõ, inquiunt, hoc voluit in his verbis intelligi spiritus Dei, qui per Moysen famulum eius ista cõscripsit: non hoc voluit intelligi ꝙ tu dicis, sed aliud quod nos dicimus. Quibus ego te arbitro Deus omnium nostrorum ita respondeo.

Quantum intersit inter conditorem & condita.

CAPVT XV.

NVm dicetis falsa esse, quæ mihi veritas voce forti in aurem interiorem dicit de vera æternitate creatoris, quòd nequaquam eius substantia per tempora varietur, nec eius volũtas extra substantiam sit? Vnde non eum modo velle hoc, modo velle illud, sed semel & simul & semper velle omnia quæ vult, non iterum & iterum, neque nunc ista nunc illa, nec velle postea ꝙ nolebat, aut nolle quod prius volebat: quia talis volũtas mutabilis est, & omne mu-

ne mutabile æternum non eſt: Deus autem noſter æternus eſt. Item quod mihi dicitur in aurem interiorem, expectatio rerum venturarum fit contuitus cum venerint; idemq́; contuitus fit memoria cum præterierint: omnis porrò intentio quæ ita variatur mutabilis eſt, & omne mutabile ęternũ non eſt, Deus autem noſter æternus eſt. Hæc colligo atq; coniungo, & inuenio Deum meũ Deum æternum, non aliqua tali noua voluntate cõdidiſſe creaturam, nec ſcientiam eius tranſitorium aliquid pati. Quid ergo dicetis contradictores? An falſa ſunt iſta? Non inquiunt. Quid illud? Nunquid falſum eſt omnem naturam formatam materiamve formabilẽ non eſſe, niſi ab illo qui ſummè bonus eſt, quia ſummè eſt? Neque hoc negamus, inquiunt. Quid igitur? An illud negatis, ſublimem quandam eſſe creaturã tam caſto amore cohærentem Deo vero & verè ęterno, vt quanuis ei coæterna non ſit, in nullam tamen temporum varietatem & viciſſitudinem ab illo ſe reſoluat ac defluat, ſed in eius ſolius veraciſſima contemplatione requieſcat? Quoniam tu Deus diligenti te, quantũ præcipis, oſtendis ei te & ſufficis ei, & ideo

ideo non declinat à te nec ad se. Hæc est domus Dei nō terrena, neque vlla cælesti mole corporea, sed spiritualis & particeps æternitatis tuæ, quia sine labe in æternū. Statuisti enim eam in seculū &
Psal. 148. in seculum seculi, præceptū posuisti & non præteribit. Nec tamen tibi Deo co-
2. *sentent. distin.* 2. æterna, quoniam non sine initio, facta est enim. Nam & si nō inuenimus tempus ante illam, prior quippè omnium creata est sapiētia, nec vtiq; illa sapientia tibi Deus noster patri suo plane coęterna & coæqualis, & per quam creata sunt omnia, & in quo principio fecisti cęlum & terram, sed profectò sapientia quæ creata est, intellectualis natura scilicet, quę contēplatione luminis lumen est: dicitur enim & ipsa, quamuis creata, sapientia. Sed quantum interest inter lumen quod illuminat & quod illuminatur, tantum inter sapientiā quę creat, & istam quæ creata est, sicut inter iustitiam iustificantem, & iustitiam quæ iustificatione facta est. Nam & nos dicti
2. *Cor.* 5. sumus iustitia tua. Ait enim quidā seruus tuus, vt nos simus iustitia Dei in ipso. Ergo quia prior omnium creata est quædam sapientia, quæ creata est mens rationalis & intellectualis castæ ciuita-

tis

tis tuæ, matris nostræ quæ sursum est & libera est, & æterna in cælis: quibus cælis, nisi qui te laudant cæli cælorum? quia hoc est & cælum cæli domino: & si non inuenimus tempus ante illam, quia & creaturam temporis antecedit, quæ prior omnium creata est, ante illam tamē est ipsius creatoris æternitas, à quo facta sumpsit exordium; quamuis non temporis, quia nondum erat tempus, ipsius tamen conditionis suæ. Vnde ita est abs te Deo nostro, vt aliud sit planè quàm tu & non idipsum. Quoniam & si non solum ante illam, sed nec in illa inuenimus tempus, quia est idonea, faciem tuam semper videre, nec vspiam deflectitur ab ea, quo fit vt nulla mutatione varietur: inest ei tamen ipsa mutabilitas vnde tenebresceret & frigesceret, nisi amore grandi tibi cohærens tanquam semper meridies luceret & ferueret ex te. O domus luminosa & speciosa, dilexi decorem tuum, & locum habitationis gloriæ domini mei fabricatoris & possessoris tui! Tibi suspiret peregrinatio mea, & dico ei qui fecit te, vt possideat & me in te, quia fecit & me. Erraui sicut ouis perdita, sed in humeris pastoris mei, structoris

ctoris tui, spero me reportari tibi. Quid dicitis mihi quos alloquebar contradictores, qui tamen & Moysen pium famulum Dei, & libros eius oracula sancti spiritus creditis? Estnè ista domus Dei, non quidem Deo coæterna, sed tamen secundū modum suum ęterna in cælis, vbi vices temporū frustra quæritis, quia non inuenietis? Supergreditur enim omnem distensionē, & omne spacium ætatis volubile, cui semper inhærere Deo bonum est: Est, inquiūt Quid igitur ex his quæ clamauit cor meū ad Deum meū, vt audiret interius vocem laudis eius, quid tandem falsum esse cōtenditis? An quia erat informis materies, vbi propter nullam formam nullus ordo erat? Vbi autem nullus ordo erat, nulla esse vicissitudo temporum poterat, & tamen hoc penè nihil, inquantum non omninò nihil erat, ab illo vtique erat à quo est quicquid est, quod vtcunque aliquid est. Hoc quoq; aiunt, non negamus.

Aduersus eos qui contradicunt veritati diuinæ.

CAP. XVI.

CVm his enim volo coram te aliquid colloqui Deus meus, qui hæc omnia

omnia quæ intus in mente mea non ta-
cet veritas tua, vera eſſe cõcedunt. Nam
qui hæc negant, latrent quantum volũt
& obſtrepant ſibi perſuadere conabor
vt quieſcant, & viam præbeant ad ſe
verbo tuo. Quod ſi noluerint & repule-
rint me, obſecro te Deus meus, ne tu ſi-
leas à me. Tu loquere in corde meo ve-
raciter: Solus enim ſic loqueris, vt di-
mittam eos foris ſufflãtes in puluerem,
& excitantes terram in oculos ſuos; &
intrem in cubile meũ, & cantem tibi a-
matoria, gemens inenarrabiles gemitus
in peregrinatione mea, & recordans
Hieruſalem, extento in eam ſurſum cor-
de, Hieruſalem patriam meã, Hieruſa-
lem matrem meam, teq; ſuper eam re-
gnatorem, illuſtratorem, patrem, tuto-
rem, maritum, caſtas & fortes delicias,
& ſolidum gaudiũ, & omnia bona in-
effabilia ſimul omnia, quia vnum ſum-
mum & verum bonum: & non auertar,
donec in eius pacem matris chariſſi-
mæ, vbi ſunt primitiæ ſpiritus mei, vn-
de mihi iſta certa ſunt, colligas totum
quod ſum, à diſperſione & deformatio-
ne hac, & conformes atq; confirmes in
ęternum Deus meus miſericordia mea.
Cùm his autem qui cũcta illa quæ vera
ſunt,

sunt, falsa esse non dicunt, honorantes, & in culmine sequendæ autoritatis nobiscum cõstituentes illam per sanctam Moysen æditam sanctam scripturam tuam, & tamen nobis aliquid contradicunt, ita loquor: Tu esto Deus noster arbiter inter confessiones meas & contradictiones eorum.

Quid cæli & terræ nominibus significatum.

Cap. XVII.

DIcunt enim, quanuis vera sint hęc, non ea tamen duo Moyses intuebatur, cum spiritu reuelante diceret: In principio fecit Deus cælum & terrã. Non cæli nomine spiritalem vel intellectualem illam creaturam, semper faciem Dei contemplantem significauit, nec terræ nomine informem materiam. Quid igitur? Quod nos dicimus, inquiunt, hoc ille vir sensit, hoc verbis istis elocutus est. Quid illud est? Nomine aiunt cæli & terræ, totum istum visibilem mundum prius vniuersaliter & breuiter significare voluit, vt postea digereret dierum enumeratione, quasi articulatim vniuersa quæ sancto spiritui placuit sic enunciare. Tales quippè homines erant rudis ille atque carnalis popu-

populus cui loquebatur, vt eis opera Dei nō niſi ſola viſibilia commendanda iudicaret. Terram verò inuiſibilem & incompoſitam, tenebroſamq́; abyſſum: vnde conſequenter oſtēditur per illos dies facta, atque diſpoſita eſſe cuncta iſta viſibilia quæ nota ſunt omnibus, non incongruenter informem iſtam materiam intelligendam eſſe cōſentiunt. Quid ſi dicat alius, eandem informitatem confuſionemq́ue materiæ, cœli & terræ nomine prius inſinuatam, quod ex ea mundus iſte viſibilis cum omnibus naturis quæ in eo manifeſtiſſimè apparent, qui cœli & terrę nomine ſæpe appellari ſolet, conditus atq; perfectus eſt? Quid ſi dicat & alius, cœlum & terram quidem inuiſibilem viſibilemq́; naturā, non indecenter appellatam, ac per hoc vniuerſam creaturam quam fecit in ſapientia, id eſt, in principio Deus, huiuſcemodi duob' vocabulis eſſe cōpræhenſam: veruntamen quia non de ipſa ſubſtantia Dei, ſed ex nihilo cuncta facta ſunt, quia non ſunt idipſum quod Deus, & ineſt quędā mutabilitas omnibus, ſiue maneāt, ſicut æterna domus Dei, ſiue mutentur, ſicut anima hominis & corpus, communem

omnium

omnium rerum inuiſibilium, viſibiliumq́ue materiam adhuc informem, ſed certè formabilem, vnde fieret cælum & terra, id eſt, inuiſibilis atque viſibilis iam vtraque formata creatura, his nominibus enunciata, quibus appellaretur terra inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ ſuper abyſſum; ea diſtinctione, vt terra inuiſibilis & incōpoſita intelligatur materies corporalis ante qualitatem formæ. Tenebræ autem ſuper abyſſum, ſpiritualis materies ante cohibitionem quaſi fluentis immoderationis, & ante illuminationem ſapientiæ? Eſt adhuc quod dicat ſi quis aliud velit, non ſcilicet iam perfectas atque formatas inuiſibiles viſibileſq́ue naturas cæli & terræ nomine ſignificari, cum legitur: In principio fecit Deus cælum & terram, ſed ipſam adhuc informem inchoationem rerum formabilem creabilemq́ue materiam his nominibus appellatam, quod in ea iam eſsēt iſta confuſa, nondum qualitatibus formiſq́ue diſtincta, quæ nunc iam digeſta ſuis ordinibus vocantur cælum & terra, illa ſpiritalis, hæc corporalis creatura.

Quis

Quis error innoxius in scripturis.

CAP. XVIII.

QVibus omnibus auditis & consideratis nolo verbis cōtendere: Ad nihil enim vtile est nisi ad subuersionem audientium. Ad ædificationem autem bona est lex, si quis ea legitime vtatur, quia finis eius est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et nouit magister noster in quibus duobus præceptis totam legem prophetasque suspenderit. Quæ mihi ardenter confitenti, Deus meus lumen oculorum meorum in occulto, quod mihi obest, cum diuersa in his verbis intelligi possint, quæ tamen vera sint: quid inquam mihi obest, si aliud ego sensero quàm sensit alius eum sensisse qui scripsit: Omnes quidem qui legimus, nitimur hoc indagare atq; cōprehendere q̄ voluit ille quem legimus. Et cum eum veridicū credim⁹, nihil quod falsum esse vel nouim⁹ vel putamus, audemus eum existimare dixisse. Dum ergo quisquis conatur id sentire in scripturis sanctis, q̄ in eis sensit ille q̄ scripsit, quid mali est si hoc sentiat, quod tu lux omniū veridicarum mentium ostendis verum esse, etiam si hoc nō sensit

ſit ille quem legit, cum & ille verum, nec tamen hoc ſenſerit?

Quæ liquidò vera. CAP XIX.

VErum eſt enim domine, feciſſe te cælum & terrã, & verum eſt Principiũ eſſe ſapientiam tuam in qua feciſti omnia. Item verum eſt, quod mundus iſte viſibilis habet magnas partes ſuas cælum & terram breui complexione factarum omniũ conditarumque naturarum. Et verum eſt, quod omne mutabile inſinuat notitiæ noſtrę quandam informitatem qua formam capit, vel qua mutatur & vertitur. Verum eſt, nulla tempora perpeti, quod ita cohæret formæ incommutabili, vt quanuis ſit mutabile non mutetur. Verum eſt, informitatẽ quæ propriè nihil eſt, vices temporum habere non poſſe. Verum eſt, quod vnde fit aliquid, poteſt quodam genere locutionis habere iam nomen eius rei quæ inde fit, vnde potuit vocari cælum & terra quælibet informitas vnde factum eſt cælũ & terra. Verum eſt, omnium formatorum nihil eſſe informi vicinius quàm terram & abyſſum. Verum eſt, quod non ſolum creatum atq; formatum, ſed etiã quicquid creabile atque formabile eſt, tu feciſti

ciſti ex quo ſunt omnia. Verum eſt, omne quod ex informi formatur, prius eſſe informe, deinde formatum.

In principio creauit, &c. variè intellectum.

CAPVT XX.

EX his omnibus veris, de quibus non dubitant quorum interiori oculo talia videre donaſti, & qui Moyſen famulum tuum in ſpiritu veritatis locutum eſſe immobiliter credũt. Ex his ergo omnibus aliud ſibi tollit qui dicit: In principio fecit Deus cælum & terrã, id eſt, in verbo ſuo ſibi coæterno fecit Deus intelligibilem atque ſenſibilem, vel ſpiritalem corporalemque creaturam. Aliud qui dicit: In principio fecit Deus cælum & terram, id eſt, in verbo ſuo ſibi coæterno, fecit Deus vniuerſam iſtam molem corporei mundi huius, cum omnibus quas continet manifeſtis notiſq; naturis. Aliud qui dicit: In principio fecit Deus cælum & terram, id eſt, in verbo ſuo ſibi coæterno, fecit Deus informem materiã creaturæ ſpiritualis & corporalis. Aliud qui dicit: In principio fecit Deus cælum & terram, id eſt, in verbo ſuo ſibi coæterno,

fecit Deus informem materiam creaturæ corporalis, vbi confusum adhuc erat cælum & terra, quæ nunc distincta atque formata in istius mūdi mole sentimus. Aliud qui dicit: In principio fecit Deus cælum & terram, id est, in ipso exordio faciendi atque operandi fecit Deus informem materiam confusè habentem cælum & terram, vnde formata nunc eminent & apparent cum omnibus quæ in eis sunt.

Terra erat inanis: variè intellectum.

CAP. XXI.

ITem quod attinet ad intellectum verborum sequentium, ex illis omnibus veris, aliud sibi tollit qui dicit: Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, id est, incorporale illud ꝙ fecit Deus, adhuc materies erat corporearum rerum informis sine ordine, sine luce. Aliud qui dicit: Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, id est, hoc totum quod cælū & terra appellatum est, adhuc informis & tenebrosa materies erat, vnde fieret cælum corporeum & terra corporea cum omnibus quę in eis sunt corporeis sensib⁹ nota. Aliud qui dicit: Terra aūt

erat

erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, id est, hoc totum quod cælum & terram appellatū est, adhuc informis & tenebrosa materies erat, vnde fieret cælum intelligibile, quod alibi dicitur cælum cæli, & terra scilicet omnis natura corporea, sub quo nomine intelligatur etiam hoc cælum corporeum, id est, vnde fieret omnis inuisibilis visibilisq; creatura. Aliud qui dicit: Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, non illam informitatem nomine cæli & terræ scriptura appellauit, sed iam erat, inquit, ipsa informitas quā terram inuisibilem & incōpositam tenebrosamque abyssum nominauit, de qua cælum & terram Deum fecisse prędixerat, spititalem scilicet corporalemque creaturam. Aliud qui dicit: Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, id est, informitas quædam iam materies erat, vnde cælum & terram Deum fecisse scriptura prædixit, totam scilicet corpoream mundi molem, in duas maximas partes, superiorem, atque inferiorem distributam, cum omnibus quæ in eis sunt vsitatis notisque creaturis.

Et aquæ nomine cæli ac terræ significantur.

CAP. XXII.

Cvm enim duabus istis extremis sententijs resistere quisquam ita tentauerit, si non vultis hanc informitatem materiæ cæli & terræ nomine appellatam videri, erat ergo aliquid quod non fecerat Deus, vnde cælum & terram faceret: neque enim scriptura narrauit quod istam materiam Deus fecerit, nisi vt intelligamus eam cæli & terræ, aut solius terræ vocabulo significatam, cum diceretur: In principio fecit Deus cælum & terram, vt id quod sequitur: terra autem erat inuisibilis & incomposita: quanuis informem materiam sic placuerit appellare, non tamen intelligamus nisi eam quam fecit Deus, in eo quod scriptum est: fecit Deus cælum & terram. Respondebunt assertores duarum istarum sententiarum quas extremas posuimus, aut illius, aut illius, cum hæc audierint, & dicēt: Informem quidem istam materiam non negamus à Deo factam, à quo sunt omnia bona valde: quia sicut dicimus amplius bonū esse quod creatum atq; formatum est, ita fatemur minus bonum esse quod factum

factum eſt creabile atque formabile, ſed
tamen bonum. Non autem commemo-
raſſe ſcripturam, quòd hanc informita-
tem fecerit Deus, ſicut alia multa non
commemorauit, ſicut Cherubin & Se-
raphin, & quæ Apoſtolus diſtinctè ait,
ſedes, dominationes, principatus, pote-
ſtates, quæ tamen omnia Deum feciſſe
manifeſtum eſt. Aut ſi in eo quod di-
ctum eſt: fecit cęlum & terram, compre-
henſa ſunt omnia, quid de aquis dici-
mus, ſuper quas ferebatur ſpiritus Dei?
Si enim terra nominata ſimul intelligū-
tur, quomodo iam terræ nomine ma-
teries informis accipitur, quando tam
ſpecioſas aquas videmus? Aut ſi ita ac-
cipitur, cur ex eadem informitate ſcri-
ptum eſt, factum firmamentum, & vo-
catum cęlum, neque ſcriptum eſt factas
eſſe aquas? Non enim adhuc informes
ſunt & inuiſæ, quas ita decora ſpecie
fluere cernimus. Aut ſi tunc acceperunt
iſtam ſpeciem cùm dixit Deus: congre-
getur aqua quæ eſt ſub firmamento: vt
congregatio ſit ipſa formatio: quid re-
ſpondebitur de aquis quæ ſuper firma-
mentum ſunt: quia neq; informes tam
honorabilem ſedē accipere meruiſſent,
nec ſcriptū eſt qua voce formatæ ſint?

Vnde si aliquid Genesis tacuit Deum fecisse, quod tamen Deū fecisse nec sana fides, nec certus ambigit intellectus, nec ideo vlla sobria doctrina dicere audebit istas aquas coæternas Deo: quia in libro Geneseos commemoratas quidem audiuim⁹, vbi autem factæ sint nō inuenimus. Cur non informem quoq; illam materiem, quā scriptura hæc terram inuisibilem, & incompositam, tenebrosamq; abyssum appellat, docente veritate intelligamus à Deo factam esse de nihilo: ideoque illi non esse coæternam, quamuis vbi facta sit, omiserit enunciare ista narratio?

An sensu scripturæ aberrare leuius est quàm scripturam dicere falsam.

CAPVT XXIII.

His ergo auditis atq; perspectis pro captu infirmitatis meæ, quam tibi confiteor scienti Deo meo, duo video dissensionum genera oboriri posse, cum aliquid à nuncijs veracibus per signa enunciatur: Vnum, si de veritate rerum: alterū, si de ipsius qui annunciat volūtate dissensio est. Aliter enim quærimus de creaturæ conditione quid verum sit, aliter autem quid in his verbis Moyses egregius domesticus fidei tuæ

intelligere lectorem auditoremq́ue voluerit. In illo primo genere discedant à me omnes qui ea quæ falsa sunt, se scire arbitrantur. In hoc item altero discedāt à me omnes qui ea quæ falsa sunt. Moysen dixisse arbitrantur. Coniungar aūt illis Domine in te, & delecter cum eis in te, qui veritate tua pascuntur in latitudine charitatis, & accedamus simul ad verba libri tui, & quæramus in eis voluntatem tuam, per voluntatem famuli tui, cuius calamo dispensasti ea.

Verax scriptura etiamsi non intelligatur.

CAP. XXIIII.

SEd quis nostrum sic inueniet eam inter tam multa verba, quæ in illis verbis aliter atque aliter intellectis occurrunt quærentibus, vt tam fidenter dicat hoc sensisse Moysen, atque hoc in illa narratione voluisse intelligi, quàm fidenter dicit hoc verum esse siue ille hoc senserit, siue aliud? Ecce enim Deus meus, ego seruus tuus, qui voui tibi sacrificium confessionis in his literis, & oro vt ex misericordia tua reddam tibi vota mea: Ecce ego quàm fidenter dico tuo verbo incommutabili omnia te fecisse, inuisibilia & visibilia. Nunquid

tam fidenter dico non aliud quàm hoc attendisse Moysen, cum scriberet: In principio fecit Deus cælum & terram? Quia non sicut in tua veritate hoc certum video, ita in eius mente video id eũ cogitasse cum hæc scriberet. Potuit enim cogitare in ipso faciendi exordio cum diceret: In principio, potuit cælum & terram hoc loco nullam iam formatam perfectam naturam, siue spiritalem siue corporalem, sed vtramq; inchoatam & adhuc informem velle intelligi. Video quippè vere potuisse dici quicquid horum diceretur, sed quid horum in his verbis ille cogitauerit, non ita video: quamuis siue aliquid horum, siue aliquid aliud, quod à me commemoratum non est, tantus vir ille mente conspexerit, cum hęc verba promeret, verũ eum vidisse apteque id enunciasse non dubitem. Nemo mihi iam molestus sit dicendo mihi, non hoc sensit Moyses quod tu dicis, sed hoc sensit quod ego. Si enim mihi diceret: vnde scis hoc sensisse Moysen, quod de his verbis eius eloqueris, æquo animo ferre deberem, & responderem fortasse quæ superiùs respondi, vel aliquanto vberius, si esset durior.

Obscu-

Obscuritas Geneseos.

CAPVT XXV.

CVm vero dicit, non hoc ille sensit quod tu dicis, sed quod ego dico, neque tamen negat quod vterque nostrum dicit, vtrunque verum esse. O vita pauperũ Deus meus, in cuius sinu non est contradictio, plue mihi mitigationes in cor, vt patienter tales ferã, qui nõ mihi hoc dicunt, quia diuini sunt, & in corde famuli tui viderũt quod dicũt, sed quia superbi sũt, nec nouerũt Moysi sententiã, sed amant suã, non quia vera est, sed quia sua est. Alioquin & aliã veram pariter amarẽt, sicut & ego amo quod dicunt, quando verũ dicunt, non quia ipsorum est, sed quia verum est, & ideo iam nec ipsorũ est, quia verum est. Si aũt ideo amant illud quia verum est, iam & ipsorũ est & meum est, quoniam in commune omnium est veritatis amatorum. Illud autem quod contendunt, nõ hoc sensisse Moysen quod ego dico, sed quod ipsi dicunt, nolo, non amo: quia & si ita est, tamen ista temeritas nõ sciẽtię, sed audaciæ est: nec visus, sed typhus eam peperit. Ideoq; domine tremenda sunt iudicia tua, quoniam veritas tua nec mea est, nec illius, aut

illius, sed omnium nostrũ quos ad eius communionẽ publicè vocas, terribiliter admonẽs nos, vt nolimus eã habere priuatã, ne priuemur ea. Nam quisquis id ꝙ tu omnibus ad fruendũ proponis, sibi propriè vendicat, & suũ vult esse ꝙ omnium est, à communi propellitur ad sua, hoc est à veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Attende iudex optime Deus, ipsa veritas attende quid dicam contradictori huic, attende, coram te enim dico, & coram fratribus meis, qui legitimè vtuntur lege vsq; ad finem charitatis, attẽde & vide quid ei dicam si placet tibi. Hanc enim vocem huic refero fraternam & pacificam. Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videm⁹ verũ esse quod dico, vbi quæso id videmus? Nec ego vtiq; in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa quæ supra mentes nostras est incommutabili veritate. Cùm ergo de ipsa domini Dei nostri luce nõ cõtendamus, cur de proximi cogitatione contendimus, quam sic videre non possumus, vt videtur incõmutabilis veritas, quando si ipse Moyses apparuisset nobis atque dixisset: hoc cogitaui, nec sic eam viderem⁹, sed crederemus? Non

itaque

itaque supra quàm scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Diligamus dominum Deum nostrum ex toto corde, & ex tota anima, ex tota mente nostra, & proximum nostrum sicut nosmetipsos. Propter quę duo prę-cepta charitatis sensisse Moysen quicquid in illis libris sensit, nisi crediderimus, mendacem faciemus Deum, cum de animo conserui aliter quàm ille docuit opinamur. Iam vide quàm stultum sit in tanta copia verissimarum sententiarum, quæ de illis verbis erui possunt, temere affirmare, quam earum Moyses potissimum senserit, & perniciosis contentionibus ipsam offendere charitatem, propter quam dixit omnia cuius dicta conamur exponere.

Qui sermo deceat scripturam.

Cap. XXVI.

ET tamen ego Deus meus celsitudo humilitatis meæ, & requies laboris mei, qui audis confessiones meas, & dimittis peccata mea, quoniam tu mihi præcipis, vt diligam proximum meum sicut meipsum, non possum minus credere de Moyse fidelissimo famulo tuo, quam mihi optarem ac desidera-

rem abs te dari muneris, si tempore illo natus essem quo ille, eoque loco me constituisses, vt per seruitutem cordis ac linguæ meę, litteræ illæ dispensarentur, quæ tanto post essent omnibus gentibus profuturæ, & per vniuersum orbem tāto autoritatis culmine omnium falsarum superbarumque doctrinarum verba superaturę. Vellem quippe si tunc ego essem Moyses, ex eadem nanque massa omnes venimus, & quid est homo nisi quia memor es eius? vellem ergo si tunc ego essem quod ille, & mihi abs te Geneseos liber scribendus iniungeretur, talem mihi eloquendi facultatem dari, & eum texendi sermonis modum, vt neque illi qui nondum queunt intelligere, quemadmodum creat Deus, tanquam excedentia vires suas dicta recusarent: & illi qui hoc iam possunt, in quamlibet veram sententiam cogitando venissent, eam non prætermissam in paucis verbis tui famuli reperirent: & si alius aliam vidisset in luce veritatis, nec ipsa in eisdem verbis intelligenda deesset.

Ex fonte melius haurimus.

CAP. XXVII.

Sicut

SIcut enim fons in paruo loco vberior eſt, pluribusq; riuis in ampliora ſpacia fluxum miniſtrat, quàm quilibet eorum riuorum qui per multa locorum ſpacia ab eodē fonte deducitur: ita narratio diſpenſatoris tui ſermocinaturis pluribus profutura, paruo ſermonis modulo ſcatet fluenta liquidę veritatis: vnde ſibi quiſq; verum quod de his rebus poteſt, hic illud, ille illud, per lōgiores loquelarum anfractus trahat. Alij enim cum hęc verba legunt vel audiunt, cogitant Deum quaſi hominē, aut quaſi aliquam molē immenſa præditam poteſtate, nouo quodam & repentino placito, extra ſeipſam tanquā locis diſtantibus feciſſe cælū & terram: duo magna corpora ſupra & infra, quibus omnia continerentur. Et cum audiunt, dixit Deus, fiat illud, & factum eſt illud, cogitant verba cœpta & finita ſonātia temporibus atq; tranſeuntia, poſt quorum tranſitum ſtatim exiſteret, quod iuſſum eſt vt exiſteret, & ſi quid fortè aliud hoc modo ex familiaritate carnis opinātur. In quibus adhuc paruulis animalibus tandū iſto humilimo genere verborū, tanquā materno ſinu eorū geſtatur infirmitas, ſalubriter ædificatur fides, qua certū

habeant

habeant & teneant Deum fecisse omnes naturas, quas eorum sensus mirabili varietate circunspicit. Quorum si quispiam quasi vilitatem dictorum aspernatur, & extra nutritorias cunas superba imbecillitate se extenderit, heu cadet miserè. Domine Deus miserere, ne implumem pullum conculcent, qui transeunt viam: & mitte angelum tuum qui eum reponat in nido, vt viuat donec volet.

Variè intelligitur à diuersis scripturis.

CAP. XXVIII.

ALij verò quibus hæc verba nõ iam nidus, sed opaca fruteta sunt, vident in eis latentes fructus, & volitant lętantes, & garriunt scrutantes, & carpunt eos. Vidẽt enim cum hęc verba legunt vel audiunt, tua Deus æterna & stabili permansione cuncta præterita & futura tẽpora superari, nec tamen quicquam esse temporalis creaturæ quod tu non feceris. Cuius voluntas, quia id est quod tu, nullo modo mutata, vel quæ antea nõ fuisset exorta voluntate fecisti omnia, nõ de te similitudinẽ tuam formam omnium, sed de nihilo * dissimilitudinem informem, quæ formaretur per similitudinem tuam, recurrens in te

* al. similitudinem

vnum

vnum pro captu ordinato quantũ cuique rerũ in ſuo genere datũ eſt, & fierẽt omnia bona valde, ſiue maneãt circa te, ſiue gradatim remotiori diſtãtia per tẽpora & loca pulchras variationes faciãt aut patiantur. Vident hæc & gaudent in luce veritatis tuæ quantulum hinc valent. Et alius eorum intendit in id quod dictũ eſt: in principio fecit Deus, & reſpicit ſapiẽtiam principium, quia & loquitur ipſa nobis. Alius itidem intendit in eadem verba, & principium intelligit exordium rerum cõditarum, & ſic accipit: in principio fecit, ac ſi diceretur: primo fecit, atque in eis qui intelligunt, in principio, quod in ſapientia feciſti cælũ & terram: alius eorum ipſum cælum & terram creabilem materiam cæli & terræ, ſic eſſe credit cognominatam: alius iam formatas diſtinctasque naturas: alius vnam formatam eandemq; ſpiritalem, cęli nomine, aliam informem corporalis materiæ, terræ nomine. Qui autem intelligunt in nominibus cæli & terræ, adhuc informẽ materiem de qua formaretur cælum & terra; nec ipſi vno modo id intelligũt, ſed alius vnde conſummaretur intelligibilis ſenſibiliſque creatura, alius tantum vnde ſenſibilis

moles

moles ista corporea sinu grandi continens perspicuas promptasque naturas. Nec illi vno modo qui iam dispositas digestasque creaturas cælum & terram vocari hoc loco credunt, sed alius inuisibilem atque visibilem, alius solam visibilem, in qua luminosum cælum suspicimus, & terram caliginosam, quæque in eis sunt.

Quot modis dicitur aliquid prius.

CAP. XXIX.

AT ille qui nō aliter accipit: in principio fecit, quàm si diceretur, primo fecit, non habet quomodo veraciter intelligat cælum & terram, nisi materiam cęli & terræ intelligat, videlicet vniuersæ, id est, intelligibilis corporalisque creaturæ. Si enim iam formatam velit vniuersam, rectè ab eo quæri poterit, si hoc primo fecit Deus, quid fecerit deinceps, & post vniuersitatem non inueniet, ac per hoc audiet inuitus, quomodo illud primo si postea nihil? Cum vero dicit, primo informem, deinde formatam, non est absurdus, si modo est idoneus discernere quid pręcedat æternitate, quid tempore, quid electione, quid origine. Aeternitate, sicut Deus omnia; tempore, sicut flos fructum: ele-

ctione,

ctione, ſicut fructus florem: origine, ſicut ſonus cantum. In his quatuor primum & vltimum quæ commemoraui, difficilime intelliguntur, duo media facillime. Nanque rara viſio eſt & nimis ardua conſpicere domine æternitatem tuam incommutabiliter mutabilia facientem, ac per hoc priorem. Quis deinde ſic acuto cernat animo, vt ſine labore magno dignoſcere valeat, quomodo ſit prior ſonus quàm cantus? Ideo quia cantus eſt formatus ſonus, & eſſe vtique aliquid non formatum poteſt, formari autem quod non eſt, non poteſt. Sic eſt prior materies, quàm id quod ex ea fit. Non ideo prior, quia ipſa efficit, cum potius fiat, nec prior interuallo temporis. Neque enim priore tempore ſonos edimus informes ſine cantu, & eos poſteriore tempore informam cantici cooptamus aut fingimus: ſicut ligna quibus arca, vel argentum quo vaſculum fabricatur. Tales quippe materiæ tempore etiam pręcedunt formas rerum quæ fiunt ex eis. At in cantu non ita eſt: Cum enim cantatur, auditur ſonus eius. Non prius informiter ſonat, & deinde formatur in cantum. Quod enim primo vtcunque ſonuerit,

rit, præterit, nec ex eo quicquam reperies, quod resumptum arte componas, & ideo cantus in sono suo vertitur, qui sonus eius, materies eius est. Idē quippe formatur vt cantus sit, & ideo, sicut dicebam, prior materies sonandi quàm forma cantandi, non perficiendi potentia prior. Neque enim sonus est cantandi artifex, sed cantanti animæ subiacet ex corpore, de quo cantum faciat. Neque tēpore prior, simul enim cū cantu editur. Nec prior electione, non enim potior sonus quàm cantus, quando quidem cantus est non tantum sonus, verumetiam sonus speciosus. Sed prior est origine, quia non cantus formatur vt sonus sit, sed sonus formatur vt cantus sit. Hoc exemplo qui potest intelligat materiam rerum primo factam & appellatam cælum & terram, quia inde facta sunt cælum & terra, nec tempore primo factam, quia formæ rerum exerunt tempora, illa autem erat informis, iamque in temporibus simul animaduertitur: nec tamen de illa narrari aliquid potest, nisi velut tempore prior sit, cum pendatur extremior; quia profectò meliora sunt formata quàm informia, & præcedunt æternitate creatoris

toris

toris vt eſſet de nihilo vnde aliquid fieret.

Scrutandæ ſcripturæ cum honore ſcriptoris.

CAP. XXX.

IN hac diuerſitate ſententiarum verarum concordiam pariat ipſa veritas, & Deus noſter miſereatur noſtri, vt legitimè lege vtamur, præcepti fine, pura charitate. Ac per hoc ſi quis quęrit ex me, quid horum Moyſes ille tuus famulus ſenſerit, non ſunt hi ſermones confeſſionum mearum, ſi tibi non confiteor neſcio, & ſcio tamen illas veras eſſe ſententias, exceptis carnalibus de quibus quantum exiſtimaui locutus ſum. Quos tamen bonæ ſpei paruulos hæc verba libri tui non territant, alta humiliter, & pauca copioſè, ſed omnes quos in eis verbis vera cernere ac dicere fateor, diligamus nos inuicem, pariterque diligamus te Deum noſtrum fontem veritatis, ſi non vana, ſed ipſam ſitimus; eundemque famulum tuum ſcripturæ huius diſpenſatorem, ſpiritu tuo plenum ita honoremus, vt hoc eum te reuelante cum hæc ſcriberet attendiſſe credamus, quod in eis maxime & luce veritatis, & fruge vtilitatis excellit.

Veri-

Veritas à quocunque dicta recipienda.

Cap. XXXI.

ITA cum alius dixerit hoc ſenſit quod ego, & alius, imò illud quod ego; religioſius me arbitror dicere, cur non vtrunque potius ſi vtrunque verum eſt? & ſi quid tertium, & ſi quid quartum, & ſi quid omnino aliud verum quiſpiam in his verbis videat, cur non illa omnia vidiſſe credatur, per quem Deus vnus ſacras literas vera & diuerſa viſuris multorum ſenſibus temperauit? Ego certè, quod intrepidus de corde meo pronuncio, ſi ad culmen autoritatis aliquid ſcriberem, ſic mallem ſcribere, vt quod veri quiſque de his rebus capere poſſet, mea verba reſonarent, quàm vt vnam veram ſententiam ad hoc apertius ponerem, vt excluderem cæteras, quarum falſitas me non poſſet offendere. Nolo itaque Deus meus tam præceps eſſe, vt hoc illum virum de te meruiſſe non credam. Senſit ille omnino in his verbis, atque cogitauit cum ea ſcriberet, quicquid hic veri potuimus inuenire, & quicquid nos non potuimus, aut nondum poſſumus, & tamen in eis inueniri poteſt.

Veri-

Veritas reuelata.

CAP. XXXII.

POſtremò domine qui Deus es, & non caro & ſanguis, & ſi quid homo minus videt, nunquid & ſpiritum tuum bonum qui deducet me in terram rectam, latere potuit, quicquid eras in eis verbis tuipſe reuelaturus legentibus poſteris, etiam ſi ille per quem dicta ſunt, vnam fortaſſis ex multis veris ſententiam cogitauit? Quod ſi ita eſt, ſit igitur illa quam cogitauit cæteris excellentior. Nobis autem domine aut ipſam demonſtra, aut quam placet alteram veram; vt ſiue nobis hoc quod etiam illi homini tuo, ſiue aliud ex eorundem verborum occaſione patefacias, tu tamen paſcas nos, non error illudat. Ecce domine Deus meus quam multa de paucis verbis, quàm multa oro te ſcripſimus? Quæ noſtræ vires, quæ tempora omnibus libris tuis ad iſtum modum ſufficiant? Sine itaque me breuius in eis confiteri tibi, & eligere vnum aliquid quod tu inſpiraueris verum, certum & bonum: etiam ſi multa occurrerint, vbi multa occurrere poterunt, ea fide confeſſionis meæ, vt ſi hoc dixero

quod

quod sensit minister tuus, rectè atque optimè, id enim conari me oportet. Quod si assecutus non fuero, id tamen dicam quod mihi per eius verba veritas tua dicere voluerit, quæ illi quoque dixit quod voluit.

DIVI AVRELII Augustini Confessionum Liber decimustertius.

Inuocat Deum.

CAPVT I.

INVOCO de Deus meus misericordia mea qui fecisti me, & oblitum tui non oblitus es. Inuoco te in animam meam quam præparas ad capiendum te ex desiderio quod inspiras ei: nunc inuocantē te ne deseras, qui prius quam inuocarem prçuenisti, & institisti crebescens multimodis vocibus vt audirem de longinquo, & conuerterer, & vocantem me inuocarem te. Tu enim domine deleuisti omnia mala merita mea, ne retribueres manibus meis in quibus à te defeci: & præuenisti omnia bona merita mea, vt retribueres manibus

bus tuis quibus me feciſti, quia & priuſquam eſſem tu eras. Nec eram cui præſtares vt eſſem, & tamen ecce ſum ex bonitate tua præueniente totum hoc quod me feciſti, & vnde me feciſti. Neque enim eguiſti me, aut ego tale bonũ ſum quo tu adiuueris domine meus & Deus meus: non vt tibi ſic ſeruiam quaſi ne fatigeris in agendo, aut ne minor ſit poteſtas tua carens obſequio meo: neque vt ſic te colam quaſi terram, vt ſis incultus ſi non te colam; ſed vt ſeruiam tibi & colam te, vt de te mihi bene ſit, à quo mihi eſt vt ſim cui bene ſit.

Colimus agrum, & colimus numen.
Ordo creaturarum.

CAP. II.

EX plenitudine quippe bonitatis tuę creatura tua ſubſiſtit, vt bonum quod tibi nihil prodeſſet, nec de te æquale tibi eſſet, tamen quia ex te fieri potuit non deeſſet. Quid enim te promeruit cælum & terra quæ feciſti in principio? Dicant quid te promeruerunt ſpiritalis corporaliſque natura, quas feciſti in ſapientia tua, vt inde penderent etiam inchoata & informia quęque in genere ſuo, vel ſpiritali, vel cor-

*al.moderat. porali, euntia in *immoderationem, & in longinquam dissimilitudinem tuam. Spiritale informe præstantius, quàm si formatum corpus esset: corporale autem informe præstantius, quàm si omnino nihil esset: atque ita penderent in tuo verbo informia, nisi per idem verbum reuocarentur ad vnitatem tuàm, & formarentur, essent ab vno te summo bono vniuersa bona valde. Quid te promeruerant vt essent saltem informia, quæ neque hoc essent, nisi ex te? Quid te promeruit materies corporalis, vt esset saltem inuisibilis, & incomposita, quia neque hoc esset, nisi quia fecisti eam; ideoque te quia non erat promereri vt esset non poterat? Aut quid te promeruit inchoatio creaturæ spiritalis, vt saltem tenebrosa fluitaret, similis abysso, tui dissimilis, nisi per idem verbum conuerteretur ad idem à quo facta est, atque ab eo illuminata lux fieret, quamuis non æqualiter, tamen conformis formæ æquali tibi? Sicut enim corpori, non hoc est esse quod pulchrum esse, alioquin deforme esse non posset; ita etiam creato spiritui non id est viuere quod sapienter viuere, alioquin incommutabiliter saperet.

Bonum

Bonum autem illi eſt hærere tibi ſemper, ne quod adeptus eſt conuerſione, auerſione lumen amittat, & relabatur in vitam tenebroſæ abyſſo ſimilem: Nam & nos qui ſecundum animam creatura ſpiritalis ſumus, auerſi à te noſtro lumine, in ea vita fuimus aliquando tenebræ, & in reliquijs obſcuritatis noſtræ laboramus, donec ſimus iuſtitia tua in vnico tuo ſicut montes Dei: Nam iudicia tua fuimus, ſicut abyſſus multa.

Ex Dei gratia omnia.

CAP. III.

QVod autem in primis conditionibus dixiſti, Fiat lux, & facta eſt lux; non incongruenter hoc intelligo in creatura ſpiritali, quia erat iam qualiſcunque vita quam illuminares. Sed ſicut nõ te promeruerat vt eſſet talis vita quæ illuminari poſſet: ita nec cũ iam eſſet promeruit te vt illuminaretur. Neque enim eius informitas placeret tibi ſi nõ lux fieret, nõ exiſtendo, ſed intuendo illuminantem lucem, eiq; cohærendo: vt & quod vtcunque viuit, & quod beate viuit, non deberet niſi gratię tuæ, conuerſa per cõmutationem meliorem ad id quod neq; in melius, neque in de-

terius commutari poteſt, quod tu ſolus es, quia ſolus ſimpliciter es, cui non eſt aliud viuere, aliud beatè viuere, quia tua beatitudo tu es.

Deus non eget rebus conditis.

CAP. IIII.

QVID ergo tibi deeſſet ad bonum quod tu tibi es, etiam ſi iſta vel omnino nulla eſſent, vel informia remanerent, quæ non ex indigentia feciſti, ſed ex plenitudine bonitatis tuæ, cohibens atque conuertens ad formam, non vt tanquam tuum gaudium compleatur ex eis? Perfecto enim tibi diſplicet eorum imperfectio, vt ex te perficiantur & tibi placeant, non autem imperfecto, tanquam & tu eorum perfectione perficiendus ſis. Spiritus enim tuus bonus ſuperferebatur ſuper aquas, non ferebatur ab eis tanquam in eis requieſceret. In quibus enim requieſcere dicitur ſpiritus tuus bonus, hos in ſe requieſcere facit. Sed ſuperferebatur incorruptibilis & incommutabilis voluntas tua, ipſa in ſe ſibi ſufficiens ſuper eam quam feceras vitam: cui non hoc eſt viuere quod beate viuere, qui viuit etiam fluitans in obſcuritate ſua: cui reſtat conuerti ad eum à quo facta eſt, &

magis

magis magisque viuere apud fontem vitæ, & in lumine eius videre lumen, & perfici, & illuſtrari, & beari.

Filius principium. CAP. V.

ECce apparet mihi in ænigmate trinitas, quod es domine Deus meus, quoniam tu pater in principio, quod eſt tua ſapientia de te nata, æqualis tibi & coæterna, id eſt, in filio tuo feciſti cælum & terram. Et multa diximus de cælo cæli, & de terra inuiſibili & incompoſita, & de abyſſo tenebroſa, ſecundum ſpiritalis informitatis vagabunda deliquia, niſi conuerteretur ad eum à quo erat qualiſcunque vita, & illuminatione fieret ſpecioſa vita, & eſſet cælum cæli eius, quod inter aquam & aquam poſtea factum eſt: & tenebam iam patrem in Dei nomine qui fecit hæc, & filium in Principij nomine in quo fecit hæc, & trinitatem credens quo fecit hæc, & trinitatem credens Deum meum ſicuti credebam, quærebam in eloquijs ſanctis eius: & ecce ſpiritus tuus ſuperferebatur ſuper aquas: Ecce trinitas Deus meus, Pater & Filius, & Spiritus ſanctus, creator vniuerſæ creaturæ.

Spiritus ſuperfuſus aquis.

CAP. VI.

SEd quæ causa fuerat ô lumen veridicum tibi admoueo cor meum, ne me vana doceat, discute tenebras eius, & dic mihi, obsecro te per matrem charitatem, obsecro te, dic mihi, quæ causa fuerat, vt post nominatum cælum & terram, inuisibilem & incompositam, & tenebras super abyssum, tum demum scriptura tua nominaret spiritum tuum? An quia oportebat eum sic insinuari vt diceretur superferri, & non posset hoc dici nisi prius illud commemoraretur, cui superferri spiritus tuus posset intelligi? Nec patri enim nec filio superferebatur: Nec superferri rectè diceretur, si nulli rei superferretur. Prius ergo dicendum erat cui superferretur, & deinde ille quem non oportebat aliter commemorari, nisi vt superferri diceretur. Cur ergo aliter eum insinuari non oportebat, nisi vt superferri diceretur?

Effectus spiritus. CAP. VII.

IAM hinc sequatur qui potest intellectu Apostolum tuum dicentem; quia charitas tua diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, & de spiritalibus docen-

tem

tem & demonſtrantem ſupereminentem viam charitatis, & flectentem genua pro nobis ad te, vt cognoſcamus ſupereminentem ſcientiam charitatis Chriſti. Ideoque ab initio ſupereminens ſuperferebatur ſuper aquas. Cui dicam? quomodo dicam de pondere cupiditatis in abruptam abyſſum, & de ſubleuatione charitatis per ſpiritum tuum, qui ſuperferebatur ſuper aquas? Cui dicam? Quomodo dicam? Mergimur & emergimus. Neque enim loca ſunt quibus mergimur & emergimus. Quid ſimilius & quid diſſimilius? Affectus ſunt, amores ſunt, immunditia ſpiritus noſtri defluens inferius amore curarum, & ſanctitas ſpiritus tui attollens nos ſuperius amore ſecuritatis, vt ſurſum corda habeamus ad te, vbi ſpiritus tuus ſuperfertur ſuper aquas, & veniamus ad ſupereminentem requiem, cum pertranſierit anima noſtra aquas quæ ſunt ſine ſubſtantia.

Spiritus fouens animas infirmas.

Cap. VIII.

DEfluxit angelus, defluxit anima hominis, & indicauerunt abyſſum vniuerſæ ſpiritales creaturæ

in profundo tenebroſo. Niſi dixiſſes ab initio: fiat lux & facta eſſet lux, & inhæreret tibi omnis obediens intelligentia cæleſtis ciuitatis tuæ, & requieſceret in ſpiritu tuo, qui ſuperfertur incommutabiliter ſuper omne mutabile: alioquin & ipſum cælum cæli tenebroſa abyſſus eſſet in ſe, nunc autem lux eſt in domino. Nam & in ipſa miſera inquietudine defluentium ſpirituum & indicantium tenebras ſuas nudatas veſte luminis tui, ſatis oſtendis quàm magnam creaturam rationalem feceris, cui nullo modo ſufficit ad beatam requiem quicquid te minus eſt, ac per hoc nec ipſa ſibi. Tu enim Deus noſter illuminabis tenebras noſtras. Ex te oriuntur veſtimenta noſtra, & tenebræ noſtræ ſicut meridies erunt. Da mihi te Deus meus, redde mihi. Te enim amo, & ſi parum eſt, amem validius. Non poſſum metiri vt ſciam quantum deſit mihi amoris ad id quod ſatis eſt, vt currat vita mea in amplexus tuos, nec auertatur donec abſcondar in abſcondito vultus tui. Hoc tãtum ſcio, quia male mihi eſt præter te, non ſolum extra me, ſed & in meipſo, & omnis mihi copia quæ Deus meus non eſt, egeſtas eſt.

Cur

Cur ſolus ſpiritus feratur ſuper aquas.

CAP. IX.

NVnquid aut pater, aut filius non ſuperferebatur ſuper aquas? Si tanquam loco ſicut corpus, nec ſpiritus ſanctus. Si autem incommutabilis diuinitatis eminentia ſuper omne mutabile, & Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſuperferebatur ſuper aquas: Cur ergo tantum de ſpiritu tuo dictum eſt hoc? Cur de illo tantum dictum eſt, quaſi locus ibi eſſet qui non eſt locus, de quo ſolo dictum eſt quòd ſit donum tuum, & in *dono tuo requieſcimus: ibi te fruemur requies noſtra, locus noſter. Amor illuc attollit nos, & ſpiritus tuus bonus exaltat humilitatem noſtram de portis mortis. In bona voluntate pax nobis eſt. Corpus pondere ſuo nititur ad locum ſuum. Pondus non ad ima tantum eſt, ſed ad locum ſuum. Ignis ſurſum tendit, deorſum lapis. Ponderibus ſuis aguntur, loca ſua petunt. Oleum infra aquam fuſum, ſupra aquam attollitur: aqua ſupra oleum fuſa, infra oleum demergitur. Ponderibus ſuis aguntur, loca ſua petunt. Minus ordinata inquieta ſunt, ordinãtur & quieſcunt. Pondus meum, amor meus, eò feror

* al. domo tua requieſcemus.

quocunque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur. Inardescimus & imus. Ascendimus ascensiones in corde, & cantamus canticum graduum. Igne tuo, igne tuo bono inardescimus & imus, quoniam sursum imus ad pacem Hierusalem: quoniam iucundatus sum in his quæ dixerunt mihi : in domum domini ibimus: Ibi nos collocauit voluntas bona, vt nihil velimus aliud quàm permanere illic in æternum.

Ex dono Dei omnia. CAP. X.

BEata creatura quæ non nouit aliud: cum esset ipsa aliud, nisi dono tuo quod superfertur super omne mutabile, mox vt facta est, attolleretur nullo interuallo temporis in ea vocatione qua dixisti, Fiat lux, & facta est lux. In nobis enim distinguitur tempore quo tenebræ fuimus & lux efficimur. In illa verò dictum est, quid esset nisi illuminaretur: & ita dictum est, quasi prius fuerit fluxa & tenebrosa: vt appareret causa qua factum est, vt aliter esset, id est, vt ad lumen indeficiens conuersa lux esset. Qui potest intelligat, & qui non potest, à te petat. Vt quid mihi molestus est, quasi ego illuminem vllum hominem venientem in hunc mundum.

Sym-

Symbola trinitatis in homine.

CAP. XI.

TRinitatem omnipotentem quis intelligit? Et quis non loquitur eam, si tamen eam? Rara anima, quæ cum de illa loquitur, sciat quid loquatur. Et contendunt & dimicant, & nemo sine pace vidit istam visionem. Vellem vt hæc tria cogitarent homines in seipsis. Longe aliud sunt ista tria quàm illa trinitas. Sed dico vbi se exerceant, & probent, & sentiant quàm longè aliud sunt. Dico autem hæc tria, esse, nosse, velle. Sum enim, & noui, & volo Sum sciens, & volens: & scio esse me, & velle: & volo esse, & scire. In his igitur tribus quàm sit inseparabilis vita, & vna vita, & vna mens, & vna essentia, quàm denique inseparabilis distinctio, & tamen distinctio, videat qui potest. Certè coram se est, attendat in se, & videat, & dicat mihi. Sed cum inuenerit in his aliquid, & dixerit, non iam se putet inuenisse illud quod supra ista est incommutabile, quod est incommutabiliter, & scit incommutabiliter, & vult incommutabiliter: & vtrum propter tria hæc, & ibi trinitas; an in singulis hæc tria, aut terna singulorum sint, an vtrum-

Esse, nosse, velle.

an vtrumque miris modis simpliciter & multipliciter infinito in se sibi fine quo est, & sibi notum est, & sibi sufficit incommutabiliter idipsum copiosa vnitatis magnitudine, quis facile cogitauerit? quis vllo modo dixerit? quis quolibet modo temere pronunciauerit?

Aqua baptismi per spiritum efficax.

Cap. XII.

PRocede in confessione fides mea, dic domino Deo tuo: Sancte, sancte, sancte domine Deus meus, in nomine tuo baptizati sumus, Pater & Filij, & Spiritus sancte, in nomine tuo baptizamus, Pater & Filij, & Spiritus sancte: quia & apud nos in Christo suo fecit Deus cælũ & terrã, spirituales & carnales ecclesię suę; & terra nostra antequam acciperet formã doctrinæ, inuisibilis erat & incõposita: & ignorantię tenebris tegebamur, quoniã pro iniquitate erudisti hominẽ, & iudicia tua sicut abyssus multa. Sed quia spiritus tuus superferebatur super aquam, non reliquit miseriam nostrã misericordia tua, & dixisti: Fiat lux. Pœnitentiam agite, appropin-
Matth. 4. quauit enim regnum cælorũ. Pœnitentiam agite, fiat lux. Et quoniam contur-

bata

bata erat ad noſipſos anima noſtra, cō-memorati ſumus tui domine de terra Iordanis , & de monte æquali tibi , ſed paruo propter nos: & diſplicuerunt nobis tenebræ noſtræ, & conuerſi ſumus ad te, & facta eſt lux. Et ecce fuimus aliquando tenebræ , nunc autem lux in Domino.

Ex ſpiritu remiſsio peccatorum.

CAP. XIII.

ET tamen adhuc per fidem , nondum per ſpeciē. Spe enim ſalui facti ſumus. Spes aūt quæ videtur nō eſt ſpes. Adhuc abyſſus abyſſum inuocat, ſed in voce cataractarum tuarū Adhuc & ille qui dicit: Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, etiam ipſe nondum ſe arbitratur comprehendiſſe: & quæ retro oblitus, in ea quę ante ſunt extenditur, & intus, gemiſcit grauatus, & ſitit anima eius ad Deum viuum, quemadmodū ceruus ad fontes aquarū, & dicit: Quādo veniam? habitaculum ſuum qđ de cælo eſt, ſuperindui cupiēs, & inuocat inferiorem abyſſum dicens: Nolite conformari huic ſeculo , ſed reformamini in nouitate mentis veſtræ, & nolite pueri effici mētibus, ſed malitia paruuli eſtote, vt mē-

Philip. 3.

2. Cor. 5.

Rom. 12.

tibus perfecti sitis. Et ô stulti Galathæ, quis vos fascinauit? Sed iam non in voce sua: in tua enim qui misisti spiritum tuum de excelsis, per eum qui ascendit in altum, & aperuit cataractas bonorum suorũ, vt fluminis impetus lætificarent ciuitatem tuã. Illi enim suspirat sponsi amicus, habens iam spiritus primitias penes eum, sed adhuc in semetipso ingemiscens adoptionem, expectans redemptionem corporis sui; illi suspirat membrum, est enim sponsæ: & illi zelat, amicus est enim spõsi, illi zelat nõ sibi: quia in voce cataractarum tuarum, non in voce sua inuocat alterã abyssum, cui zelans timet, ne sicut serpens Euam decepit astutia sua, sic & eorũ sensus corrumpantur à castitate, quæ est in sponso nostro vnico tuo. Quæ est illa speciei lux? cũ videbimus eum sicuti est, & trãsierint lachrymę, quæ mihi factæ sunt panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?

Fide & spe corroboramur.

CAP. XIV.

ET ego dico: Deus meus vbi es? Ecce vbi es? Respiro in te paululum, cum effundo super me animã meam in voce exultationis & confessionis soni

festiui-

festiuitatem celebrantis. Et adhuc tristis est, quia relabitur & fit abyssus, vel potius sentit adhuc se esse abyssum. Dicit enim fides mea, quam accendisti in nocte ante pedes meos: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in dominũ, Lucerna pedib. tuis verbum eius: Spera & perseuera, donec trãseat nox mater iniquorum, donec transeat ira domini, cuius filij & nos fuimus aliquando tenebrę, quarum residua trahimus in corpore propter peccatũ mortuo, donec aspiret dies, & remoueantur vmbræ. Spera in dominum, Mane astabo tibi & contemplabor, semper confitebor illi. Mane astabo, & videbo salutare vultus mei, Deum meũ qui viuificauit & mortalia corpora nostra, propter spiritum qui habitat in nobis, quia super interius nostrũ tenebrosũ & fluidum misericorditer superferebatur. Vnde in hac peregrinatione pignus accepimus, vt iam simus lux, dũ adhuc spe salui facti sumus, & filij lucis, & filij diei, non filij noctis, neq; tenebrarum, quod tamen fuimus. Inter quos & nos in isto adhuc incerto humanæ notitię, tu solus diuidis, qui probas corda nostra, & vocas lucem diem, & tenebras noctem.

Quis

Quis enim nos discernit nisi tu? Quid autem habemus quod non accepimus à te, ex eadē massa vasa, in honorem, ex qua sunt & alia facta in contumeliam?

Voce firmamenti scriptura intelligitur.

CAP. XV.

AVt quis nisi tu Deus noster fecisti nobis firmamētum autoritatis super nos de scriptura tua diuina? Cęlum enim plicabitur vt liber, & nunc pellis extenditur super nos. Sublimioris enim autoritatis est tua diuina scriptura, cū iam obierunt ista morte illi mortales, per quos eam dispensasti nobis. Et tu scis Domine, tu scis quemadmodum pellibus indueris homines, cùm peccato mortales fierent. Vnde sicut pellem extendisti firmamentum libri tui, concordes vtique sermones tuos, quos per mortaliū ministeriū superposuisti nobis. Namq; ipsa eorū morte solidamentum autoritatis in eloquijs tuis per eos æditis sublimiter extenditur super omnia quæ subtersunt. Quod cum hic viuerent, non ita sublimiter extentū erat. Nondum sicut pellem cælum extenderas, nōdum mortis eorū famam vsquequaq; dilataueras. Videamus domine cælos opera digitorū tuorum, differens

ocu-

oculis nostris nubilum quo subtexisti eos. Ibi est testimonium tuū, sapiētiam præstans paruulis. Perfice Deus meus laudem tuam ex ore infantium & lactentium. Neque enim nouimus alios libros ita destruentes superbiam, ista destruentes inimicū & defensorem resistentem reconciliationi tuæ, defendendo peccata sua. Non noui domine, nō noui alia tam casta eloquia, quæ sic mihi persuaderent confessionem, & lenirent ceruicem meam iugo tuo, & inuitarent colere te gratis. Intelligam ea pater bone, da mihi * hæc subterposito, quia subterpositis solidasti ea. Sunt aliæ aquæ super hoc firmamentum, credo immortales, & à terrena corruptione secretæ. Laudent nomen tuum, laudent te supercęlestes populi angelorum tuorum, qui non opus habent suscipere firmamentum hoc, & legendo cognoscere verbum tuū. Vident enim faciē tuā semper, & ibi legunt sine syllabis tēporum quid velit æterna voluntas tua. Legunt, eligunt, & diligunt: semper legūt, & nunquam præterit quod legunt. Eligendo enim & diligendo legunt ipsam incommutabilitatem consilii tui, non clauditur codex eorum, nec plicabitur

Psal. 8.

* al. hoc.

liber

liber eorum, quia tuipse illis hoc es, & es in æternum, quia super hoc firmamentum ordinasti eos, quos firmasti super infirmitatem inferiorum populorũ, vbi susciperent & cognoscerent misericordiam tuam temporaliter * enunciantem te qui fecisti tempora. In cælo enim misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Trãseunt nubes, cælum autem manet. Transeunt prædicatores verbi tui ex hac vita in aliam vitã, scriptura verò tua vsque in finem seculi super populos extenditur. Sed & cælum & terra transibunt, sermones autem tui non transibunt: Quoniam & pellis plicabitur, & fœnum super quod extendebatur cum claritate sua præteriet, verbum autem tuum manet in æternum; quod nunc in ænigmate nubium & per speculum cæli non sicuti est apparet nobis: quia & nos quanuis filio tuo dilecti simus, nondum apparuit quod erimus. * Attendit per retia carnis, & blanditus est, & inflammauit, & cucurrimus post odorem eius. Sed cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Sicuti est domine videre nostrum, quod nondum est, da nobis.

* al. enũciante.

Psal. 35.

Esai. 40.

* attendit.

Deus

Deus immutabilis CAP. XVI.

NAm ſicut omninò tu es, tu ſcis ſolus qui es incommutabiliter, & ſcis incommutabiliter, & vis incommutabiliter. Et eſsētia tua ſcit & vult incōmutabiliter, & ſcientia tua eſt, & vult incommutabiliter & voluntas tua eſt, & ſcit incommutabiliter. Nec videtur iuſtum eſſe coram te, vt quemadmodū ſe ſcit lumen incommutabile, ita ſciatur ab illuminato commutabili. Ideoque anima mea ſicut terra ſine aqua tibi, quia ſicut ſe illuminare de ſe nō poteſt, ita ſe ſatiare de ſe non poteſt. Sic enim apud te fons vitæ, quomodo in lumine tuo videbimus lumen.

Quid arida; quid mare.

CAP. XVII.

QVis congregauit amaricantes aquas in ſocietatem vnam? Idem namque illis finis eſt temporalis & terrenæ fœlicitatis, propter quam faciunt omnia: quamuis innumerabili varietate curarum fluctuent. Quis dominę niſi tu, qui dixiſti vt cōgregarentur aquæ in congregationem vnam, & appareret arida ſitiens tibi? Quoniam tuum eſt, & mare, & tu feciſti illud, & aridam terrā manus tuæ formauerunt.

Neque

Neque enim amaritudo voluntatum, ſed congregatio aquarum vocatur mare. Tu enim coërces etiam malas cupiditates animarum, & figis limites quouſque progredi ſinantur aquæ, vt in ſe comminuantur fluctus earum; atq; ita facis mare ordine imperij tui ſuper omnia. At animas ſitiētes tibi, & apparentes tibi alio fine diſtinctas à ſocietate maris, occulto & dulci fonte irrigas, vt terra det fructum ſuum, & te iubente Domine Deo ſuo germinet anima noſtra opera miſericordiæ, ſecundum genus diligens proximum in ſubſidijs neceſſitatum carnaliũ, habens in ſe ſemen ſecundum ſimilitudinem: quoniam ex noſtra infirmitate cõpatimur ad ſubueniendũ indigētibus, ſimiliter opitulantes quemadmodum nobis vellemus opem ferri, ſi eodē modo indigeremus; non tantum in facilibus tanquã in herba ſeminali, ſed etiã in protectione adiutorij forti robore, ſicut lignum fructiferum, id eſt, beneficium ad eripiendum eum qui iniuriam patitur, de manu potentis, & præbendo protectionis vmbraculũ valido robore iuſti iudicij.

Orat vt oriatur de terra veritas, & iuſtitia de cælo reſpiciat.

CAP.

Cap. XVIII.

ITa Domine, ita oro te, oriatur ſicuti facis, ſicuti das hilaritatem & facultatem, oriatur de terra veritas, & iuſtitia de cælo reſpiciat, & fiant in firmamento luminaria. Frangamus eſurienti panem noſtrum, & egenum ſine tecto inducamus in domum noſtrã. Nudum veſtiamus, & domeſticos ſeminis noſtri nō deſpiciamus. Quibus in terra natis fructibus, vide quia bonum eſt: & erumpat temporanea lux noſtra, & de iſta inferiori fruge actionis in delicias contemplationis verbum vitæ ſuperius obtinentes, appareamus ſicut luminaria in mundo cohærentes firmamēto ſcripturæ tuæ. Ibi enim nobiſcum diſputas, vt diuidamus inter intelligibilia & ſenſibilia, tanquam inter diem & noctem, vel inter animas alias intelligibilibus, alias ſenſibilibus deditas: vt iam nō tu ſolus in abdito dijudicationis tuæ, ſicut antequam fieret firmamentum diuidas inter lucem & tenebras, ſed etiam ſpiritales tui in eodē firmamento poſiti atque diſtincti, manifeſtata per orbē gratia tua luceant ſuper terram, & diuidant inter diem & noctem, & ſignificēt tempora; quia vetera tranſierunt, ecce facta

ſunt

ſunt noua. Et quia propior eſt noſtra ſalus quàm cum credidimus, & quia nox præceſſit, dies autem appropinquauit: & quia benedices coronam anni tui, mittens operarios in meſſem tuam, in qua ſeminanda alij laborauerunt, mittens etiam in aliam ſementē, cuius meſſis in fine eſt. Ita das vitam optanti, & benedicis annos iuſti: tu autem idem ipſe es, & in annis tuis qui non deficiūt, ortum præparas annis tranſeuntibus. Aeterno quippe conſilio proprijs temporibus bona cęleſtia das ſuper terram. Quoniam quidem alij datur per ſpiritū ſermo ſapientiæ tanquā luminare maius, propter eos qui perſpicuæ veritatis luce delectantur tanquam in principio diei: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundū eundem ſpiritum, tanquam luminare minus: alij fides, alij donatio curationū, alij operationes virtutum, alij prophetia, alij dijudicatio ſpirituum, alij genera linguarum: & hæc omnia tanquam ſtellæ. Omnia enim hæc operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens propria vnicuique prout vult, & faciens apparere ſydera in manifeſtatione ad vtilitatem. Sermo autem ſcientiæ qua continentur omnia ſacramenta quæ varian-

tur temporibus tanquam luna, & cæteræ notitiæ donorum, quæ deinceps tanquam ſtellę commemoratæ ſunt, quantum differunt ab illo candore ſapiẽtiæ, quo gaudet prædictus dies, tantum in principio noctis ſunt. His enim ſunt neceſſaria, quibus ille prudentiſſimus ſeruns tuus non potuit loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, ille qui & ſapientiam loquitur inter perfectos. Animalis autem homo tanquam paruulus in Chriſto lactiſque potator, donec roboretur ad ſolidum cibum, & aciem firmet ad ſolis aſpectum, non habeat deſertam noctem ſuam, ſed luce lunæ ſtellarumque contentus ſit. Hæc nobiſcum diſputas ſapientiſſime Deus noſter in libro tuo firmamento tuo, vt diſcernamus omnia contemplatione mirabili, quamuis adhuc in ſignis, & in temporibus, & in diebus, & in annis.

Pectus purgandum vitijs quo capax ſit virtutum.

Cap. XIX.

Sed prius lauamini, mundi eſtote, auferte nequitiã ab animis veſtris, atque à conſpectu oculorum meorũ,

vt appareat arida. Discite bonum facere, iudicate pupillo, & iustificate viduã, vt germinet terra herbam pabuli & lignum fructiferum, & venite disputemus, dicit Dominus, vt fiant luminaria in firmamẽto cæli, & luceant super terram. Querebat diues ille à magistro bono, quid faceret vt vitam æternam consequeretur. Dicat ei magister bonus, quem putabat hominem, & nihil amplius. Bonus est autem quia Deus est, dicat ei, vt si vult venire ad vitam, seruet mandata. Separet à se amaritudinem maliciæ atque nequiciæ, non occidat, non mœchetur, non furetur, non falsum testimonium dicat, vt appareat arida, & germinet honorem patris & matris, & dilectionem proximi. Feci, inquit, hæc omnia. Vnde ergo tantæ spinæ, si terra fructifera est? Vade extirpa syluosa dumeta auaritiæ, vende quæ possides, & implere frugib⁹ dando pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & sequere Dominum si vis esse perfectus, eis sociatus inter quos loquitur sapientiam ille qui nouit quid distribuat diei & nocti, vt noris & tu, vt fiãt & tibi luminaria in firmamento cæli. Quod non fiet, nisi fuerit illic cor tuum: quod

item non fiet, nisi fuerit illic thesaurus tuus, sicut audisti à magistro bono. Sed contristata est terra sterilis, & spinę suffocauerunt verbũ. Vos autem genus electum, infirma mundi, qui dimisistis omnia vt sequeremini Dominũ, ite post eum, & confundite fortia: Ite post eum speciosi pedes, & lucete in firmamento, vt cæli enarrent gloriam eius, diuidentes inter lucem perfectorum, sed nondũ sicut angelorum: & tenebras paruulorum, sed non * despectorum; lucere super omnem terram, & dies sole candẽs, eructet diei verbum sapientiæ: & non luna lucens, annunciet nocte verbũ scientiæ. Luna & stellæ nocti lucent, sed nox non obscurat eas, quoniam illæ illuminant eam pro modulo eius. Ecce enim tanquam Deo dicente, fiant luminaria in firmamento cæli, factus est subitò de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemẽs; & visæ sunt linguæ diuisi quasi ignis, qui & insedit super vnumquenque illorum: & facta sunt luminaria in firmamento cæli, verbum vitæ habentia. Vbiq; discurrite ignes sancti, ignes decori. Vos enim estis lumen mũdi, nec estis sub modio. Exaltatus est cui adhæsistis, & exaltauit vos. Discurrite &

* al. desperatorum.

innotescite omnibus gentibus.

Creatio spiritalis virtutum.

CAP. XX.

COncipiat & mare, & pariat opera vestra, & producant aquæ reptilia animarum viuarum. Separantes enim præciosum à vili, facti estis os Dei, per quod diceret: Producant aquæ non animam viuā, quam terra producit, sed reptilia animarum viuarum, & volatilia volantia super terram. Repserunt enim sacramenta tua Deus per opera seruorum sanctorum tuorum inter medios fluctus tentationum seculi, ad imbuendas gētes nomini tuo in baptismo tuo. Et inter hæc facta sunt magnalia mirabilia tanquam cete grandia, & voces nunciorum tuorum volitantes super terram iuxta firmamentū libri tui, præposito illo sibi ad autoritatem, sub quo volitarent, quocunq; irent. Neq; enim sunt loquelæ, neq; sermones, quorum non audiantur voces eorum, quādo in omnem terram exijt sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorū, quoniam tu Domine benedicendo multiplicasti hæc. Nunquid mentior, aut mixtione misceo, neque distinguo lucidas cognitiones harum rerum in firmamento cęli, &

li, & opera corporalia in vndoſo mari, & ſub firmamento cæli? Quarum enim rerum notitiæ ſunt ſolidæ, & terminatę ſine incrementis generationum tanquā lumina ſapiētiæ & ſcientiæ, earundem rerū ſunt operationes corporales multæ ac variæ, & aliud ex alio creſcendo multiplicatur in benedictione tua De⁹, qui cōſolatus eſt faſtidia ſenſuum mortalium, vt in cognitione animi res vna multis modis per corporis motiones figuretur atque dicatur, aquæ produxerunt hæc: ſed in verbo tuo neceſſitates alienatorum ab æternitate veritatis tuæ populorum produxerunt hæc, ſed in euangelio tuo: quoniam ipſæ aquæ iſta eiecerunt, quarum amarus languor fuit cauſa, vt in tuo verbo iſta procederent. Et pulchra ſunt omnia faciente te, & ecce tu inenarrabiliter pulchrior q. feciſti omnia: à quo ſi non eſſet lapſus Adam, non diffunderetur ex vtero eius ſalſugo maris, genus humanum profundè curioſum, & procelloſè tumidū, & inſtabiliter fluidum: atque ita non opus eſſet, vt in aquis multis corporaliter & ſenſibiliter operantur diſpenſatores tui myſtica facta & dicta. Sic enim nunc mihi occurrerunt reptilia

& volatilia, quibus imbuti & initiati homines corporalibus ſacramentis ſubditi, non vltra proficerent, niſi ſpiritualiter * viueſceret anima gradu alio, & poſt initij verbum in conſummationem reſpiceret.

* al. viuificaret.

Allegorica interpretatio auium & piſcium, & cæterorum animantium.

Capvt XXI.

AC per hoc in verbo tuo non maris profunditas, ſed ab aquarum amaritudine terra diſcreta eijcit, nō reptilia animarum viuarum & volatilia, ſed animam viuam. Neque enim iam opus habet Baptiſmo quo gentib⁹ opus eſt, ſicut opus habebat cum aquis tegeretur. Non enim intratur aliter in regnum cælorum ex illo quo inſtituiſti, vt ſic intretur: nec magnalia quærit mirabilium, quibus fiat fides. Neque enim niſi ſigna & prodigia viderit' non credit, cum iam diſtincta ſit terra fidelis ab aquis maris infidelitate amaris, & linguæ in ſigno ſunt non fidelibus, ſed infidelibus. Nec iſto igitur genere volatili, quod verbo tuo produxerunt aquæ, opus habet terra quam fundaſti ſuper aquas. Immitte in ea verbum tuum per nuncios tuos. Opera enim eorum narramus,

ramus,

ramus,ſed tu es qui operaris in eis, vt o-
perentur animam viuam. Terra produ-
cit eam , quia terra cauſa eſt vt hæc a-
gant in ea:ſicut mare fuit cauſa vt age-
rent reptilia animarum viuarum, & vo-
latilia ſub firmamento cæli,quibus iam
terra non indiget: quamuis piſcem mā-
ducet leuatum de profundo in ea men-
ſa , quam paraſti in conſpectu creden-
tium. Ideo enim de profundo leuatus
eſt, vt alat aridam , & auis marina pro-
genies , ſed tamen ſuper terram multi-
plicatur. Primarum enim vocum euan-
gelizantium infidelitas hominum cau-
ſa extitit , ſed & fideles exhortantur, &
benedicunt eis multipliciter de die in
diē. An verò anima viua de terra ſum-
pſit exordium , quia non prodeſt iam
niſi fidelibus continere ſe ab amore hu-
ius ſeculi, vt anima eorū tibi viuat, quæ
mortua erat in delicijs viuens , delicijs
domine mortiferis; nam tu puri cordi
vitales deliciæ. Operentur ergo iam in
terra miniſtri tui, non ſicut in aquis in-
fidelitatis annunciando & loquēdo per
* miracula & ſacramenta & voces my- * al. my-
ſticas , vbi intenta ſit ignorantia mater ſteria.
admirationis in timore occultorum ſi-
gnorum. Talis enim eſt introitus ad fi-

dem filijs Adam oblitus tui, dum abscō-
dunt se à facie tua, & fiunt abyssus: sed
operentur etiam sicut in arida discreta
à gurgitibus abyssi, & sint forma fideli-
bus viuendo coram eis, & excitando ad
imitationē. Sic enim non tantum ad au-
diendum, sed etiā ad faciēdum audiūt.
Psal. 68. Quærite dominum, & viuet anima ve-
stra, vt producat terra animam viuen-
Rom. 12. tem. Nolite conformari huic seculo, cō-
tinete vos ab eo. Euitando viuit anima,
quæ appetendo moritur. Continete
vos ab immani feritate superbiæ, ab in-
erti voluptate luxurię, & à fallaci nomi-
ne scientiæ, vt sint bestiæ mansuetæ, &
pecora edomita, & innoxij serpentes.
* al. ista. Motus enim animę sunt * isti in allego-
ria, sed fastus elationis, & delectatio li-
bidinis, & venenum curiositatis motus
sunt animæ mortuę: quia non ita mori-
tur vt omni motu careat, quoniam dis-
cedendo à fonte vitæ, moritur: atque ita
suscipitur à prætereunte seculo, & con-
formatur ei. Verbum autem tuum Deus
fons vitæ æternæ est, & non præterit: i-
deoq; in verbo tuo cohibetur ille disces-
sus, dum dicitur nobis: Nolite confor-
mari huic seculo, vt producat terra in
fonte vitæ animam viuentem, in verbo
tuo

tuo per euangeliſtas tuos animam continentem, imitando imitatores Chriſti tui. Hoc eſt enim ſecundũ genus, quoniam æmulatio viri ab amico eſt. Eſto, te, inquit, ſicut ego, quia & ego ſicut vos. Ita erunt in anima viua beſtiæ bonæ in manſuetudine actionis. Mandaſti enim dicens: in mãſuetudine opera tua perfice, & ab omni homine diligeris Et pecora bona neque ſi manducauerint abundantia, neq; ſi non mãducauerint, egentia, & ſerpentes boni, non pernicioſi ad nocendum, ſed aſtuti ad cauendum, & tantũ explorantes temporalem naturam, quãtum ſufficit vt per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciatur æternitas. Seruiũt enim rationi hæc animalia, cum à progreſſu mortifero cohibita viuunt, & bona ſunt.

Renaſcentia ſpiritus.

CAP. XXII.

ECce enim domine Deus noſter creator noſter, cum cohibitæ fuerint affectiones ab amore ſeculi, quib' moriebamur male viuendo & cœperit eſſe anima viuens bene viuendo completumque fuerit verbum tuum quod per Apoſtolum tuum dixiſti: Nolite

confirmari huic seculo: consequitur & illud quod adiunxisti statim, & dixisti: Sed reformamini in nouitate mētis vestræ: non iam secundum genus tanquā imitantes præcedentem proximum, nec ex hominis melioris autoritate viuentes. Neque enim dixisti: fiat homo secundū genus: sed, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram, vt nos probemus quæ sit voluntas tua. Ad hoc enim ille dispēsator tuus generans per Euangelium filios, ne semper paruulos haberet quos lacte nutriret, & tanquam nutrix foueret: Reformamini, inquit, in nouitate mentis vestræ, ad probandum quæ sit volūtas Dei, quod bonum & beneplacitum & perfectum. Ideoque non dicis: Fiat homo, sed faciamus hominem. Nec dicis, secundum genus, sed, ad imaginem & similitudinem nostram. Mente quippe renouatus, & conspiciens intellectam veritatem tuam, homine demonstratore non indiget, vt suum genus imitetur, sed demonstrante te probat ipse quæ sit voluntas tua, quod bonum & beneplacitum & perfectū: & doces eum iam capacem videre trinitatē vnitatis, & vnitatem trinitatis. Ideoque pluraliter di-
ἀο.

cto. Faciamus hominem : ſingulariter tamē infertur, Et fecit Deus hominem: & pluraliter dicto, Ad imaginem noſtram: ſingulariter tamen infertur, Ad imaginem Dei. Ita homo renouatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius qui creauit eū: Et ſpiritalis effectus iudicat omnia, quæ vtique iudicanda ſunt, ipſe autem à nemine iudicatur.

Chriſtianus de quibus iudicet.

CAPVT XXIII.

QVod autem iudicat omnia, hoc eſt, quod habet poteſtatem piſcium maris, & volatilium cæli, & omnium pecorum & ferarum, & omnis terræ, & omnium repentiū quæ repunt ſuper terram. Hoc enim agit per mentis intellectum, per quem percipit quę ſunt ſpiritus Dei. Alioqui homo in honore poſitus, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſenſatis, & ſimilis factus eſt illis. Ergo in eccleſia tua Deus noſter, ſecundum gratiam tuam quam dediſti ei, quoniam tuum ſumus figmentū creati in operibus bonis, nō ſolum qui ſpiritaliter præſunt, ſed etiam hi qui ſpiritaliter ſubduntur eis qui præſunt. Maſculum enim & fœminam feciſti hominem, hoc modo in gratia tua ſpiritali, *Pſal. 48.*

vbi ſecundum ſexum corporis non eſt maſculus & fœmina, quia neque Iudæus, neque Græcus, neque ſeruus, neque liber. Spiritales ergo, ſiue qui præſunt, ſiue qui obtemperant, ſpiritaliter iudicant: non de cogitationibus ſpiritalibus quæ lucent in firmamento. Non enim oportet de tam ſublimi autoritate iudicare, neque de ipſo libro tuo, etiam ſi quid ibi non lucet, quoniam ſubmittimus ei noſtrum intellectum, certumq; habemus, etiã quod clauſum eſt aſpectibus noſtris recte veraciterq; dictum eſſe. Sic enim homo licet iam ſpiritalis & renouatus in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius qui creauit eum, factor tamen legis debet eſſe non iudex. Neq; de illa diſtinctione iudicat ſpiritalium videlicet atque carnalium hominum, qui tuis Deus noſter oculis noti ſunt, & nullis adhuc nobis apparuerunt operibus, vt ex fructibus eorum cognoſcamus eos, ſed tu domine iam ſcis eos, & diuiſiſti, & vocaſti in occulto antequam fieret firmamentũ. Neque de turbis huius ſeculi populis, tanquã ſpiritalis homo dijudicat. Quid enim de his quæ foris ſunt iudicare ignoranti, quis inde venturus ſit in dulcedinem

dinem

dinem gratiæ tuæ, & quis in perpetua impietatis amaritudine remansurus? Ideoque homo quem fecisti ad imaginem tuam non accepit potestatem luminarium cæli, neque ipsius occulti cæli, neque diei & noctis, quæ ante cæli constitutionem vocasti, neque congregationis aquarum quod est mare: sed accepit potestatem piscium maris, & volatilium cæli, & omnium pecorum, & omnis terræ, & omnium repentium quæ repunt super terram: Iudicat enim & approbat quod rectè, improbat autem quod perperam inuenerit: siue in ea solennitate sacramentorum quibus initiantur, quos peruestigat in aquis multis misericordia tua: siue in ea qua ille piscis exhibetur, quem leuatum de profundo terra pia comedit: siue in verborum signis vocibusque subiectis autoritati libri tui tanquam sub firmamento volitantibus, interpretando, exponendo, disserendo, disputando, benedicendo, atque inuocando te ore erumpentibus atque sonantibus signis vt respondeat populus, amen. Quibus omnibus vocibus corporaliter enunciandis, causa est abyssus seculi, & cæcitas carnis, quæ cogitata non possunt

videri, vt opus sit instrepere in auribus. Ita quamuis multiplicentur volatilia super terram, ex aquis tamen originem ducunt. Iudicat etiam spiritalis approbando quod rectum, improbando autem quod perperam inuenerit in operibus moribusque fidelium; & eleemosynis tanquam terra fructifera, & de anima viua mansuefactis affectionibus, in castitate, in ieiunijs, in cogitationibus pijs, de his quæ per sensum corporis percipiuntur. De his enim iudicare nũc dicitur, in quibus & potestatem corrigendi habet.

Quare Deus benedixerit homini, & piscibus & volatilibus, & non alijs creaturis.

Cap. XXIV.

SEd quid est hoc, & quale mysterium est? Ecce benedicis homines (ô) Domine, vt crescant & multiplicentur, & impleant terram. Nihil ne nobis ex hoc innuis, vt intelligamus aliquid? Cur non ita benedixeris lucem quam vocasti diem, nec firmamentum cæli, nec luminaria, nec sydera, nec terrã, nec mare? Dicerem te Deus noster qui nos

ad imaginem tuam creasti, dicerem te hoc donum benedictionis homini propriè voluisse largiri, nisi hoc modo benedixisses pisces & cetos, vt crescerent & multiplicarentur, & implerent aquas maris, & volatilia multiplicarentur super terram. Item dicerem ad ea rerum genera pertinere benedictionem hanc, quæ gignendo ex semetipsis propagantur, si eam reperirem in arbustis & frutectis & in pecoribus terræ. Nunc autem nec herbis & lignis dictum est, nec bestijs & serpentibus: crescite & multiplicamini, cum hæc quoque omnia, sicut pisces & aues & homines gignendo augeantur, genusque custodiant. Quid igitur dicam lumen meum veritas? quia vacat hoc? quia inaniter ita dictum est? Nequaquam pater pietatis, absit vt hoc dicat seruus verbi tui. Et si ego non intelligo quid hoc eloquio significes, vtantur eo melius meliores, id est, intelligentiores quàm ego sum, vnicuique quantum sapere dedisti Deus meus. Placeat autem & cõfessio mea coram oculis tuis, qua tibi confiteor credere me domine non incassum te ita locutum esse, neque silebo quod mihi lectionis huius occasio suggerit. Verum est enim,

nim, nec video quid impediat ita me sentire dicta figurata librorum tuorum. Noui enim multipliciter significari per corpus, quod vno modo mente intelligitur, & multipliciter mente intelligi, quod vno modo per corpus significatur. Ecce simplex dilectio Dei & proximi, quàm multiplicibus sacramentis & innumerabilibus linguis, & in vnaquaque lingua innumerabilibus locutionum modis corporaliter enunciatur. Ita crescunt & multiplicantur fœtus aquarum. Attende iterum quisquis hęc legis. Ecce quod vno modo scriptura* offert, & vox personat. In principio fecit Deus cælum & terram, nónne multipliciter intelligitur, non errorum fallacia, sed verarum intelligentiarum generibus? Ita crescunt & multiplicantur fœtus hominum. Itaque si naturas ipsas rerum non allegoricè, sed propriè cogitemus, ad omnia quę de seminibus gignuntur, cõuenit verbum: crescite & multiplicamini. Si autẽ figuratè posita ista tractemus, quod potius arbitror intendisse scripturam, quæ vtique non superuacuè solis aquatilium & hominum fœtibus istam benedictionem attribuit, inuenimus quidẽ multitudines & in creaturis spiri-

* al. effert,

ſpiritalibus atq; corporalibus tanquam in cælo & in terra: & in animis iuſtis & iniquis tanquā in luce & in tenebris: & in ſanctis autoribus per quos lex miniſtrata eſt, tanquam in firmamēto quod ſolidatū eſt inter aquam & aquam: & in ſocietate amaricantium populorū tanquam in mari: & in ſtudio animarū piarum tanquā in arida: & in operibus miſericordiæ ſecundum præſentem vitam tanquam in herbis ſeminalibus & lignis fructiferis: & in ſpiritalibus donis manifeſtatis ad vtilitatem ſicut in luminaribus cæli: & in affectibus formatis ad temperātiam tanquā in anima viua. In his omnibus nāciſcimur multitudines, & vbertates, & incrementa: Sed quod ita creſcat & multiplicetur, vt vna res multis modis enuncietur, & vna enunciatio multis modis intelligatur, nō inuenimus niſi in ſignis corporaliter æditis: & rebus intelligibiliter excogitatis. Signa corporaliter ædita, generationes aquarū propter neceſſarias cauſas carnalis profunditatis, res autem intelligibiliter excogitatas generationes humanas, propter rationis fœcunditatem intelligimus. Et ideo credimus vtrique horum generi dictum eſſe abs te Domine:

Creſci-

Crescite & multiplicamini. In hac enim benedictione concessam nobis à te potestatem & facultatem accipio, & multis modis enunciare quod vno modo intellectum tenuerimus, & multis modis intelligere, quod obscurè vno modo enunciatum legerimus. Sic implentur aquæ maris, quæ non mouentur nisi à varijs significationibus: sic & fœtibus humanis impletur & terra, cuius ariditas apparet in studio, & dominatur ei ratio.

Fructus terræ allegoricè sunt officia pietatis.

CAP. XXV.

VOlo etiam dicere domine Deus meus, quod me consequens tua scriptura commonet, & dicam, nec verebor. Verum enim dicam te mihi inspirante, quod ex eis verbis voluisti vt dicerem. Neque enim alio præter te inspirante credo me verum dicere, cum tu sis veritas: omnis autem homo mendax. Et ideo qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Ergo vt verum loquar, de tuo loquar. Ecce dedisti nobis in escam omne fœnum satiuum, seminans semen quod est super omnem terram, & omne lignum quod habet in se fru-

ſe fructum ſeminis ſatiui. Nec nobis ſolis, ſed & omnibus auibus cæli, & beſtijs terræ atque ſerpentibus: piſcibus autem & cetis magnis non dediſti hæc. Dicebamus enim eis fructibus terræ ſignificari, & in allegoria figurari opera miſericordiæ, quæ huius vitæ neceſſitatibus exhibētur ex terra fructifera. Talis terra erat pius Oneſiphorus, cuius domui dediſti miſericordiam, qui frequēter Paulum tuum refrigerauit, & catenam eius non erubuit. Hoc fecerunt & fratres, & tali fruge fructificauerunt, qui quod ei deerat, ſuppleuerunt ex Macedonia. Quomodo autem dolet quędam ligna, quæ fructum ei debitum non dederunt, vbi ait, in prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me dereliquerunt, non illis imputetur? Iſta enim debentur eis qui miniſtrant doctrinam rationalem per intelligentias diuinorum myſteriorum, & ita eis debentur tanquam hominibus. Debentur autem eis ſicut animę viuæ prębentibus ſe ad imitandum in omni continentia. Item debentur eis tanquam volatilibus propter benedictiones eorum quæ multiplicantur ſuper terram, quoniam in omnem terram exijt ſonus eorum.

Voluptas & vtilitas ex beneficio in proximum collato.

Cap. XXVI.

PAſcuntur autem his eſcis qui lætantur eis: nec illi lætantur eis quorum Deus venter eſt. Neque enim & in illis qui præbent iſta ea quæ dant fructus eſt, ſed quo animo dant. Itaque ille qui Deo ſeruiebat, non ſuo ventri, video plane vnde gaudeat, video & congratulor ei valde. Acceperat enim à Philippenſibus qui per Epaphroditum miſerant. Sed tamen vnde gaudeat video. Vnde autem gaudet, inde paſcitur, quia in veritate loquens: Gauiſus ſum, inquit, magnifice in domino, quia tandem aliquando repullulaſtis ſapere pro me in quo & ſapiebatis, tædium autem habuiſtis. Iſti ergo diuturno tędio marcuerant, & quaſi exaruerant ab iſto fructu boni operis: & gaudet eis, quia repullularunt, non ſibi, quia eius indigentiæ ſubuenerunt. Ideo ſecutus ait: Non quod deſit aliquid dico. Ego enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe: Scio & minus habere, ſcio & abundare, in omnibus & in omnia imbutus ſum. Et ſatiari & eſurire & abundare & penuriam pati; omnia poſſum in eo qui me confortat.

fortat. Vnde ergo in omnibus gaudes ô Paule magne? Vnde gaudes, vnde paſceris homo renouate in agnitionem Dei ſecundum imaginem eius qui creauit te, & anima viua tanta continentia, & lingua volatilis loquens myſteria? Talibus quippe animantibus eſca iſta debetur. Quid eſt quod te paſcit? Lætitia. Quod ſequitur audiamus. Veruntamen, inquit, bene feciſtis, communicantes tribulationi meæ. Hinc gaudet, hinc paſcitur, quia illi bene fecerunt, non quia eius anguſtia relaxata eſt, qui dicit tibi: in tribulatione dilataſti mihi: quia & abundare & penuriam pati nouit in te qui confortas eum. Scitis enim, inquit, & vos Philippenſes, quoniam in principio euangelij cum ex Macedonia ſum profectus, nulla mihi eccleſia communicauit in ratione dati & accepti niſi vos ſoli, quia & Theſſalonicam & ſemel & iterum vſibus meis miſiſtis. Ad hæc bona opera eos rediiſſe nunc gaudet, & repullulaſſe lætatur tanquam reuiteſcente fertilitate agri. Nūquid propter vſus ſuos, quia dixit vſibus meis miſiſtis? Nunquid propterea gaudet? Non propterea. Et hoc vnde ſcimus? Quoniā ipſe ſequitur dicens:

dicens: Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem. Didici à te Deus meus inter datum & fructum discernere. Datum est res ipsa quam dat qui impertitur hæc necessaria, veluti est nummus, cibus, potus, vestimentum, tectum, adiutorium. Fructus autem bona & recta voluntas datoris est. Non enim ait magister bonus: Qui susceperit prophetam, tantum: sed addidit, in nomine prophetæ. Neque ait tantum: Qui susceperit iustum, sed addidit, in nomine iusti. Ita quippe ille mercedem prophetæ, iste mercedem iusti accipiet. Nec solum ait: Qui calicem aquæ frigidæ potum dederit vni ex minimis meis: sed addidit, tantum in nomine discipuli. Et sic adiunxit: Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Datum est suscipere prophetam, suscipere iustum, porrigere calicem aquæ frigidæ discipulo: fructus autem in nomine prophetæ, in nomine iusti, in nomine discipuli hoc facere. Fructu pascitur Helias à vidua sciente quod hominem Dei pasceret, & propter hoc pasceret. Per coruum autem dato pascebatur. Nec interior Helias, sed exterior pascebatur, qui posset etiam talis cibi egestate corrumpi.

Quid per pisces & cetos significetur.

CAP. XXVII.

IDeoque dicam quod verum est coram te domine, cùm homines idiotę atque infideles, quibus initiandis atque lucrandis necessaria sunt sacramenta initiorum, & magnalia miraculorum, quæ nomine piscium & cetorum significari credimus, suscipiunt corporaliter reficiendos, aut in aliquo præsentis vitæ vsu adiuuandos pueros tuos, cum id quare faciendum sit, & quo pertineat ignorent, nec illi istos pascunt, nec isti ab illis pascuntur, quia nec illi hæc sancta & recta voluntate operantur, nec isti eorum datis vbi fructum nondum vident lætantur. Inde quippe animus pascitur, vnde lætatur. Et ideo pisces & ceti non vescuntur escis, quas non germinat, nisi iam terra ab amaritudine marinorum fluctuum distincta atque discreta.

Valde bona, quare postremò additum.

CAP. XXVIII.

ET vidisti Deus omnia quę fecisti, & ecce bona valde, quia & nos vidimus ea, & ecce omnia bona valde. In singulis generibus operum tuorum, cum dixisses vt fierent & facta essent, illud

lud atque illud vidiſti quia bonum eſt. Septies numeraui ſcriptum eſſe te vidiſſe, quia bonum eſt quod feciſti: & hoc octauum eſt, quia vidiſti omnia quæ feciſti, & ecce non ſolum bona, ſed etiam valde bona tanquam ſimul omnia. Nam ſingula tantum bona erant, ſimul autem omnia, & bona & valde. Hoc modo dicuntur etiam quæque pulchra corpora, quia longe multo pulchrius eſt corpus quod ex membris omnibus conſtat, quàm ipſa membra ſingula quorum ordinatiſſimo conuentu completur vniuerſum, quamuis & illa etiam ſingulatim pulchra ſint.

De opera bona perpetuo.

CAP. XXIX.

ET attendi vt inuenirem vtrum ſepties vel octies videris, quia bona ſunt opera tua cum tibi placuerunt, & in tua viſione non inueni tempora per quæ intelligerem, quod totiens videris quæ feciſti, & dixi: O domine, Nónne iſta ſcriptura tua vera eſt, quoniam tu verax & veritas edidiſti eam? Cur ergo tu mihi dicis non eſſe in tua viſione tempora, & ecce ſcriptura tua mihi dicit per ſingulos dies ea quæ feciſti te vidiſſe quia bona ſunt? Et cum

ea numerarē inueni quotiens, Ad hæc tu dicis mihi, quoniā tu es Deus meus, & dicis voce forti in aurē interiorē ſeruo tuo perrumpens meam ſurditatem & clamās: O homo nempe quod ſcriptura mea dicit, ego dico: Et tamen illa tēporaliter dicit, verbo autem meo æterno tempus nō accidit, quia æquali mecum æternitate conſiſtit. Sic ea quæ vos per ſpiritum meum videtis, ego video, ſicut ea quæ vos ſpiritum meum dicitis, ego dico. Atq; ita cum vos temporaliter ea videatis, non ego temporaliter video: quemadmodū cum vos temporaliter ea dicatis, non ego temporaliter ea dico.

In eos quibus opera Dei diſplicent.

CAP. XXX.

ET audiui domine Deus meus, & elinxi ſtillam dulcedinis ex tua veritate, & intellexi quoniam ſunt quidam quibus diſplicent opera tua bona, & multa eorum dicunt te feciſſe neceſſitate compulſum, ſicut fabricas cælorum & compoſitiones ſyderum, & hæc non de tuo, ſed iam fuiſſe alibi creata, & aliunde, quæ tu contraheres & compaginares atque contexeres, cum de hoſtibus victis, mundana mœnia moli-

molireris, vt ea constructione deuicti, aduersus te iterum rebellare non possent. Alia verò nec fecisse te, nec omnino compegisse, sicut omnes carnes & minutissima quæque animantia, & quicquid radicibus terram tenet: sed hostilem mentem naturamque aliam, nec abs te conditam, tibique contrariam, in inferioribus mundi locis ista gignere atque formare. Insani dicunt hæc, quoniam nō per spiritum tuum vident opera tua, nec te cognoscūt in eis.

Pijs idem probatur quod Deo placuit.

CAP. XXXI.

QVI autem per spiritum tuum vident, ea tu vides in eis. Ergo cum vident quia bona sunt, tu vides quia bona sunt: & quæcunque propter te placent, tu in eis cōplaces, & quæ per spiritū tuum placent nobis, tibi placent in nobis. Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Sic & quę Dei sunt, nemo scit nisi spiritus Dei. Nos autē, inquit, non
1. Cor. 2. spiritū huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Et admoneor vt dicam: Certè nemo scit quę Dei sunt, nisi spiritus Dei. Quomodo ergo scimus & nos

& nos quæ à Deo donata sunt nobis? Respondetur mihi, quoniam quæ per eius spiritum scimus, etiam sic nemo scit nisi spiritus Dei. Sicut enim rectè dictum est: Non enim vos estis qui loquimini, eis qui in spiritu Dei loquerentur: sic rectè dicitur, Non vos estis qui scitis, eis qui in Dei spiritu sciunt. Nihilominus igitur rectè dicitur: Non vos estis qui videtis, eis qui in spiritu Dei vident. Itaque quicquid in spiritu Dei vident, quia bonum est, non ipsi, sed Deus videt quia bonum est. Aliud ergo est, vt putet quisque malum esse quod bonum est, quales supra dicti sunt: Aliud, vt quod bonum est, videat homo quia bonum est. Sicut multis tua creatura placet quia bona est, quibus tamen non tu places in ea, vnde frui magis ipsa quàm te volunt. Aliud autem, vt cum aliquid videt homo quia bonum est, Deus in illo videat quia bonum est, vt scilicet ille ametur in eo quod fecit, qui non amaretur nisi per spiritum sanctum quem dedit: quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, per quem videmus, quia bonum est quicquid aliquo modo est. Ab illo enim est, qui

non aliquo modo est, sed quod est, est.

Compendio denarrat opera Dei.

Cap. XXXII.

GRatias tibi domine. Videmus cælum & terram, siue corporalem partem superiorem atque inferiorem, siue spiritalem corporalemq́ue creaturam: atque in ornatu harum partium, quibus constat vel vniuersa mundi moles, vel vniuersa omnino creatura. Videmus lucem factam diuisamq́ue à tenebris, videmus firmamentum cæli siue inter spiritales aquas superiores, & corporales inferiores, primarium corpus mundi siue hoc spacium aëris, quia & hoc vocatur cælum, per quod vagantur volatilia cæli inter aquas, quæ vaporaliter ei superferuntur, & serenis etiam noctibus torant, & has quæ in terris graues fluitant. Videmus congregatarum aquarum speciem per campos maris, & aridam terram vel nudatam vel formatam, vt esset visibilis & composita, herbarumq́ue atque arborum materiem. Videmus luminaria fulgere desuper, solem sufficere diei, lunam & stellas consolari noctem, atque his omnibus notari & significari tempora.

Videmus humidam vsquequaque naturam piscibus & belluis & alitibus fœcundatam, quòd aëris corpulentia, quæ volatus auium portat, aquarum exaltatione concrescit. Videmus terrenis animalibus faciem terræ decorari: hominemque ad imaginem & similitudinem tuam cunctis irrationalibus animantibus ipsa tua imagine ac similitudine, hoc ad rationis & intelligentiæ virtute præponi. Et quemadmodum in eius anima, aliud est quod consulendo, dominatur, aliud quod subditur vt obtemperet: sic viro factam esse etiam corporaliter fœminam, quæ haberet quidem in mente rationalis intelligentiæ parem naturam, sexu tamen corporis ita masculino sexui subijceretur, quemadmodum subijcitur appetitus actionis ad concipiendam de ratione mentis recte agendi solertiam. Videmus hæc & singula bona, & omnia bona valde.

Vt omnis creatura laudet creatorem.

CAP. XXXIII.

LAudent te opera tua vt amemus te, & amemus te vt laudent opera tua, quæ habent initium & finem ex

tempore, ortum & occaſum, profectum & defectum, ſpeciem & priuationem. Habent ergo conſequentia mane & veſperam partim latenter, partim euidenter. De nihilo enim à te, non de te facta ſunt, non de te aliqua, non de tua vel quæ antea fuerit, ſed de concreata, id eſt, ſimul à te creata materia, qui eius informitatem ſine vlla temporis interpoſitione formaſti. Nam cum ſit aliud cæli & terræ materies, aliud cæli & terræ ſpecies, materiem quidem de omnino nihilo, mundi autem ſpeciem de informi materia, ſimul tamen vtrumque feciſti, vt materiam forma nulla moræ intercapedine ſequeretur.

De ordine & vario fructu Chriſtianæ vitæ.

CAP. XXXIIII.

INſpeximus etiam propter quorum figurationem iſta vel tali ordine fieri, vel tali ordine ſcribi voluiſti, & vidimus quia bona ſunt ſingula, & omnia bona valde, in verbo tuo, in vnico tuo cælum & terram, caput & corpus eccleſię in prædeſtinatione ante omnia tempora, ſine mane & veſpera. Vbi autem cœpiſti prædeſtinata temporaliter exequi, vt occulta manifeſtares, & incom-

compoſita noſtra componeres, quoniam ſuper nos erant peccata noſtra, & in profundum tenebroſum abieramus abs te, & ſpiritus tuus bonus ſuperferebatur ad ſubueniendum nobis in tempore oportuno, & iuſtificaſti impios, & diſtinxiſti eos ab iniquis: & ſolidaſti autoritatem libri tui inter ſuperiores, qui tibi docibiles eſſent, & inferiores qui eis ſubderentur: & congregaſti ſocietatem infidelium in vnam conſpirationem, vt apparerent ſtudia fidelium, vt tibi opera miſericordiæ parerent, diſtribuentes etiam pauperibus terrenas facultates ad acquirenda cæleſtia: & inde accendiſti quędam luminaria in firmamento, verbum vitæ habentes ſanctos tuos, & ſpiritualibus donis prelata ſublimi autoritate fulgentes: & inde ad imbuendas infideles gentes, ſacramenta & miracula viſibilia, vocesque verborum ſecundum firmamentum libri tui, quibus etiam fideles benedicerentur, ex materia corporali produxiſti: & deinde fidelium animam viuam per affectus ordinatos continentiæ vigore formaſti, atque inde tibi ſoli mentem ſubditam, & nullius autoritatis humanæ ad imitandum indigentem renouaſti ad imagi-

nem & ſimilitudinem tuam: præſtantique intellectui rationabilem actionem tanquam viro fœminam ſubdidiſti, omnibusque tuis miniſterijs ad perficiendos fideles in hac vita neceſſarijs, ab eiſdem fidelibus ad vſus temporales fructuoſa in futurum opera pręberi voluiſti. Hæc omnia videmus, & bona ſunt valde, quoniam tu ea vides in nobis, qui ſpiritum quo ea videremus, & in eis te amaremus, dediſti nobis.

Optat pacem. CAP. XXXV.

DOmine Deus pacem da nobis, omnia enim præſtitiſti nobis, pacem quietis, pacem ſabbati, pacem ſine veſpera. Omnis quippe iſte ordo pulcherrimus rerum valde bonarum modis ſuis peractis tranſiturus eſt, & mane quippe in eis factum & veſpera.

Diem ſeptimum veſpera quare non ſequatur.

CAP. XXXVI.

DIES autem ſeptimus ſine veſpera eſt, nec habet occaſum, quia ſanctificaſti eum ad permanſionem ſempiternam: vt id quod tu poſt opera tua bona valde, quanuis ea quietus feceris,

requie-

requieuisti septimo die, hoc præloquatur nobis vox libri tui, quod & nos post opera nostra, ideo bona valde, quia tu nobis ea donasti, sabbato vitæ æternæ requiescamus in te etiam.

Deus in nobis quando quiescet.

CAP. XXXVII.

TVnc enim sic requiesces in nobis, quemadmodum nunc operaris in nobis: & ita erit illa requies tua, per nos quemadmodum sunt ista opera tua per nos. Tu autem domine semper operaris & semper requiescis, nec vides ad tempus, nec operaris ad tempus, nec moueris ad tempus, nec quiescis ad tempus, & tamen facis & visiones temporales, & ipsa tempora, & quietem ex tempore.

Aliter Deus, aliter homo videt creata.

CAP. XXXVIII.

NOs itaque ista quę fecisti videmus, quia sunt, tu autem quia vides ea sunt. Et nos foris videmus quia sunt & intus quia bona sunt, tu autem vbi vidisti facta, ibi vidisti facienda. Et nos alio tempore moti sumus ad benefaciendum. posteaquam concepit de spiritu tuo cor nostrum: Prio-

Priore autem tempore ad malefaciendum mouebamur deserentes te: tu verò Deus vne bone nunquam cessasti benefacere. Et sunt quædam bona opera nostra ex munere quidem tuo, sed non sempiterna. Post illa nos requieturos in tua grandi sanctificatione speramus. Tu autem bonum nullo indigens bono, semper quietus es, quoniam tua quies tuipse es. Et hoc intelligere quis hominum dabit homini? quis angelus angelo? quis angelus homini? A te petatur, in te quæratur, apud te pulsetur, sic accipietur, sic inuenietur, sic aperietur.

Amen.

FINIS.

CONFESSIO

THEOLOGICA IN TRES PARTES

DISTINCTA, A QVODAM DOCTO ET PIO EX D. Augustini Confessionum & Meditationum libris pulchrè collecta.

ITEM SVCCINCTA EXPOsitio Missæ Romanæ.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
In Officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij, Anno
M. DC. IIII.

Cum gratia & priuileg. Sac. Cæs. Maiest.

IN NOMINE SANctæ & indiuiduæ Trinitatis, incipit prima pars Confeſſionum, ſeu Theologiæ, in qua de ſola diuinitate Patris & Filij, & Spiritus ſancti breuiter dicitur: vt tu qui hæc vel legis, vel oras, vel confiteris, ex his paucis intelli-
Ioan. 4. gas quia ſpiritus eſt Deus; & eos qui adorant eum, oportet in ſpiritu & veritate credere & adorare. Debemus ſuper omnia attollere mentem, cùm de Deo cogitamus, aut noſtras ei fundimus preces. Nam ſapere ſecundum carnem, mors eſt. Ideo beati mundo corde: qui cùm Deum orant, præter Deum nihil cernunt, nil cogitant. Ipſe enim eſt beatus populus, qui ſcit iubilationem.

THEOLOGICAE CONFESSIONIS

PARS PRIMA.

ADESTO mihi verum lumen Deus pater omnipotens. Adesto mihi verum lumen de lumine, verbum, filius Dei, Deus omnipotens. Adesto mihi vera illuminatio spiritus sancte, patris & filij charitas, vnitas, & sanctitas, Deus omnipotens. Adesto mihi ô vna Trinitas, & trina vnitas, Pater & Filius, & Spiritus sanctus, vnus Deus omnipotens. Te quidem inuoco in animam meam. Intra ergo in eam, & coapta eam tibi, vt possideas illam sine macula, & sine ruga. Tu es Deus meus viuus & verus, Dominus meus pius, Rex meus magnus. Te labijs & corde, & omni qua valeo virtute laudo, benedico atque adoro. Te inuoco, ad te clamo clamore magno in toto corde meo.

Verum lumen.

CAPVT II.

Ex confess. lib. 1. cap. 2.

SED quomodo inuocabo Deum & dominum meum, quoniam vtique in meipsum voco eum, cum inuoco eum? & quis locus in me est quò veniat in me Deus meus? quò veniat Deus qui fecit cęlũ & terram? Itáne domine Deus meus est quicquam in me, quod capiat te? An verò cęlum & terra quę fecisti, & in quibus me fecisti, capiunt te? An quia sine te non esset quicquid est, fit vt quicquid est, capiat te? Cur itaq; peto vt venias in me, qui non essem, nisi esses in me? Non enim ego iam sum inferi: & tamen tu ibi quoq; es. Nam si descendero ad infernũ, ades. Non ergo essem Deus meus, non omnino essem, nisi esses in me. An potius nõ essem, nisi essem in te, ex quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia? Etiam sic domine, etiam sic. Quò ergo te inuoco, cum in te sim? Aut vnde venies tu in me? Quò enim recedam? Quò ibo? Nunquid extra cælũ & terrã, vt inde veniat in me Deus meus, qui dixit: Cælũm & terrã impleo? Capiunt ergóne te cælum & terra, quoniam tu imples ea? An imples & restat, quoniam nõ te capiunt? & quò refundis quicquid impleto cęlo & terra restat ex te? An nõ

Cap. 3.

opus

opus habes, vt à quoquam continearis, qui contines omnia? Quoniam quæ imples, continendo imples. Non enim vasa quæ te plena sunt, stabilem te faciũt, quia & si frangantur, tu nõ effunderis: & cum effunderis super nos, non tu iaces, sed erigis nos: Nec tu dispergeris, sed colligis nos. Sed qui imples omnia, te toto imples omnia. An quia nõ possunt te totũ capere omnia, partem tui capiunt, & eandem partem simul omnia capiunt? An singulas singula, & maiores maiora, minores minora capiũt? Ergóne est aliqua pars tui maior, aliqua minor? An vbique totus es, & res nulla te totum capit? Quid ergo es Domine Deus meus? Quid ergo, nisi Dominus Deus? Quis enim Deus præter Dominum? aut quis Deus preter Deum nostrum. *Cap. 4. Quid est Deus.*

Capvt III.

SVmme omnipotẽtissime, misericordissime & iustissime, secretissime & præsentissime, pulcherrimè & fortissimè. Stabilis es & incõprehensibilis: Immutabilis mutans omnia: Inuisibilis, videns omnia: Immortalis, illocalis, interminus, incircumscriptus, nusquam finitus. Ineffabilis, indicibilis, inscrutabilis. *Medit. cap. 29.*

bilis. Immotus, tangens omnia inuestigabilis, metuēdus atq; terribilis, honorandus atq; horrendus: venerandus atque verendus: nūquam nouus, nunquã vetus, innouans omnia, & in vetustatē perducens superbos, & nesciūt. Semper agens, semper quietus: Colligens & nō egens: Omnia portans sine onere: Omnia implens sine inclusione: Omnia creans & protegens, nutriens & perficiens: Quærens, cum nihil desit tibi. Amans, nec æstuans zelas, & securus es. Pœnitet te, & non doles: Irasceris, & tranquillus es: Opera mutas, sed non mutas consilium. Recipis quod inuenis, ac nunquã amisisti. Nunquam inops, & gaudens lucris. Nunquam auarus, & vsuras exigens. Supererogatur tibi, vt debeas, & quis habet quicquam nō tuum? Reddis debita, nulli debens. Donas debita, nihil perdens. Qui solus viuificans omnia: Qui creasti omnia: Qui vbique es, & vbiq; totus: Qui sentiri potes, & videri nō potes. Qui nusquam dees, & tamen ab iniquorum cogitationib9 longe es. Qui nec ibi dees, vbi longe es: qui vbi non es per gratiam, ades per vindictam. Qui omnia tangis, nec tamen omnia æqualiter tangis. Quędam enim tangis vt sint,

nec

nec tamen vt viuant, & ſentiant. Quædam tangis vt ſint, viuant, ſentiant: nec tamen vt diſcernant. Quædam tangis vt ſint, viuant, ſentiant, & diſcernant: & cum tibimetipſi nūquam diſſimilis ſis, diſſimiliter tamē tangis diſſimilia. Qui vbique pręſens es, & inueniri vix potes: Quem ſtantem ſequimur, & apprehendere non valemus. Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, ſupercedis omnia, ſuſtines omnia. Nec ex alia parte ſuſtines, atque alia ſuperexcedis. Neq; ex alia parte imples, atque alia circumplecteris: ſed circumplectēdo imples, & implendo circūplecteris, ſuſtinendo ſuperexcedis, ſuperexcedendo ſuſtines. Qui corda fidelium doces ſine ſtrepitu verborum. Qui attingis à fine vſque ad finem fortiter, & diſponis omnia ſuauiter. Qui locis non diſtenderis, nec temporibus variaris. Neq; habes acceſſus & receſſus. Qui habitas lucem inacceſſibilem, quam nullus vidit hominum, ſed nec videre poteſt. In te manens quietus, vbique circuis totum. Nō enim ſcindi vel diuidi poteris, quia vere vnus es. Nec in partes efficeris, ſed totus totū tenes, totum imples, totum illuſtras & poſſides.

CAPVT IIII.

Mysteriũ deitatis non potest homo capere.

Hoc mysterium mens humana concipere nõ potest, nec oratoria lingua enarrare, neque diffusi sermonis bibliothecarum volumina queunt explicare. Si totum mũdum libri repleant, tua scientia inenarrabilis nõ potest enarrari. Quoniam verè indicibilis es, nullo modo scribi poteris, neque cõcludi: qui es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ Magnus enim es sine quãtitate, & ideò immẽsus. Bonus sine qualitate, ideò verè & summè bonus, & nemo bonus, nisi tu solus. Cuius voluntas opus est. Cui velle posse est Qui omnia quæ ex nihilo creasti, sola voluntate fecisti. Qui omnem creaturam tuam absque indigentia aliqua possides, & sine labore gubernas, & absq; tędio regis: & nihil est quod perturbet ordinem imperij tui vel in summis, vel in imis. Qui in omnibus locis sine lõco haberis, & omnia cõtines sine habitu, & vbiq; præsens es sine situ & motu. Qui nec mali autor est, quodque facere non potes, qui nihil non potes. Nec vnquam te quicquã fecisse pœnituit Nec vllius commotionis animi tẽpestate turbaris. Nec totius terræ particula regnum tuum est. Nulla flagi-

flagitia vel scelera probas aut imperas. Nunquam mentiris, quia æterna veritas es. Cuius vnius bonitate facti sumus, & iustitia pœnas luimus, & clementia liberamur. Nam nihil cæleste, nihil igneum, nihil terrenũ, nihilque quod corporis sensus attingit, pro te colendum est. Qui verè es quod es, & nõ mutaris. Cui maximè ac specialiter illud conuenit quod Græci dicunt ὢν Latini est: quia semper idem ipse es, & anni tui non deficient. *Nihil pro Deo colendum est.*

CAPVT V.

HAEc & alia multa docuit me sancta mater Ecclesia: de cuius cælesti doctrina in nullo mentem meam sinit dubitare gratia tua. Corde credo, ore cõfiteor, quia vera sunt omnia quæ illa credit confitetur & docet. Certè videbimus in re, quod tenemus in spe. Docuit igitur te solum viuum & verum Deum non esse corporeum vel passibilem aut palpabilem, nullam tui partem corporeis oculis posse sentiri, nihil de substantia tua atque natura vllo modo esse violabile, aut commutabile, aut cõpositum, aut fictum. Tu verò vnitas deitatis personarum pluralitate multi- *Ecclesia docuit nos.* *Medit. cap. 20.*

plex, numerabiliter es inenumerabilis: ac idcirco mensurabiliter es immēsurabilis, & ponderabiliter imponderabilis. Nō enim summæ bonitatis profitemur originem, ex qua omnia, per quam omnia, in qua omnia: sed eius participatione dicimus bona omnia. Nam tua diuina substātia semper caruit ac caret materia, licet non careat forma, forma scilicet informata, forma formarū, forma formosissima: q̃ dum imprimis quasi sigillum rebus singulis, eas sine tui augmenti aut detrimenti mutabilitate proculdubio à te facis differre. Non enim frustra in laude tua ponitur tam speciosissimum quàm formosissimum.

Capvt VI.

QVicquid in natura creaturarum est, creatura tua est, ô trina vnitas, & vna trinitas Deus. Cuius omnipotentia omnia gubernat, regit, & implet quæ creauit. Nec ideò omnia implere dicim', vt te contineant, sed ipsa potius à te cōtineantur. Nec particulatim imples omnia. Nec vllatenus ita putandum est, vt vnaquæq; pro magnitudine portionis suæ capiat te, id est, maxima magis, & minima minus: dum sis

potius ipſe in omnibus, ſiue omnia in te, cuius omnipotentia omnia concludit. Nec euadendi potentiam tuã, quis aditum inuenire poterit. Qui enim te non habet placatum, nequaquã euadet iratum. Immenſitas diuinę magnitudinis tuæ iſta eſt, vt intelligamus te intra omnia, ſed non incluſum: extra omnia, ſed non excluſum. Et ideò interior es, vt omnia cõtineas. Ideò exterior es, vt incircumſcriptæ magnitudinis tuæ immenſitate omnia concludas. Per id ergo quòd exterior es, oſtẽderis eſſe creator. Per id verò quòd interior es, gubernare omnia demõſtraris. Ac ne ea quæ creata ſunt, ſine te eſsẽt, tu intra omnia es. Verùm ne extra te eſſent, tu exterior es, vt omnia concludantur à te, non locali magnitudine, ſed potẽtiali præſentia, quia vbiq; præſens es, & omnia tibi præſentia, quanuis quidam hoc intelligant, quidam verò non intelligant. Inſeparabilis deniq; naturæ tuę vnitas nõ poteſt ſeparabiles habere perſonas: quia ſicut trinitas es in vnitate, & vnitas in trinitate: ſic ſeparationem nõ potes habere perſonarũ. Nominãtur quidem illæ perſonę aliquãdo ſingulæ, ſed ita voluiſti te trinitas Deus inſeparabilẽ

oſte-

ostendere in personis, vt nullum ibi nomen sit in qualibet persona, quod ad aliam secundum relationis regulam non referatur: sicut pater ad filium, & filius ad patrē, vel Spiritus sanctus ad patrem & filium verissimè refertur. Ea verò nomina quæ substantiam, vel potentiam, vel essentiam tuam significant, vel quicquid propriè dicitur Deus, omnib⁹ personis æqualiter conueniunt: vt Deus magnus, bonus: & omnia quæ naturaliter de te Deo dicuntur. Non est enim aliquod naturæ nomē, quod sic tibi Deo patri conuenire possit, vt aut filio tuo aut spiritui sancto conuenire nequeat.

Caput VII.

Dicimus te Deum patrem naturaliter esse Deum, sed naturaliter est & filius Deus: naturaliter est & Spiritussanctus Deus, nec tamen tres dij, sed vnus naturaliter Deus, pater & filius & spiritus sanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas, vnus Deus in personis sensu intelligēda, quamuis in voce separabilia habeas nomina: quia pluralem numerum in naturæ nominib⁹ nullatenus recipis. In hoc enim ostēditur personas nō posse diuidi in sancta trinitate, quæ

te, quæ vnus verus Deus est, quia cuiuslibet personæ nomen semper ad alteram respicit personam. Si patrem dico, filium ostendo. Si filium nomino, patrē prædico. Si spiritum sanctum appello, alicuius esse spiritum necesse est intelligi, id est, patris & filij.

CAPVT VIII.

DOmine Deus noster Deus viuus & verus, quem colimus & adoramus nisi tu trinitas esses, non diceretur.
Ite baptizate omnes gentes in nomine *Marc. vlt.*
Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Neque enim baptizari iuberemur Domine Deus in eius nomine, qui non esset Dominus Deus. Et iterum nisi tu ipsa Trinitas, vnus sine dubio Deus esses, non
legeretur. Audi Israel, Dominus Deus *Num. 6.*
tuus, Deus vnus est. Ergo nisi tu Deus pater ipse esses, & verbum filius tuus ipse esset, & donum vestrū spiritussanctus ipse esset, non inueniremus scriptum in
literis sacræ doctrinæ: Misit Deus filiū *Gal. 4.*
suum. Nec tu vnigenite patris diceres
de Spiritu sancto: Quem mittet pater in *Ioan. 14.*
nomine meo, &: Quem vobis mittam à
patre, & alibi: Ego & pater vnū sumus, *Ioan. 10.*
&: Qui videt me, videt & patrem. Ego

in pa-

Ioan. 14. in patre, & pater in me, &: Pater in me manens, ipſe facit opera.

CAPVT IX.

Ioan. 7. DIcis quoque: Mea doctrina non eſt mea, & ſermo quem audiſtis, non eſt meus. Res mira: Dic rogo verbum patris. Doce ſeruum humiliter interrogantem. Reſponde, quæſo virtus & ſapientia ſummi principij, ſed tu ipſe principium de principio, non duo principia, ſed vnum certè principium. Dic verbũ ſemper manens. Quid enim tam tuum, quàm tu? Sed tu tuus, & non tuus: quia conſtat te à teipſo non eſſe (ſicut in multis ſæpè locis teſtaris) ſed à Patre, cuius es verbum, non ſanabile per ſyllabas, & volatile, ſed ſemper ens, viuens, atque manens: & ideo verbũ non quod deſinit prolatum, ſed quod permanet natum: non tranſitorium, ſed ęternum: non factum, ſed genitum: nec ſolum genitum, ſed etiam vnigenitum, cui ratio adeſt diſponenti, & virtus præſto eſt perficienti: vtpotè vero Deo, & ſummo domino. Te quippè vnigenitum verbũ Pater genuit de ſeipſo, per quod omnia creauit ex nihilo. Niſi enim tu omniſcium & cunctipotens verbũ Dei eſſes,

nullo

nullo modo per te omnia facta fuiſſent. Quomodo creatura creare aliquid poteſt? Creáre ſanè ſolꝰ Deus valet, qui creatus non eſt. Nihil aũt excepto Deo non creatũ eſt. Abſit ab intellectu noſtro, vt aliquid fateamur ex Patre niſi Filiũ: & ideò non ſi Deꝰ naſci potuit ex Deo. Tu Deus verbum ſemper apud Patrem, ſemper cũ Patre, ſemper de Patre, ſemper in Patre: non ſicut vas in vaſe, vel ciuitas apud vrbem, ſed vti ſapiẽtia in ſapiente, veritas in verace, bonitas in bono, æternitas in æterno. Tu veniens de ſinu Patris ad publicum noſtrum, & oſtendens te creatorem creaturæ, docuiſti corda fidelium trinitatem in vnitate, vnitatem in trinitate.

CAPVT X.

AD hanc verò fidei regulam dirigẽs intentionem meam, quantum me poſſe feciſti Deus meus, quæſiui hanc orthodoxam fidem, & deſideraui intellectu videre quod credidi. Deus accende in me magis magiſque ſcientiæ lumen, per quod te trinum & vnum merear intelligere. Te vnum Deũ colo, vnũ omniũ naturarum principium, à quo vniuerſitas & inchoatur, & perficitur, & con-

& continetur. Vnum Deum à quo ſumus, per quem ſumus, in quo ſumus. A quo diſceſſimus, cui diſſimiles facti ſumus. Principium, ad quod recurrimus: & formam quam ſequimur: & gratiam qua reconciliamur. Vnum quo auctore conditi ſumus: & ſimilitudinem per quam ad vnitatem reformamur: & pacem qua vnitati adhęrem⁹. Vnum Deũ, quo creatore viuimus: per quem reformati ſapienter viuimus: quem diligentes, & quo fruentes, beatè viuimus.

Capvt XI.

HAc videlicet Catholica imbutus fide confiteor tibi rex cæli & terræ Domine, & honorifico te debito ſacrificio laudis pro ſcire & poſſe, quod mihi tãtillo donare dignatus es. Et quia exteriora mihi munera deſunt quę poſſint offerri, ea quæ in me ſunt vota laudationis ex dono miſericordiæ tuæ, & quæ omni auro tibi chariora eſſe non dubito, ecce reddo, ouanter offerẽs maieſtatis tuæ de fide non ficta, & conſcientia pura.

Capvt XII.

CRedo igitur te toto corde, ſumma trinitas, virtus vna, & indiſcreta maie-

maieſtas: & ore te confiteor, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, Patrem ingenitum, de Patre vnigenitum, de vtroque procedentem, & in vtroq; permanentem ſanctum ſpiritum. Nullum tribus anticipationis vel poſteritatis inueniſſe momentum. Nec habere diſpartitum imperium. Non in creandis conſilium, regendis perficiendiſque creaturis auxilium opuſque diuiſum. Quicquid naturale eſt, indiruptũ: quicquid perſonale eſt, inconfuſum.

CAPVT XIII.

Credo in te ſancte Pater, & confiteor te ſummæ bonitatis & totius deitatis principium, incircumſcriptæ & ingenitæ maieſtatis Deum, ex nullo ducentem initium, ſed omnibus initium dantem. Non corporali progenie, neque extrinſecus: non neceſſitate nec voluntate, ſed natura filium generantem coæternum tibi & conſubſtantialem. *Pater.*

CAPVT XIV.

Credo in te verbum Patris, filius Dei: & confiteor te ex patre ſine initio ineffabiliter natum, verum

Deum, & verum Dei vnigenitum : per quem facta sunt omnia: non factum, non creatum, non adoptiuum, sed genitum, & vnius cum patre substantiæ. Tantumque te esse qui genitus es, assero, quantus est ille qui genuit. Non autem quia dico te à patre genitum, diuinæ & ineffabili generationi aliquod tēpus asscribo: sed nec Patrem dico aliquando cępisse, nec te eius vnigenitum filium. Non enim aliter confiteri possumus æternum Patrem, nisi cōfiteamur te Patri coæternum Filium. Ex filio autem Pater dicitur: & ideo qui semper Pater est, semper habuisse Filium non dubium est.

Cap. XV.

Filius. CRedo quoque in te sancte Spiritus: & confiteor te verum Deum, non factum, nec creatum, non genitum, neque ingenitum, quia nec Filius, nec Pater dici potes: ne vel duo filij, vel duo patres in sancta trinitate esse credātur: sed ex patre filioq; inenarrabiliter procedentem, & in patre simulq; filio substantialiter permanentem. Atq; ita per omnia Deo Patri & Filio æqualem, coæternum & consubstantialem te esse credo,

credo, vt non voluntate, nec potestate, non æternitate, neque substantia differre possis ab eis, vel præcedi, à quib' procedit: & ideo vnum sunt Pater & Filius: quia tu æqualiter ab ambobus procedis Deus spiritus. Tu verè Patris & Filij charitas, vnitas, & sanctitas.

CAPVT XVI.

Confiteor itaque æternum Patrem sine natiuitate: æternum Filium cum natiuitate: æternum spiritum sanctum cum processione sine natiuitate. Totum patrem in filio & spiritu sancto Totum filium in patre & spiritu sancto. Totum Spiritum sanctum in Patre & Filio. Sanctum & indiuiduam Trinitatem: Vnum Deum omnipotentem: in personis ternionem, in substantia vnionem: visibilium & inuisibilium conditorē. Non corpus, aut in corpore positum, neque ex diuersis speciebus admixtum, aut membrorum compaginibus effigiatum: sed vnius simplicis & incorporeæ, inuisibilis & incircunscriptæ naturæ. Nihil maius aut inferius in te habentem: sed per omnem modum ex omni parte sine deformitate perfectum. Sine quantitate magnum.

Spiritus sanctus.

Medit. cap. 12.

Sine qualitate bonum. Sine tempore ſempiternum. Sine morte vitam. Sine infirmitate ſortem. Sine mendacio veracem. Sine loco vbique totum. Sine ſitu vbique præſentem. Sine extenſione omnia implentem. Sine contractione vbique occurrentem. Sine motu omnia tranſcendentem. Sine ſtatu intra omnia manentem. Sine indigentia omnia creantem. Sine labore omnia regentem. Sine tui initio omnibus initium dãtem. Sine tui immutatione omnia mutabilia facientem. In magnitudine infinitum. In virtute omnipotentem. In bonitate ſummum. In ſapientia inæſtimabilem. In conſilijs terribilem. In iudicijs iuſtũ. In cogitationibus ſecretiſſimum. In verbis veracem. In operibus ſanctum. In miſericordijs copioſum. Erga delinquentes patientiſſimum. Erga pœnitentes pium. Semper eundem ipſum æternum ac ſempiternum: immortalem atque incommutabilem. Quem nec ſpacia dilatant, nec breuitas locorum anguſtat. Nec receptacula vlla coarctant. Nec voluntas variat, nec neceſſitudo corrumpit. Nec mœſta pertubant, nec læta demulcent. Cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit. Nec præterita trã-

ſeunt,

ſeunt, nec futura ſuccedunt. Cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec caſus finem dabit. Sed ante ſecula, & in ſeculis, & per ſecula in æternum viuis. Et eſt tibi perennis laus, & æterna gloria, ſumma poteſtas, & ſingularis honor: perpetuum regnum, & ſine fine imperium, per infinita &
indefeſſa & immortalia
ſecula ſeculorum.
Amen.

INCIPIT pars Secunda, de gratia qua sumus redempti, in qua & per quam fidei perfectio constat. Vtraque enim ad æternam salutem est necessaria. Sed quia oportet nos & rectè credere, & benè viuere, (vnum enim sine altero nihil perfectionis habet) ideo multa verba orationi congrua addita sunt. Dicta mea, dicta sunt Patrum. Sic ista quæ dicimus, lege, vt putes te Patrum verba relegere.

THEOLOGICAE CONFESSIONIS

PARS SECVNDA.

HVC vsque omnipotens Deus trinitas, cordis mei inspector & scrutator, cõfessus sum omnipotentiam maiestatis tuæ, & maiestatem omnipotentiæ tuæ. Nunc autem qualiter humano generi in fine seculorum subuenire dignatus es, sicut corde credo ad iustitiam, ita ore coram te cõfiteor ad salutem. Tu quidem pater Deus, solus nusquã legeris missus: de Filio autem tuo ita scribit Apostolus. Cùm venit plenitudo tẽporis, misit Deus Filium suũ. Cùm dicit, misit, satis ostẽdit quòd in hunc mũdum missus aduenit, cum de Maria semper virgine natus, verus & perfectus homo in carne apparuit. Sed quid est quod de illo pręcipuus euangelistarum ait? In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Illuc ergo missus est per humanitatem, vbi semper fuit, & est per diuinitatem. Quam videlicet missionẽ, opus esse totius S. Trinitatis, & corde credo, & ore confiteor.

Medit. cap. 13.

Gal. 4.

Ioan. 1.

CAP. II.

Confes 10. cap. 43.

QVomodo nos amasti pastor bone: quantum nos dilexisti piè conditor, qui etiã proprio filio tuo non pepercisti, sed pro nobis impijs tradidisti illum. Subditus ille tibi vsq; ad mortem, mortem autem crucis, tulit chirographum peccatorum nostrorum: & affigens illud cruci, peccatum crucifixit & mortē: Vnus ille factus est inter mortuos liber: potestatem habens ponendi animam suam, & iterũ sumendi eam. Pro nobis tibi victor, & victima: & ideo victor, quia victima. Pro nobis tibi sacerdos & sacrificium: & ideo sacerdos, quia sacrificium. Merito mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes languores meos per eum qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis. Languores quippè mei Domine multi sunt, & magni: magni sunt, & multi: sed maior & amplior est medicina tua Scio & fateor, quia multa in me habet princeps huius mundi. Sed rogo te pijssimè Domine, libera me per sedentem ad dexteram tuam redemptorem nostrum, in quo nihil suum potuit inuenire. Per ipsum, me iustifica obsecro, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in

ore eius. Per ipſum caput noſtrum, in quo nulla eſt macula, libera me membrum eius licet exiguum & infirmum, libera quæſo à peccatis & vitijs, culpis, & negligētijs meis, & reple me tuis ſanctis virtutibus, & fac me bonis pollêre moribus, & fac me in ſanctis perſeuerare operibus vſque in finem ſecundum tuam voluntatem.

CAPVT III.

DEſperare vtique potuiſſem, propter nimia peccata & vitia, culpas & infinitas neglentias meas, quæ egi, & quotidie indeſinenter ago, corde, ore, opere, & omnibus modis quibus humana fragilitas peccare poteſt: niſi verbū tuum Deus caro fieret, & habitaret in nobis. Sed deſperare iam non audeo, quia cum inimici eſſemus, reconciliati, quanto magis nunc ſalui facti ab ira per eum? Omnis namque ſpes, omniſque fiducia eſt mihi in precioſo ſanguine ei⁹, qui effuſus eſt propter nos & noſtram ſalutem. In ipſo autem reſpiro. In ipſo confiſus, ad te peruenire deſidero, non habens meam iuſtitiam, ſed eam quæ eſt ex filio tuo Deo & Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Medit. cap. 14.

Caput IV.

VNde clementissime & benignissime amator hominum Deus, qui per Iesum filium tuum Dominum nostrum, & cum non essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate ac bonitate tua mirabiliter recuperasti nos: gratias ago pietati & bonitati tuæ, & multas tibi gratias refero ex totis præcordijs meis, qui propter tuam inenarrabilem dilectionem qua nos miseros & indignos gratuitò amare dignatus es, misisti eũdem vnigenitum tuum de sinu tuo, ad publicum nostrum saluare nos peccatores, tũc filios iræ, filios perditionis. Gratias tibi ago pro sanctà incarnatione & natiuitate eius, atq; gloriosa genitrice ei9, domina mea: cuius patrocinio multum me confido adiuuari apud tuam misecordiam Gratias tibi ago pro passione & cruce eius, pro morte & resurrectione eius, pro ascensione eius in cęlum, & sede maiestatis eius ad dexteram tuam. Gratias tibi ago pro vniuersis documẽtis & operibus eius, quorum exemplo instruimur & informamur ad agẽdam sanctam & rectissimam vitam. Gratias tibi ago pro illa sacratissima effusione pre-

Medit. cap. 16.

precioſi ſanguinis eius, quo ſumus redempti: ſimul & pro ſacroſancto & viuifico myſterio Corporis & Sanguinis eius: quo quotidie in Eccleſia tua ſancta paſcimur & potamur, abluimur & ſanctificamur, atq; vnius ſummæ diuinitatis particeps efficimur. Gratias tibi ago pro infinita tua miſericordia Domine Deus noſter, pro omnibus miſerationibus tuis, quibus mirabiliter nobis perditis ſubuenire dignatus es, per eundē filium tuum Saluatorem & recuperatorem noſtrū, qui mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter viuificationē noſtrā. Et nunc viuens ſine fine, ſedet ad dexteram tuam, & interpellat ꝓ nobis miſeris bonus paſtor, & verus ſacerdos, cōpatiens fideli gregi, quem acquiſiuit ſanguine ſuo: atque ſimul tecum miſeretur, quia Deus eſt ex te Patre coæternus & conſubſtantialis tibi per omnia: vnde poteſt nos ſaluare in perpetuum ſicut Deus, ſicut omnipotens. Sed ſecundum id quòd homo eſt, ex qua parte minor te eſt, data eſt ei à te omnis poteſtas in cælo & in terra, vt in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur

quia Dominus Iesus est in gloria tua Deus pater. Ipse verò constitutus est à te iudex viuorum & mortuorum. Tu autem non iudicas quenquam, sed omne iudicium dedisti filio: in cuius pectore reconditi sunt omnes thesauri scientiæ & sapiētiæ: vt æquissimus & verissimus sit testis & iudex, iudex & testis, quem nulla peccatrix conscientia effugere possit.

Caput V.

Verè Domine, & absque vlla dubietate, viuus est sermo tuus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animæ, compagū quoque & medullarū, discretor cogitationum & intentionum cordis. Nulla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia nuda & aperta sunt oculis eius, & ideo horrendum est incidere in manus Dei viuentis, qui scrutatur corda & renes, q reddet vnicuiq; iuxta opera sua, Deus iudex iustus venturus cū potestate magna & maiestate ad iudicandū viuos & mortuos. Ad cuius tremendum examen vix iustus saluabitur: & ego miserrimus quid ero facturus, quidve dicturus, cum ante tribunal eius fuero præ-

Deus videt omnia.

præsentatus, qui omnia eius ferè præcepta sum transgressus?

CAPVT VI.

SED rogo te clementissime pater Deus, per ipsum æternum iudicem, per ipsam peccatorum propitiationem, da mihi cordis contritionem & lachrymarum fontem, vt pro vulneribus animæ meæ indesinenter diebus ac noctibus defleam, donec tempus est acceptabile, & donec dies sunt salutis: ne iniquitas mea multa, & peccata mea innumerabilia, quæ nunc celata sunt, in die illo tremendi examinis appareant coram spectantibus angelis & archangelis, prophetis & apostolis sanctis, & omnibus iustis. Miserere mei domine, miserere mei, ne perdas me cum peccatis, vitijs, culpis, & negligentijs meis: tu qui non vis mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Miserere mei, ne reserues mala mea punienda in illa futura vita, in illis infernalibus supplicijs, & in illo tremendo examine: sed in præsenti vita puni ea, quomodo & quantum tibi placet. Ecce in manu tua sum, fac de me quod tibi videtur.

Capvt VII.

FAC me pro pietate & bonitate tua plenè & perfectè antequam moriar pœnitere & plangere omnia peccata mea, quæcunque egi contra voluntatem tuam à puero & cunabulis meis, corde, ore, opere: & excoque scoriam peccatorum meorum ad purum modis quibus tibi videtur, ordine quo tibi placet. Scis omnia, potes omnia. Per omnipotentē & pijssimam bonitatem tuam, quam iustificas impios, te rogo, fac me diem illum terribilem habere semper præ oculis, & amarissimè pro peccatis meis quotidie flere, vt in illa hora tremenda inueniam misericordiam in conspectu ipsius æterni iudicis, & videam faciem eius cum multa lætitia & securitate, collocatus ad dexteram cum sanctis omnibus, propter tuam multam misericordiam & bonitatem.

Capvt VIII.

IPsum autem dominum Iesum Christum habemus aduocatum apud te: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: & ideo non sæuum hominem, non crudelem tyrannum habemus iudicem, sed pium dominum, qui nostris

bene nouit compati infirmitatibus. Si enim coæternus tibi filius homo non fieret, peccator homo non auderet polluta labia ad te aperire. Dat ausum loquendi Christus dominus, quem habemus sacerdotem in cælis pro nobis interpellantem. In huius aduocati nostri allegatione confido, in eius misericordia spero. Ipse Deus, ipse homo. Hæc est spes mea: & ideo tanta & talia dico. Ipse reconciliet obsecro, ipse absoluat.

CAPVT IX.

Benedico itaque nomen tuum sanctum, & glorifico ex toto corde meo domine Deus noster, pro hac mirabili & enarrabili coniunctione diuinitatis ac humanitatis in vnitate personæ, vt non alter Deus, alter homo, sed vnus idemque Deus homo, homo Deus: vnus filius tuus dominus noster Iesus Christus esset idem ipse verus & perfectus Deus, verus & perfectus homo. Sed licet mirabili dignatione verbum caro factum sit, neutra tamen ex duabus naturis in aliam mutata est substantiam. Trinitatis mysterio quarta non est addita persona. Vnita quippe est, non confusa, verbi Dei hominisque substantia, vt in Deum, *Medit. cap. 16.*

quòd

quòd ex nobis susceptum fuerat perueniret: & illud quod nunquam non fuerat, idem semper quod fueras, permaneret.

CAPVT X.

Medit. cap. 16.

O Mirabile mysterium. O inenarrabile commercium. O mira semperque amanda diuinæ propitiationis benignitas. Serui digni non fuimus, & ecce filij Dei facti sumus: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Vnde hoc nobis? & quid nos ad hæc? Sed rogo te clementissime pater Deus, per ipsum summum sacerdotem & verum pontificem, qui se tibi obtulit in sacrificium, ponens animam suam pro grege suo bonus pastor, per ipsum bonitati & pietati tuæ supplico, ne permittas nos ingratos tantis beneficijs esse. Omnia enim tibi sunt possibilia, & non est qui possit resistere voluntati tuæ. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu solus? Tu es Deus omnipotens, qui iustificas impios, & viuificas mortuos, & mutas peccatores, & non sunt. Tibi soli possibile est suscitare filios Abrahæ de duris lapidibus.

CAPVT XI.

Tu

TV domine Deus noster, à quo cuncta bona procedunt, tu infunde cęlitus cordibus nostris spiritū sanctum tuum paracletum: & fac nos tanti mysterij intelligere & reuereri arcanū. Tu fac nos celsitudinē tantæ dignitatis obtinere pijs actibus, & bonis moribus: Tu fac nos Christi filij tui domini nostri vestigia semper imitari. In omni humilitate, patientia, charitate, castitate, simplicitate, innocentia, & puritate, simulq; in cunctis sanctis virtutibus, quæ tibi placēt. Tu da nobis perseuerantem in tua volūtate famulatum: & da nobis bona tua quę pręparasti diligentibus te: vt ad ipsius capitis nostri, cuius sumus membra, per gratiam tuam tādem peruenire mereamur cōsortium: sicut ipse polliceri dignatus est dicēs: Pater, volo quos dedisti mihi, sint mecū, vt videant claritatem meam, quam habui apud te ante constitutionem mundi. Et alibi: Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, illic minister meus erit. O pietas, ô charitas, ô mirabilis dignatio. Quę maior potest dari gloria, quā vt ibi seruus sit, vbi est dominus? Quàm vt seruus regnet cū domino? Quid tibi retribuere possumus Deus noster pro tantis bene- *Ioan.17.*

bene-

beneficijs misericordiæ tuæ? Quas laudes? Quasve gratiarum actiones? Etiam si illa beatorum angelorum scientia & potentia esset nobis, nihil tamen dignum tantæ pietate compensare valeremus. Si omnia membra corporis nostri verterentur in linguas ad rependendas tibi debitas laudes, non tamen sufficere posset exiguitas nostra. Supereminet enim omni scientiæ tua inæstimabilis charitas, quam ostendisti in nobis pro sola pietate & bonitate tua. Filius namque tuus, rex noster, nusquam angelos, sed semen Abrahæ apprehendit, assimilatus nobis per omnia absque peccato. Humanam itaque, non angelicam suscipiens naturam, & eam munere sanctę resurrectionis & immortalitatis glorificans vexit super omnes cęlos, & super omnes choros angelorum, super Cherubin & Seraphin, collocans ad dexteram tuam. Hanc laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cæli cælorumque virtutes, ac beata Seraphin socia exultatione concelebrant.

Caput XII.

HAEc mihi omnis spes, omnisque fiducia. Est enim in illo Christi homine, vniuscuiusque nostrum & por-

portio, & ſanguis, & caro. Vbi ergo *Medit.*
portio mea regnat, regnare me credo. *cap. 15.*
Vbi ſanguis meus dominatur, domina-
ri me ſentio. Vbi caro mea glorificatur,
glorioſum me eſſe cognoſco. Quamuis
peccator ſim, de hac tamen cōmunione
gratiæ nō diffido: & ſi peccata me pro-
hibent, ſubſtantia me requirit: & ſi deli-
cta propria me excludunt, naturæ com-
munio non repellit. Non enim tam im-
mitis eſt Dominus, vt obliuiſcatur ho-
minis, nō meminerit ipſius quē ipſe ge-
ſtat, vt quem mei cauſa ſuſceperit, eius
cauſa me non requirat. Non enim tam
immitis eſt Dominus, vt nō diligat car-
nem ſuam, membra ſua, viſcera ſua. In
ipſo Deo & Domino noſtro Ieſu Chri-
ſto, in quo iam reſurreximus, iam reui-
ximus, iam ad cælum cōſcendimus, iam
in cæleſtibus conſedemus: caro noſtra
nos diligit. Habemus prærogatiuā ſan-
ginis noſtri in ipſo. Sumus quidē mem-
bra eius, caro eius. Ipſe verò caput no-
ſtrum, ſicut ſcriptum eſt: Os ex oſſibus *Geneſ. 2.*
meis, & caro de carne mea. &: Erūt duo
in carne vna. &: Nemo vnquā carnem *Epheſ. 5.*
ſuam odio habet, ſed fouet & amplecte-
tur eam. Exulto, lætor, gratias ago, gra-
tias ago labijs, & corde, & omni qua va-
leo virtute.

CAPVT XIII.

OMnipotens Deus, qui adeò diues in misericordia es, vt propter nimiam charitatem tuam qua nos dilexisti cum essemus mortui delictis, conuiuificares nos Christo, cui gratia salui facti sumus: rogo te per hanc inæstimabilem pietatem, bonitatem & charitatem tuam, ne sinas nos esse indignos tantis miserationibus. Manda virtutem tuam obsecro, & confirma hoc quod operatus es in nobis. Perfice quod cœpisti vt ad plenam pietatis tuæ gratiam peruenire mereamur. Fac nos per spiritum sanctum tuum & intelligere, & reuereri, atque debito semper honore venerari hoc magnum pietatis mysterium, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu: apparuit angelis, prædicatum est gentibus: creditum est in mundo: assumptum est in gloria.

Medit. cap. 19.

CAPVT XIIII.

Medit. cap. 17.

O Quantum tibi sumus debitores domine Deus noster, tanti redempti precio, tanto saluati mysterio, tãto gratis adiuti beneficio? Quantum à nobis miseris es timendus & amandus, hono-

honorandus & reuerendus, laudandus
& benedicendus, qui nos sic amasti &
saluasti, sic significasti & sublimasti?
Quis dicere, quis cogitare sufficiat? Ti-
bi nempe debemus omne quod possu-
mus, omne quod sapimus, & omne
quod viuimus. Sed quis habet quic-
quam non tuum? Tu domine Deus no-
ster, à quo cuncta bona procedunt: tu
da nobis de bonis tuis propter te, & no-
men tuum sanctum quod inuocatum
est super nos: vt de tuis donis ac datis ti-
bi seruiamus & placeamus, atque debi-
tas quotidie rependamus laudes pro
tantis beneficijs misericordiæ tuæ. Non
enim aliunde possumus tibi placere, ne-
que seruire, nisi de tuo munere. Omne
datum optimum, & omne donum per-
fectum desursum est, descendēs à te pa-
tre luminum: apud quem non est trans-
mutatio, nec vicissitudinis obūbratio.

CAPVT XV.

IDcirco ego vltimus seruorū tuorū,
non immemor beneficiorū tuæ erga
exiguitatem meam gratuitę munifi-
centiæ gratias tibi ago, qui me indignū
pro tua sola clementia per aquam sacri
baptismatis, & renouationē sancti spi-
ritus, ab originalibus vinculis expedisti,
& in-

& inter adoptionis filios aggregasti. Qui mihi rectam fidem donasti, & eam in me semper augere dignatus es per illuminationem gratiæ tuæ, & per prędicationem matris Ecclesiæ. Gratias tibi ago, qui me vas vacuum, & inutilem idiotam replesti scientia & intelligentia, & dedisti tantã tui nominis cognitionem. Gratias tibi ago, qui me à vano huius mundi consortio separasti, & das mihi seruorum tuorum charitate & societate perfrui: das mihi salutẽ & quietem corporis & animæ, & oportunam ad tuum sanctũ seruitium vocationem, liberãs me à vanissimis istius seculi implicationibus ad profectum animę propter solã misericordiam tuam. Gratias tibi ago immensa pietas Deus, qui me à puero per vniuersa penè decurrentem vitia benignè ac patiẽter adhuc ad pœnitentiam expectãs, nolens me perdere cum peccatis, vitijs, culpis, & negligentijs meis. Si enim mihi secundum peccata mea Domine facere voluisses, olim me viuum terra absorbere debuisset.

CAPVT XVI.

SEd rogo ne tua in me tanta expectatio sit vacua, sit, quod absit, infructuosa. Sicut desidero, & tota mea men-

mente peto, da mihi locum & ſpacium, & fructus dignos pœnitentiæ, vt paratiſſimum me inueniat vocatio tua in die exitus mei, agentem pœnitentiam veram in cinere & cilicio propter omnia quæ tibi diſplicuerunt in me. Tu es Deus omnipotens infinitæ miſericordiæ, & bonitatis immenſæ, qui multas animas peccatrices, quæ etiam erant ſine vllis bonis operibus, gratis iuſtificaſti, mirabiliter coronaſti. Non abneges mihi, quæſo, vni, quod plurimis conferre dignatus es. Non confundatur obſecro anima ſerui tui ſperans in te, expectans te. Quis vnquam ſperauit in te, & confuſus eſt? Tu es Deus omnipotens, & clemens, qui confidentes in tua miſericordia nunquam conſueuiſti relinquere. Tu Deus meus, vna ſpes mea, & prægrandis miſericordia mea, fida & certa expectatio mea. Tu oſtende pietatem tuam in me propter honorem & gloriam nominis tui: vt videant qui me oderunt, & confundantur, quoniam tu Domine adiuuiſti me, & conſolatus es me: & dicant qui diligunt te: Hæc eſt mutatio, hæc eſt alleuatio dexteræ excelſi.

Amen.

Caput XVII.

GRatias tibi ago pijssime Deus, qui me de multis angustijs, tribulationibus, calamitatibus, miserijs & infirmitatibus, de multis foueis, laqueis, & peccatis, de multis insidijs visibilium & inuisibilium inimicorum, de multis malis opprobrijs & aduersitatibus corporis & animę hactenus liberare dignatus est, dirigens misericorditer & mirabiliter vitam meam inter aduersa & prospera, ita vt nec aduersa me valde deijcerent, nec prospera eleuarent. Posuisti enim pro pietate & bonitate frenum tuum in maxillis meis, & non me dereliquisti penitus in manu arbitrij mei, habens curam mei paterna pietate, & non permittens me amplius tentari & supra id quod potuerim sustinere. Vbi erat locus peccandi, non fuit voluntas: & quando voluntas erat, non fuit locus. Sit itaque tibi laus, sit benedictio, sit gratiarum actio pie domine pro vniuersis tuis donis, ac datis, & pro omnibus beneficijs tuis, quæ animæ meæ & corpori meo largiris, & semper largitus es à puero & à cunabulis meis pro pietate & bonitate tua nullis meis meritis.

CAPVT XVIII.

SED rogo clementissime, ne sinas me esse ingratum tantis beneficijs, & indignum tam multis miserationibus. Non mihi, non diabolo, non mundo, non alicui rerum, non alicui hominum liceat in me tua tanta dona subuertere: quia totum fragile est quicquid tibi nititur obuiare. Pone domine, pone quæso, pone magis magisque frenum tuum in maxillis meis, & trahe me post te tanquam mansuetum animal, in nullo tuis iussionibus & voluntatibus recalcitrantem, sed plano moderatoque incessu te dominum meum portantem, & præceptis tuis in omnibus obtemperantem. Excita domine, excita quæso, excita semper & vbique torporem meum tuis stimulis, & fac me toto corde, tota anima, totis viribus exquirere faciem tuam cunctis diebus vitæ meæ: Miserere mei. Attrahe me ad te virtute omnipotentiæ tuæ, & non sinas me propria voluntate vel libero arbitrio euagari. Imaginem tuam in me non sinas obscurari: quæ si te præstante defendatur, semper egregia, semper nobilis, semper perspicua est. Propter te & nomen tuum sanctum adauge in me semper fidem, fidem re-

ctam, fidem sanctam, fidem immaculatam, fidem apostolicam, fidem catholicam, fidem orthodoxam, fidem inuictissimam, fidem feruentissimam, fidem prudentissimam, fidem bonis omnibus cunctisque virtutibus adornatam: quæ in me omne quod tibi placet, per dilectionem humilitatemque operetur, & quæ nequeat vinci inter verba altercationis in tempore persecutionis, vel in die necessitatis. Rogo te in nomine benedicti filij tui, in quo benedixisti nos omni benedictione spirituali in cælestibus, fac me per gratiam tuam semper & in fide stabilem, & in opere efficacem: vt fidem tuam quam lingua mea loquitur, pijs quoque actibus & bonis moribus vita semper fateatur.

CAPVT XIX.

PER ipsam medicinam vulnerum nostrorum, quæ pependit in ligno, & sedet ad dexteram tuam, atque interpellat pro nobis, pietati bonitatique tuæ supplico, indue me vestem illam pretiosam non habentem maculam, neque rugam, ne vnquam nudus appaream coram oculis tuis. Indue obsecro me hanc vestem nuptialem, sanctam videlicet charitatem, vt dili-

gam

gam te dominum Deum meum ex toto corde meo, ex tota anima mea, & ex totis viribus meis, & omni intentione mea, cum multa cordis contritione, & lachrymarum fonte, cum multa reuerentia, & tremore, habens te in corde & in ore, & præ oculis meis ſemper & vbique. Da mihi cor contritum, cor purum, cor ſyncerum, cor deuotū, cor caſtum, cor ſobriū, cor mite, cor manſuetum, cor tranquillū, cor ſereniſſimum, cor tui deſiderio plenum, cor prouidum ad omnia, & diſcretum in cunctis, cor ſimplex, & nihil mali ſentiens de fratribus, cor cōpatiens alienis doloribus & miſerijs, cor congaudens aliorum bonis & virtutibus, vt poſſim flere cum flentibus, & gaudere cū gaudentibus. Da mihi mentem tam ſimplicē, tamq; mitem, vt de iniurijs fratrū doleam, de meis verò gaudeam: vt de laudibus eorum exultem, de meis autem contriſter. Da mihi domine cor mitiſſimum, & tantæ manſuetudinis plenū, vt à ſeruis tuis ſenioribus meis nunquam timeri quęram vel amari pro te. Verbum tuum timeatur, & ametur. Propter te amēt & reuereantur me: & te laudent cum aliquid boni ex dono tuo viderint in me. Abſcinde à me

omnipotens omnem appetitum inanis gloriæ, & omnem faſtum ſuperbiæ, vt cor meum de bonis tuis nunquam eleuetur ſuper fratres meos. Rogo te in nomine dilecti filij tui, da mihi patientiam inuictiſſimam & benignam in omnibus: indeficientem & conſtantem ſufferentiam in cunctis: vt mala proximorum æquanimiter perferam: vt infirmitates corporum & animarum fratrum cum quibus viuo, patientiſſime ſuſtineam: vt amicos in te, & inimicos propter te ex corde in veritate diligam. Da mihi cor molle, cor pium, cor adeò tenerum, vt alienos in me ſentiam dolores, laboribuſque valde compatiar. Præſta domine vt famulum tuum abbatem meum, & omnes ſeniores fratreſque meos ſyncera & humili charitate ſemper diligam, malis & peccatis atque aduerſitatibus eorũ ex corde condoleam, bonis & virtutibus atque profectibus eorum ex corde congaudeam: amori tuo nunquam aliquid præponam, ſed te in omnibus & ſuper omnia diligam. Da mihi veram humilitatẽ & obedientiam, veram ſubiectionem atque mortificationẽ, vt liberum arbitrium non viuat in me, neq; propria voluntas ducat

me.

me. Da mihi ſimplicitatē, innocentiam
& puritatem cordis: ſtabilitatem, con-
ſtantiam, & integritatem mentis: iugem
cuſtodiam cordis atque oris: vt nullum
damnem, aut reſpuam: de nullius meri-
tis diffidam: nulli malum reddam pro
malo: ſed ambulem in ſimplicitate cor-
dis mei coram te ſemper. Fac me tibi in
veritate ſeruire, & in veritate placere.

Capvt XX.

MOnet apoſtolus: Induimini Ieſum *Rom.13.*
Chriſtum. Hanc veſtem precio-
ſam indui optat anima mea. Sed
quid eſt induere Dominū Ieſum Chri-
ſtum, niſi ambulare ſicut ipſe ambula-
uit? Da mihi ſemper & rectè credere, &
bene viuere, & multa ſcire. Per fidē cre-
dimus: per charitatē bene viuimus: per
ſapientiam multa ſcimus. Per ipſum fi-
lium tuum dominum noſtrum, in cuius
pectore reconditi ſunt omnes theſauri
ſcientiæ & ſapientię, regem virtutum &
omnium bonorum operum authorem,
obſecro & ſuppliciter rogo indue me
exiguum ſeruorum tuorum hanc tripli-
cem totius fortitudinis loricam, ante &
retro, ſupra & infra, intus & foris, & cir-
cum circa, ita vt nullus in me pateat lo-
cus inſidijs inimicorum. Et vt hanc ve-

ſtem incorruptam & incontaminatam & impollutam melius valeam conſeruare, da mihi ſecretum quietis, & opportunæ ſemper ad te vocationis. Libera me ab hoc maligno ſeculo, & non permittas me famulum tuum vlla occaſione implicari in eo. Fac me omnimodis remotum eſſe ab eo, & mente & corpore, & corpore & mente: vt tibi ſoli domino meo totus valeam adhærere, ſcilicet vt ſine vllo huius mundi ſtrepitu, & ſine vllo cauſarum tumultu benedicat tibi anima mea, & omnia quæ intra me ſunt, nomini ſancto tuo: ſimulque omnia oſſa mea, cunctaque corporis mei membra in tuo occupata ſeruitio clament & dicant: Domine quis ſimilis tui? quatenus pari voto, & vno conſenſu, quantum poſſibile eſt impræſentiarum. cor meum & caro mea exultent in Deum viuum & verum, te laudantes & benedicentes, tibi inhiantes & ſuſpirantes, te eſurientes & ſitientes. Tu domine Deus noſter feciſti nos ad laudandum te, ad ſeruiendum tibi: non quòd noſtrorum bonorum, vel noſtræ laudationis tu indigeas, cum ipſe tibi ſis ſufficiens, ſed vt nos tuis vacantes laudibus in tuo ſemper creſcamus deſiderio.

rio.

rio, & coram te gratiam propenſius inueniamus, dum debitum tuæ maieſtati reddimus famulatum. Reple ergo os meum laude tua, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. Tu dixiſti: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Ecce domine os ſerui tui apertum eſt. Imple illud de bonis tuis, vt benedicam te in omni tempore, & laus tua non recedat ex ore meo nocte ac die, cum multa cordis contritione, & lachrymarum fonte, cum multa reuerentia & tremore.

CAPVT XXI.

SED quia non eſt pulchra laus in ore peccatoris, & quia vir pollutus labijs ego ſum, munda rogo os meum ab omni reatu, & ſanctifica ſanctificator, omnipotens labia mea abluens ea cæleſti rore benedictionis tuæ: atque fac me dignum laudibus tuis. Deus meus vita mea, dulcis cibus cordis mei, dignare me laudare te. Da mihi lumen in corde, verbum in ore, vt cor meum meditetur eloquia tua, & lingua mea cantet gloriam tuam. Et vt hoc purius & deuotius agere poſſim, da mihi luctum, & quietē, vt fugiam, taceam, & quieſcam,

& pro vulneribus animæ meæ nocte & die pœnitentiam faciam. Rogo te per filium tuum, vt ex dono misericordiæ tuæ oriatur in corde meo irriguus fons lachrymarum in ablutionem peccatricis animæ sufficienter fluens. Non est enim inualida manus tua ad perficiendum quęcunque velis. Omnia quę sunt, dixisti, & facta sunt: mandasti, & creata sunt, Cur ergo moraris? Cur differs? Veni Domine, & noli tardare. Scinde duritiam cordis mei, vt emanet fons iste cuius desiderio nimis æstuat anima mea. Da mihi irriguum inferius, & irriguum superius. Da benedictionem de rore cæli, & de pinguedine terræ, vt lachrymæ meæ fiant mihi panis die ac nocte.

Capvt XXII.

Libera à iurgijs & contentionibus quas ibi patitur misera mens, vbi est litigans hominum multitudo: & da mihi partē illam optimam quam Maria elegit, & quam ego ipse elegi olim & prælegi per inspirationem gratiæ tuæ, vt à cunctis absolutus curis, liber ad pedes domini mei Iesu Christi sedeam, & intentè audiam quid cælestis sapientia doceat. Hęc etenim non discitur, nisi in tempore fructuosi otij, sicut scri-

ſcriptum eſt: Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus, vt eo placeat cui ſe probauit, & duas curas ineſſe humano pectori difficile eſt. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ, ait ipſa per ſe veritas. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & aſpiciens retro, aptus eſt regno cælorum. Verum itaque eſt quia nemo Deum & ſeculum, virtutes & diuitias ſimul poteſt habere. Si quis diligit mundum, non eſt charitas tua Deus in eo. Ipſe Deus eſt & dominus noſter Ieſus Chriſtus filius tuus docuit verbo & exemplo confuſam mundi multitudinem fugere, & dulces receſſus petere pro oportuna ad te vocatione. Ipſe qui nullo ſolitudinis beneficio indiguit, cui humana cõuerſatio nil nocere potuit, ipſe ſecedens in deſertum, & remotiora loca petens, atque ſolus pernoctans in oratione, ſuo vtique euidenter inſtruxit documento, quid nos miſeri, & multũ fragiles, ac per hoc ad peccandũ procliui, facere debeamus. Licet nuſquam tutus abſque te inueniatur locus, & vbi ſalus præter te domine, quando nec cælum ſuperbienti angelo, nec paradiſus peccanti homini prodeſſe potuerit? tamen quia ad virtutes difficilè

 con-

consurgimus, ad vitia sine labore labimur, propter corpus quod corrumpitur, & aggrauat animam: ideò secreta habitatio, quies & silentium, si tuo adiuuetur auxilio, magnam animæ puritatem operatur. Non sine causa neque simpliciter à veritate dictum accipimus, quod scriptum in sanctis euangelijs inuenimus. Si quis non abrenunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Capvt XXIII.

IPse autem magister & dominus noster omnia in humana carne ad nostram doctrinam fecit & docuit O ineffabilia diuinæ misericordiæ viscera. O pietas immensa, omni admiratione dignissima. Vt liberares seruum, tradidisti filium. Factus est homo Deus, vt liberaretur eius Incarnata est sapientia, vt erudiretur hominis insipientia. Benedico nomen tuum sanctum, & gratias tibi ago ex toto corde meo, qui ad instruendam ignorantiam nostram cęlitus mittere dignatus es magistrum illuminatorem, & pium doctorem, qui doceret nos omnem veritatem, & ostenderet nobis viam humilitatis, & charitatis, omniumque virtutum. Ve-

nit enim & instruxit nos verbo & exemplo præsentem vitam fugere, futuram toto corde quærere, gloriam mundi spernere, vitijs resistere, diabolum conculcare, bonis operibus insudare, supernis desiderijs inhiare, tibique domino soli omni deuotione seruire.

CAPVT XXIIII.

GRatias tibi ago qui sic dilexisti mũdum, vt vnigenitum tuum dares, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Gratias tibi ago indulgentissime domine qui misisti pastorem magnũ, vt requireret ouem quæ perierat. Quæsiuit enim humilis & pius pastor errantem, & inuenit eam, atque humeris suis reportauit ad caulas. Gratias tibi ago gloriose Deus noster, qui misisti bellatorem fortissimum ad debellandas aërias potestates, & principem earum, hostem nequissimum, tenentem mortis imperium. Venit enim fortior, & alligauit fortem, auferens arma eius in quibus cõfidebat, & spolia vniuersa distribuẽs cõfregit mortis aculeũ, atq; rhomphæam illã igneam ab introitu paradisi remouẽs, patefecit credentibus regna cælorum. Gratias tibi ago omnipotens & misericors pater,

qui demisisti angularem lapidē, vt duos aduersos in se coniungeret parietes. Venit enim mitissimus Dominus homo inter homines apparens: & tanquam mansuetus agnus ad occisionē ductus, factus tibi obediens vsque ad mortem: mortem autē crucis, dissoluit inimicitias in carne sua, & pacificauit omnia quę in cęlis sunt, & quę in terra, per sanguinem suū. Gratias tibi ago clementissime & benignissime amator hominum Deus, qui matrem Ecclesiam elegisti in Christo ante mundi constitutionem, vt esset sancta & immaculata in cōspectu tuo in charitate. Hanc autem gloriosam ecclesiam non habentē maculam neque rugā (inde enim lota, vnde empta) mulierem fortem, omnibus pretiosis monilibus ornatam, & pulcherrimā sponsam, in fimbrijs aureis, circumamictam varietatibus, copulauit sibi Christus dominus cælestis sponsus, & dignatus est eam habere vxorem. Gratias tibi ago benedicte & amabilis conditor noster, qui prędestinasti nos in adoptionem filiorum per Iesum Christū dilectum filium tuū: in quo habemus redemptionem per sanguinē eius secundū diuitias gratiæ tuæ, & in quo credentes signati

ſumus ſpiritu, promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ in redemptionē acquiſitionis ad laudem gloriæ tuæ. Gratias tibi ago piè Domine, qui regeneraſti nos in ſpem viuam per resurrectionem Ieſu Chriſti filij tui, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens illũ ad dexteram tuam in cæleſtibus ſupra omnē principatum & poteſtatē, & virtutem, & dominationem, & omne nomen ꝙ nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubieciſti ſub pedibus eius: & ipſum dediſti caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, plenitudo ei⁹, qui omnia in omnibus adimpletur, Gratias tibi ago ſancte Pater omnipotens æterne Deus, qui filium tuum factorem omnium, & carnem ſumere, & crucem ſubire pro noſtra feciſti ſalute. Venit enim propter nos in vterum virginis. Ibi pro nobis factus eſt homo, ſumpta eſt ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis ſacrificium corpus ſuum: exhibuit pro peccatoribus victimam ſine peccato, quæ & humanitate mori, & iuſtitia mundare poſſet.

CAP. XXV.

SEd & sacramenta incarnationis, crucis, mortis, sepulturę, resurrectionis, & in cælum ascēsionis, simulq; Corporis ac Sanguinis eius, tanta & talia sunt, vt nullius linguæ laudibus, sed nec intellectu cuiusquā prudentium sanctorumq; virorum dignè valeant explicari vel concipi. Natus igitur est ex virgine, vt nos renasceremur ecclesiæ virginis vtero. Circuncisus est, vt vitia carnis ac spirit⁹ in expoliatione veteris hominis circunciderentur in nobis. Præsentatus est in templo, vt nos tibi per eum mundi & sanctificati repræsentaremur. Baptizatus est, vt crimina nostra abluerē-tur. Pauper pro nobis factus est, vt nos diuites faceret. Infirmatus est, vt nos fortes efficeret. Tentatus est, vt nos à tētatione diaboli defensaret. Tentus est, vt nos dimitteremur de subiugo dæmoniacæ seruitutis. Captus est, vt nos de manu hostis captiuos auferret. Væ-nundatus est, vt nos suo sanguine cōpararet Expoliat⁹ est, vt nos stola immortalitatis indueret. Irrisus est, vt nos ab irrisione dæmonum tolleret. Spinis coronatus est, vt spinas ac tribulos primæ maledictiōis prorsus de nobis euelleret.

Humi-

Humiliatus eſt vt nos exaltaret. Exaltatus in cruce eſt, vt nos ad ſe traheret. Felle potatus eſt & aceto, vt nos faceret in terrã perennis lętitiæ intrare. Sacrificatus eſt in ara crucis agnus immaculatus vt peccata mundi tolleret. Pro his omnibus tibi gratias ago, & magnifico nomen tuũ pater ſancte, cuius prouidẽtiæ mira diſpenſatione actum eſt, vt librum quẽ nemo poterat aperire, ſolus leo de tribu Iuda ſolueret & aperiret. Glorifico te reuerẽda poteſtas Deus omnipotens, qui notum feciſti nobis hoc magnum volũtatis tuæ myſteriũ, quo propoſuiſti inſtaurare omnia in Chriſto, & illuminaſti oculos cordis noſtri per ſpiritum tuum, vt ſciamus quæ ſit ſpes vocationis noſtrę, & quæ ſint diuitiæ gloriæ hæreditatis in ſanctis: atque feciſti nos tibi genus electũ, regale ſacerdotiũ, gentem ſanctã, populum acceptabilem, & ſectatorem bonorum operum in ipſo & per ipſum Deum & dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui venit euangelizare pacem his qui prope erant, ac his qui longe. Ipſe autem eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Per eius ſanguinem habemus acceſſum ad te, ambo in vno ſpiritu.

CAP.

Capvt XXVI.

Tibi regi ſeculorum immortali & inuiſibili ſit benedictio, & claritas & gratiarũ actio, honor, virtus & poteſtas Deo noſtro pro tua hac mira & inenarrabili charitate, qua nos ſic amaſti, ſic ſaluaſti, per vnigenitum tuum redemptorem noſtrum: qui mortẽ noſtram moriendo deſtruxit, & vitam reſurgendo reparauit, atq; aſcendens ſuper oẽs cælos, de ſtatuto Spiritum ſanctum promiſſum tuũ in filios adoptionis effudit: vt homini non ſolum paradiſum quẽ amiſerat reſtitueret, verùm etiam cælorum ianuam aperiret. Sedetque nunc ad dexteram tuã interpellans pro nobis, ſimulq; precibus fideliũ annuens põtifex & rex noſter, manente ea natura carnis in qua natus eſt & paſſus, in qua etiam reſurrexit. Non enim exinanita eſt in humanitatis ſubſtantia, ſed glorificata, & in æternum cum diuinitate manſura. Accepta inſuper à te Domine omnium poteſtate quæ in cælo ſunt & quæ in terra, venturus eſt ad iudicium viuorum & mortuorũ, vt & iuſtos remuneret, & puniat peccatores. Hoc ore confiteor, hoc corde credo, & pro hoc tibi gratias ago. Benedico ergo nomen

nomen tuum ſanctum, & ex tota mente mea te Domini noſtri Ieſu Chriſti patrem, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, laudo atque glorifico, qui me miſerum & indigniſſimũ pro ſola pietate & bonitate tua, voluiſti fieri membrum eiuſdem veri pontificis, & ſummi ſacerdotis, æterni regis, Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti filij tui, nulla vnquam hæretica prauitate, nullis maleficijs diabolicarum ad inuõtionum, magicarum ſcilicet artium, infectum vel deprauatum, protegente me ſemper & cuſtodiente vbique gratia tua.

CAPVT XXVII.

SEd quia ipſe tuus vnicus natus dixit: Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum, &: Nemo venit ad Patrem niſi per me: vt perficiatur in me cœptũ opus miſericordiæ tuæ, obſecro piè Domine, & ſuppliciter rogo, trahe me tu ad ipſum: & ipſe me perducat ad te illuc vbi ille eſt in dextera tua ſedens, vbi eſt ſempiterna vita, & ſempiterne beata. Vbi eſt amor perfectꝰ, & nullus timor. Vbi eſt dies æternus, & vnus omnium ſpiritus. Vbi eſt ſumma & certa ſecuritas, & ſecura tranquillitas, &

tranquilla iucunditas, & iucunda fœlicitas, & fœlix æternitas, & æterna beatitudo, & beata tui ſine fine viſio & laudatio. Vbi tu cum illo, & ille tecum in communione ſancti Spiritus æternaliter ac ſempiternaliter viuis & regnas Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

INcipit pars Tertia, in qua mens deuota nimio Chriſti amore flagrans, Chriſto inhians, Chriſto ſuſpirans, Chriſtum quem ſolum amat, videre deſiderans, nihil dulce habet niſi gemere & flere, niſi ſugere, tacere & quieſcere, dicens: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?

CAP. I.

SPES mea Chriſte Deus, hominum tu dulcis amator
Lux, via, vita, ſalus, pax, & decus omne tuorum.
Omnia pro quorum voluiſti ferre ſalute:
Carnem vincla, crucem, vulnus, mortem, atque ſepulchrum.
Poſt tres inde dies deuicta morte resurgens.
Diſcipulis viſus, nutantia corda reformans.
Luce quaterdena cælorum ſumma petiſti.
Nunc Patris ad dextram reſides, ſine fineque regnas.

Tu es Deus meus viuus & verus, Pater meus ſanctus, Dominus meus pius, rex meus magn⁹, iudex meus iuſtus, adiutor meus oportunus, dilectus meus pulcherrim⁹, panis me⁹ viuus, ſacerdos meus in æternũ, dux meus ad patriã, lux mea vera, dulcedo mea ſancta, via mea recta, ſapientia mea præclara, ſimplicitas mea pura, concordia mea pacifica, cuſtodia mea tuta, portio mea bona, ſalus mea ſempiterna, miſericordia mea magna,

magna, patientia mea robustissima, victima mea immaculata, redemptio mea facta, spes mea futura, charitas mea perfecta, resurrectio mea sãcta, vita mea æterna, lætitia, exultatio & visio mea beatissima sine fine mansura. Te deprecor, supplico & rogo, vt per te ambulem, te rectore, te duce, ad te perueniam, in te requiescam, quies, via, veritas & vita.

CAPVT II.

Hæc vita diluuiū.

SEd quia in hoc magno huius vitæ diluuio, vbi circumstantibus agitamur procellis, nõ inuenitur fida statio & locus eminentior, vbi pes colũbæ aliquatenus valeat requiescere, nusquã tuta pax, nusquam secura quies, vbique bella, vndique hostes, foris pugnę, intus timores: pugnat contra nos mundus cũ suis concupiscẽtijs, caro cum suis desiderijs, diabolus cum suis iugiter tẽtationib': requiescat in te Dñe Deus meus anima mea: contempletur te in mentis excessu: cantet laudes tuas in iubilatione: & hæc sit inter hos turbines consolatio mea. Cõfugiat mens mea sub vmbra alarum tuarum ab æstibus cogitationum huius seculi. Heu pondus miseriarum, quas supra dorsum mentis ad te

cur-

currentis, congerit trãſeuntium rerum
multiplex permutatio. Dormiat ab o-
mnibꝰ quæ ſub cælo ſunt, rogo memo-
ria mea, vigilans in te Deus meus ſicut
ſcriptum eſt: Ego dormio, & cor meum
vigilat. Repauſet in te cor meum, cor
mare magnum tumens fluctibus. Qui
imperaſti ventis & mari, impera ei, vt
tranquilla fiant omnia mea: quatenus
dulce gaudiũ meũ, quod eſurio & ſitio,
contempler te ſine interioris hominis
ſtrepitu, ſine cauſarum tumultu. Ecce
animus meꝰ, amicus meus, fatigatus ve-
niens de via, & ab ipſis per quas tranſie-
rat vanitatibus per multa diuiſus, peri-
culoſam eſuriem patitur. Non habeo ꝙ
ponam ante illum. Pauper ſum & ege-
nus. Diues omnium bonorum, & da-
pium ſupernæ ſatietatis opulentiſſime
largitor Deus, da laſſo cibum, collige
diſperſum, libera captiuum, redintegra
ſciſſum. En ſtat ad oſtium, & pulſat: ob-
ſecro per viſcera miſericordiæ tuæ, qui-
bus viſitaſti nos oriẽs ex alto, iube pul-
ſanti miſero aperiri, vt liberis greſſibus
ingrediatur ad te, & requieſcat in te, &
reficiatur de te cæleſti pane, quo refo-
cillatus, ad ſuperiora reſumptis viribus
liber cõtendat. Tu es panis & fons vitę:
tu lu-

tu lumen claritatis æternæ: tu omnia ex quibus viuunt recti qui diligunt te. Deus lumen cordiū te videntium, & panis oris intus animarum te amantiū, & virtus maritans mentes, sinumque cogitationum te quærentium, vt sancto tuo amori inhæreant: veni rogo in cor meū, & sobria ebrietate voluptatis tuæ inebria illud, vt obliuiscar ea quæ facta sunt (quæ enim videntur, temporalia sunt) & vnum bonum meum amplectar te. Mihi autem adhærere tibi bonū est, securum est, tranquillum est. Qui adhæret domino, vnus spiritus est. Illa enim non sufficiunt sine te. Anima verò quæ te habet, his omnibus proculdubio non indiget. Ideò relinquens ista omnia, festino ad te, vt tibi soli inhæream, soli intendam.

CAPVT III.

Confes 1. cap. 5.

QVid mihi es? miserere vt loquar. Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me, & nisi faciam, irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? Paruáne ipsa res est? Si nō amem te, hei mihi. Dic mihi per miserationes tuas Domine Deus meus, quid sis mihi. Dic animæ meę: Salus tua ego sum. Sic dic vt audiam: ecce aures cordis mei ante te.

Domi-

Domine aperi eas, & dic animæ meæ: Salus tua ego ſum. Curram poſt vocem hanc, & apprehendam te. Noli abſcondere faciem tuam à me. Veni in me, vt videam te. Sed anguſta eſt mihi domus animæ meæ, quo venias ad eam dilatetur abs te. Ruinoſa eſt: refice eam. Habet qui offendant oculos tuos: fateor, & ſcio. Sed quis mundabit eam? aut cui alteri præter te clamabo? Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo.

CAPVT IV.

FAc me dulcis Chriſte, bone Ieſu, fac me rogo amore & deſiderio tui deponere omne onus carnalium deſideriorum, & terrenarum concupiſcentiarum vanarũ, noxiarumq; cogitationum, immundarum nefandarumq; diaboli tentationum & ſuggeſtionũ, otioſorum noxiorumq; ſermonum, peccatorum vitiorumq; meorum, culparum negligentiarumq; mearũ, quę me impugnant, quæ me impediunt, quæ me grauãt, vt poſt te expedit⁹ in odore vnguẽtorum tuorũ currens, vſq; ad tuæ pulchritudinis viſionẽ efficaciter ſatiandus, te duce quantociùs valeam peruenire.

Altera quippè pars ſumus cæli, altera terræ: vnde corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitātem. Subde ergo domine carnē ſpiritui, appetitum rationi, vitia virtutibus, corpus animo: & tuæ me interius exteriuſque ſubde per omnia voluntati. Dominetur rogo carni anima, animæ ratio, rationi gratia tua: vt vniuerſis ſuo bene cōpoſitis ordine, & perfectè te diligere, & dignè te laudare merear per cōtinuum auxilium gratiæ tuæ. Vinculis namque peccatorum ſuorū vnuſquiſq; conſtringitur. Diſſolue me oro à vinculis quib⁹ cōſtrictus teneor: adhibe præceps pennas: da virtutū celeres alias. Surſum tendo ad pacis locū vbi non eſt arcus, ſcutum, gladius & bellum. Ibi apud te religatas reliqui primitias ſpiritus mei Pudet me ac piget talia pati qualia iſte mundus agit. Triſte mihi eſt qđ video. Graue omne quod de trāſitorijs audio. Adiuua me Domine Deus, & da lætitiā in corde meo. Siſte vagam mentem per deuia multa ruentē Diſijce terrenæ nebulas & pondera molis: atq; tuo ſubleua ſplēdore ſarcinam mortalitatis meę. Aſſumat ſpiritus me⁹ pennas vt aquilæ:

volet,

volet, & non deficiat: volet, & perueniat vſque ad decorem domus tuæ, & thronum gloriæ tuæ: vt ibi ſuper mēſam refectionis ciuium ſupernorum paſcatur, de occultis tuis in loco paſcuæ iuxta fluenta pleniſſima.

CAPVT V.

TV eſto nobis exultatio, quies noſtra, ſpes, ſalus, atque redemptio. Tu nobis amor eſto & deſideriū, qui es noſtrum futurus ſine fine præmium. Te ſemper quærat anima mea, & tu præſta vt quærendo non deficiat. Væ animæ te non quærenti, te non amanti. Ieiuna & arida manet ab omni bono. Miſera mundum diligit, peccatis ſeruit, vitijs ſubiecta eſt. Nunquā quieta, nunquam ſecura eſt. Famuletur tibi ſemper mens mea, ſuſpiret tibi peregrinatio mea, ardeat in tuo amore cor meum. Iuſtè & clementiſſimè iudex, cui omne iudicium dedit Pater, cenſes tu hoc rectum eſſe, vt filij huius ſeculi, noctis ſcilicet & tenebrarum, ſuperent in amore & ſtudio filios lucis, filios tuos, quatenus ipſi magis diligant temporalia bona, turpemque pecuniam, quàm nos amemus te Deum noſtrum, qui nos ſic amaſti, ſic ſaluaſti? Si enim mortalis

mortalem adeò diligit, vt alter alterum vix patiatur abesse: Si spōsa sponso tanto conglutinatur amore, vt præ magnitudine amoris putet se mori, alter alterius absentiam non sine graui mœrore ferens: Si verò auarus tanto amore tantoq; studio diligit & quærit perituras diuitias, ac fugitiuos honores, vt irrumpat regum palatia, multis atterendus laboribus, & petat transmarina loca grauibus vexandus periculis: quanta ergo dilectione, quantaque feruoris & pij operis instantia debemus te quærere & amare redemptorem nostrum, qui cum nō essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter recuperasti nos?

CAP. VI.

Confes. 2. cap. 10.

TV Domine Deus noster qui fecisti omnia, tu es delectatio rectorum: & licet hæc infima suas habeant delectationes, non tamen tali modo delectant sicut tu Deus noster. In te enim delectatur anima iusti, sedes tua: & merito. Quies est apud te valida, & imperturbabilis vita. Qui intrat in te, intrat in gaudiū domini sui, & non timebit vlterius, habebit se optime in optimo. Nolo domi-

domine, nolo in his caducis delectari bonis. Amicitia huius ſeculi inimica eſt tibi. Te Chriſte pax ſumma & requies vera te volo. Pulchra & decora lux honeſtis luminib9, ad te leuo oculos meos. Vita viuificans, iuſtitia iuſtificans, te quæro in toto corde meo. O Domine tribue mihi vt laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia oſſa mea dicant: Dñe, quis ſimilis tu? Dilata mentē meã, & attolle intuitum cordis mei quæſo, vt rapida cogitatione ſpiritus me9 attingat, te æternam ſapientiã ſuper omnia manentē. Aſcendat te rectore, te duce, in illam regionē vbertatis indeficientis, vbi paſcis Iſrael pabulo æternæ ſatietatis: vbi tu Chriſtus Deus vita ſanctorũ, gaudium angelorũ in arce regni regnare cũ patre crederis in æternũ. Per te virtus & ſapiētia Patris facta sũt vniuerſa, & quæ ſunt, & quæ fuerũt, & quæ ventura erunt. Tu ſola nõ es facta, ſed à patre indicibiliter genita: & ſic es vt fuiſti, & ſic eris ſemper. Quin poti9 fuiſſe, & futurũ eſſe, non eſt in te, ſed eſſe ſolũ, quoniã æterna es. Nam fuiſſe, & futurũ eſſe, non eſt æternũ. Et quid ſimile tibi verbi Dei, Domino noſtro in te permanenti ſine vetuſtate, atque innouanti

omnia? Tu Domine, qui & semper viuis, & nihil moritur in te, quoniam ante primordia seculorũ, & ante omne quod vel ante dici potest, tu es: & Deus es, dominusque omnium quæ creasti: & apud te rerum omniũ instabilium stant causæ, & rerum omnium mutabiliũ immutabiles manent origines, & omnium irrationalium & temporalium sempiternæ viuunt rationes. Tibi confiteor, & laudem dico nomini tuo Tu cui omnia possibilia sunt, & nihil difficile, da menti sic humiliter ad te ascendere, vt non occurrat ei pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat eam.

Capvt VII.

O Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ. O quàm mira beatitudo charitatis tuæ. Dulcissime, quando te videbo? quando apparebo ante faciem tuam? quãdo satiabor de pulchritudine tua? quando educes me de hoc carcere tenebroso, vt confitear nomini tuo, ita vt deinceps non compungar? Quando, quando transibo in illam admirabilem sempiterni gaudij domum, vbi personat vox lætitiæ in tabernaculis iustorum? Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorũ laudabant

dabunt te. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad Deum fontem viuum. Hei mihi: quia incolatus meus prolongatus est: multum incola est anima mea. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?

CAPVT VIII.

FOElix anima, quæ terreno resoluta carcere, libera cælum petit: quæ te dulcissimum dominum facie ad faciem cerni: quæ nullo metu mortis afficitur, sed incorruptione perpetuæ gloriæ lætatur. Tranquilla est, & secura. Non timet hostem, neque mortem. Habet iam tepium dominium, quem diu quæsiuit semperq; amauit. Hymnidicis sociata choris melliflua perpetuæ festiuitatis carmina ad laudem gloriæ tuæ rex Christe in æternum concinit. Inebriatur enim ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ portas eam domine. Facta est tanquam magnum luminare per te Deum lumē illuminans: & lucet vltra omnem stellarum splendorem. Vidensque se in portu securitatis & lætitiæ, gaudet euasisse iam turbu- *Pelagus est hæc vita.*

lentum pelagus huius vitæ miseræ & periculosæ, quæ potius mors dicenda est, quā vita vbi miser homo in peccatis nascitur, in labore viuit, in dolore moritur. Hęc enim vita tam infidelis est, vt nec amatorib⁹ suis custodiat fidem. Ab origine mundi oēs in se sperantes fefellit: cunctos se sequentes decepit: vniuersos de se pręsumentes derisit. Et ita omninò nullum certū reddidit, vt omnib⁹ probetur fuisse mētita. Atq; vtinam solius mendacij culpæ foret obnoxia, & per omnia crimina suos non cogeret currere amatores. Ipsa enim edacitatē glutonibus, & ebrietatem ingerit temulentis. Ipsa naufragium pudoris adulteris, & execrabilem tradit peruersitatem incestis. Ipsa item admonet furem, vt rapiat, iracundum vt sęuiat, mendacem vt fallat. Ipsa inter coniuges diuortia seminat, inter amicos discordiam, inter pacificos lites, inter iustos iustitiam, inter fratres scandala. Ipsa tollit iudicibus iustitiam, castis pudicitiam, artibus peritiam, morib⁹ disciplinam: & vt altiora quæ amatoribus suis ingerit crimina memorem, si frater fratrem occidit, si filius aliquando necauit patrem, si interemptus est ab amico amicus: cuius

hæc

hæc inſtinctu facta ſunt ſcelera? cuius intuitus, cuius ſpe iſta ſunt nefanda cōmiſſa? Nónne huius miſeræ vitæ amore hæc fiunt, & dum homines illam plus iuſto diligunt, iniquo omnes odio perſequuntur. Vt quid enim pirata nauigantem iugulat, latro perimit viatorē, diues opprimit pauperem, ſuperbus humilem, mali bonos, & omnis nocens quemcunque potuerit aggrauat innocentem? Hæc deniq́ue faciunt mala, qui huic peſſimæ vitæ ſeruire deſiderant, cogitantes ſe per tēpora prolixa in eius amore durare. Non itaque alterius cauſa fiunt ſcelera, niſi vt iſti infœliciſſimæ vitæ à carnalibus ſeruiatur. Ipſa namque eſt quæ eis crimina imperat, iubet facinora, ſuadet iniuſta. Et poſtquam omni crudelitate pleni, omniq́ue fuerint ſpurcitia ſaginati, ſeruientes ſibi tradet filiæ ſuæ, perpetuæ ſcilicet morti. Ex ipſius enim vtero mors æterna nata eſt, tempore quo gulæ & oculorum libidini protoplaſtus vterque ſeruiunt, tuo Domine poſthabito arroganter præcepto; & ideo qui æterni immortaleſque facti fuerant, meritò in iſtam ſunt mortis regionem iactati. Hinc iterum ſunt ad

inferos deuoluti, nihil ſecum præter peccata portantes.

Capvt IX.

Sed dicere quis valeat, quæ impijs & malè viuentibus tormenta ſint præparata? In ipſo enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur. quid aliud niſi iugis flamma, perſeuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas eſſe poteſt? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibi ſanè atroces angeli cõmorantur: quorum brachia ſunt vt capita draconum: quorum oculi igneas ex ſe ſagittas emittunt: quorum dentes vt elephantis prominẽt & ſtimulant ad tormentum, vt caudæ ſcorpionum. Quorum aſpectus tremorem inducit, & dolorem atque mortem. Atque vtinam mors poſſit in his ſubuenire anguſtijs: ſed quod eſt horribilius ad hoc viuit in tormentis poſitus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt roſus ſerpentibus, & iteratis ſubinde, iterumque repetitis morſibus attrectetur. Ibi dracones blaſphemantium labia vorant: & Regulus diris morſibus miſerorum pectora lacerat: atque horribiles diuerſi generis belluæ incredulorum

animas multipliciter ſine ceſſatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè ſonant, ſimulque clamor vbique confuſus attollitur: quem dura vis tormentorum exagitat, & incendij arſura extorquet. Hæc autem ipſa tribulatio quæ illic excipiet miſeros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur, ſed flammarum atroci aduſtione conſumitur: & ad rediuiua incendia iterum qui aduſtus fuerit, reparatur. Ibi enim vermis qui non moritur, & ignis qui nũquam extinguitur, atque ſtridor dentium ſemper ſentitur. Gehennę lethale frigus, & glacies indeficiens. Fames peſſima, & ſitis immenſa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Sæua peſtis, & indicibilis lues. Tenebræ denſiſſimæ, & nox obſcuritatis horrendæ. Nulla requies datur miſeris, omnia ibi mala, & cuncta tormẽtorum genera. Mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus.

CAPVT X.

QVis ergo fidelium hæc audiens, & talia ſciens, non contremiſcat? Erue me rogo domine de hoc lacu miſeriæ, & locis tenebrarum, terra ſcilicet tenebroſa, & operta mortis caligi-

ne, vbi nullus ordo sed sempiternus inhabitat horror. Eru & omnes qui tuo dediti sunt seruitio. Compunge etiam illorum qui necdum tibi seruiunt corde ad dignos pœnitentiæ fructus obsecro, vt simul eruas eos. Quid faciemus miseri? Quanta hic patimur? quãta nos illic passuros pertimescimus? Graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ. Auis ad volatum, homo ad laborem nascitur. Homo natus de muliere, breue viuens tempore, multis repletur miserijs. Iacenti quidem timendum omninò est ne in peccatis suis moriatur: stanti autem prouidendum est quotidie, vt sic humiliter in excelso maneat, nec aliquãdo superba mente deorsum ruat. Nusquam fida requies, nusquã tranquilla securitas est. Prô dolor, quibus vallata angustijs, quãtis circunscepta est timoribus vita hominis super terram? Ne taceas pupilla oculi mei: clama ad Deum in fortitudine magna. Desiderat desiderio magno diuisiones aquarum peccatrix anima mea: sed obriguit misera: insensibilis facta est. Nullo mœrore compungitur. Nullo dolore ad producendas lachrymas scinditur.

Grauis miseria hominũ.

ditur In ſtuporem conuerſa eſt. O lachrymæ, vbi eſtis? Quo abiſtis fontes lachrymarũ? Vbi es mœroris vnda? Quò receſſiſti chara mihi & dulcis ploratio? Venite lachrymæ obſecro, in nomine domini mei Ieſu Chriſti venite: implete cor meum: irrigate oculos meos: humectate genas meas: aſpergite me fletibus: fluite ſuper faciem meã: date mihi planctum amarũ: generate dulcem veniam. Quid agitis deſideratæ mihi? cur moram facitis? Per ipſum vos obteſtor qui fleuit defunctum amicum, fleuit & perituram ciuitatẽ, qui dixit: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Per ipſas enim ſanctiſſimas & fœliciſſimas lachrymas te mœroris vnda & aquarum diuiſio rogo accelera, & ſatis fac deſiderio meo. Qui eduxit aquã de petra, & peccatricem mulierem intus miſericorditer infudit, pariterque benignè foris ſuſcepit, ipſe ſuo pijſſimo iuſſu vobis tardantibus dicat, vt cor meum vos deſiderãs, & vos quærẽs, veſtra ita inebrietis inundatione, vt ſe à fletibus temperare nec velit, nec poſſit. De pœna autem peccati hoc obdurata mens ſuſtinet, vt peccata ſua videre poſſit, flere non poſſit. Hinc mihi timeo,

hoc valde expauesco. Donec salubre est flere, donec salubre est pœnitere, festinatè lachrymæ quas opto, quas tota mẽte mea peto, vt pro vulnerib⁹ animæ meæ indesinenter diebus ac noctibus defleam: ne tempora indulta pœnitentiæ pereant: ne dies ad benè viuendum concessi, sine caussa fluant. Spiritus Dei bonus doctor & illuminator matris Ecclesiæ, qui ex duro corde producit lachrymas, & dat pęnitentiæ fructus, descendat in cor meum, vt cudat ex eo saxeo & ferreo irriguum superiùs, & irriguum inferius. Plange peccatrix anima, si potes: laua per singulas noctes lectum tuum: nec non & per dies lachrymis stratum tuum riga. Aut si deest tibi gratia lachrymarum, saltem geme sine cessatione. Trahe crebra ex imo pectore suspiria, memor & præsentium. Grauia quidem corpore, grauiora autem mente in præsenti vita sustinens: sed grauissima tibi in perpetuum times.

CAPVT XI.

PRæterea multiplicem istius vitę calamitatem. Adhuc tibi restat dura animæ à corpore separatio, & subtilissima

liſſima exactio immundorum ſpirituum, ſuper omnia in quibus aſſenſum illis præbuiſti, à terra vſque ad cælum, à talento vſque ad minimum quadrantem. Quid itaque facies miſera? Immites namque & inexorabiles ſunt exactores: miſericordiam ſibi non quærunt: miſereri alijs neſciunt. Sed nunquid fugit mentem pœnarum Tartari horrenda acerbitas? Aut non terret te illa ſeueritas extremi iudicij. Vbi etiam de vanis cogitationibus, & de verbo otioſo redditura es rationem? Omnes enim reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Ipſe autem dominus in iuſſu, & in voce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo: & ij qui immutati fuerint, ibunt obuiam Chriſto in aëra. Nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbimus iudicem Chriſtum venientem in nubibus cum poteſtate magna, & maieſtate. Videbit eum omnis oculus: ſed tolletur impius de medio ne videat gloriam Dei. Dies domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida. Adueniet dies domini ſicut fur: in quo cæli magno impetu tranſient: elementa verò ignis ardore ſol-

Dæmones.

Extremum iudicium.

uentur. Deus manifestus veniet, Deus noster: & non silebit. Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed etiam cælum, ait Dominus: & egredientur, & videbunt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium. Et propheta: Iuxta est dies domini magnus: iuxta, & velox nimis. Vox diei. Domini amara: tribulabitur ibi fortis. Dies irę dies illa: dies tribulationis & angustiæ: dies calamitatis & miserię: dies tenebrarum & caliginis: dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris. Audient mali: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Audient boni: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Ibunt impij in supplicium æternum, iusti in vitam æternam.

Sententia.

Capvt XII.

CErnis anima quæ libera petisti cælum: scio quia benè nosti quæ & quanta euadere meruisti pericula. Quàm felicem & perpetuam adepta es securitatem? Timor omnis abijt, dubietas

tas cuncta repulsa est. Secura videbis
iudicem venientem Aspicies blandum,
quem videbunt mali terribilem. Labo-
rasti: tentationes sustinuisti plurimas:
Ingressa es regnum Dei per multas tri-
bulationes, sed non te pœnitet. Pœnitet
vtique, quia plus non laborasti. Non e-
nim sunt condignæ passiones huius
temporis ad illam gloriam quæ in te
iam reuelata est. Exiguis enim labori-
bus tuis merces infinita recompensa-
tur. Gaude, lętare filia Hierusalem, & ne
obliuiscaris nostri quæso inter tua gau-
dia. Quantas Deo gratias debes bea-
ta? Lauda dominum Deum tuum filia
Sion. Ne cesses à laudibus æterni regis,
qui concupiuit decorem tuum. Ipse est
Dominus Deus tuus, qui vocauit te,
grandi voce in aure cordis dicens: Veni
electa mea, & ponam in te thronum
meum. Surge, propera amica mea, co-
lumba mea, formosa vera, & veni. Iam
enim hyems transijt, imber abijt, & re-
cessit, tempus putationis aduenit. O-
stende mihi faciem tuam: sonet vox tua
in auribus meis. Vox enim tua dulcis, &
facies tua decora. Ecce tu pulchra es a-
mica mea, ecce tu pulchra es: oculi tui
columbarum. Sicut lilium inter spinas,

sic amica mea inter filias. Anima sancta & pulchra dic & tu dilecto tuo, dic: Ecce tu pulcher es dilecte me, & decorus. Qualis est dilectus tuus, ex dilecto, ô pulchra? Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus è milibus. Sicut malum inter lingua syluarum, sic dilectus meus inter filios. Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus. Si igitur vnius sanctæ animæ egredientis de terra morientium, & intrantis in regionem viuorum laudes promere adeò me delectat, claritatique eius ita congratulatur anima mea, quid de gloria & pulchritudine tua loquar ego tuus magis amator, mater Hierusalem ciuitas sancta Dei, nobilissima sponsa Christi, congregatio & plenitudo omnium supernorum ciuium, cunctorumque beatorum spirituum? O quàm excellentissima tuæ beatitudinis magnificentia? O quàm magna & mira tui decoris elegantia? Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Hierusalem quæ ædificaris vt ciuitas de viuis lapidibus: Hierusalem sancta quæ sursum es, mater nostra charissima, libet mihi tuę intendere claritati.

Ciuitas Dei.

CAPVT XIII.

OBlectat me valde bona tua puro mentis intuitu, & dulcissimo pij amoris affectu in loco peregrinationis meæ iuxta modulum meum intenim, donec his fragilibus subsisto membris considerare. Tuæ enim charitatis iaculo vulneratus sum. Tuo vehementer desiderio flagro: ad te peruenire cupio: te videre desiderio. Libet itaque, libet oculos fidei in te attollere, statum mentis conformare, affectum cordis erigere. Anxius & sitibundus ad te volando curro. Tuę infinitæ opulentię inhio, tuæque immensę beatitudini peregrinus ego suspiro. Vnde mihi valde libet de te loqui, de te audire, de te legere, de te scribere, de te conferre, vt sub dulcem vmbram synceritatis tuæ ingressus, ab huius seculi æstibus in tui refrigerij temperamento abscondar. Huius rei gratia vmbrosum montem & condensum ascendo, amœna prata perlustro, viridissimus sententiarum herbas legendo carpo, frequentando rumino, exarando congrego, vt suauitatem dulcedinis & charitatis tuæ reponam in alta sede memoriæ meæ.

Capvt XIIII.

Sancta Sion, mater Hierusalem, fœlix tu, & nimium fœlix, sine fineque fœlix, quàm pulchra es & decora, quàm gloriosa es & beata Tota pulchra es, & macula non est in te. Electa Dei ciuitas, manu æterni opificis constructa: quis perpendere, quis referre potest decorem ornamentorum mirabilis ædificij tui? in quo ponuntur omnes preciosi lapides tunsi & politi, atque benè præparati: & ideo strepitus mallei in te nunquam auditur. Muri autem tui ex gemmis micantibus multis & varijs. Portæ tuæ ex margaritis optimis. Plateę tuę ex auro purissimo. Mansiones tuæ plurimæ sapphiris fundatæ, laterculis aureis coopertæ, quas nullus ingreditur immundus, nullusque potest inhabitare vitiosus. Non enim est in te malus neque malitia Non est aduersarius & impugnans, nec est vlla peccati illecebra. Mugitus, vlulatus, gemitus, lamentum, & luctus nunquam in te auditur, nec nominatur. Fœdum, deforme, tetrum, nigrum, horrendum aliquid aut sordidum, vel tale quid quod displicere animo possit, nunquam in te penitus viderunt oculi. Amœnitatem

Medit. cap. 25.

pul-

pulchritudinis, formositatem totius splendoris, atque dignitatem omnis elegantię iugiter tui ciues cernunt. Nihil omnino quod conturbet mentem, in te auribus datur. Sonant enim semper melliflua hymnorum organa, suauissima angelorum melodia, cantica canticorum mira, quæ ad laudem & gloriam æterni regis structoris tui à supernis ciuibus in perpetuū decantantur. Amaritudo, & omnis fellis asperitas in regione tua locum non habet. Tonitrua in te nunquam audita sunt. Fulgura & coruscationes, turbines, & tempestates, atque pluuiæ, frigora & æstus, & omne quod in hoc mundo graue & aduersum patimur nusquā in te sunt, nec vnquam fuerunt. Odor tuus spiritalem delectationem sanctis inspirat. Esca tua non grauat stomachū, nec hebetat sensum: nec gignit fastidium. Omne quod in te sumitur dulce est & odoriferū, eiusdemque saporis iugiter manet. Sicut enim bono nuntio aures, & bono odore nares, & bono aspectu oculi saginantur, & ista refectio non potest in digestionem prorumpere: ita refectio quæ tuis ciuibus apponitur, melliflua in gustu hoc vnicuique sapit, quo fuerit delectatus.

Non

Non est igitur in te nox, neque vlla tenebrarum obscuritas: non lux lucernæ aut stellarum, vel Lunæ aut Solis in te lucet, sed dominus Deus tuus illuminat te. Agnus Dei, lumen tuum, lucerna tua, stellæ tuæ, Luna & Sol tuus, atque omne bonum & gaudium tuum, continua visio eius.

CAPVT XV.

Medit. cap. 15.

IPse rex regum in medio tui, & pueri eius in circuitu eius. Sunt etenim ibi hymnidici sanctorũ spirituum chori, prouidus Prophetarum cuneus, iudex Apostolorum numerus, innumerabilium Martyrũ victor exercitus, sanctorum Confessorũ sacer cõuentus, beatorum monachorũ fortissima turba, tanto illic lętior, quanto hic afflicta durius, sanctarum Virginum gloriosa caterua, fideliũ virorum multiplex turma, quos â vtilitatis suę robore voluptas seculi emollire nõ potuit. Est & in te bonarum mulierum laudabilis constantia, pręmij sui perceptione cõsolata, quia seculum & sexum vicerunt. Nec nõ puerorum & puellarũ innumerabilis multitudo, qui dũ essent in carne, annos suos moribus transcenderunt: aut antequam per ætatem peccare potuissent, celeri morte de

hac

hac vita ſublati ſunt. Præſto ſunt etiam illi ſenes & anus quos hic & ętas debiles reddidit, & virtus boni operis non reliquit. Fœlix ſocietas ſupernorũ ciuium, & glorioſa ſolennitas omniũ ad te redeuntiũ ab huius noſtræ peregrinationis triſti labore. Lætantur in te coram domino omnes oues & agni inter pabula ęternę lętitię, qui voluptuoſę temporalitatis laqueos iam euaſerũt. Exultant ſinguli ſecundũ ſua merita in proprijs domibus. Communis eſt lætitia omnium, ſed diſpar gloria ſingulorum: quia vnuſquiſq; ſecundum ſuum remuneratur laborem. In te quippe manſiones ſunt diuerſæ: ſed quia ſola ibi charitas perfectè & integrè in perpetuum regnat, omnis procul abeſt inuidia: & ideo vnius magni gloria magna omnium eſt per charitatem. Sufficit enim vnicuique, quod datur, habere: & amplius non quærens, nec poteſt, nec volet prælatis ſibi in gloria inuidere. Nulla indigẽtia, dedecus nullum, nulla rixa, nullum improperiũ, cauſſatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla diſcordia: ſed pax ſumma, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna ſecura ſine fine requies,

quies, & gaudium semper in spiritu sancto. Intra mœnia namque tua sunt triclinia auro puro radiantia, quę ex gemmis & margaritis habent zetas instructas quas inhabitant milites Dei. Lucet eis lumen sine sole. Adest serenitas absque nubilo. Perfruuntur oculi clarissima luce sine tenebris. Delitiæ regni tui nulla impediuntur occasione, nulla penitus distrahitur quisquam solicitudine: sed viui cælestisque panis æterna satiatus refectione, securus & quietus manet in Deo, & Deus in eo.

CAPVT XVI.

FOelix anima mea si mihi datum fuerit intueri abundantiam virtutis & gloriæ tuę, pulchra mœnia, mirabiles portas, plateas decoro marmore stratas, mansiones inenarrabilibus diuitijs plenas, festiuos ciues, & reuerendos milites: regnum tuum Deum nostrū in gloriosa sede maiestatis suę. Fortunatus ego si audiero iucundissimas tuorū ciuium cātilenas, carmina melliflua, laudes summę trinitati debito honore promē.ia. Sed & nimium fœlix, si ego ipse meruero cantare cāticum domino dulcibus canticis Sion. O vita vitalis, vita sempiterna, & sempiterne beata; vbi

Vita æterna.

gau-

gaudium ſine mœrore, requies ſine labore, dignitas ſine timore, opes ſine amiſſione, ſanitas ſine languore, abundantia ſine defectione, vita ſine morte, perpetuitas ſine corruptione, beatitudo ſine calamitate: vbi omnia bona in charitate perfecta: vbi ſpecies & viſio facie ad faciem: vbi plena ſcientia in omnibus, & per omnia: vbi ſumma boni Deitas cernitur, & lumen illuminans à ſanctis glorificatur. Vbi præſens Dei maieſtas conſpicitur: & hoc vitæ cibo ſine defectu mens intuentium ſatiatur. Vident & videre deſiderant: ſine anxietate deſiderant, & ſine faſtidio ſatiantur. Vbi verus iuſtitiæ ſol mira ſua pulchritudinis viſione omnes reficit, & ita vniuerſos cæleſtis patriæ ciues illuminat, vt luceant ipſi, lumen videlicet illuminatū per Deū, lumen illuminans vltra omnē noſtri Solis ſplēdorem, atque cunctarum ſtellarū claritatem, immortali adhærentes Deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promiſſionem Domini Saluatoris. Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum ſint: ſicut tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint. *Ioan.17. 12.14.*

CA-

CAPVT XVII.

QVIS itaque de te, ô vitalis vita, quantum decet, loqui sufficiat? Quæ lingua, vel qui sermo magnitudinem tuæ beatitudinis valeat enarrare? Nullo sanè scribendi genere comprehendi, neminis sapientum facundia dici, nullius sensus attingi, nulliusve contemplationis subtilitate perspici valet in præsentiarum, quod Deus præparauit diligentibus se. Nempe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit hic apud nos, quantam qualemque te habeas per omnia vita vitalis. Adhuc & ille qui dicit: non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: etiam ipse nondum se arbitrabatur comprehendisse: & quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extenditur, & ingemiscit grauatus, & sitit anima eius ad Deum viuum, sicut ceruus ad fontes aquarum: & dicit: Quando veniam? habitaculum suum quod de cęlo est superindui cupiens. O regnum cęlorum, regnum fœlicissimum, regnum carens morte, & vacans fine, cui nulla tempora succedunt per æuum: vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus: vbi victor miles donis ineffabilibus

libus cumulatur, nobile caput ample-
ctente perpetua corona.

CAPVT XVIII.

VTinam remiſſa peccatorum mo-
le, me vltimum ſeruorum Chriſti
iuberet diuina pietas hanc carnis
ſarcinam deponere, vt in tuæ ciuitatis
gaudia æterna repauſandus tranſirem,
ſanctiſſimiſque supernorum choris in-
tereſſem: cum beatiſſimis ſpiritibus
gloriȩ conditoris aſſiſterem: præſentem
Chriſti vultum cernerem: nullo metu
mortis tangerer: de perpetuæ immorta-
litatis incorruptione ſecurus gaude-
rem: & ſcienti omnia cōiunctus, o-
mnem ignorantiæ cæcitatem amitte-
rem: terrena cuncta paruipenderem:
cōuallem lachrymarum iſtam intueri
vel reminiſci vlterius non dignarer: vbi
vita laborioſa: vita corruptibilis: vita o-
mni amaritudine plena: vita domina
malorum, ancilla infernorum: quam
humores tumidant: dolores extenuant:
ardores exſiccant: aëra morbidant: eſcæ
inflant: ieiunia macerant: ioci ſoluunt:
triſtitiæ conſumunt: ſolicitudo coar-
ctat: ſecuritas hebetat: diuitiæ iactant:
paupertas deijcit: iuuentus extollit: ſe-
nectus incuruat: infirmitas frangit:

mœror deprimit: & his tantis malis mors furibunda ſuccedit, vaniſque gaudijs ita finem imponit, vt cum eſſe deſierint, nec fuiſſe putentur.

CAPVT XIX.

SEd quas laudes, quaſve gratiarum actiones tibi referre valemus Deus noſter, qui nos etiam inter has tantas mortalitatis noſtræ ærumnas non deſinis conſolari mira viſitatione gratiæ tuæ? Ecce me miſerum multis mœroribus plenum. Dum vitæ meæ timeo, dum peccata mea conſidero, dum iudicium tuum formido, dum mortis horam cogito, dum ſupplicia Tartari horreo, dum opera mea qua diſtrictione à te penſentur, ignoro, dum quo fine illa clauſurus ſim, penitus neſcio, dumque hæc & alia multa mecum ſub corde retracto, conſolaturus ades ſolita pietate: & inter has quærelas, nimioſque ploratus, ac profunda cordis ſuſpiria aſſumis mœſtam & anxiam mentem ſuper alta iuga montium ad areolas vſque ad aromatũm, & collocas me in loco paſcuæ ſecus riuulos dulcium aquarum, vbi præparas in conſpectu meo menſam multiplicis apparatus, quæ fatigatum ſpiritum repauſet, & cor triſte lætificet.

Quibus tandem refocillatus delitijs,
multarum miseriarum oblitus mearum
super altitudinem terræ in te vera pace
quiesco. O æterna veritas, & vera chari- *Medit.*
tas, & chara æternitas, tu es Deus meus: *cap 33.*
tibi suspiro die ac nocte. Qui nouit te,
nouit veritatem, nouit æternitatem.
Tu veritas super omnia præsides: quam
videbimus sicuti es, cum transierint la-
chrymæ, quæ nobis factæ sunt panis
die ac nocte, dum dicitur nobis quo-
tidie: Vbi est Deus tuus? & ego dico, *Conf. 13.*
Deus meus vbi es? ecce vbi es. Respi- *cap. 13.*
ro in te paululum, cum effundo super *Cap. 14.*
me animam meam in voce exultatio-
nis & confessionis soni festiuitatem
celebrantis, & adhuc tristis est, quia
relabitur, & fit abyssus, quin potius sen-
tit adhuc esse se abyssum. Dicit ei fides
mea, quam accendisti in nocte ante
pedes meos. Quare tristis es anima
mea, & quare conturbas me? Spera in
dominum. Lucerna pedibus meis ver-
bum eius, Spera & perseuera donec
transeat nox mater iniquorum: donec
transeat ira domini, cuius filij & nos
fuimus aliquando, tenebræ, quarum
residua trahimus in corpore propter
peccato mortuo, donec aspiret dies,

Medit. cap. 33. & remoueantur vmbrę. Spera in Dominum: mane adsto ei, & contemplabor, semperque confitebor illi. Mane adstabo, & videbo salutare vultus mei Deus meus, qui & viuificauit mortalia corpora nostra propter spiritum qui habitat in nobis: quem in hac peregrinatione pignus accepimus, vt iam simus lux, dum adhuc spe salui facti sumus, & filij lucis, & filij diei, non noctis, neque tenebrarum. *Conf. 13. cap. 13. & 14.* Sed fuimus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: & tamen adhuc per fidem nondum per speciem. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. *Lib. 13. cap. 8.* Tu lux de luce, Deus de Deo, Christe, tu illuminabis tenebras nostras: ex te oriuntur vestimenta nostra, & tenebræ sicut meridies erunt.

CAPVT XX.

DA mihi te Deus meus, redde mihi te. En amo: & si parum est, amem validius. Non possum metiri vt sciam quantum desit mihi amoris ad id quod sat est, vt currat vita mea in amplexus tuos, nec auertatur donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quia male mihi est præter te, non solum extra me, sed & in me-

meipso: & omnis mihi copia, quæ Deus meus non est egestas est.

CAPVT XXI.

TE inuoco Deus meus, misericordia mea, gloria, diuitię, nobilitas mea, qui fecisti & refecisti me. Inuoco te in animam meam, quam præparas ad capiendum te ex desiderio quod inspiras ei. Rogo inuocantem te ne deseras, qui priusquam inuocarem, præuenisti vt tibi regimen ego seruus tuus seruiam. Neque enim meo eges famulatu. Nunquid ego tale bonum sum, quo tu adiuueris domine meus? Non vt tibi seruiam sic, quasi ne fatigeris in agendo, aut minor sit potestas tua, carens obsequio meo. Neque vt sic te colam quasi terram, vt sis incultus si non te colam: sed vt seruiam tibi, & colam te, vt de te mihi bene sit, à quo mihi est vt sim, cui bene sit. Ex plenitudine quippe bonitatis tuę cuncta subsistunt. Bonum autem quod neque in melius, neque in deterius commutari potest, tu solus es, quia solus simpliciter es: cui non est aliud viuere: & aliud beate viuere: quia tua beatitudo tu es. Creatura verò tua, cui aliud est viuere, & aliud beate viuere omne quod viuit, & quod beate viuit,

Conf. 13. cap. 1.

Cap. 1.

non debet nisi gratiæ tuæ: & ideò nos egemus te non tu nobis: quia si omnino non essemus, nihil tibi deesset ad bonum quod tu es.

CAPVT XXII.

O Lumen veridicum, splendor paternæ gloriæ, artifex vniuersæ creaturæ, ecce cor meum coram te: discute tenebras eius, vt amoris tui claritate perfusum, sursum ad te leui volatu feratur. Pondere siquidem fragilitatis nostræ deorsum trahimur: dono autem tuo accendimur, & sursum ferimur: inardescimus, & imus: ascendimus ascensiones in corde, & cantamus canticum graduum. Igne tuo, igne tuo bono inardescimus, & imus. Quò iam sursum imus? ad pacem Hierusalem, quoniam iucundatus sum in his qui dixerunt mihi. In domum domini ibimus. Ibi nos collocauit voluntas bona, vt nihil velimus aliud, quàm permanere illic in æternum. Nunc autem per speculum, & in ænigmate, tunc facie ad faciem. Speculum, namque nostrum scriptura tua sacra, quæ nobis lucet in nocte huius vitæ, tanquam lucerna ardens in caliginoso loco.

Speculum est scriptura.

CAPVT

CAPVT XXIII.

LAudent te domine illi populi an- *Conf.13.*
gelorum tuorum immortales, & *cap.15.*
glorificent nomen tuum supercæ-
lestes virtutes, quæ non opus habent le-
gere scripturam hanc, & legendo co-
gnoscere te patris verbum. Vident e-
nim faciem tuam semper & ibi legunt
sine syllabis temporum, quid velit æter-
na voluntas tua. Legunt, eligunt & dili-
gunt. Semper legunt, & nunquam præ-
terit quod legunt. Eligendo enim & di-
ligendo legunt ipsam incommutabili-
tatem consilij tui. Non clauditur codex
eorum, nec plicabitur liber eorum, quia
tu ipse illis hoc es, & es in ęternum: quia
super hoc firmamentum ordinasti eos,
quod firmasti super infirmitatem infe-
riorum populorum, vbi susciperent &
cognoscerent misericordiam tuam
temporaliter enunciantem te, qui fe-
cisti tempora. In cælo enim domine *Psalm. 33.*
misericordia tua, & veritas tua vsque
ad nubes. Transeunt nubes, cælum e-
nim manet. Transeunt prædicatores
verbi tui ex hac vita in aliam vitam.
Scriptura verò tua vsque in finem secu-
li super populos extenditur. Sed & cælũ *Esaiæ 40.*
& terra transibunt, sermones autem tui

non transibunt. Beata autem creatura, quæ non nouit aliud, cum esset ipsa aliud, nisi dono tuo mox vt facta est, attolleretur nullo interuallo temporis in illum permanentem statum, vt semper coram te lux esset. In nobis enim distinguitur tempore, quo tenebræ fuimus, & lux efficimur. Sicut enim corpori non hoc est esse, quod pulchrum esse, alioquin deforme esse non posset: ita etiam creato spiritui non id est viuere, quod sapienter viuere, alioquin incommutabiliter saperet. Bonum autem illi est, hęrere tibi semper: ne quod adeptus est conuersione, auersione lumen amittat, & relabatur in vitam tenebrosam abysso similem. Ideo illa sublimis creatura tam casto amore cohæret tibi Deo vero, & vere æterno, vt quamuis tibi coæterna non sit, vt nullam tamen temporum varietatem & vicissitudinem à te se resoluat, & defluat, sed in tui solius veracissima contemplatione requiescat: quoniam tu Deus diligenti te quantum præcipis, ostendis ei te, & sufficis ei: vnde non declinat à te, nec ad se.

Conf. 12. cap. 15.

Capvt XXIIII.

Domus Dei.

HAEc est domus tua Deus non terrena, neque vlla mole corporea, sed

ſed ſpiritalis, & particeps æternitatis tuæ, quia ſine labe manet in æternum. Statuiſti enim eam in ſeculum, & in ſeculum ſeculi: Præceptum poſuiſti, & non pręteribit. Non tamen tibi Deo coæterna: quoniam non ſine initio. Facta eſt enim. Nam etſi non inuenimus tempus ante illam: prior quippe omnium creata eſt ſapientia. Nec vtique tu illa ſapientia Patri Deo planè coæterna & æqualis, & per quam creata ſunt omnia, & in quo principio factum eſt cælum & terra: ſed profecto ſapientia quæ creata eſt, intellectualis natura ſcilicet, quæ contemplatione luminis lumen eſt. Dicitur enim & ipſa, quamuis creata, ſapientia. Sed quantum intereſt inter te lumen quod illuminas, & quod illuminatur, tantum inter te ſummam Patris virtutem & ſapientiam quæ creas, & iſtam quæ creata eſt: ſicut inter iuſtitiam iuſtificantem, quæ tu Deus noſter es, & iuſtitiam quæ iuſtificatione facta eſt Nam & nos dicti ſumus iuſtitia tua. Ait enim quidam ſeruus tuus, vt nos ſimus iuſtitia Dei in ipſo, Ergo quia prior omnium creata eſt quædam ſapientia, quæ creata eſt mens rationalis & intellectualis caſtæ ciuitatis tuæ, matris no-

ſtræ quę ſurſum eſt, & libera eſt, & æterna in cælis. Quibus cælis, niſi qui te laudant cæli cęlorum? Quia hoc eſt, cælum cæli domino, etſi non inuenimus tempus ante illam, quæ & creaturam temporis antecedit, quę prior omnium creata eſt: ante illam tamen es tu Deus æternus, & creator, à quo facta ſumpſit exordium, quanuis non temporis, quia nondum erat tempus ipſius tamen conditionis ſuæ.

Capvt XXV.

VNde ita eſt abs te Deo noſtro vt aliud ſit planè quàm tu, & non idipſum: quoniam etſi non ſolum ante illam, ſed nec in illa inuenimus tempus, quia eſt idonea faciem tuam ſemper videre, nec vſpiam deflectitur ab ea, quo fit vt nulla mutatione varietur, ineſt tamen ipſa mutabilitas, ex qua tenebreſceret & frigereſceret, niſi amore grandi cohærens tibi, tanquam ſemper meridies luceret & ferueret ex te. Defluxit enim angelus, defluxit anima hominis, & indicauerunt abyſſum vniuerſæ ſpiritalis creaturę in profundo tenebroſo, niſi ab initio per te fieret lux, & inhæreret tibi omnis obediens intelligentia cæleſtis ciuitatis tuæ, & requieſceret

Conf. 13. *cap.* 8.

ſceret

sceret in spiritu tuo qui superfertur incommutabiliter super omne mutabile. Alioquin & ipsum cælum cæli tenebrosa abyssus esset in se. Nunc autem lux in te. Nam & ipsa misera inquietudine defluentium spirituum, & indicantium tenebras suas nudatas veste luminis tui, satis ostendis quàm magnam rationabilem creaturam feceris, cui nullo modo sufficit ad beatam requiem quicquid te minus est: ac per hoc nec ipsa sibi. Idcirco hæc angelica natura creaturarum maxima, cuius voluntas tu solus es, te perseuerantissima castitate hauriens, mutabilitatem suam nusquam & nunquam exerit: & in te sibi semper præsente toto affectu se tenet, non habens futurum quod expectet, nec præteritum traijciens quod meminerit: nulla vice variatur, nec in tẽpore vllo distenditur.

CAPVT XXVI.

O Beata ista inhærendo beatitudini tuæ, beata sempiterno inhabitatore, atque illustratore suo. Nec inuenio quod libentius appellandum existimem cælum cæli Domino, quàm domum tuam contemplantem delectationẽ tuam sine vllo defectu egrediendi in aliud, mentem puram concordis- *Conf. 12. cap. 11.*

ſime vnam, ſtabilimento pacis ſanctorum ſpirituũ ciuitatis tuæ in cæleſtibus ſuper iſta cæleſtia. Vnde intelligat anima cuius peregrinatio longinqua facta eſt, ſi iam ſitit tibi, ſi iam factę ſunt ei lachrymæ ſuæ panis, dũ dicitur ei per ſingulos dies: Vbi eſt Deus tuus? ſi iam petit à te vnã, & hanc requirit, vt inhabitet in domo tua ꝑ omnes dies vitę ſuæ. Et quæ vita enim, niſi tu? Et qui dies tui, niſi ęternitas tua? ſicut anni tui, qui non deficiunt, quia idem ipſe es. Hic ergo intelligat anima quæ poteſt, quàm longè ſuper omnia tempora ſis ęternus, quando tua domus, quę peregrinata non eſt, quamuis nõ ſit tibi coæterna, tamen indeſinẽter & indeficienter tibi cohærendo, nullam patitur viciſſitudinem temporum. O domus luminoſa & ſpecioſa, dilexi decorem tuum, & locum habitationis glorię domini mei, fabricatoris & poſſeſſoris tui. Tibi ſuſpirat peregrinatio mea, & dico ei qui fecit te, vt poſſideat & me in te, quia fecit & me. Errarui ſicut ouis perdita: ſed in humeris paſtoris mei, ſtructoris tui, ſpero me reportari tibi. Hieruſalẽ domus Dei æterna, nõ obliuiſcatur tui anima mea: poſt Chriſti dilectionẽ tu ſis lætitia mea: dul-

cis me-

memoria beati nominis tui ſit releuatio m œroris & tædij mei. Tædet enim me nimis propter filios Edom, & habitatores Cedar, atque inquietas Babyloniæ filias, quæ in circuitu ambulant, foriſq; ſtantes in terram ſufflant, & inde ſibi puluerem in oculos excitāt, ne alta cōſpicere queant. His autem relictis circa viles ſarcinulas, ſurſum gradatim pergam ad altare Dei, vbi lætificetur iuuētus mea. Ingrediar in interiora mentis meæ, & tranſcendens eam, curram in latitudinem ditiſſimæ patriæ tuę. Tandem per te ad Deum meum aſcendam, tutuſque ſub alis eius in pace in idipſum dormiam & requieſcam. Nō enim hic habemus manentem ciuitatem. Noſter autem municipatus in cælis eſt. Expectamus Dominum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.

CAPVT XXVII.

ROgo te Hieruſalem ſancta per matrem claritatem, ne vnquam obliuioni tradas peregrinantem adhuc in terris Eccleſiam. Ne ceſſes orare pro parte tua, vt tuis fulta præſidijs, copulari tibi mereatur in ſecula. Sācti an-

Angeli. geli, sancti Archangeli, sanctæ virtutes, sanctæ potestates, sancti principatus, sanctę dominationes, sancti throni, sancti Seraphin, sancti Cherubin, sancte Michael, sancte Gabriel, sãcte Raphael, & tu sancte Angele meus, cui me communis conditor tradidit ad custodiendum, & omnes administratorij spiritus, cunctique superni ciues, atque omnes beatorum spirituũ ordines, intercedite atque orate pro me misero & indigno seruo vestro, simulque pro omni ecclesia sancta Dei, vt digni efficiamur promissionibus Christi, vt per vestras orationes, vestro beato consortio coniungamur in secula seculorum.

CAPVT XXVIII.

Medit. cap. 14. Sancti Dei. FOElices sancti Dei: qui iam pertransistis turbulentum pelagus huius mortalitatis, & peruenistis ad portum perpetuæ quietis, securitatis, & pacis, atque iam fieri meruistis consortes cælestium virtutum. Securi estis de vobis, soliciti estote de nobis. Per ipsum vos rogo qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius cõtemplatione iam gaudetis, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate atque incommutabilitate immortales, & incõmuta-

mutabiles facti eſtis, eſtote memores noſtri miſerorũ, qui adhuc in ſalo hu9 vitæ circunſtantibus percellimur vndis. Intercedite & orate pro nobis miſeris, multumque negligẽtibus peccatoribus conſtanter & indeſinẽter, vt veſtrarum vlnis orationum ad Deum noſtrum portemur. Sumus namque fragiles, & nullius virtutis homunciones, ventris animalia, & carnis mancipia. Vos autem portæ fortiſſimæ in magnam portem portæ fortiſſimæ in magnam porrectæ altitudinem, adiuuate nos vile pauimentum longè inferius iacens. Nauigamus enim, ſicut noſtis, per hoc mare magnum & ſpacioſum, vbi ſunt reptilia quorum non eſt numerus: animalia puſilla cum magnis, vbi cetus magnus deuorare trãſeuntes ſemper paratus: vbi loca periculoſa, Scylla & Charybdis, & alia nonnulla in quibus incauti & in fide dubij patiuntur naufragia. In omnibus itaq; veſtro indigemus auxilio. Ligno quidem ferimur, & per crucem domini ad portum tranſire ſperamus. Fugiant partes aduerſæ viſo Chriſti ſigno. Orate domini patres, & dulciſſimi ſeniores, omnia agmina cęleſtis patrię, vt veſtris meritis, veſtriſq; ſanctis orationibus ſalua naue & integris mercibus ſecu-

ſecurum perpetuæ gloriæ portum valeamus fœliciter introire : vbi vos eſtis, vbi gaudens, vbi cum Deo ſine fine regnatis. Tu præcipuè, tu ante omnes & ſuper oẽs regina cæli, & domina terræ, virgo ſemper ſanctiſſima, mater Dei & domini noſtri Ieſu Chriſti : tu ora pro nobis, & aſſiduè, imò inceſſanter intercede pro me peccatore famulo tuo, & pro omni Eccleſia ſancta Dei, pro remiſſione peccatorum, pro expurgatione vitiorum, pro augmento perfectioneque virtutum, pro pace & ſanitate fidelium populorum, pro fructibus terræ, pro ſtabilitate eccleſiæ, pro ordine ſanctorum, & pro cunctis famulis & famulabus Dei tam viuentibus quàm defunctis: vt genti peccatrici, & populo pleno peccatis, tuis precibus tuiſq; ſanctis meritis miſereatur nobis omnipotens Deus hic & in perpetuum.

CAPVT XXIX.

BEati, & verè beati, quos elegiſti, vocaſti, iuſtificaſti, & magnificaſti domine, ecce lætantur coram te. Gaudent gaudio magno, & gaudij corũ non erit finis. Felix anima, quæ ponit nidum ſuum in petris, & de ſummis rupibus contemplatur eſcam. Deſpicit infima

sima, & vilia sunt ei cuncta transeuntia. In montes leuat oculos, & in Solis radium dirigit intuitum. Ad condensæ vallis obscura campestria nullo trahitur desiderio, sed suspirat & dolet, trahi pro carnis conditione se videns, ne vmbra terræ interueniat, & à veri solis lumine dirimat. Quàm amabilia tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit anima mea intrare in atria domus tuæ. Dum sumus in corpore, peregrinamur à te. Ideò duce gratia tua intro in cubile *Confes. 11.* meum, & canto tibi amatoria rex meus, *cap. 16.* & Deus meus, gemens inenarrabiles gemitus in peregrinatione mea, & recordans Hierusalem, extento in eam sursum corde, Hierusalem patriam meam, Hierusalem matrem meam. Teque super eam regnatorem, illustratorem, patrem, tutorem, maritum, castas & fortes delitias, & solidum gaudium, & omnia bona ineffabilia, simul omnia, quia vnum summum & verum bonum: & nõ auertar donec in eius pacem matris charissimæ, vbi sunt primitiæ spiritus mei, colligas totum quod sum, à dispersione & deformitate hac, & conformes atq; confirmes in æternum Deus meus misericordia mea.

CAP.

CAP. XXX.

DVlcissime, benignissime, amantissime, charissime, suauissime, preciosissime, desiderantissime, amabilissime, pulcherrime, iucūdissime, clarissime, splēdidissime, omni melle dulcior, omni lacte & niue candidior, omni nectare suauior, omni margarito & auro preciosior, omnib⁹ mūdi diuitijs, cunctisq; regnorū opib⁹ mihi charior: & quid dico? Deus meus, vita mea, vna spes mea, pręgrandis misericordia mea, dulcedo mea non fallax, dulcedo fœlix & secura: quid dico cum talia dico? Dico quod valeo, sed non dico ꝙ debeo. Vtinam possem talia, qualia illi hymnidici Angelorum chori. O quàm libentissime me in tuis laudibus nocte & die totum effunderē. O quàm deuotissime illa cantica cælestis mœlodiæ ad laudē & gloriam nominis tui in medio ecclesiæ infatigabilis perorarē. Sed quia talia non possum, nunquid tacebo? Vę tacentibus de te Domine, qui ora mutorū resoluis, & linguas infantiū facis disertas. Quis digne te Christe laudare potest? Loquaces etiam muti sunt, cū tuas laudes dicunt. Sed quid faciam ego exiguus homo, qui te valde laudare, & nimium

mium diligere volo? Dicam interim quod valeo, donec iubeas me venire ad te, & mirabilem domum magnificentiæ tuæ inhabitare, vbi possim dicere quod & te decet, & me oportet.

CAPVT XXXI.

ET idcò rogo piè, ne respicias tantum ad id quod modo dico, quantum ad id quod dicere volo. Volo enim de te dicere sicut oportet, sicut decet, quia te decet laus, te decet hymnus, tibi debetur omnis honor. Omnis spiritus & cuncta creatura laudat creatorē. Laudet te homo magna portio vniuersæ creaturæ. Tu scis, occultorum cognitor, quia non solum terra, & omnibus quæ in ea sunt, sed etiam ipso cælo, & omnibus quæ in eo sunt, tu mihi carior & acceptabilior, tu dulcior & amabilior es. Diligo te supra cælum, terram, maria, & supra omnia quæ in eis sunt. Nihil terrenum, nihil carnale, nihilque transitorium quærat vel amet anima mea. Tu autem solū, & domum tuam decoram & spaciosam, contemplantem te semper pulcherrimum dominū, omni quęram studio, totoq; diligam corde, dū spiritus hos reget artus: vt videam bona tua quę præparasti dili-

gen-

gentibus te in terra viuentium. Amo te Deus meus, amo, & magis magisque amare volo. Da mihi speciose præ filijs hominum, vt desiderem te, vt amem te quantum volo, quantum debeo. Immensus es, & sine mensura debes amari, præsertim à nobis, quos sic amasti, sic saluasti: pro quibus tanta & talia fecisti.

CAPVT XXXII.

AMor qui semper ardes, & nũquam extingueris: dulcis Christe, bone Iesu, charitas Deus meus, accende me totũ igne tuo, amore tuo, dilectione tua, desiderio tuo, charitate tua, iucunditate & exultatione tua, delectatio- & suauitate tua, voluptate & concupiscentia tua, quæ sancta est & bona, quæ casta est & munda, vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flamma charitatis tuæ vaporatus, diligam te Dominum meum dulcissimum & pulcherrimum ex toto corde meo, & ex tota anima mea, & ex totis viribus meis, & omni intentione mea, cum multa cordis contritione, & lachrymarũ fonte, cum multa reuerentia & tremore, habens te in corde & ore, & præ oculis meis semper & vbique, ita vt nullus in me adul-

terinis amoribus pateat locus. Non enim est charitas tua Deus in mente illa, quæ alios præter tuum habet amores. Quæ autē participatio luci ad tenebras? Bonum & malum sicut dulce & amarū, inuicem sibi contraria sunt. Amor mūdi nox est & caligo. Anxius est, & cæcus: & miseros quos possidet grauiter torquet, & non patitur eos quietos esse. Amor tuus amor verus & sanctus, animas quas tenet, dulcedine simul & quiete replet illuminans eas intimę visionis perspicua luce. Panis dulcissime sana palatum cordis mei, vt sentiat suauitatem amoris tui.

Amor mundi. *Amor Dei.*

CAPVT XXXIII.

Rogo te per mysterium sanctæ incarnationis & natiuitatis tuæ, infunde multitudinem dulcedinis & charitatis tuæ pectori meo, vt nihil terrenum aut carnale desiderem vel cogitem, sed te solum amem, te solum cogitem, te solum desiderē, te solum habeam in corde & in ore. Tu solus sis studium & exultatio mea, iucunditas & meditatio mea. Te mediter per diem, te alloquar per soporem in nocte. Charissime obsecro per passionem & crucem tuam, reple cor meum tua inextingui-

bili

bili dilectione, tua cõtinua recordatione, adeò vt totus ſicut flamma vrens ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multæ in me nũquam poſſint extinguere, nũquam poſſint corrumpere, nunquam poſſint minuere. Amantiſſime domine, per charitatem, qua poſuiſti animam tuã pro grege tuo, ſupplex deprecor, ſcribe digito tuo in pectore meo dulcem memoriam tui mellifluí nominis, nulla vnquam obliuione delendã. Scribe in tabulis cordis mei mandata & voluntatem tuã, legem & iuſtificationes tuas: vt te immenſæ dulcedinis dominum & præcepta tua ſemper & vbique habeã præ oculis meis. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua? Da mihi tenacem memoriam, vt non obliuiſcar ea. Deſiderantiſſime ſuccende mentem meam igne illo quem miſiſti in terram, & voluiſti vehemẽter accendi, vt ſacrificium ſpiritus contribulati & cordis contriti obortis lachrymis quotidie offeram tibi. Suauiſſime da mihi gratiã lachrymarũ, ſignum amatoris tui, viaticum & ſolatium peregrinationis meæ: vt quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſideret & ſitiat ad te Deum fontem viuum

uum peccatrix anima mea. Fons vitæ, ex quo bibunt angelici ſpiritus, & iuſtorum animæ, da mihi potum delectabilem, & ſatia ſitim cordis mei ex te, vt de ventre meo fluant aquæ viuæ.

CAPVT XXXIV.

PVlcherrime, rogo te per illam ſacratiſſimā effuſionem pretioſi ſanguinis tui, quo ſumus redempti, da mihi cordis contritionem, & lachrymarum fontem, præcipuè dum preces & orationes meas tibi offero, dum tuæ laudis pſalmodiam decanto, dum my- *Sacramē-*
ſterium noſtræ redemptionis manife- *tum Eu-*
ſtum miſericordiæ tuæ indicium reco *chariſtiæ.*
lo vel profero, dum ſacris altaribus, licet indign⁹, aſſiſto, cupiēs offerre illud mirabile & cæleſte Sacrificium omni reuerentia & deuotione dignum, quod tu Domine meus ſacerdos immaculate inſtituiſti, & offerri præcepiſti in commemorationem tuæ charitatis, mortis ſcilicet & paſſionis pro ſalute noſtra, pro quotidiana reparatione fragilitatis noſtræ. Per reſurrectionem, & tuam in cælum aſcenſionem, ſupplico bonitati tuæ melliflue domine, doce me ſemper per Spiritum ſanctū tuum tantū

tracta-

tractare myſterium ea reuerentia & honore, ea deuotiōe & timore, quo oportet & decet. Magnum quippè & ineffabile conſtat eſſe ſacramentū, in quo tua caro in veritate editur, & ſanguis tuus in veritate bibitur. O pauendum reuerendumq́ue myſterium, ad cuius intuēdam altitudinem humanus reuerberatur intuitus. Per ipſum ſacroſanctum & viuificum myſteriū corporis & ſanguinis tui, humili prece clemētiam tuā depoſco rex Chriſte, rex piè, da mihi gratiā lachrymarū, quam multum deſiderat & à te petit anima mea: quia ſine te non poſſum habere eam. Da mihi gratiam hanc, ſicut dediſti patribus meis, quorum veſtigia debeo imitari. Benedicte & amabilis Deus, tu cui nunquam ſine ſpe miſericordiæ ſupplicatur, cuius velle facere eſt, cuius volūtas opus eſt, da mihi gratiā lachrymarum, & fac me hoſtias acceptabiles tibi offerre ad altare tuū in ſpiritu humilitatis, & in animo cōtrito, cum cordis puritate, & lachrymarum fonte, adeò vt ſeruitus mea tibi cōplaceat, & obſequiū meū rationabile fiat per gratiam tuā, & ſacrificium ſaluatiōis noſtræ per exhibitionē miniſterij mei te miſerante & donāte perueniat

ad salutem omnium fidelium tam viuorum quàm defunctorum. Confirmetur mens mea inter tanta mysteria dulcedine præsentiæ tuę, sentiat te sibi adesse, & lætetur coram te. Ignis qui semper luces, amor q; semper ardes, dulcis Christe, Iesu bone, lumen æternum & indeficiens, panis vitę qui nos reficis, & in te non deficis. Comederis quotidie, & semper integer manes: resplende mihi, accende me, illumina & sanctifica vas tuum, de malitia euacua, imple de gratia, & plenum conserua, vt ad salutem animæ meæ manducem cibum carnis tuæ: quatenus manducando te, viuam de te, vadam per te, perueniam ad te, repausem in te. Qui enim manducat te, ipse viuit propter te Hoc autem agendum, hoc certè frequētandum cōmendasti ecclesiæ, quousq; venias in finem seculi, quando erit sanctorum requies non adhuc in sacramento, quo in hoc tempore consociantur membra tua, quādiu bibitur quod de latere tuo manauit, sed iam in ipsa perfectione salutis æternæ, cum tradideris regnum Deo Patri, vt in illa perspicua contemplatione tuæ incommutabilis veritatis nullis mysterijs egeamus.

CAPVT XXXV.

IN hac quidem vita miſerijs erroribuſque pleniſſima haberi non poteſt contemplatiuæ perfectio vitæ. In illa aũt eſt, vbi videri, & perfectè amari, atq; dignè laudari potes. O ſummum perfectumq; bonũ, manu ſancti deſiderij ad te rapiatur fides mea. Habeat attonitos in te oculos mẽs mea. Non deficiat hic amando, vt illic valeat gaudere vidẽdo O ſummum ſolidumq; gaudium, nullam extra te quærat lætitiam animus meꝰ. Manducat te angelus ore pleno, & peregrinus homo manducet pro modulo ſuo, ne deficere poſſit in via, tali recreatus viatico. Exultate in rege veſtro filiæ Hieruſalem. Cernitis facie ad faciẽ quem diligit anima mea. Comedite & ſatiamini amicæ, bibite & inebriami chariſſimæ. Adiuro vos filiæ Sion, vt annuncietis dilecto meo, quia amore langueo. Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus tremuit ad tactum eius. In lectulo meo quæro per noctes quem diligit anima mea. Declinauerat ille, atq; tranſierat: anima mea liquefacta eſt vt locutus eſt. Cur fugis dilecte mi? cur fugis? Surrexi & peſſulũ oſtij mei tibi aperui.

Veni,

Veni, ingredere in animam meã, & coapta eam tibi, vt habeam te velut signaculum super cor meũ. Fortis est vt mors dilectio. Quis nos separabit à charitate tua? Aquæ multæ non possunt extinguere eam. O dulcedo amoris, & amor dulcedinis comedat te venter meus, & nectare tui saporis repleantur viscera mea, vt eructet mens mea verbum bonum. Charitas Deus meus, mel dulce, lac niueum, cibus es grandium: fac me crescere in te, vt sano palato possis mãducari à me. Ascendisti in cælum cum triũpho gloriæ: sedes ad dexteram Patris rex pulcherrime. Trahe me post te in odore vnguentorum tuorũ per montes & pascua, per vestigia ceruorum, vsque in domum genitricis meæ, & in cubiculum dilectissimæ sponsæ tuæ. Ibi te apprehendam, tenebo: & nõ dimittam. Ibi me docebis virtus & sapientia patris omnem scientiam, ita vt nihil me lateat. Donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ: candor lucis æternæ da cælestem menti conscendere sedem. Da fontem lustrare boni, da luce repertam. In te conspicuos animi defigere visus: vt in præsenti quidem miseria solo corpore tenear, tecum autem cogitatio-

tatione & auiditate atque omni desiderio sim semper: quatenus ibi sit cor meum, vbi tu es, thesaurus meus desiderabilis, incomparabilis, multumque amabilis. Margarita preciosissima, & gemma nimis decora, spretis omnibus te solam infatigabiliter quærat anima mea. Robur salutis nostræ Christe Deus, quē quæro, quem amo, tu da mihi te quærendi vires, qui inuenire te fecisti, & magis magisque te inueniendi spem dedisti. Tu vita qua viuo, spes cui inhæreo, gloria quam adipisci desidero, tu mihi cor tene, mentem rege, intellectū dirige, amorem erige, animum suspende, & in superna fluenta os sitientis te spiritus trahe.

CAPVT XXXVI.

TAceat queso tumultus carnis, conticescant phantasiæ terrarum, & aquarum, & aëris, & poli. Taceant somnia, & imaginariæ reuelationes: omnis lingua, omne signū, & quicquid transeundo fit. Sileat sibi & ipsa anima, & transeat se, nō cogitando se. Tu Deus meus, tu mihi loquere solus, per te, non per ea quæ fecisti: vt sine istis audiā te: & quia tua plena valida est vt mors dilectio. Absorbeat obsecro mentē meam

ab om-

ab omnibus quæ ſub cælo ſunt, ignita & melliflua vis amoris tui: vt tibi ſoli inhæream, ſolaque tuæ ſuauitatis memoria paſcar. Remoue domine cuncta obſtacula. Secretum quietis da corpori & animæ meæ. Deſcendat domine, deſcendat precor, deſcendat in cor meum odor tuus ſuauiſſimus, amor tuus mellifluus, tuique ſaporis illa mira & inenarrabilis fragrantia, quæ in me ęternas iugiter ſcuſcitet concupiſcentias, & ex pectoris mei antro producat aquas venam ſalientis in vitam perpetuam, ſcilicet vt ipſo cordis palato ſentiam, guſtem & ſapiam, quàm dulcis & ſuauis es domine.

CAPVT XXXVII.

ROgo te per omnes miſerationes tuas, quibus mirabiliter nobis perditis ſubuenire dignatus es, mollifica cor meum durum & lapideum, ſaxeum & ferreum, tua ſacratiſſima atque mirabili & potenti vnctione, & fac me per ignem compunctionis coram te omni hora hoſtiam viuam fieri. Fac me in tuo conſpectu cor contritum & humiliatū ſemper habere. Fac me tuo deſiderio huic mundo funditus extingui, & trāſeuntium rerum penitus obliuiſci

præ magnitudine timoris & amoris tui: adeò vt nec lugeam de temporalibus, nec gaudeã: nec metuam aliquid temporale, nec diligã, nec blandis corrumpar, nec aduersis cõcutiar. Opto enim, & tota mente mea peto dare mihi panẽ lachrymarum, quem manducem nocte ac die, dum dico fluctuãti animæ. Quare tristis es misera? quare turbaris peregrina? Viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Veniens veniet, & satiabit te de se, cum apparuerit gloria eius. Hoc satage tantum, vt cum iustitia in conspectu eius appareas. Miserere mei domine, miserere mei: suscipe preces serui, & da mihi effectum petitionis & desiderij mei. Præpara hanc mensam ante faciem famuli tui, & da mihi eam in potestate, vt quotiescunq; voluero, satier ex ea. Da mihi cordis contritionem, & lachrymarum fontẽ. Tribue pro pietate & bonitate tua, vt iste calix tuus inebrians quàm præclarus satiet sitim meam, & inhiet tibi spiritus meus, & ardeat mẽs mea in amore tuo, oblita vanitatis & miseriæ. Recordor domine, recordor pie, illius sanctæ mulieris, quæ ad tabernaculum rogatura venit, quæ multis lachrymis dari sibi filium

lium

lium petijt, de qua scriptura refert quòd vultus eius post lachrymas & preces nō sunt amplius in diuersa mutati. Recordor, inquam, tantę fidei, tantæque constantiæ, & dolore torqueor, & verecundia confundor, quia ego miserrimus nil tale facio, qui non infima, sed summa peto. Si enim ita fleuit & in fletu perseuerauit mulier quæ quærebat filium, quomodo plangere, & in planctu persistere debet anima quæ quærit Deum? Plangat obsecro anima mea Deus meus, plangat & à planctu non desinat cælesti visitatione compuncta. Plangat anima mea Deus meus, plangat: quæ nō quærit posteritatem morituræ prolis, non perituras diuitias, non fugitiuos honores, non terrenum aliquid vel carnale, sed te quærit Deum, te optat habere solum summum & verum bonum. Deducant oculi mei Domine diuisiones aquarum te miserante & donante, cui omnia possibilia sunt, & nihil difficile. Si mulier illa, quæ te Domine in sepulchro iacentem quærebat, tantis lachrymis inundauerat, tantoque mentis feruore te, quem amabat, videre desiderauerat, vt recedentibus alijs ipsa non recederet, &

tuo nimio amore plena, locum sepulturæ iterum iterumq; visura adiret. Stetit, perseuerauit, inuenit tandem quod desiderauit Illi enim te præ cæteris amanti, & studiosius omnibus quærenti, primitus apparere dignatus es, quia virtus tanti amoris perseuerantia fuit. Quo itaque studio, quibus lachrymis, quave sancti desiderij instantia nocte ac die per omnes dies vitæ nostræ te omnium dominum iam in cælis regnantem, & omnia sub tuo imperio tenentem, quærere, venerari & amare debemus? Tu autem rex regum ore tuo sancto & benedicto dixisti: Sine me nihil potestis facere, & ita est domine, & vera esse sine dubio verba tua iam ipsa nos experientia docuit. Et iustū est vt ita sit: quia si caducus homo sese extollit de munere clementiæ tuæ, & cæteros despiciens pro tuis donis ac datis, stultus ac cæcus putat se aliquid esse: quid faceret, prô dolor, si sua posset virtute quippiam boni perficere?

Capvt XXXVIII.

Superbia. Mitissime Christe, totius humilitatis magister, superbis resistis, & gratiam præstas humilibus. Audiat hoc homo miser, & timeat superbire.

Super-

bientibus enim angelis non pepercisti.
sti. Caput & rex superborum cum suis
omnibus complicibus præsumptæ pœ-
nas superbiæ luit, & luet in secula secu-
lorum. Vnde ego vltimus seruorũ tuo-
rum flebilis & supplex in toto corde
meo rogo pie & exorabilis domine te
per omnipotentẽ & pijssimam bonitatẽ
tuam, qua iustificas impios & viuificas
mortuos, & mutas peccatores, & non
sunt, vt non permittas dirissimã pestem
superbiæ dominari, vel aliquatenus in-
esse seruo tuo, neque in membris cor-
poris mei, neque in interioribus sensibꝰ
animæ meæ. Imploro pietatem tuam
per virtutem sanctæ humilitatis & cha-
ritatis tuæ repelle à me omnẽ elationẽ
& ostentationem, omnem arrogãtiam
& contumaciam, omnem proteruiam
& pertinaciam, omnem procacitatem
& tumorem, contentionem & inobe-
diẽtiam, calliditatem & simulationem,
omnes fastus superbiæ, cunctosque ap-
petitus inanis gloriæ, omnia simul ge-
nera tantæ pestis, tantæq; malitiæ. Non
sit domine neque videri possit vllum
tanti mali signum, tantæq; perditionis
in seruo tuo, neque in moribus meis,
neque in verbis, neque in factis, neque

coram te in cogitationibus meis: Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuā: ꝗ ſanctos angelos tuos poſt caſum prę-uaricatoris & refugæ tales effeciſti, & adeò incōmutabiles reddidiſti, vt iam nec velint nec poſſint cadere: funda me ſtabili me, perfice me in vera & ꝓfunda humilitate, in vera & perfecta charitate, ſimulque in cæteris bonis tuis, quæ tibi placent in veritate, cum tanta firmitate, & perpetua ſtabilitate, vt cor meum nec velit nec poſſit vnquam extolli de tuis donis ac datis, nec anima mea valeat vllo impulſu à te ſeparari. Omnia quæcunque voluiſti, feciſti, & in cælo ſurſum, & in terra deorſum. Ex toto corde meo credo, corde credo, ore confiteor, quia tu potes hoc facere, & omnia quæ peto, in me adimplere. Cunctarum fons & origo, largitor & conſeruator virtutum Deus, da mihi ergo ſupplici tuo bona tua, quæ tibi placent in veritate, cum tāta & tam profunda humilitate, vt nullus in me pateat locus inſidijs inimicorum.

Cap. XXXIX.

Contere & proſterne ſub pedibus meis præcipuè duriſſimum ſpiritū ſuperbiæ, & cenodoxiæ, inuidiæ &

blaſphe-

blasphemiæ, turpitudinis & immunditiæ, crudelitatis & immisericordiæ, atque omnimodæ hypocriseos & falsæ vitæ. Tu qui aduersæ dominationis vires reprimis, cui nulla virtus, nulla potestas potest resistere, da mihi virtutem & potestatem calcandi leonem & draconem, aspidem & basilicum, & omnia venena diaboli, vt non præualeant aduersum me famulum tuum sperantem in te. Muni me beatorum Angelorum tuorum pia & fida custodia hic & vbique, nunc & semper, vt hostes omnium bonorum confusi discedant. Præsta misericors, vt sim paruulus in oculis meis, quatenus coram te plenam inueniam gratiam. Illud holocaustum tuum quod sæpe inquinatur in luto aquarum multarum, laua obsecro, & munda assiduo fonte lachrymarum. Per veram pœnitudinem, & lachrymarum cōpunctionem, talem me esse concede pro pietate tua in ipso mortis articulo, qualem me fieri per aquam regenerationis creator altissime præstitisti in ipso baptismatis fonte. Miserere domine, & fac propter te. Suscipe preces serui tui, & faue votis meis. Da mihi gratiam istam

quam non possum nisi per tuam habere misericordiam. Quis habet quicquã non tuum? Multa namque mihi deflenda sunt, & multas opus habeo lachrymas. Non taceat pupilla oculi mei: clamet ad te in fortitudine magna, in spiritu humilitatis, & in animo cõtrito producens verum fontem lachrymarum iugiter emanantem, ex multo amore & desiderio tuo. Tu domine dixisti: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

Capvt XL.

QVapropter precor clemẽtiam bonitatis tuæ per illa salutifera vulnera, quæ passus es in cruce pro salute nostra, ex quibus emanauit ille preciosus & viuificus sanguis, quo sumus redempti propitiabili dignatione: rogo inquam te per hanc miram & inenarrabilem charitatẽ tuam, qua nos sic amasti, & ita mirabiliter saluasti, faciẽs tanta & talia ꝓ captiuis & miseris tuis: obsecro & suppliciter rogo iterũ iterũque omni qua valeo virtute, vulnera hanc animã peccatricẽ, pro qua etiam mori dignatus es, vulnera eam igneo & poten-

potentiſſimo telo tuę nimiæ charitatis. Viuus es ſermo Dei, & efficax atque penetrabilior omni acutiſſimo gladio. Tu gladius bis acute cordis duritiam ſcinde, & vulnera hanc animam peccatricem, atque altius penetra ad intima potenti virtute, & ſic da capiti meo aquam immenſam, oculiſque meis verum lachrymarum fontem nocte ac die currentem infunde ex nimio affectu & deſiderio viſionis pulchritudinis tuæ, vt lugeam iugiter cunctis diebus vitæ meæ, nullam in præſenti vita recipiens conſolationem, donec te in cæleſti thalamo merear videre dilectum & pulcherrimum ſponſum Deum & dominum meum, vt ibi videns glorioſam & admirabilem, omniq́ue plenam dulcedine faciem tuam cum his quos elegiſti pulcherrimè, adorem maieſtatem omnipotentiæ tuæ dulciſſime: illoq́ue tandem cæleſtis exultationis ineffabili repletus iubilo, exclamem cum omnibus te diligentibus, dicens: Ecce, quod concupiui, iam video: quod ſperaui, iam teneo, quod deſideraui, iam habeo. Illi iam in cælis iunctus ſum quem in terris poſitus tota virtute dilexi, tota charitate amplexus ſum, toto amore in-

hæsi. Gloria Patri, qui fecit nos. Gloria Filio, qui redemit nos. Gloria Spiritui sancto, qui sanctificauit nos Sit laus, sit benedictio, sit gratiarum actio, summæ & indiuiduæ Trinitati per infinita & indefessa & immortalia secula seculorum, Amen.

Vlta igitur sunt contemplationum genera, quibus anima tibi Christe deuota delectatur & proficit: sed in nullo earum ita gaudet mens mea, sicut in illa quæ cunctis remotis in te solum Deum attollit simplicem puri cordis intuitum. O pax, ô requies, ô gaudium, quibus tunc temporis fruitur anima tibi intenta. Ecce dum diuinæ theoriæ mens mea suspirat, & tuam Domine pro captu suo meditatur & loquitur gloriam, ipsa carnis sarcina minus grauat: cogitationum tumultus cessat: pondus mortalitatis & miseriarum more solito non hebetat, silent cuncta: tranquilla sunt omnia. Cor ardet, animus gaudet, memoria viget, intellectus lucet, & totus spiritus ex desiderio visionis pulchritudinis tuæ accensus, in inuisibilium amorem rapi se videt. Idcircò non præsumptionis temeritate, sed magna tui desiderij auiditate huic defloratiunculæ ad

laudem

laudem tuam operam dedi, vt breue & manuale verbum de Deo mecum semper haberem, ex cuius lectionis igne quoties tepesio, in tuum reaccendar amorem. Quoniam enim in medio laqueorum positi sumus, facilè à cælesti desiderio refrigescimus. Aßiduò itaque indigemus munimento, vt expergefacti ad te nostrum verum & summum bonum, cum deflexímus recurramus. Sed ignosce rogo Domine, ignosci mihi indignißimo & infœlici tecum de te diutius colloqui seruo. Ignosce pij mihi misero. Amore enim tuæ nominis nimio labia mea tibi aperui, & præ dulcedine charitatis tuæ tanta verba expreßi. Sed quid super hoc loquar ad Dominum meum, cum sim cinis & puluis? Nónne omnes iustitiæ nostræ sic sunt coram te, velut pannus menstruatæ, nisi purißima iustitia tua fuerint iustificatæ? Astra non sunt munda. Quis glorietur castum cor habere? Immensa tamen multitudo pietatis & bonitatis tuæ non aspernatur sermones humilium. Qui suscepisti substantiam hominis, voluntatem timentium te facis, exaudiens preces eorum. Ceterùm quia licet nobis paruulis laudes honoris tui vel balbutiendo aliquatenus decantare, suscipe rogo sacrificium laudis de manu linguæ meæ de cordis amore. Respice sereno vultu ad hoc meæ exiguitatis

quod

quod tibi offero munus, & dignabili propitiatione tantillam fidei meæ confeßionem accipe benigne amator hominum: vt quod à te venit, ad te reuertatur. Exteriora enim quæ poßim offerre munera non habeo. En tibi reddo ea quæ sunt in me vota laudationis ex misericordiæ tuæ dono. Reddo itaque, reddo tibi creatori Deo de donis tuis gratias & suppliciter cum Propheta dico: Omnia opera nostra operatus es nobis. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio per infinita & indefessa, & immortalia secula, seculorum, Amen.

FINIS.

EXPOSITIO MISSAE ROMANAE.

CAPVT I.

Votiens contra ſe diuerſarum atque aduerſarum partium acies & caſtra conſiſtunt, ſolent turmarum principes ſuos quiſque ſubditos confortatorijs ſermoni- *Sermo.* bus admonere, antiquas parentum victorias & facta fortia replicare, Deum ſemper in tribulationibus fieri adiutorem, non eſſe apud eum differentiam ſaluare vel in multitudine, vel in paucis: vt dum bellaturi milites verba exhortantis principis audientes, nonnullas ex parentum exemplis vires recolligunt, de Deo maxima ſperent, atque humiliter ad debellanda aduerſariorum caſtra procedant, Dei ſe totos arbitrio committentes, vt ipſo in omnibus præliante, victoriam conſequantur. Buccina et- *Buccina.* iam inter ipſa bellantium certamina clangitur, quo ſemper animus ad ſpem victoriæ excitetur. Et quanto vehementior fuerit clangor, tanto fit ad certamen animus fortior. Secundum hanc

itaque

itaque militarem conſuetudinem, in celebrandis quoque Miſſarum ſolennitatibus, ab eccleſiarum principibus inſtitutum eſt, vt primò quidem Antiphonę ad introitum plenæ dei laudibus & victorijs mediante ſanctę atque indiuiduę Trinitatis gloria decantentur, necnon & Kyrie eleiſon, id eſt, domine miſerere, & Chriſte eleiſon, id eſt, Chriſte miſerere, flebilibus atque prolixioribus vocibus conclamato. Deinde, Gloria in excelſis Deo, dicatur: & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Hinc prophetica vel apoſtolica lectio, ſancta & ſalubria admonitione pleniſſima recitetur: quam & prophetarum & apoſtolorum omnium domini, doctrina euangelica, more tubæ prolixius atque altius concrepans, conſequatur interpoſitis ſanæ cantilenæ ſuauitatibus, ac Dei laudibus ſublimius modulatis. Præparatio enim eſt & excitatio animorum, vt animus populi à mundanis cogitationibus his omnibus paulatim auulſus, ad cæleſtia cogitanda ac deſideranda trahatur: quatenus eo tempore quo à ſacerdote ſalutatus admonetur vt ſurſum habeat cor, veriſſimè valeat reſpondere, Habemus ad dominum. Nam ſi tempore huius

Kyrie eleiſon.

tam

tam arduæ responsionis animus cuiusquam curis sæcularibus degrauatur ac premitur, & se sursum habere cor ad dominum mentiens protestatur: inde incurrit pœnam, vnde poterat veniam promereri. Inde ab hoste prosternitur, vnde hostem poterat superare. Scriptum enim, Os quod mentitur, occidit animam: &, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Purificandus est itaque orantium animus, & cum Dei adiutorio ad cælestia cogitanda ac desideranda leuandus: vt & pœnam mendacij possit euadere, & hostes suos quanto fortius orando bellauerit, vel prosternere, vel fugare. Sciendum enim, quòd sicut vita corporis anima est, ita vita animæ Deus est: & sicut recedente anima moritur corpus, ita recedente Deo moritur anima. Si autem os quod mentitur, occidit animam: ergo & os quod verum dicit, viuificat animam. Ore igitur mentiente, recedente Deo moritur anima. Ore autem vera dicente, Deo accedente viuificatur, in illis duntaxat sermonibus, qui & boni sunt, & ad ędificationem opportunitatis proferuntur, & audientibus gratiam dant. Tantũ denique merebitur cuiusque tunc ex circun-

stanti-

stantibus anima Deo miserante viuificari, quantum sursum se habere cor veracius ore responderit: & tanto amplius Dei offensione mortificabitur, quanto id in conspectu eius mendacius præsumpserit respondere. Illud etiam summoperè aduertendum est, quod corpus humanum, cum & oculos habeat, & aures, & nares, & os, & manus, & pedes, desertum tamen ab anima, neque oculis videre, neque audire auribus, neque naribus aliquid odorari, neque ore quicquam gustare, neque manibus aliquid operari, neque pedibus valet vllatenus ambulare. Anima quippe manens in corpore & per oculum videt, & audit per aurem, & naribus aliquid odoratur, & loquitur per os, & manibus aliquid tangit, & pedibus ambulandi gratiam subministrat. Cum igitur oculus animæ, vis illa sit qua Deus vel intelligitur, vel videtur, auris qua voce eius humiliter obeditur, naris qua Christi odor percipitur, os quo suauitas eius gustatur, manus qua operatur aliquis opus Dei, pes quo in eodem opere non desistit: Deo qui animam viuificat, ab anima recedente, nihil horum sine illo anima valet. Nam neque mundo corde

Deum poteſt vel intelligere, vel videre, neque inclinare aurem ſuam in verba oris eius, neque odorem notitiæ ipſius in vitam percipere, nec guſtare & videre quàm ſuauis eſt dominus, nec aliquid boni operis vel meditari vel exequi, nec dilatato per charitatem corde, viam diuinorum currere mandatorum. Sicut enim corpus hominis ab anima vim accipit aliquid faciendi: ſic etiam anima vim cuiuſcunque boni ſemper à Deo accipit, quam deinceps corpori ſubminiſtret. Vnde & ſacerdos poſt omnia quæ ſupra memorauimus, populi oblatione ſuſcepta, ac Deo interim breui oratiuncula commendata, in hanc protinus vocem erumpit.

DOMINVS VOBISCVM.
CAPVT II.

NEC vero vel ſurſum corda noſtra erigere, vel dignas Deo gratias agere, vel vt noſtræ voces laudibus virtutum cæleſtium coniungantur, valebimus obtinere, niſi cum anima noſtra Deus fuerit, vita videlicet ſua. Quod etiam dominus Ieſus de ſemetipſo ait: Ego ſum via, & veritas, & vita. Aſcenſurus itaque in cælum diſcipulis ſuis promiſit dicens: Ecce ego vobiſcum

ſum omnibus diebus vſque ad conſummationē ſeculi. Et quodā loco in euangelio ait: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ſum ego in medio eorum. Salutat igitur ſacerdos populum: cum dicit, Dominus vobiſcum: & orat vt ſicut ipſe eſt dignatus promittere, ſit cum eccleſia ſua, in qua non ſolum duo vel tres congregantur in nomine eius, verum etiam innumerabilis hominum in ſe credentium multitudo. Hoc autem ſalutationis verbum, id eſt, Dominus vobiſcum, non humana excogitatione fictum atque compoſitum, ſed cæleſti & diuina au-
Iud.6. thoritate ſuſceptum eſt. Nam & in veteri teſtamento legitur, quod Gedeon vnus Iudicum populi Iſraël ab angelo ſalutatus audierit: Dominus tecum, virorum fortiſſime: & in nouo beatam & glorioſam ſemper virginem Dei genetricem Mariam his verbis angelus ſcri-
Luc.2. bitur ſalutaſſe: Aue gratia plena, dominus tecum. Et iterum dicitur per Mala-
Mal.2. chiam prophetam: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus domini exercituum eſt. Digniſſimè omninò & conſequenter eis populum verbis ſalutat, qui-

bus

bus & illi cęlestis patrię spiritus, angelorum vocabulo & dignitate donati, homines quibus aliqua nũciare missi sunt, salutasse leguntur. Neque hoc nomine quilibet sacerdos infletur. Non enim dictum est, quòd omnis sacerdos angelus domini exercituum sit, sed ille videlicet solus, cuius & labia custodiunt scientiam, & ex cuius ore lex Dei requisita docetur. Studeat ergo in primis qui hoc nomine delectatur, scientiam diuinæ legis habere per intellectum, & custodire per operationem. Studeat eandem legem Dei, quam & intelligit, & operatur, populo nunciare: & tunc demum tanto talique vocabulo dignum se esse non dubitet: vt scilicet: angelus domini exercituum & nominetur & sit.

CAPVT III.

ILlud etiam nullatenus prętermittendum puto, quod ab episcopis populum salutantibus non solum Dominus vobiscũ, verũ etiam, Pax vobiscum, vel pax vobis soleat exclamari. Enimuerò neq; hoc magno mysterio vacat. Dicit nanque dominus in Euangelio de seipso: Ego sum pastor bonus, & paulo *Ioan. 10.*
post, Sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrẽ: & animã meã pono ꝓ ouibus meis.

meis. Nec non & post resurrectionem suam easdem oues suas commēdans Apostolis, ait ad beatissimum Petrum: Pasce oues meas. In quibus pascendis vt se quoque pro eis moriendo imitaretur, adiunxit: Cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis. Hoc autem dicebat, inquit euangelista, significans quā morte clarificaturus esset Deum. Constat igitur dominum Iesum Christum pastorem bonum rediturum ad Patrem, & relicturum mundo ad pascendum oues suas Petrum, & in Petro cæteros coapostolos Petri: necnon & omnes apostolorum successores, id est, episcopos loco proprio reliquisse, eos videlicet qui charitate & ætate Petri, curam suscipiunt Petri, id est, non solum principem pastorum dominum Iesum plus cæteris diligentes, verùm etiam pro ouibus sibi creditis mortem subire parati. Hi ergo summi pastoris loco & vice agentes, consequenter oues sibi creditas, eiusdem summi pastoris voce salutant. Scriptum est in euangelio, quod foribus clausis dominus ad discipulos ingrediens, atque in medio eorum

Ioan 21. *Ioan. 20.*

eorum conſiſtens, hoc eos ſermone ſalutauerit dicens: Pax vobis. In alijs quoque locis idem feciſſe non ignoratur. Salutant ergo epiſcopi populum voce ſummi paſtoris, vt oſtendant ſe loco ſummi paſtoris ouis eius non ſolum paſcere debere, verum etiam pro eis mortem libenter amplecti. Tam ſancta itaque & ſalubri oratione ac ſalutatione ſacerdotis libenter accepta, ne ſalutationi eius videatur ingratus exiſtere, reſalutat populus ſacerdotem dicendo:

ET CVM SPIRITV TVO.

CAPVT IIII.

ORat autem vt dominus cum ſpiritu etiam ſacerdotis eſſe dignetur. Non paruam ergo reſalutationis gratiam ſacerdos à populo accipit. Sicut enim ſolus ille ſalutans dominum vt cum omnibus eſſe dignetur orauit, ita etiam ab omnibus ipſe reſalutatur, orantibus vt dominus cum ſpiritu eius ſit: ſcilicet vt dominus ſicut totus cum omni populo eſt, ita etiam cum ſpiritu ſacerdotis totus ſit. Spiritus enim eſt Deus: & ideò vt cum ſpiritu ſacerdotis ſit, à populo exoratur.

SVRSVM CORDA.

CAPVT V.

TAM beneuolè ac reuerenter ſacerdos à populo reſalutatus, admonet eũ vt ſurſum habeat cor, quatenus accipere ꝙ poſtulat à domino mereatur. Nec verò deorſum cor habẽtes, quæ poſtulãt merẽtur accipere. Quid eſt autem ſurſum habere cor, niſi quæ ſurſum
Coloſſ. 1. ſunt quærere, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens? Quid eſt ſurſum habere cor, niſi quæ ſurſum ſunt ſapere, non quę ſuper terram? Mortui enim eſtis, inquit, apoſtolus, & vita veſtra abſcondita eſt cũ Chriſto in Deo. Vitam igitur noſtram, quæ cum Chriſto in Deo abſcõdita eſt, mortificati omnibus terrenis concupiſcentijs, ſuſpirare debemus vt ad illam ſemper corda noſtra erigere valeamus.
1. Ioan. 2. Quod illi nõ faciunt qui mundum, & ea quę in mũdo ſunt, diligunt. Omne enim quod in mũdo eſt, vt Ioannes apoſtolus ait, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorũ, & ſuperbia vitę, quæ nõ ex patre, ſed ex mundo eſt. Quiſquis ergo cõcupiſcentias carnis, & concupiſcentias oculorũ in ſemetipſo non mortificat per continentiam, ſed magis per incontinentiã viuificat, iſte diligit mũdum,

dum, & ea quæ in mundo sunt. Qui autem diligit mundum, sicut ait apostolus, non est dilectio patris in illo, & ideo debemus diligere dominum Deum nostrum ex toto corde nostro, & ex tota mente nostra, & ex tota virtute nostra, & proximos nostros, omnes videlicet homines, sicut nosipsos. Si enim hoc gratia inspirante valuerimus implere, nullũ in corde vel mente nostra locum mundi dilectio poterit inuenire: sed calcatis atque mortificatis omnibus mundanis concupiscentijs, verissimè hęc admonenti sacerdoti poterit responderi:

HABEMVS AD DOMINVM.
CAPVT VI.

NEC parua nobis, si cor sursum habere curauerimus, merces promittitur. Ait enim suprà memoratus apostolus contra eos quidẽ qui mundum & ea quæ in mũdo sunt diligũt: Et mundus transit, & cõcupiscentia eius. De illis verò qui Deũ ex toto diligere studẽt corde, dixit: Qui autem fecerit voluntatem domini, manet in æternum, sicut & ipse manet in æternum. Qui ergo cor deorsum inclinat, & mundum concupiscentiasque eius brutorum animalium more sectatur, transeunte mũdo, & con- *1. Ioan. 2.*

cupiſcentijs eius ipſe etiam pariter pertranſibit. Non vbi fœliciter maneat, ſed vbi infœliciter ac miſerabiliter pereat in æternum. Qui autem corda ſua per dilectionem ad Deum erigunt, & vitam ſuam cum Chriſto in Deo abſconditam ſemper deſiderant, poſſuntque dicere cum Paulo Apoſtolo: Viuo autem iam non ego: viuit autem in me Chriſtus, &: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, &: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt: iſti ſine dubio voluntatem domini faciunt. Hi ergo cum mundo & concupiſcentijs eius tranſeuntibus non tranſibunt atque peribunt, ſed manente domino in æternum, qui voluntatem eius fecerunt, & ipſi pariter in æternum manebunt. Sed cur ſingula proſequamur, cum conſtet nos ſemper orare debere, & nunquam deficere? Quid autem orare debeamus, ipſe Dominus & Saluator noſter edicit: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Quod etiam princeps apoſtolorum beatus Petrus admonet dicens: Sobrij eſtote, & vigilate in orationibus. Ad quid? quia aduerſarius, inquit, veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Si

ergo vigilandum nobis eſt, & orandum, vt non intremus in tentationem: tentatio autem per diabolum aduerſarium noſtrum nobis intenditur: manifeſtum eſt contra quas nobis ſit hoſtium acies dimicandum: quas beatus apoſtolus Paulus oculis, vt ita dixerim, noſtris proponit, cum dicit: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Hi ſunt illi fortiſſimi atque experientiſſimi hoſtes, qui niſi orationis aſſiduitate nequeunt debellari, monente nos eodem Apoſtolo, ac dicente: Sine intermiſſione orate. Ad hanc igitur pugnam in domum domini ſacris ſolennitatibus conuenitur, ipſo domino ſic loquente: Domus mea, domus orationis vocabitur. Sed quoniam animus ad multa diuiſus, tumultibus curarum ſecularium perturbatur, & non ſtatim vt Eccleſiam ingredimur, omnium mundi huius ſollicitudinum poſſumus obliuiſci: quò purius & attentius, puriorem atque attentiorem orationem ad Dominum fundere valeamus.

GRATIAS AGAMVS DOMI-
no Deo nostro.

CAPVT VII.

Ioan. 6. BAptista Ioannes in euangelio dicit: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cælo. Ac ne putares te aliquid habere posse quod non acceperis, hanc itaque sententiam Paulus implet: Quid enim habes quod non accepisti? Et item ad discipulos saluator ait: Sine me nihil potestis facere. Quo in se loquente Beatus Iacobus apostolus ait: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, Iacob. 2. desursum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Si ergo non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo, nihil habet quod non accepit: vnde tantam dilectionem vel accipere poterit, vel habere, qua cor suum ad Deum semper habeat, nisi datum fuerit ei de cælo? etsi sine illo nihil possumus facere, per quem possumus mundum & quę sunt in mundo despicere, & soli Deo ex totis mentis & corporis viribus anhelare, nisi per eum sine quo nihil possumus? Aut quomodo sursum cor erigere possumus, vnde o-

de omne datum optimum, & omne donum perfectum à patre luminum, nisi ipso patre luminum, tantum nobis donum suæ gratiæ conferente? Hortatur itaque sacerdos, vt qui tanta beneficia à Deo percipimus, pro acceptis beneficijs datori beneficiorum Deo ingrati non simus, sed condignas ei gratias pro acceptis tantis beneficijs exhibentes, non nobis tribuamus quod facimus, sed illi qui operatur omnia in omnibus, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate: vt dum nos recognoscimus nihil à nobis habere, totum ad Deum referamus quod eo donante accepimus: & humilitatis nostræ memores in superbiam non leuemur, per quam in iudicium diaboli incidamus, vt in omnibus honorificetur Deus: per quem hanc ipsam quoque humilitatem habemus. Tam sancta igitur & salubri admonitione populus libenter accepta, sacerdoti cum magna deuotione respondet.

DIGNVM ET IVSTVM EST.

CAPVT VIII.

NIhil indignius, quàm largitori omnium beneficiorum Deo de bene-

neficijs ſuis quemlibet ingratum exiſtere. Nihil profectò eſt dignius, quam ei etiam pro gratiæ ſuæ donis cum omni ſemper humilitate gratias agere. Per hoc enim non ſolum nos memores noſtræ humilitatis efficimur, & ipſe in omnibus collaudatur: verùm etiam maiora apud illum & abundantiora beneficia & promeremur, & obtinemus. Quid eſt autem iniuſtius, quàm pro Dei beneficijs contra ipſum rebelli & ſuperba mente tumeſcere? Denique proximis noſtris ex lege Dei iubemur malum pro malo non reddere. Si ergo iniuſtum eſt proximo malum pro malo reddere, quanto iniuſtius eſſe putemus, factori & liberatori noſtro, & proximorum noſtrorum Deo reddere mala ſuperbiæ pro bonis gratiæ ſuę? Poſt hæc ſacerdos iam de populi deuotione ſecurus, reſponſionem eius veriſſima atteſtatione confirmat. Vnde & ſequens oratio, niſi fallor, conteſtata in commune vocatur.

Mentem ſuam etiam ipſe totam erigit ſurſum, atque in his verbis excelſo ſupplicat Deo.

VERE DIGNVM ET IVSTVM eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & vbique gratias agere.

CAPVT IX.

OMnes peccauerunt, inquit apoſtolus, & egent gloria Dei: iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Dignum itaque proculdubio eſt, vt qui omnes peccantes iuſtificauit gratis per gratiam ſuam, gratias ſibi ab omnibus actas recipiat. Iuſtum omninò eſt, vt qui omnes peccauerunt, & omnes gloria Dei egent, & gratis per gratiam ipſius iuſtificati ſunt, quando meritum habere non potuerunt, ſaltem gratias agere non deſiſtant. In tantum denique dignum & iuſtum eſt munus apud Deum actio gratiarum, vt non ſolum hoc à nobis in præſentis vitæ corruptibilitate conſtitutis requirat, verùm etiam in futuro, vbi corruptibile hoc indutum erit incorruptione, & mortale hoc indutum erit immortalitate, & ſine intermiſſione videbitur Deus Deorum in Sion ſicuti eſt, atteſtante propheta, qui ait: Beati, qui habitant in domo tua domine: in ſecula ſeculorum laudabunt

te. Sed quoniam laudes & gratiæ Deo à nobis redditæ, non Deo, sed nobis proficiunt: ideò in hac tanta supplicatione subiungitur: Aequum & salutare. Nam æquus est secundum naturam iustus, dictus ab æqualitate naturę. Condidit autem Deus hominē nulla prauitate peruersum, sed omni bonitate rectum & æquum, ad imaginē scilicet ac similitudinem suam: vt non modo in illa terrena fœlicitate paradisi sobriè & piè viueret, verùm etiam in maiori quandoq; & spiritali fœlicitate constitutus creatorem suum sine fine laudaret. Aequum est ergo, vt si volumus secundum naturam nostram iusti esse, illud semper ad quod creati sumus, facere studeamus: id est, in præsenti vita secundum æqualitatem naturę nostrę viuentes creatori nostro de beneficijs suis incessabiles gratias referamus: atq; vt in futuro idipsum incessabiliter faciamus, ex toto semper affectu desideremus. Hoc enim intantum nobis salutare est, vt aliter salui fieri nullatenus valeamus. Quia igitur æquum est, debemus hoc ex naturæ debito proprio creatori. Quia verò salutare est, necessarium etiam sine dubio nobis est ad æternam salutē. Quoties ergo, vt

supra

supra dictum est, Deo laudes & gratias
agimus, ipsi quidē hoc & ex naturæ de-
bito, & ex necessitate nostrę salutis exo-
luimus. Sed illi qui nullo indiget, nihil
proficimus. Nobis autē, si hoc negligi-
mus, intantum nocemus, inquantū de-
ficimus in primi parentis nostri lapsu:
qui cum esset ad imaginē & similitudi-
nem Dei cōditus, ad æqualitatem & so-
cietatē angelorū quandoque perducen-
dus, ad visionem & laudem conditoris
proprijs subleuandus, paradisi cultor, o-
mnium & pisciū maris, & volatiliū cœ-
li, & bestiarū vniuersę terrę dominator,
peccato carens, iustitia abundans, vbi
primum per superbiam deprauatus, non
solū suo ingratus extitit creatori, verùm
etiam Deo similis, imò Deus fieri cōcu-
piuit, non modò ad illam futurā sui fœ-
licitatem nō attigit, sed etiam quam te-
nebat amisit, & miseras mortalitatis &
fragilitatis & calamitatis tantas inue-
nit, vel incidit: quantas sentiēdo potius
ac viuendo, quam legendo, tam in se
quàm in alijs vnusquisque cognoscit. Vt
ergo ab hac miserrima infœlicitate ad
illā beatissimā fœlicitatē attingere va-
leamus, dignū coram Deo & iustum est,
æquū nobis est, salutare est, Deo & Patri

nostro semper & vbique gratias agere: Semper, vt neque de aduersis murmuremus, neque de prosperis in superbiam erigamur. Sed & aduersa nobis ex debito peccatorum nostrorum venire, & prospera ex diuina dignatione & misericordia prouenire cognoscentes, & de paternis flagellis Deo, vt nobis proficiant ad salutem, & de gratuita bonitate eius, ne nobis proficiat ad ruinam, semper mansueti atque humiles indesinentes gratias referamus: vt impleatur in nobis quod propheta ait: Benedicã domino in omni tẽpore, semper laus eius
Psalm. 33. in ore meo. Tunc deniq; fiet, vt & vbiq; idẽ in omni loco idipsum faciamus. Neque verò in vllo mundi huius loco consistere possumus, vbi non vel prosperis recreemur, vel affligamur aduersis.

DOMINE SANCTE PATER omnipotens, æterne Deus.

CAPVT X.

CVM & dominus sanctus, & pater omnipotens, & æternus Deus, idem sit, non ex superflua verbositate repetitur, sed ex magna eius veneratione totiens proclamatur. Siquidem sunt, vt ait Apostolus, dij multi, & domini multi. Omnis enim qui seruũ habet,

etiam Dominus iure vocatur. Sed homo Dominꝰ hominē ſeruum habēs, ſerui ſemper indiget famulatu. Ille aũt ſolus Dominus ſanctus eſt, cui propheta humiliter canit & dicit: Dixi Domino, Deus meꝰ es tu, quoniam bonorũ meorum nõ eges. Homo ergo Dominꝰ, ſerui indigens ſeruitute, dominus eſſe poteſt, quia ſeruũ habet: Deus eſſe non poteſt, quia indiget ſeruo. Deus aũt Dominus nullius indigens ſeruitute, & Dominus eſt, ſicut Pſalmiſta ait: Omnia ſeruiẽt ei, & Deus eſt, quia nullius indiget famulatu. Vnde etiã Dominus ſanctus vocatur. Sicut enim vaſa Domino cõſecrata, & panes propoſitionis, & ſacerdotalia veſtimenta, & ſacrificiorum carnes in veteri teſtamẽto ſancta dicuntur, eò ꝙ à nemine hominum cõtrectari vel comedi vel indui debeãt, niſi à ſolis quibus ex Dei lege cõceſſum eſt, vt à cæteris omnibus omninò diſſiparentur: ita Dominus Deus ſanctus dicitur: quia eius videlicet dominatio à dominatiõe humana ſine vlla eſt cõparatione diſiuncta. Qui etiam Pater omnipotens Deus dicitur: vt præter illũ nullus eſſe Pater omnipotens cognoſcatur. Namq; homines vt patres ſuorum eſſe valeant

valeant filiorum, necessariò prius filij sunt patrum suorũ, Deus aũt Pater omnipotens dicitur, quia non solum per filium omnia ex nihilo potuit creare, omnia cum ipso valet sine labore aliquo gubernare: verum etiam filiũ sibi coæternũ pater ipse tantum, non etiã filius, ex propria substantia potuit sine imminutione vel mutabilitate aliqua generare. Ipse est enim Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui & coæternũ sibi filium genuit, & ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur. Aeternus quoq; De' dicitur: quia sunt, sicut dicit Apostolus, dij multi: de quib' in Psalmo scriptum est: Deus deorum dominus locutus est. Ego dixi, dij estis: & Quoniam Deus magnus Dominus & rex magnus super omnes deos. Sunt ergo sancti Angeli dij: sunt etiam & sancti homines dij: sed dij nomine, non natura: non æternitate, sed gratia. Nam æternum esse non potest, quod commutabile factum est Si autem sancti Angeli à Deo creati non essent, nullatenus diceremus, Benedicite omnia opera domini domino, & statim subiungeremus: Benedicite Angeli domini domino. Quod enim à Deo creatum

non

non est, consequenter etiã opus Dei nõ est. Item cum Propheta non solùm virtutes, solem & lunã, stellas oẽs, & lumen cælos cælorũ, & aquas quæ super cælos sunt, ad laudem nominis Domini, sed & angelos quoq; oẽs inuitat, additque: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt; liquidò satis ostendit, vt cætera quæ subiunxit, ita etiam angelos Dei esse creaturam atq; facturam, & nisi ijdem commutabiles creati fuissent, nequaquã eorum pars nõ modica per superbiam cecidisset, quæ angelica perdita dignitate, diabolicam incurreret infœlicitatẽ. Iam verò de hominibus ꝙ creati & cõmutabiles sunt, qui nescit, nõ homo, sed pecus est. Deus ergo qui initio caruit, fine carebit, nihil recipiens varium, nihil habens occiduũ, omnium creator, à nullo creatus, solus verè ac singulariter est æternus. Huic igitur Domino sancto, Patri omnipotenti, ęterno Deo, nos per culpam primi parentis nostri indigentes, infirmi & tẽporales effecti, nullas per nosipsos vel laudes, vel gratias agere præualemus: sed quoniam vnigenitus filius Dei Deo Patri æqualiter sanctꝰ, æqualiter omnipotens, æqualiter æternus, inter nos & illum

illum factus est mediator, & per ipsum quicquid gratiæ cęlestis habemus, accepimus: per ipsum etiã Deo patri de beneficijs suis quę nobis per filiũ contulit, gratias agere debemus. Sicut enim nihil à nobis habemus, sic neq; per nos de aliquo gratias agere possumus Deo. Nã cùm sit in seipso iustus & immortalis, nos aũt in nobis ipsis iniusti atq; mortales: nec per iustitiã suam poterat parcere Deus iniustis, nec per mortalitatẽ suam vllatenus subuenire mortalibus. Dominus ergo Dei filius vt misericorditer redimeret quos iustè si vellet puniret, mortalitatem nostram, quã nos iniusti iustè incurrimus, iniustè gustauit iustus: & dum diabolus (cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarũ) vnum iustũ iniustè occideret, omnes iniustos, quos quasi iustè videbatur occidere, perderet. Non enim primos parentes nostros in paradiso vt de ligno vetito comederet, terroribus cõpulit, sed fraudulentis promissionibus persuasit. Non vim intulit, sed consilium dedit. Ac per hoc quasi iustè hominẽ possidebat, cui sese homo sponte subdiderat. Deus igitur Dei fili' cùm in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem

Deo,

Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formã
ſerui accipiẽs, in ſimilitudinem homi-
nũ factus, & habitu inuentus vt homo,
humiliauit ſemetipſum, factus obediẽs
vſque ad mortem, mortem aũt crucis.
Propter quod & Deus illum exaltauit.
& donauit illi nomen ꝙ eſt ſuper omne
nomen: vt in nomine Ieſu omne genu
flectatur, cæleſtium, terreſtriũ, & infer-
norũ: & omnis lingua confiteatur, quia
Dominus noſter Ieſus Chriſtus in glo-
ria eſt Dei Patris. Eſt enim vnus media-
tor Dei & hominũ homo Chriſt⁹ Ieſus:
qui ſi purus Deus eſſet, non eſſet alius
apud quẽ intercederet; ſi purus homo,
non eſſet qui recõciliare valeret. Iungit
porrò, Deus erat in Chriſto, mundũ re-
concilians ſibi. Ipſe videlicet, penes quẽ
agendũ eſt: ipſe qui ait: Pater non iudi-
cat quenquam, ſed omne iudiciũ dedit
Filio. Sic idem miſſus, & idẽ regreſſus,
ſicut ipſe iudicatus, & ipſe iudicaturus.
Sedet itaq; ad dexteram Patris, ſicut ait
Apoſtolus, & interpellat pro nobis, vt
ſacerdos videlicet noſter, cui dicitur:
Tu es ſacerdos in ætenũ ſecundùm or-
dinem Melchiſedech: Qui in terra poſi-
tus tradidit ſemetipſum pro nobis ob-
lationem & hoſtiam Deo in odorem

ſua-

ſuauitatis, vt nos poſſemus exhibere corpora noſtra hoſtiam viuentem, Deo placentem, rationabile oſequium noſtrum, nō vitulos, nō ſanguinem taurorum aut hircorum: quia ſcriptū eſt: Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos: &, Nunquid manducabo carnes taurorū? aut ſanguinem hircorum potabo: Sed illud quod ſequitur: Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Iſtæ enim ſunt illæ ſpiritales hoſtiæ acceptabiles Deo, quas nos princeps Apoſtolorum Petrus, Deo per Ieſum Chriſtum dicit offerre debere. Ad quas ſpiritales hoſtias, quia etiam actio pertinet gratiarum, Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & vbique Domino ſancto, Patri omnipotenti, æterno Deo gratias agere.

PER CHRISTVM DOMINUM noſtrum.

CAPVT XI.

VErè enim ille Dominus noſter eſt, qui nos non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine ſuo de ſeruitute diaboli, & vana noſtra cōuerſatione redemit: de quo etiā beatus Paulus ait: Et non eſtis veſtri: empti

enim estis pretio magno. Igitur non sumus nostri, sed sumus serui eius qui nos emit pretio magno sanguinis sui. Sequitur:

PER QVEM MAIESTATEM tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates: cæli, cælorumque virtutes, ac beata Seraphim, socia exultatione concelebrant.

CAPVT XII.

ANgeli Græcè, Latinè nuntij interpretantur, ab eo quòd Dei voluntatem hominibus nuntiant. Angelorum autem vocabulum officij nomen est, non naturæ. Semper enim spiritus sunt: sed tunc solummodò angeli vocantur, cùm mittuntur. Dominationes verò quidam cælestis patriæ spiritus ideo vocantur, quia cæteris angelorum inferioribus agminibus dominantur. Potestates sunt, quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt: & inde potestatum nomine nuncupantur, quia maligni spiritus eorum potestate coërcentur, ne tantum noceant, quantum cupiunt. Virtutes illi angeli dicuntur, per quos signa & miracula in mundo fiunt: propter quod & virtutes appellantur, Seraphim quoque similiter

Ex D. Greg. homil. 34. in Euang.

mul-

multitudo est angelorũ, qui ex Hebrӕo in Latinũ ardentes vel incendentes interpretantur. Idcirco aũt ardentes vocantur, quia inter eos & Deum nulli alij consistunt: & ideo quanto vicinius coram eo cõsistunt, tantò magis claritate diuini luminis inflammantur. Angeli igitur sancti, qui post lapsum diaboli & angelorum eius, perseuerantia æternæ beatitudinis solidati sunt, & tantum firmitatis vigorem consecuti, vt nullo iam lapsu auersi, nulla superbia cadẽtes, sed firmiter in Dei amore & cõtemplatione manẽtes, nihil aliud dulce habeãt nisi eum à quo creati sunt, qui etiam & locis & singulis hominibus præsunt: hi inquam laudabiles diuinæ maiestatis ministri, de quibus Dominus & Saluator noster in euãgelio ait, quòd semper videat faciem Patris: pro tanta sua dignitate nõ seipsos laudant, nec propriã gloriam quærunt: sed maiestatem Patris, cuius hæc omnia gratia perceperunt. Hos ergo & nos homines inquantum possumus imitantes, non extollamur pro donis gratiæ Dei, sed potius ipsi pro donis suis laudes incessabiles referamus. Si enim illi qui tanta iam firmitate donati sunt, vt nullum omninò

casum

caſum pertimeſcant, ſe tota ſemper re-
uerentia diuinæ maieſtati ſubmittunt:
quanto magis homo putredo, & filius
hominis vermis, qui, vt beatus Iob ait,
quaſi flos egreditur & conteritur, & fu-
git velut vmbra, & nunquam in eodem
ſtatu p̄manet: omni ſe humilitate pro-
prio ſemper debet ſubdere creatori, illũ
laudans ſemper, & ſemper iuſtificans: ſe
vituperans ſemper, & ſemper accuſans?
Et ſi illi cæleſtis patriæ ſpiritus, qui do-
minationum vocabulum ſortiuntur, eò
quòd cæteris angelorum agminibꝰ do-
minentur, nõ ſe de ſua dominatione ex-
tollũt, ſed maieſtatem proprij creato-
ris reuerenter adorant: quantò magis
homo alijs prælatus hominibus, nulla-
tenus debet inflari, ſed humili ſemper a-
nimo cogitare, quia & ſuus & ſubdito-
rum ſibi dominus eſt in cælis? Si enim,
vt Pſalmiſta ait, vniuerſa vanitas omnis
homo viuens: quid ſuperbit terra & ci-
nis? Et ſi poteſtates, quæ à diabolo &
angelis eius, quos beatus Iob appellat
horribiles, metuuntur, quia earum po-
teſtate coërciti non poſſunt tãtum no-
cere quantum cupiunt: ſi hæ inquam
tam fortes, tam potentes, & tam me-
tuendæ poteſtates cum omni tremore
diui-

diuinæ maieſtati ſe ſubdunt, & tantam ſui dignitatem ad gratiam referūt conditoris: quanto magis homo, qui non ſolùm malignos ſpiritus, ne ab eis vincatur, verùm etiam ipſos quoq; vermiculos pertimeſcit timorem Dei antè oculos ſemper habere, illum ſemper, etiā ſi ab aliquo timeatur, tremere ac perpaueſcere debet? Quòd aūt cælos dicitur cum cæleſtibus maieſtatē Dei patris ſocia exultatione ac laudibꝰ celebrare: ita intelligendum eſt, quod omnibus creaturis cōſequenter creator intelligitur, & in ſingulis operibus atq; effectibus Dei magnificentia demōſtratur. Item quod angeli laudare, dominationes adorare, tremere poteſtates dicuntur, nō ita accipiendū eſt, quaſi laudantes angeli, maieſtatem Dei nec adorent, nec tremant, quod faciunt dominationes & poteſtates: vel adorātes dominationes nō laudent vel tremant, quod faciunt angeli & poteſtates: aut rurſum trementes poteſtates non laudent vel adorent, quod faciunt angeli & dominationes: ſed quicquid de ſingulis dicitur, æqualiter de omnibus ſentiendum eſt. Cùm enim ſcriptum ſit, Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt

te: qui

te:qui dominationes &potestates habitare in domo Domini credunt, Dominum eas in secula seculorū laudare non dubitent. Nam & de virtutibus æquè vt de angelis scriptum est: Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Rursum cùm scriptum sit. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestiū, terrestrium, & infernorū: si omne genu cælestiū in nomine Iesu flecti credimus, non solùm dominationes, verumetiam oēs Angelorum ordines, sicut Filium, ita & Patrem nō dubitamus adorare. Quòd autē maiestatem Dei Patris tremere potestates dicuntur: non hoc ex timore supplicij quod non merentur, nō ex timore offensæ creatoris, q̃ incurrere iam non possunt: sed ex reuerentia & honore diuinæ faciūt maiestatis. Tres enim constat esse timores. Supplicij, de quo in Psalmo dicitur: initium sapientiæ timor Domini. Hunc enim habent qui pro commissis suis ne à Domino puniantur incipiunt iam timere. Est enim timor offensionis, quo à dilectioribus suis timetur Deus, ne vel in modico offendatur: de quo dicitur ad Abraham: Nunc cognoui ꝙ timeas Deum, & non pepercisti filio tuo

tuo vnigenito propter me. Idem etiam alibi ꝑfecta charitas appellatur, vt ſcriptum eſt: Perfecta charitas foras mittit timorem. Illum videlicet, quem primo loco poſuimus, de quo idem Apoſtolus ait: Qui aũt timet, non eſt perfectus in charitate: quoniam timor pœnam habet. Tertius timor eſt ex reuerentia & honore procedens, quo nunc tremere Dei maieſtatem etiã poteſtates dicuntur: de quo etiã ſcriptũ eſt: Timor Domini ſanctus, permanens in ſeculũ ſeculi. In futura enim vita nec primus ille nec ſecũdus erit, ſed hic tantum tertius in ſeculũ ſeculi permanebit. Tremunt aũt non ſolæ poteſtates, ſed etiã omnes cæleſtis patriæ ſpiritus. Nam cùm ſcriptum ſit, dicente Domino: Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui aũt contemnunt me, erunt ignobiles: manifeſtum eſt oẽs cæleſtium ordines miniſtrorum idcircò intantum à creatore glorificari, quia ipſe quoque ab eis omnibus ſummo tremore ac reuerẽtia honoratur. Denique ſi non eum honorarent, certum eſt quòd contemnerent, ſi aũt contemnerent, ſine dubio nõ glorificarentur ab eo, ſed eſſent ignobiles, vt diabolus & angeli eius, qui Deum

non

non honorando, contempſerunt: & ſe honorando, in perpetuæ damnationis opprobrium & contumeliam corruerunt. In ſequentibus quoq; cùm dicitur: Cæli, cælorumq́; virtutes, ac beata Seraphin ſocia exultatione concelebrant: manifeſtè oſtenditur, quia ille poteſtatum tremor, non ex timore pœnæ, ſed ex reuerentię honore procedit. Si enim diuina maieſtas ab hominibꝰ tremitur, etiam beata Seraphin, quæ exultare dicuntur, tremere non dubitantur. Et ſi exultatio Seraphin ſocia eſt exultationi ſpirituum cæterorum: apparet quòd omnes beatorum ordines ſpirituum ſupernorum, diuinæ maieſtati & tremant cum exultatione, & exultent cum tremore. Illo inquam tremore, quo ſanctè trementes, ſic Propheta admonet conſequenter, ac dicit: Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum eius. Tam propriè enim ipſe dicentis ſpiritus audientium merita ſequeſtrauit, vt cùm omnes audirent clamantem, ille tamen ſibi hæc intelligeret dici, qui ad Dei verbum non reatu conſcientiæ, ſed affectu reuerentiæ tremuiſſet. Audi ergo hominem gaudio ac deſiderio tremiſcentem. Seruite, inquit Dauid, Domino

in timore, & exultate ei cum tremore. Et quoniã superno ũ illa ciuitas ex angelis & hominibus constat, ad quã tantum credimus genus hominum ascendere, quantos ibi contigit electos angelos remansisse, sicut scriptum est: Statuit terminos gentiũ secundùm numerum angelorum Dei: superest vt ipsi quoque qui ad cælestem patriam redeunt, ex illorum agminũ officijs, ad quorũ transferendi sunt consortium, aliquid etiam in hac vita positi illuc reuertentes imitentur: vnde & protinus subinfertur:

CVM QVIBVS ET NOSTRAS voces vt admitti iubeas deprecamur, supplici confeßione dicentes.

Cap. XIII.

ORat enim in his verbis ex omnium persona sacerdos, vt voces hominum, angelorum sermonibus supplici se confessione laudantiũ, iubeat, id est, dignetur, cum beatis Seraphin gratanter admitti, id est, recipi vel assumi. Esaias nanq; propheta testatur se vidisse Dominũ sedentem super soliũ excelsum & eleuatũ. & Seraphin, quorũ vni sex, & alteri totidem erant alæ duabus velantia faciem eius, & duabus velantia

pedes eius, & duabus volantia, & clamantia alter ad alterum, ac dicentia:

SANCTVS SANCTVS SANCTVS Dominus Deus Sabaoth: plena est omnis terra gloria tua.

CAPVT XIIII.

IMitatur ergo ſancta Eccleſia in terris poſita partẽ ſui quæ in cęlis eſt conſtituta, non ſolũ quòd Deum ſupplici confeſſione collaudat, verumetiam ꝙ iiſdem verbis ac ſenſibus eaſdem laudes concelebrat. Cõſequens enim eſt, vt ſit vna laudatio, quorum futura eſt vna eadẽ in domo Domini habitatio. Quod autem ter ſanctus in Dei laudem dicimus, trinitatem perſonarum in vnitate deitatis ineffabili myſterio veneramur. In eo verò quòd illum Dominũ Deum Sabaoth confitemur, vnum Deum in trinitate verbis cæleſtibus pręd icamus. Sabaoth autem ex Hebręo in Latinum vertitur exercituum, ſiue virtutũ, quod etiam in prophetis frequentiſſimè legitur, dicentibus: Hæc dicit Dominus Deus exercituum, & in Pſalmo apertè ex angelorum voce dicitur: Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus virtutum. Quod autem ſequitur, Pleni ſunt cæli & terra gloria tua: immenſitatem

diuinæ maiestatis ostendit. Nulla enim ratione, nulla æstimatione metiri valet. Mundo non capitur. Sic replet mundum, vt ipse contineat mundum, non contineatur à mundo. Est enim mundo superior & inferior, interior & exterior. Regendo superior, portando inferior. Gubernando exterior, replendo interior. Sic est per cuncta diffusus, vt non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi. Sine labore regens, sine onere cõtinens mundum: nõ tamen per spatia locorum mole quadam diffusus, non vt in dimidio sit dimidius, & in dimidio dimidius, atq; ita per totũ totus. Non sic, sed in solo cælo totus, in sola terra totus, & in parte totus, & per cuncta totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Ita Pater, ita Filius, ita Spiritus sanctus, vnus Deus, trinitas indiuisa. Deinde subiungitur:

OSANNA IN EXCELSIS.
CAPVT XV.

OSanna interpretatur saluifica: subaudiendo, vel populum tuum, vel totum mundum. Cui idcircò additur, in excelsis, quòd aduentus Christi non tantum hominum salus, sed potius mũdi sit, terrena iungens cũ cælestibus: vt om-

vt omne genu ei flectatur, cælestiū, terrestrium, & infernorum, Sequitur:

BENEDICTVS QVI VENIT in nomine Domini.

CAPVT XVI.

HOc autem non dicitur nisi soli filio Dei, Saluatore quoque idipsum in euangelio comprobante. Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: alius veniet in nomine suo: illum recipietis. Peractis verò omnibus quę supra memorauimus, facto magno circunquaq; silentio, incipit iam sacerdos infixa in Deum mente, salutarem corporis ac sanguinis Dominici hostiā consecrare, quam offert generaliter pro Ecclesia Dei sancta Catholica, & famulis famulabusq; eius, atq; omnibus circunstantibus, quorum illi fides cognita est, & nota deuocio, quique ei ipsum sacrificiū offerunt pro se suisq; omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ. Aduocat etiam in adiutorium obsecrationis suæ gloriosam semper virginē Mariam genitricem Dei & D.N. Iesu Christi, sed & BB. simul Apostolos ac martyres Dei, & omnes pariter sanctos, vt eorum meritis ac precibus in omnibus pro-

protectionis eius muniamur auxilio. Orat præterea vt oblationem cunctæ familię suę Dominus placatus accipiat, ac per manus sancti angeli sui in sublime altare suum perferri iubeat, diesque nostros in sua pace disponat, atque ab æterna damnatione nos eripere, & in electorum suorum iubeat grege numerari. Hoc autem totum in commemorationem fit mortis Dominicæ ad tempus ab eo gustatæ, qua nos ab æternæ mortis damnatione vnigenitus Dei filius misericorditer liberauit: sicut ipse panem & calicem accipiens in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cælum, gratias agens ac benedicens, eaque discipulis suis dedit, vt manducarent & biberent corpus & sanguinem suum, ecce confirmans ait: Hæc quotiescunque feceretis, in mei memoriam facietis. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat. Qui scilicet surgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur, & in seipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis

immo-

immolatur, eius caro in populi ſalutem partitur, eius ſanguis non in manus infidelium, ſed in ora fidelium funditur. Hinc ergo penſemus quale ſit pro nobis hoc ſacrificium, quod pro abſolutione noſtra paſſionem vnigeniti filij Dei ſemper imitatur. Quis enim fideliũ habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri? in illo Ieſu Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe? ſummis ima ſociari? terrena cæleſtibus iungi? vnum quid ex viſibilibus & inuiſibilibus fieri? Vnde & à ſecretis virtutibus vel ſacris ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum, virtutem diuinam ſecreta vis eorundem ſacramentorum operatur. Ideoque ſeu per bonos, ſeu per malos miniſtros intra Dei eccleſiam diſpenſentur, tamen quia Spiritus ſanctus myſticè illa viuificat, qui quondam apoſtolico in tempore viſibilib' apparebat operibus, nec bonorum meritis diſpenſatorũ amplificãtur hæc dona, nec malorũ attenuantur: quia neque qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incremẽtum dat Deus. Quam conſecrationem corporis & ſanguinis Dominici ideo ſemper

in silentio arbitror celebrari, quia sanctus in his manens spiritus, eundem sacramentorum latenter operatur effectum: vnde & Græcè mysterium dicitur, quòd secretam & recōditam habeat dispensationem. Sed necesse est vt cum hæc sacerdos agit, semetipsum Deo in cordis cōtritione mactet: quia qui passionis dominicæ mysteria celebrat, debet imitari quod agit. Tunc ergo verè pro nobis hostia erit, cum nos ipsos hostiam fecerit.

PRAECEPTIS SALVTARIBVS moniti & diuina institutione formati audemus dicere.

CAPVT XVII.

DOminus & Saluator noster Iesus Christus in Euangelio præcepit dicens: Et cùm oratis, nolite multum loqui, sicut Ethnici faciūt. Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Si ergo Ethnicus in oratione multum loquitur, qui Christianus est, debet parum loqui. Nam si ille ideo frustratur petitione sua, quia putat se in multiloquio exaudiri: debet iste parum loqui, ne similia patiatur. Deus enim nō verborum, sed cordis auditor est. Hæc itaque præcepta & mandata salutaria nobis

bis sunt, quibus admonemur ne per multiloquium, oratiõis nostræ frustrationem mereamur: vt his paucissimis verbis, quibus ex diuina institutione atque eruditione formamur vel docemur, petitiones nostras apud Deum innotescere contenti simus. Sequitur:

Ex serm. D. Petri Chrysologi quarto de oratione Dominica.

CAPVT XVIII.

PATER NOSTER QVI es in cælis.

OMnia quę diuinitus dicta factaque referuntur, sunt miraculo, sunt stupori, sunt pauenda mortalibus: ipsis etiam cælestibus sunt tremenda. Sed nihil ita stupet cęlum, pauet terra, & pauescit vniuersa creatura, quàm quod seruus Dominum Patrem vocat, iudicem suum reus, genitorem nuncupat, conditio terrena sua se voce Dei adoptat in filiũ. Sed audemus, quia præsumptio dicentis non est, vbi authoritas est iubentis. Ipse enim nos hoc dicere voluit, qui nos docuit sic orare: Pater noster qui es in cælis. Non quòd ille nõ sit in terra, sed vt tu per hoc germen esse te noueris cæleste: & si te Dei filium fa-

teris, viue quasi Dei filius, vt actu, vita, & cunctis præditus virtutibus, tanto possis respondere genitori:

SANCTIFICETVR NOmen tuum.

QVI à Christo vocatus es Christianus, petis vt prærogatiua tanti nominis sanctificetur in te: quia nomen Dei quod per se & sibi sanctum est aut sanctificatur in nobis nostro actu, aut nostro actu blasphematur in gentibus.

ADVENIAT REGNVM tuum.

IPse dicit: Regnum Dei intra vos est. Si intra nos est, vt veniat quid oramus? Et in fide est, & in spe est, & in expectatiõe: sed vt in re veniat, iam precamur. Veniat autẽ nobis, non illi qui semper conregnat Patri suo, semper regnat in Patre: sed veniat nobis. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Dicimus: Veniat regnum tuum: vt sic Deus regnet in nobis, quatenus in nobis desinat mors regnare, desinat regnare peccatum. Regnauit, inquit, mors ab Adam vsque ad Moysen. Et alibi:

alibi: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.

FIAT VOLVNTAS TVA SICut in cælo & in terra.

NVnc in terra multa fiunt pro diaboli voluntate, pro seculi nequitia, pro desiderio carnis. In cælo verò nihil fit præter Domini volũtatem. Petimus ergo vt interempto diabolo, vt nouo seculo, vt mutato corpore, vt destructo mortis imperio, vt abolita dominatione peccati, in cælo & in terra, in Deo & hominibus vna Dei & eadem sit voluntas.

PANEM NOSTRVM QVOTIdianum da nobis hodie.

POst regnum cæleste terrenum panem petere non iubemur, prohibente ipso, cùm dicit: Nolite soliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis. Sed quia ipse est panis qui de cælo descendit, petimus & precamur, vt ipso pane quotidie vel iugiter sumus in æternitate victuri, hodie vel in præsenti vita de conuiuio altaris sancti ad virtutem corporis mentisque capiamus.

ET DIMITTE NOBIS DEBIta noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

SIc dicendo homo, indulgentiæ modum, menſuram veniæ tu tibi dediſti, qui à Domino tantum tibi petis dimitti, quantum dimiſeris ipſe conſeruo. Dimitte ergo delinquenti in te, totum ſi vis ipſe de tuis nil debere domino delictis. In altero dimitte tibi, ſi vis ipſe vindicem vitare ſententiam.

ET NE NOS INDVCAS in tentationem.

DEus, ſicut ſcriptum eſt, neminem tentat: ſed tentare dicitur, cùm tumaciter euntes ad tentationum laqueos labi relinquit. Sic Adam tentatoris inſidias incurrit, dum ſui præcepta * deſpexit conditoris. Vnde autem & à quo tentaretur homo, prodidit ſic dicendo.

* deſcrit.

SED LIBERA NOS à malo.

HOc eſt à diabolo, qui totius mali & author & origo eſt. Diabolus natura cæleſtis fuit: nunc eſt nequitia ſpiritalis, ætate maior ſeculo, nocendi vſu tritus, lædendi arte peritiſſimus.

Vnde

Vnde iam non malus, ſed* malitia dicitur, à quo eſt omne quod malum eſt. Hinc eſt quòd proprijs viribus liberari homo non poteſt, carnalibus vinculis illigatus. Petendum nobis eſt ergo, vt Deus nos à diabolo liberet. Clamet homo ad Deum: Libera nos à malo: vt à tanto malo, ſolò Chriſto vincente, liberemur. Accepimus auditum fidei, formam Dominicæ orationis audiuimus. Chriſtus breuiter orare docet: quia citò vult poſtulata præſtare. Aut quid petentibus non dabit, qui ſeipſum non petentibus reddit? Aut in reſpondendo quam faciet moram, qui in dictandis precibus vota ſupplicum ſic præuenit? Neque illud nos moueat, quod quidam iactare ſolent: Si nouit Deus quid oremus, & antequam petamus, ſcit quid indigemus, fruſtra iam ſcienti loquimur. Nos enim non ſumus narratores, ſed rogatores. Aliud eſt enim ignoranti narrare: aliud à ſciente petere. In illo indicium eſt: hic obſequium. Ibi fideliter indicamus: hic miſerabiliter obſeruamus. Vnde & inſignaculum orationis dominicæ nos verè vel fideliter poſſumus dicere:

* *malum*

LIBERA NOS QVAESVMVS Domine ab omnibus malis præteritis præsentibus & futuris.

CAPVT XIX.

OMnia mala quibus nos à Domino petimus liberari, vel preterita sunt, vel præsentia, vel futura peccata. Nam pro cæteris malis ne veniant, in sequentibus exorat, cùm dicit: Da propitius pacem in diebus nostris. Sicut autem in euangelio Saluator ait: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Orat ergo sacerdos, vt præterita nobis peccata laxando, & de præsentibus ac futuris iugem tribuendo custodiam, Dominus nos à malis omnibus liberare dignetur Facientes enim peccatum, serui sumus peccati. Neque aliter huiusmodi seruitute possumus liberari, nisi Domini misericordia liberante. Nemo enim potest peccata dimittere, vel aliquem à tentatione seruare, præter solum Deum: qui non solum per se, verumetiam per subiectos sibi famulos quorum vult peccata dimittit: quibus dicitur in euangelio: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Notandum sanè, quòd Deum quem in oratione domi-

dominica patrem vocamus, in nostra Deum appellamus, quia qui videlicet illud ex diuina authoritate præsumimus, hoc ex debito nostræ deuotionis offerimus. In illo nos Domini filios gratia, in hoc eius seruulos profitemur natura. Cui tamen digne seruire non possumus, nisi prius peccatis inseruire cessemus. Ait enim Saluator in Euangelio: Nemo potest duobus dominis seruire. Petimus igitur, vt Apostoli verbis eloquar, quò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habeamus fructum nostrum in sanctificatione: finem verò vitam æternam. Sequitur.

ET INTERCEDENTE BEATA & gloriosa semper virgine Dei genetrice Maria, & sanctis Apostolis tuis Petro & Paulo, da propitius pacem in diebus nostris.

CAPVT XX.

CVM sancta Ecclesia persecutionis procella pulsatur, solet in fortioribus quidem membris suis gloriosissimè triumphare, sed in infirmioribus quibusque ruinam grauissimam sustinere, & quod fatendum est, magna in vtrisque, id est, imbecillori-

bus & robuſtioribus diſpendia perpeti. Nam perſecutionis igne omnia populante, ſicut infirmiorum nonnulli tentati à fide recedunt, & ipſi pauentes etiam ſuorum corda pauere faciunt fratrum: ita & fortiſſimi quique licet in ſemetipſis admiranda Deo & angelis & hominibus martyrij ſui ſpectacula præbeant, in alijs tamen ſolo exemplo, non etiam prædicationis verbo proficere poſſunt. Orat ergo ſacerdos in his verbis, vt ſicut proſperitatis tempore à peccatorum nos Deus labe defendit, ita etiam nobis aduerſa perſecutionis mitiget, quatenus nec infirmi terrore vel ſupplicijs ſuperati à fide recedant, nec validi quique à prædicationis & exhortationis fraternæ impediantur officio: quod quia certum eſt ſanctos poſt vitæ huius exceſſum cum Chriſto manentes, indeſinenter pro manentibus in hoc mundo fratribus ſupplicare, petit vt beatæ & glorioſæ ſemper virginis Dei genetricis Mariæ & maximorum Apoſtolorum interceſſionibus Petri & Pauli apud Deum valeat obtinere. Sequitur.

VT

VT OPE MISERICORDIAE *tuae adiuti, & à peccato simus semper liberi, & ab omni pertur-batione securi.*

CAPVT XXI.

ECce propter quid nos & ab omnibus liberari à Domino malis, & pacem dari temporibus nostris oramus, scilicet vt liberati à peccato, & ab omni perturbatione securi Domino Deo nostro sine timore in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris seruire possimus. Quod quia nec accipere nec facere nisi per auxilium possumus Saluatoris, rectè subiungitur.

PER DOMINVM NOSTRVM *Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum.*

CAPVT XXII.

IPse Dominus & Saluator noster, cui est cum Patre in vnitate Spiritus sancti vna Deitas, vna viuendi aequalitas, & viuificandi potestas, in euangelio discipulis ait: Ego sum vitis, & vos palmites estis. Qui manet in me, & ego in eo, hic

eo, hic affert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere, & paulò superius dixerat: Sicut palmes non potest ferre fructum à se, nisi manserit in vite: sic & qui in me non manserit. Si quem verò scire delectat, quid sit manere in eo, audiat ipsum dicentem: Sicut dilexit me Pater, & ego vos dilexi: manere in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego præcepta Patris seruaui, & maneo in eius dilectione. Si quis etiam nosse desiderat qualis & quanta non manentibus in eo immineat pœna, audiat eiusdem voce prædictum: Si quis in me non manserit, præcisus est sicut palmes, & missus est foras, & aruit: & colligentes eos in ignem mittunt, & ardent. Iam verò quid de manentibus in eo ipse subiungit, audire gratius puto. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis, petite, & fiet vobis. Christus autem Græcè Latinè dicitur vnctus. Ipsi enim Propheta in Psalmo decantat: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. De ipso etiam summus Apostolorum Petrus in

Actibus Apostolorum ad Cornelium, & eos qui tum aderant, dicit: Vos scitis quod factum est verbum per totam Iudæam. Incipiens enim à Galilæa post baptisma quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus de Spiritu sancto & virtute. Quod eum Propheta oleo lætitiæ, hoc Apostolus Spiritum sanctum & virtutem Dei appellat. Iesus verò Hebraicè, Latinè Saluator interpretatur, quod apertè angelus ad Ioseph in somnis loquens de Maria testatur, cùm ait: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Dehinc antequam communicetur, clamat sacerdos, & dicit:

PAX DOMINI SIT SEMper vobiscum.

CAPVT XXIII.

Nihil enim sine pace placitum Deo est. Nec ille qui dixit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo: in corde manere potest odijs ac dissensionibus maculato. Non est enim Deus dissensionis, sed pacis. Orat ergo

ergo ſacerdos, ac præmonet, vt pax Domini ſit nobiſcum: quatenus perceptio ſacroſancti corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, non ad reatum, ſed in abſolutionem nobis omnium proficiat peccatorum. Quicunque enim manducauerit corpus Domini, vt ait Apoſtolus, & calicem eius biberit indignè: iudicium ſibi manducat & bibit. Rurſum Saluator in euangelio ait: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Igitur ſi non manducauerimus, neque biberimus: non habebimus vitam in nobis. Si autem indignè manducauerimus & biberimus, iudicium nobis manducabimus & bibemus. Purgandus eſt itaque animus, &, quantum in nobis eſt, cum omnibus hominibus eſt pax habenda: vt dignè ſumendo corpus & ſanguinem Domini, & mortem & iudicium euadamus, & vitam ac remedium per eorum perceptionem accipere mereamur. Quod autem inter communicandum à cantoribus exclamatur.

∴

AGNVS

AGNVS DEI QVI TOLLIS peccata mundi, miserere nobis.

PRopter illud fit, vt impleatur in nobis quod beatus Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quod si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est Deus, vt remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniustitia. Quomodo autem id fiat, idem ipse Apostolus paulò superius sic ostendit: Si in lumine ambulemus, sicut ipse est in lumine, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu filij eius emundat nos ab omni peccato. Itemq́ue in sequentibus ait: Filioli mei, hęc scribo vobis, vt non peccetis. Quod si quis peccauerit, deprecatorem habemus ad Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est exoratio pro peccatis nostris: non autem pro nostris tantum, sed & pro toto mundo. In quibus verbis satis apparet, quàm consequenter de Domino & Saluatore nostro beatissimus Baptista Ioannes testatur in euangelio dicens: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. De ipso quippe & Esaias propheta

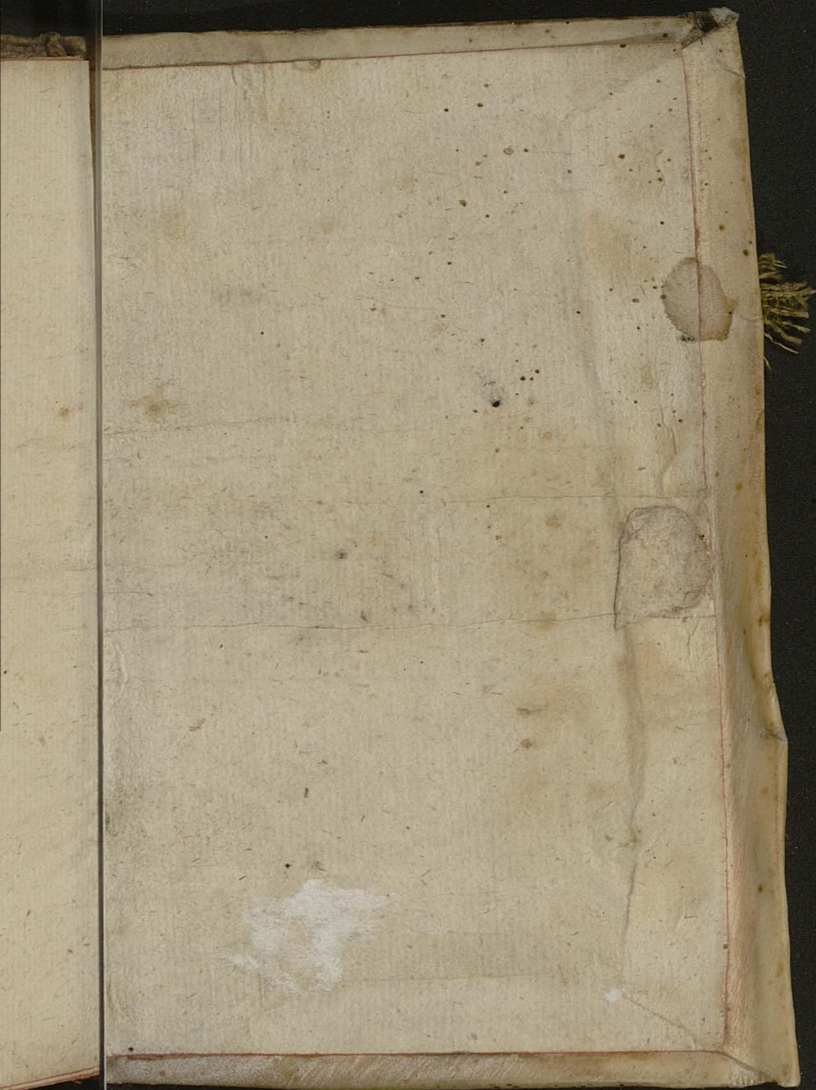
pheta ait: Tanquam ouis ad immolationem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Communicato post hæc clero vel populo oratio ex more recolitur, & à diacono protinus exclamatur:

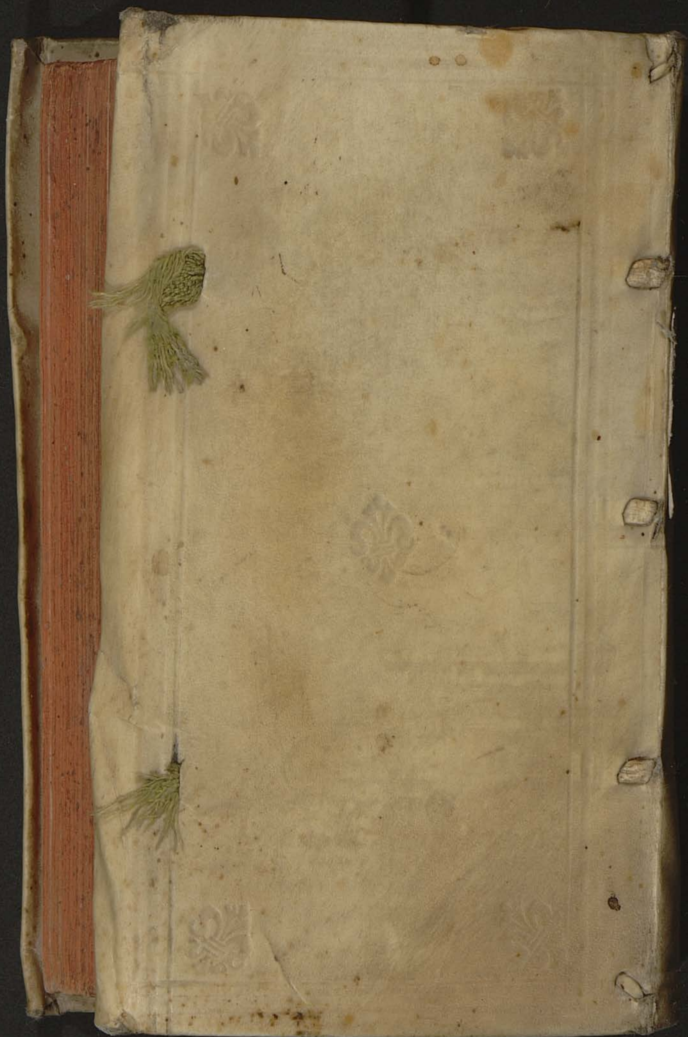
ITE MISSA EST.

CAPVT XXIIII.

Missa autem propriè tempus sacrificij est: quando catechumeni foras mittuntur, clamante Leuita: Si quis remansit catechumenus, exeat foras, & inde Missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt qui nondum regenerati noscuntur. Quibus cælestibus ac super omnia salutaribus sacramentis vt nos qui iam Dei gratia ex aqua & spiritu sancto sumus renati, dignè interesse possimus: ipse qui hæc in sui commemorationem celebrari præcepit, præstare dignetur: cui est cum Patre in vnitate Spiritus sancti gloria & honor, virtus & potestas in secula seculorum, Amen.

FINIS.

A
ascet